

P. 92

STUDII ȘI MATERIALE
PRIVITOARE LA TRECUTUL
ISTORIC AL JUD. PRAHOVA

II

COMITETUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ ȘI ARTĂ
MUZEUL DE ISTORIE AL JUDEȚULUI PRAHOVA

STUDII ȘI MATERIALE
PRIVITOARE LA TRECUTUL
ISTORIC AL JUD. PRAHOVA

II

Redactor responsabil:
Prof. N. I. SIMACHE
Directorul Muzeului de istorie al jud. Prahova

CUVÎNT ÎNAINTE

Impetuoasa dezvoltare a științei și progresul pe care îl înregistrează cercetarea științifică, se reflectă în marele număr de lucrări ce văd zilnic lumina tiparului, contribuind la dezvoltarea culturii în toate domeniile de activitate.

Un avînt neobișnuit îl cunosc științele sociale și, în special, cele istorice.

Intensitatea săpăturilor sistematice, organizarea arhivelor, creșterea numărului cercetătorilor, au dus la realizarea unor lucrări de mare importanță, al căror conținut merită să fie cunoscut de masele largi populare.

Muzeul de istorie al județului Prahova și-a propus să contribuie la adîncirea cunoașterii trecutului său istoric, tipărind încă din anul trecut o serie de lucrări, printre care: 127 documente privitoare la trecutul comunei Starchiojd, cu prilejul aniversării a 550 ani de la prima mențiune documentară a acelei așezări; documentele publicate în lucrarea „Ecouri ale revoluției din 1848 în Județul Prahova”, cu prilejul aniversării a 120 ani de la acel eveniment; volumul „Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al județului Prahova”, în care s-au publicat lucrări ca cea referitoare la așezarea getică de la Tinosul, semnată de arheologii Ecaterina Dunăreanu-Vulpe și Radu Vulpe; „Problema castrelor romane de la Mălăiești, Drajna de Sus și Pietroasa” a arheologului Grigore Florescu; „Infiltrarea boierilor între moșneni...” de prof. C.M. Rîpeanu și altele, care aruncă o lumină nouă și puternică asupra trecutului acestui județ.

Ne aflăm acum în fața unui bogat material care va alcătui un nou volum, a cărui apariție sperăm că va contribui la lărgirea cunoștințelor asupra istoriei județului.

În cuprinsul acestuia sînt incluse studii de cea mai mare importanță pentru știință ca, spre exemplu, cel datorat dr. arheolog Maria Comșa, privitor la cetatea de la Slon — care atestă existența unor feudați în

sec. IX—X, ceea ce arată stadiul de dezvoltare socială în acea epocă, și studiul arheologului Fl. Mogoșanu, în care sînt expuse rezultatele săpăturilor arheologice de la Lașoș, prima așezare în aer liber din țara noastră.

Și celelalte lucrări sînt interesante și vor spori patrimoniul cultural al Județului Prahova.

M. G. VULPESCU

Președintele Comitetului județean
pentru cultură și artă

PALEOLITICUL ȘI EPIPALEOLITICUL DE LA LAPOȘ

FLOREA MOGOȘANU

În urma unei sesizări făcute de către pedologul Mircea Spirescu de la Institutul de geologie-geografie, regretatul profesor C.S. Nicolăescu-Plopșor și N.I. Simache, directorul Muzeului de istorie al județului Prahova, au făcut în vara anului 1958 o cercetare de teren la Lapoș, la locul numit Poiana Roman, unde au fost descoperite, la suprafața solului, foarte multe așchii de silex cu urme evidente de prelucrare. Drept urmare, începînd cu vara anului 1959 au fost organizate mai multe campanii de săpături de către Institutul de arheologie în colaborare cu Muzeul de istorie din Ploiești. Încă din prima campanie a fost stabilită prezența unui mare atelier de prelucrare a silexului a cărui activitate s-a desfășurat, cu o scurtă întrerupere, de la sfîrșitul paleoliticului superior pînă la începutul neoliticului. Locuirea îndelungată de la Lapoș este justificată nu numai prin depozitele mari de silex — care rămîn fără îndoială motivul principal — ci și prin condițiile optime biogeografice pe care le aveau aceste locuri: poziția dominantă a acestei poieni, izvoare cu apă dulce în cuprinsul așezării, depozite de sare etc.

Din punct de vedere geografic ne aflăm la circa 20 km nord de Mizil, într-o regiune de dealuri puternic împădurite. Punctul Poiana Roman se află la sud de comuna Lapoș și este situat pe platforma ondulată a unui deal, pe dreapta pîriului Nișcov (Piriul Sării), cu o înălțime de 80 metri față de firul apei și cu o altitudine absolută de 340 m.

Săpăturile arheologice efectuate în timpul celor 5 campanii (1959—1963 și 1966) au cuprins o suprafață de cca. 1200 m², secțiunile fiind adîncite uneori numai pînă la 0,50 m, altele pînă la 1 m. Pentru obținerea unei stratigrafii mai complete a depunerilor geologice, s-au făcut și unele sondaje pînă la 1,70 m adîncime.

Din punct de vedere geologic¹, ne aflăm pe Tortonian, formațiune în care se întîlnesc iviri de sare. Materialul precuaternar s-a solificat sub pădure, în urma unui îndelungat proces, în oarecare măsură pseudogleizat, ajungînd pînă la stadiul de sol brun podzolit. Nu se exclude posibilitatea aporturilor eoliene sincrone cu procesul de solificare (produs în cuaternar). Pădurea, care se pare că a fost prezentă atît în perioadele glaciare cît și în post-glaciare, a favorizat depunerile eoliene nu prea intense, dar continui. Cînd pădurea a fost înlăturată, situație care se menține și în prezent în această poiană,

¹) Considerațiile geologice aparțin pedologului M. Spirescu. Vezi: Florea Mogoșanu, *Șantierul de la Lapoș (Anexă)*, în *Materiale VIII*, 1962, p. 150.

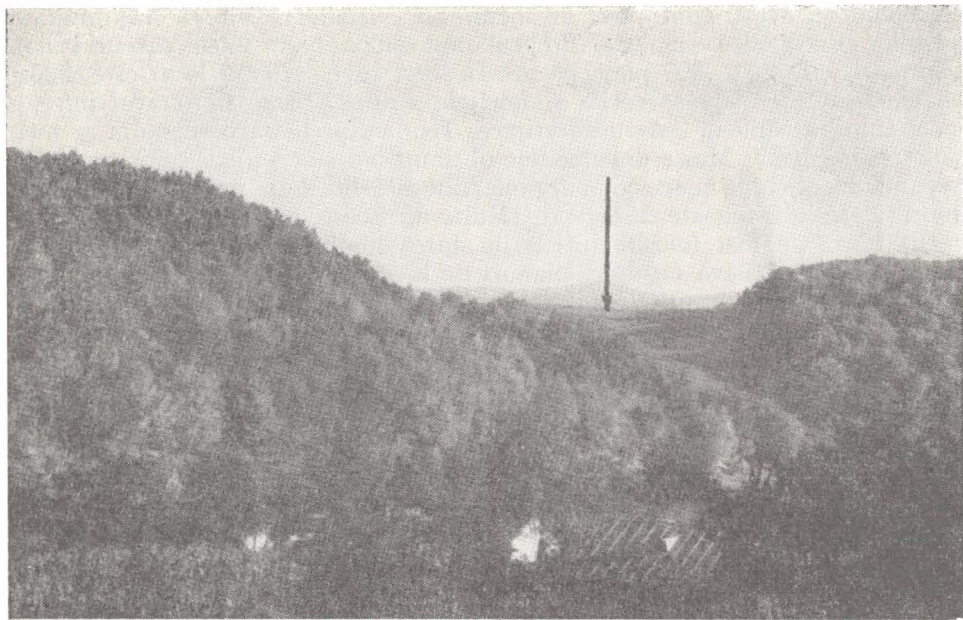
echilibrul dintre eroziune și depunere a înclinat în favoarea netă a eroziunii (șiroire și mai ales deflație). Așa se explică faptul că materialele arheologice paleolitice aflate pînă la adîncimea de 0,50 m apar aglomerate și la suprafața solului.

În ceea ce privește ultimele depuneri, scoase la iveală în sondajele efectuate de noi, au următorul profil (de sus în jos):

1 — stratul superficial de humus vegetal, gros de 2—4 cm; 2 — stratul cenușiu gălbui, gros de 10—15 cm; 3 — stratul gălbui albicios pulverulent (un loess degradat supus în permanență acțiunii apelor de șiroire și deflației), gros de 18—20 cm; 4 — stratul brun închis (se desface în bucăți poligonale), gros de 50—65 cm; 5 — stratul brun roșcat, din ce în ce mai deschis către bază, gros de 70—80 cm.

Înainte de a trece la prezentarea materialelor descoperite trebuie să facem precizarea că de-a lungul celor 5 campanii de săpături, an de an, au fost descoperite elemente și situații stratigrafice noi. Astfel, cele mai vechi dovezi de locuire de la Lapoș au fost scoase la iveală abia în 1963, cînd, în urma unor sondaje executate în marginea de est a platformei, au fost descoperite cca. 250 de piese de silex la o adîncime cuprinsă între 0,85—0,65 m, în depunerea brun roșcată. Este vorba de un mic atelier care ocupă o suprafață restrînsă, aparținînd paleoliticului superior. Pînă în stadiul actual al cercetărilor, acest mic atelier reprezintă cea mai veche etapă în exploatarea silexului de la Lapoș. Ca și în straturile superioare, numărul cel mai mare de piese îl formează așchiile cu forme neregulate și bucățile groase de silex cioplite la întimplare. Numai 15 piese au forma unor unelte, dintre care 4 reprezintă un aport străin în ceea ce privește tehnica și materia primă. Uneltele din silex local au fost executate în tehnica caracteristică aurignacianului timpuriu, cînd, alături de unele elemente noi, persistă într-o mare măsură elemente de tehnică veche levallozo-musteriană. Astfel, nucleele sînt masive, lungi, cu două planuri de lovire, care păstrează de jur împrejur sau parțial negativele unor așchii și lame de dimensiuni mari. Așchiile tipice, parțial retușate sau cu urme vizibile de întrebuițare, păstrează bulbi de percucie proeminenți și planuri de lovire care formează cu linia de desprindere unghiuri largi, iar unele așchii au chiar planuri fațetate. Lamele sînt late, cu laturile de multe ori neparalele, în puține cazuri însă găsim și lame tipice desprinse cu grija îngăduită de roca locală. Dintre uneltele tipice descoperite în acest strat, menționăm un gratoar înalt, mai multe gratoare pe așchii mici cu partea activă convexă și un burin median diedric. Ceea ce a însemnat însă o noutate pentru așezarea de la Lapoș este apariția în acest strat a unor unelte aparținînd gravetianului oriental. Au fost descoperite două fragmente de virfuri gravet, un fragment de lamă à bord abattu și un gratoar mic pe capăt de lamă scurtă. Prezența acestor unelte în stratul inferior de la Lapoș are o dublă importanță: în primul rînd ele atestă fără îndoială, pentru prima dată în Muntenia, prezența unor influențe nord-estice gravetiene tîrzii și apoi asigură acestui strat, în care abundă elementele vechi caracteristice paleoliticului superior de început, o datare mult mai apropiată de sfîrșitul paleoliticului.

Un alt strat de cultură se găsește cuprins între adîncimile de 0,50—0,25 m și este situat în depunerile roșcat gălbui și la baza celor galben prăfoase.

Fig. 1 — Lapoș. Poiana Roman văzută din satul Valea Unghiului (sus); Poiana Roman văzută de sus (în partea de jos a pag.)

Începînd cu acest strat, aria de locuire se extinde pe cîteva ha; numărul pieselor descoperite este de-a dreptul impresionant; în unele careuri se concentrează cîte 200—300 piese pe m². În acest nivel, silexul local este folosit în exclusivitate; lipsesc rocile și uneltele străine. Ca și în stratul inferior, predomină așchiile și spărturile atipice. Tehnica prelucrării silexului se menține rudimentară. Multe din uneltele obținute nu sînt supuse unor prelucrări secundare. Așchiile mari cu marginile tăioase sînt retușate sumar și neuniform pentru a fi folosite ca racloare. Multe din aceste așchii nu sînt nici măcar retușate, ci au fost folosite intens în starea lor inițială. Nucleele rămîn la aceeași formă masivă cu două planuri de lovire. Apar însă foarte mulți bulgări polimorfi cu desprinderi dezordonate. Dintre uneltele tipice lucrate cu mai multă atenție, se înscruu cunoscutele gealăie (rabots) nucleiforme, atît de caracteristice așezării de la Lapoș. Ele sînt lucrate pe nucleu cu forme mai regulate, cu un plan de lovire foarte oblic, făcut anume a ușura folosirea unei margini a nucleului ca gealău. Inventarul uneltelor așchiare și nucleiforme care prezintă caracterul dominant al așezării de la Lapoș este completat de o serie de unelte simple, noi, cărora cu greu le putem găsi originile în culturile paleolitice. Astfel, apar unele așchii de formă mai mult sau mai puțin trapezoidală, care au la un capăt o desprindere ce face ca piesa să capete un tăiș uneori retușat. Acest procedeu tehnic observat și la gealăile nucleiforme se apropie în oarecare măsură de tehnica prelucrării tranchetelor. De asemenea demne de menționat sînt acele unelte simple lucrate pe așchii groase sau bulgări de silex care au doar un capăt retușat abrupt pe toată înălțimea piesei prin desprinderi grosolane. Foarte interesante ni se par anumite așchii în formă de vîrfuri triunghiulare; prezența unui pic nucleiform ne îngăduie să le atribuim aceeași întrebuintare. În sfîrșit, în ultimele două campanii inventarul uneltelor s-a îmbogățit cu noi burine și noi gratoare înalte și mai ales cu multe gratoare lucrate pe lamă sau pe așchii, caracteristice aurignacianului. Burinele sînt lucrate tot pe așchii mari și sînt reprezentate din punctul de vedere al formei de tipul «busqué», mediane diedrice și de unghi. Gratoarele înalte au fost făurite pe așchii cu partea netedă plană și cu partea dorsală bombată, partea activă fiind pregătită prin detașări de lamele mici, înguste, dispuse oblic.

Un alt strat de cultură care suprapune direct pe cel inferior este cuprins între 0,25 m și suprafața solului. Delimitarea acestui strat ne-a fost impusă de prezența unor purtători de unelte noi, care au influențat într-o oarecare măsură exploatarea silexului de la Lapoș.

Încă din primele campanii de săpături s-a stabilit prezența unui neolitic timpuriu, căreia i-am atribuit și cele cîteva piese tardenoisienne descoperite pînă atunci. În ultimele campanii am aflat însă centrul așezării tardenoisienne, ajungînd la concluzia că viața acestor două așezări s-a desfășurat independent, dar paralel cu activitatea — nu mai puțin intensă — de prelucrarea silexului local. O altă caracteristică a acestui strat o constituie faptul că se dezvoltă într-o oarecare măsură industria de lame mici, se folosesc mult mai intens bolovanii de rîu și se constată o tendință de micșorare a uneltelor. Trebuie să menționăm însă că persistă aceeași tehnică rudimentară și că adeseori apar exemplare robuste aidoma cu cele din nivelul inferior. Totuși, în acest strat apar foarte multe lame și așchii retușate și numărul

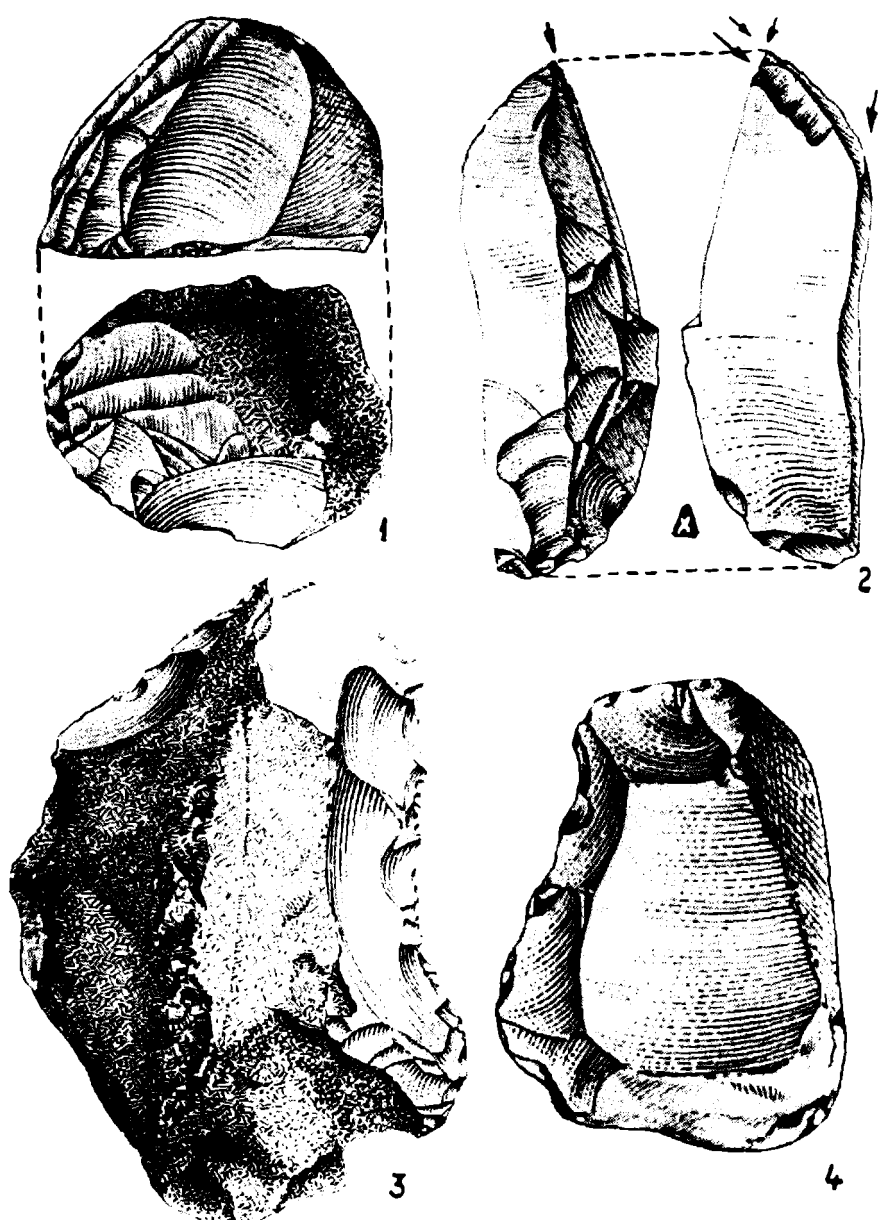

Fig. 2. Lapoș (unelte de silex): 1 — gratoar carenat; 2 — burin «busqué»; 3 — răzuitor; 4 — așchie folosită ca răzuitor.

gratoarelor pe capăt de lamă crește considerabil. Trezind la inventarul unel-
telor tardenoisiene, trebuie să arătăm din capul locului că el se deosebește
fundamental de cel caracteristic așezării de la Lapoș. Este vorba fără îndoială
— ca și în cazul neoliticului — de prezența unor populații străine care aduc
forme noi de unelte. Între uneltele tardenoisiene menționăm 12 exemplare
de trapeze tipice, 20 gratoare microlitice, burine pe lame mici cu trunchiuri
retușate și din nou 2 vîrfuri gravetiene. Trapezele sînt lucrate cu multă grijă
pe lame fine, iar unele din ele prezintă pe baza mică o scobitură retușată și
se aseamănă cu unele exemplare descoperite în nord-estul țării la Ripiceni².
Gratoarele microlitice dovedesc o tehnică avansată în obținerea unor retușe
fine și uniforme. Burinele și vîrfurile gravetiene sînt caracteristice gravetia-
nului din nord-estul țării noastre; iată deci o revenire a acestor elemente
la Lapoș, de data aceasta în contextul tardenoisian. Prezența elementelor
gravetiene, precum și asemănarea trapezelor de la Lapoș cu cele din nord-estul
țării, ne îngăduie să stabilim atît originea tardenoisianului de la Lapoș cît
și direcția de pătrundere a acestuia.

Așezarea neolitică ocupă o suprafață restrînsă, situată pe locul cel mai
înalț al așezării, care a oferit mai multe fragmente ceramice atipice, lucrate
dintr-o pastă grosolană de culoare cenușie și puternic corodate, precum și
cîteva topoare mici, plate, șlefuite.

Aceste descoperiri de la Lapoș — prezentate într-o formă cu totul sumară
— au o dublă importanță: în primul rînd ele constituie cele mai vechi dovezi
de locuire din partea de nord-est a Munteniei și în al doilea rînd, alături de
așezarea de la Malu Roșu (Giurgiu)³, reprezintă singurele așezări, al căror
material, foarte bogat și foarte variat, a fost descoperit într-o situație stra-
tigrafică clară și precisă. În rest, toate celelalte descoperiri paleolitice făcute
pînă acum reprezintă rodul unor cercetări de suprafață, aflate deci în poziție
secundară, puține la număr și neconcludente. Facem însă abstracție de des-
coperirile aparținînd paleoliticului inferior din vestul Munteniei, deoarece
problema stratigrafiei acestor urme străvechi este cu mult mai complicată,
ea referindu-se la o situație geologică foarte veche care a suferit în decursul
mileniilor multe transformări.

Într-o astfel de situație, descoperirile de la Lapoș prezintă interes nu
numai pentru înțelegerea paleoliticului local ci al întregii zone cuprinse între
Carpați și Dunăre. Facem această afirmație deoarece așezarea de la Lapoș
cît și cea de la Malu Roșu (Giurgiu), la care se adaugă și cele cîteva descope-
riri întîmplătoare, au caractere comune, reprezentînd o cultură mai mult
sau mai puțin unitară și anume un aurignacian întîrziat. Nu ne sînt încă
suficient de clare împrejurările în care aurignacianul, o cultură caracteristică
etapelor timpurii ale paleoliticului superior, a supraviețuit în această parte
a țării pînă în pragul holocenului. Sîntem însă în situația să constatăm că
atît în Muntenia cît și în Oltenia (prin așezarea de la Vădastra) paleoliticul

---

²) Al. Păunescu, *Sur la succession des habitants paléolithiques et postpaléolithiques de Ri-
piceni-Izvor*, în Dacia (N.S.), IX, 1965, p. 28.

³) C.S. Nicolăescu-Ploșor, Eug. Comșa, Gh. Rădulescu și M. Ionescu, *Paleoliticul de la
Giurgiu*, în SCIV, VII, 1966, 3—4, p. 223—233; Al. Păunescu, Gh. Rădulescu și M. Ionescu,
Săpăturile în împrejurimile orașului Giurgiu, în Materiale, VIII, 1962, p. 127—132.

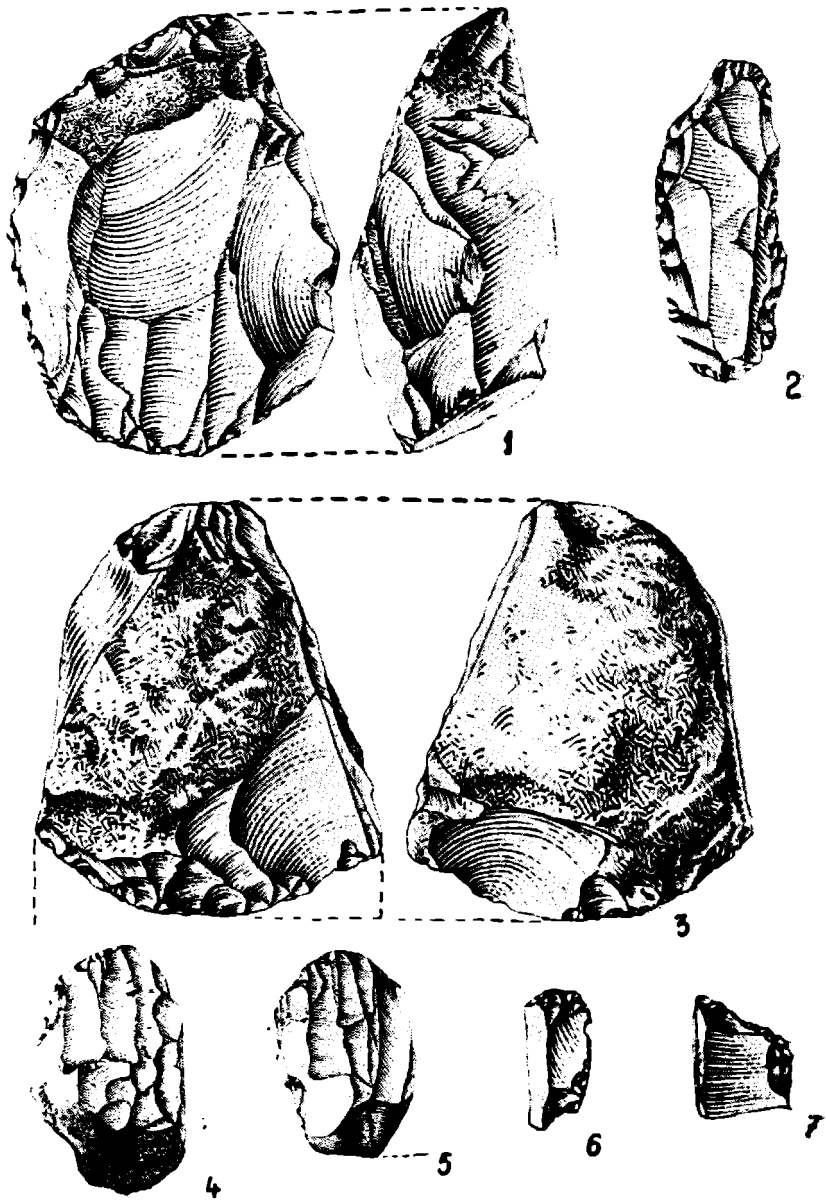

Fig. 3. Lapoș (unelte de silex): 1 — răzuitor-gealău; 2 — lamă aurignaciană retușată; 3 — topor primitiv; 4,5 — gratoare nucleiforme; 6 — gratoare microlitice tardenoisiene; 7 — gratoar-burin tardenoisian.

superior este reprezentat printr-o singură cultură și aceasta în ciuda faptului că în regiunile de nord ale țării avem de-a face cu culturi diverse, care marchează diferitele etape de dezvoltare ale paleoliticului superior. Există — după părerea noastră — o singură explicație în sensul că în timp ce așezările din nordul țării intră în zona periglaciară, zonă care a cunoscut un ritm viu de dezvoltare datorită vehiculării diverselor culturi ai căror purtători erau atrași de „mirajul” calotei glaciare, regiunile sudice ale țării noastre (Muntenia, Oltenia și chiar Banatul) se găseau într-o oarecare izolare, mai ales dacă ținem seama că erau îndepărtate și de o altă zonă activă, și anume zona africanomediterraneană. Dacă așa stau lucrurile, putem mai ușor explica puținătatea așezărilor paleolitice și mai ales de ce este prezent numai aurignacianul. Se știe că această cultură, reprezentată prin diverse forme regionale, acoperă cel mai mare spațiu al lumii preistorice. Așadar, putem admite că anumite grupuri umane purtătoare ale acestei culturi să se fi retras în regiuni izolate, într-un moment când anumite zone ocupate de ele pînă atunci să fi fost solicitate de alte comunități care, după inventarul uneltelor, păreau mult mai bine înarmate, mult mai puternice (de exemplu gravetianul din nord-estul țării noastre și din centrul Europei). În acest sens Banatul ne poate da o oarecare lămurire cu privire la acest fenomen⁴. Și aici au fost descoperite mai multe așezări paleolitice aparținînd aurignacianului. Spre deosebire însă de Muntenia și Oltenia, în Banat au fost descoperite mai multe etape de dezvoltare ale acestei culturi. Trebuie însă să facem precizarea că numai cea mai veche etapă (începutul inerstadiului W II—W III) comportă un inventar caracteristic în întregime aurignacianului tipic, celelalte etape mai noi, cu toate că păstrează ca fosile directe elemente caracteristice aurignacianului, utilajul lor devine din ce în ce mai sărac, mai rudimentar. Pentru această regiune s-a emis ipoteza că aurignacianul de origine central-europeană, izolîndu-se în această parte a țării, dată fiind poziția geografică a Banatului, a continuat să se dezvolte lent, degenerînd treptat spre forme mai puțin tipice, mai puțin îngrijite. Un fapt deosebit de important trebuie de asemenea semnalat și anume că aurignacianul bănățean de la Românești-Dumbrăvița cunoaște o etapă tîrzie caracterizată numai prin ateliere de prelucrarea silexului, asemănătoare din toate punctele de vedere cu cele de la Lapoș și Malu Roșu. Au în general aceeași poziție stratigrafică și aceeași manieră de prelucrarea silexului în care uneltele sînt pregătite sumar, punîndu-se accentul mai mult pe valoarea lor funcțională și mai puțin pe formă.

În ceea ce privește descoperirea de la Lapoș, rămînem la ipotezele emise cu cîțiva ani în urmă⁵, potrivit cărora aici avem de-a face cu un aurignacian întîrziat pe baza căruia s-a dezvoltat un epipaleolitic (campignian) care reprezintă dovada unor eforturi umane de a se adapta noilor condiții bio-climatice din postglaciar.

⁴) C.S. Nicolăescu-Ploșor și I. Stratan, *Săpăturile de la Tincova*, în *Materiale*, VII, p. 29 — 32; Fl. Mogoșanu și I. Stratan, *Noi descoperiri paleolitice în Banat*, în *SCIV*, 17, 1966, 2, p. 335—344.

⁵) Fl. Mogoșanu, *Șantierul de la Lapoș*, în *Materiale*, VII, 1962, p. 145—151; Florea Mogoșanu și M. Bitiri, *Asupra prezenței campignianului în România*, în *SCIV*, XII, 1962, p. 215 — 226; Florea Mogoșanu, *Probleme noi în așezarea de la Lapoș*, în *SCIV*, XV, 1965, 3, p. 337—350.

REGIUNILE DIN SUD-ESTUL DACIEI ÎN PRIMA JUMĂTATE A MILENIULUI I E. N., ÎN LUMINA CERCETĂRILOR DE LA TÎRĞȘOR

GH. DIACONU

În ultima vreme, în arheologia românească, problema continuității în secolele I—V e.n. a fost abordată pe mai multe căi.

În primul rînd a fost necesar a se determina din punct de vedere al culturii materiale și apoi a se circumscrie în teren zonele ocupate de către triburile geto-dace rămase în afara teritoriului Daciei romane. Paralel cu aceasta se impunea cercetarea raporturilor geto-dacilor cu populațiile în migrație care au pătruns în răsăritul și sudul Daciei. În sfîrșit, pentru a contribui la lămurirea problemei pe care ne propunem să o dezbatem, se simțea nevoia de a determina momentele în care o serie de elemente de cultură materială și spirituală romane au dăinuit sau au pătruns înspre aceste teritorii, fie din Dacia, fie din Moesia și Scythia Minor.

* * *

Cercetarea arheologică românească din ultimii 20 de ani a reușit — în mare măsură — să răspundă unora din problemele ridicate mai sus. Este locul să precizăm că cercetările din stațiunea arheologică Tîrğșorul Vechi, executate de către Academia R.S.R. în colaborare cu Muzeul de istorie al județului Prahova, timp de mai bine de un deceniu și-au adus din plin contribuția în problema continuității elementului autohton în regiunea colinară a Munteniei. De altfel, așa se explică faptul că unul din obiectivele principale ale șantierului arheologic Tîrğșor l-a constituit în permanență preocuparea de a contribui la procesul reconstituirii istoriei regiunilor din nordul Munteniei, din perioada de după cucerirea Daciei de către romani¹.

Se știe că pentru regiunea de șes a Munteniei izvoarele scrise și cele de ordin arheologic cad de acord asupra faptului că aproximativ la jumătatea secolului I e.n. o parte din populația geto-dacică a fost dislocată din regiunile de baștină datorită puterii romane. Cît privește zona deluroasă a Daciei extracarpatică pot fi aduse mărturii că o serie de așezări geto-dacice au dăinuit pînă la pătrunderea romanilor². O asemenea așezare a fost descoperită

¹ Pentru perioada anterioară, *Istoria României*, vol. I, p. 255 și urm.

² Gh. Ștefan, *Le camp romain de Dragna de Sus (département de Prahova)*, în *Dacia*, XI—XII, 1945—1947, p. 115—147.

la Tîrșor încă din anul 1956³. În cuprinsul acesteia apare o ceramică de vădită factură geto-dacică, necontaminată de elemente culturale romane⁴. Dar prezența geto-dacilor poate fi dovedită la Tîrșor și în cursul secolului I și începutul secolului II e.n., în cuprinsul unor complexe romane asupra cărora vom reveni. O atare situație, reflectînd conviețuirea daco-romană, fusese surprinsă mai de mult la Drajna de sus, jud. Prahova⁵.

La Tîrșor sînt în curs de cercetare termele romane aparținînd unei unități militare, ale cărei stampile imprimate pe cărămizi indică Leg. XI C.P.F.⁶. În cuprinsul acestor terme și într-o serie de alte complexe romane datînd din sec. I—II e.n. au fost descoperite materiale geto-dacice, ceea ce duce la presupunerea că populația băștinașă, indiferent de raporturile în care se găsea față de romani, a conviețuit cu aceștia cel puțin pînă în secolul al II-lea e.n.

Sprrijinindu-ne pe cercetările de la Drajna și cele recente de la Tîrșor, putem afirma că pentru zona de nord a Munteniei a fost identificat un nivel arheologic geto-dacic. După cum s-a mai arătat acesta poate fi prelungit pînă în primele decade ale sec. II e.n., cînd linia de castre din nord-nord-vestul Munteniei, printre care și Tîrșorul, alături de Drajna și Mălăiești, este părăsită de romani⁷. Aceeași situație este valabilă, se pare, și pentru teritoriul Moldovei, unde — cel puțin — unele așezări de tip Poiana încetează cam în aceeași vreme⁸.

Dacă aceasta pare a fi realitatea pentru zona subcarpatică munteană și pentru regiunea de sud-vest și mijloc a Moldovei, trebuie să recunoaștem că pentru regiunea de sud și de est a Munteniei și cea de sud și răsărit a Moldovei arheologia rămîne încă datoare identificării orizontului cultural geto-dacic din secolele I—II e.n.⁹. Firește, faptul s-ar putea datora unei simple întîmplări. Ne grăbim să adăugăm însă că în teritoriile amintite mai sus au fost descoperite, în ultima vreme, cele mai timpurii monumente sarmatice, întărind înadins izvoarele antice care menționează pentru o vreme destul de timpurie atari populații în regiunea Dunării de jos¹⁰. De altfel, descoperirile sarmatice timpurii din Câmpia munteană și din răsăritul și sudul Moldovei ne obligă să renunțăm la formulări mai vechi, conform cărora sarmații menționați în izvoarele scrise ar fi atins destul de devreme regiunile noastre cu prilejul unor raiduri pornite de pe baze situate undeva în nordul pontic, dar că ei nu s-au așezat aici decît ceva mai tîrziu¹¹.

³ *Materiale*, V, p. 621 și 624.

⁴ Gh. Diaconu, *Tîrșor-necropola din secolele III — IV e.n.*, București 1965, p. 119 (în continuare se va cita „Tîrșor”).

⁵ Gh. Ștefan, *op. cit.*

⁶ *Materiale*, V, p. 623, fig. 5; „Tîrșor”, pl. VI.

⁷ *Istoria României*, I, p. 447 și urm.

⁸ Radu Vulpe, *La civilisation dace et ses problèmes à la lumière des dernières fouilles de Poiana, en Basses-Moldavie*, în Dacia, N.S. I, 1957, p. 143—164.

⁹ Este vorba de nivelul posterior așezărilor de tip Zimnicea, Tinosul, Popești în Muntenia și celor de tip Poiana din Moldova.

¹⁰ *Istoria României*, I, p. 671—680, unde este dată și o bibliografie selectată; pentru prezența mai timpurie a sarmaților în Muntenia, v. și A. Álföldi, *Die Roxolanen in der Walachei*, în *Bericht über den VI internationale Kongres für Archäologie*, Berlin, 1940, p. 528—538.

¹¹ *Istoria României*, I, p. 673—675.

Este locul să arătăm că descoperirile de lângă orașul Oltenița, cele de la Vaslui și Probota și altele similare, ne determină să admitem din ce în ce mai stăruitor, că primele cete de sarmați au pătruns în teritoriile extracarpatiche ale Daciei chiar la începutul secolului al II-lea e.n.¹²

S-a arătat mai sus că pentru teritoriile despre care este vorba nu poate fi dovedit pe cale arheologică un orizont cultural databil în secolul al II-lea e.n., exceptând zona de nord a Munteniei, așa cum o arată săpăturile de la Tîrgșor și Drajna. În legătură cu aceasta trebuie făcută și remarcă potrivit căreia unii cercetători încearcă să dovedească o prezență geto-dacică pentru finele secolului al II-lea e.n. și aceasta pe baza descoperirilor de la Lutărie-Dărmănești în Moldova, și cele de la Mătăsaru în Muntenia¹³.

În ceea ce privește secolul al III-lea e.n. observăm o puternică revenire geto-dacică, materializată în teren prin așezările și necropolele dacilor liberi din Muntenia — purtătorii culturii Chilia-Tîrgșor¹⁴ — pe de o parte și carpiilor din Moldova, purtătorii culturii Poienești-Vîrțișcoi pe de altă parte¹⁵.

În cursul secolului al III-lea e.n. constatăm influențe culturale reciproce între dacii liberi și sarmați în Muntenia (cercetările de la Tîrgșor)¹⁶, precum și între aceștia din urmă și carpi în Moldova (cercetările de la Poienești și Gabara)¹⁷. Pe de altă parte o serie de date arheologice ne permit și întrezărim că între sarmați și populația băstinașă au existat și relații de neînțelegeri¹⁸. Observațiile făcute la Tîrgșor ne îndreptățesc să afirmăm că în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. și la finele acestuia, sarmații erau în minoritate sub toate raporturile față de dacii liberi și aceasta s-a datorat în mare măsură organizării sociale și a modului de viață al sarmaților, caracterizat printr-un nomadism secular.

¹² În necropola de la Probota cercetată de Em. Zaharia și N. Zaharia au fost identificate morminte sarmatice care, potrivit inventarului, pot fi datate în secolul al II-lea e.n.; un mormint timpuriu a fost descoperit la Vaslui; v. Al. Andronic, *Un mormint sarmatic descoperit la Vaslui*, în SCIV, XIV, 1963, 2, p. 347—358.

Pentru Muntenia avem documentate cele mai timpurii morminte sarmatice în preajma orașului Oltenița; v. Sebastian Morintz și Barbu Ionescu în *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958—1968)* în SCIV, 19, 1968, 1, p. 111 și 125.

¹³ Potrivit descoperirilor de la Lutărie-Dărmănești și a altora inedite, I. Ioniță susține o atare părere; pe baza descoperirilor de la Mătăsaru, Gh. Bichir anunță că a identificat un nivel mai timpuriu, databil la finele secolului al II-lea e.n.

¹⁴ Sebastian Morintz, *Săpăturile de la Chilia*, în Materiale VII, p. 441—447; idem, *новый облик дакийской культуры в римскую эпоху (открыты в килии Р. Н. Беда обл. Питешть)* în Dacia, N.S.V, 1961, p. 395 și urm.; pentru aspectul Tîrgșor, v. *Tîrgșor, op. cit.*, necropola de incinerate din secolele III—IV e.n.; pentru aspectul Militari, v. Vlad Zirra și Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe „Cîmpul Boja”-Militari*, în *Cercetări arheologice în București*, vol. I, p. 49—75.

¹⁵ Radu Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949* în Materiale, 1, 1953, p. 213—506; v. și Gh. Bichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în SCIV, XII, 1961, 2, 253—371.

¹⁶ În așezarea dacilor liberi, situată în dreapta iazului Leaota a fost descoperite fragmente de oglinzi sarmatice și numeroase fibule cu arcul în forma literei „D”.

¹⁷ Radu Vulpe, *Poienești, op. cit.* și Iulian Antonescu, *Săpăturile arheologice de la Gabara* în Materiale, VII, p. 52, fig. 4.

¹⁸ Gh. Diaconu, *Despre sarmați la Dunărea de jos în lumina cercetărilor de la Tîrgșor*, în SCIV, XIV, 1963, 2, p. 340—341.

Trebuie de asemenea consemnată observația că în pofida vitregiilor vremurilor, ambele populații și-au păstrat individualitatea etnică, manifestînd un evident conservatorism în ocupații și obiceiuri.

Pentru a înțelege mai temeinic rolul și contribuția diferitelor ramuri de daci liberi din teritoriile extracarpătice în procesul continuității, vom stăruî puțin asupra carpiilor¹⁹.

Referindu-ne la dacii liberi din Moldova-carpicii-putem menționa că pînă în prezent nu au putut fi determinate legăturile genetice dintre cultura acestora și cea anterioară de tip Poiana²⁰, așa după cum poate fi stabilită legătura între grupurile de tip Piscul Crăsani-Tinosul, pe de o parte și Tîrșor-Drajna pe de altă parte pentru teritoriul Munteniei.

În privința evoluției culturii carpice părerile cercetătorilor sînt împărțite. Noi înclinăm să credem că triburile carpice coboară din regiunile nord-nord-estice ale Daciei, poate ca un efect al loviturilor date consingentilor lor, costobocii, de către populațiile germanice.

Dacă lucrurile s-au petrecut așa, este posibil ca triburile carpice să-și fi însușit undeva în nord, în contactul cu alte populații, o serie de obiecte, podoabe, păstrînd în schimb ceramica lor tradițională, lucrată cu mîna²¹. În ceea ce privește ceramica lucrată la roată se pare că aceștia au părăsit pe parcurs unele forme vechi de tradiție Lipița, transpunînd în schimb în tehnica lor o serie de forme romane²². Pe baza descoperirilor de pînă acum avem toate motivele să admitem că populația carpică nu a preluat de la romani ceramica provincială lucrată din pastă nisipoasă cu aspect zgrunțuros, cunoscută și sub denumirea de ceramică din „pastă ciment”. De ce carpicii nu au preluat o atare ceramică de peste Carpați sau din regiunea Dunării de jos (Dobrogea) sînt întrebări care-și așteaptă răspuns²³

¹⁹ În cazul de față nu sînt luate în discuție grupurile dacilor liberi din vest: Sintana Arad — cercetări Egon Dörner, și Medieșul Aurit — cercetări T. Bader.

²⁰ Așezările de tip Poiana încetează în ultimele decenii ale secolului I e.n. Chiar dacă admitem că cele mai timpurii monumente carpice pot fi datate în cursul secolului al II-lea e.n., rămîne de completat un gol de aproximativ un secol între cele două orizonturi culturale.

²¹ Carpicii preiau, undeva în nord, în contactul cu populațiile germanice, unele obiecte și podoabe, ca de pildă: folosirea pandantivelor din fier, în formă de căldărușă; pandantivii filigranați din argint, care sînt la origine un produs roman, dar se găsesc în număr mare la populațiile germanice pătrunse pe drumul chihlimbarului (v. antichitățile de pe Vistula mijlocie și inferioară); însuși tipul de fibulă carpică, deși de origină romană, este caracteristic regiunilor nordice; de asemenea, numai în nord puteau prelua carpicii și obiceiul de a purta cîte două fibule (v. descoperirile de la Poienești); obiceiul arderii secundare a vaselor în ruguri, identificat în cîteva cazuri de I. Ioniță în necropola carpică de la Văleni-Roman, trebuie pus în legătură cu contactul dintre carpi și purtătorii culturii Pșevorsk; în ceea ce privește locuirea mai timpurie și vremelnică a carpiilor în regiunile mai nordice ale Daciei v. și problema mărgelilor de calcedonie preluate de către carpi de la iazigi. v. Sebastian Morintz, în *Dacia*, N.S., V, p. 451 și urm.

²² Este vorba de ceramica arsă la roată, din pastă fină, caracteristică complexelor carpice. O asemenea categorică ceramică nu este documentată în cultura Lipița-Poiana.

²³ Lipsa ceramicii cenușii zgrunțuroase din cuprinsul monumentelor carpice poate fi folosită ca argument în favoarea ipotezei noastre. După cum se știe dacii liberi din Muntenia se aflau în cursul secolului al III-lea e.n. într-un stadiu avansat de romanizare dacă ținem seama că în așezările lor ceramica zgrunțuroasă-romană apare în proporție de 50—60% (cazul așezării de la Tîrșor). Același lucru se poate spune și despre dacii liberi din vestul și nord-vestul Daciei (Crișana) unde o atare ceramică este documentată bogat; v. S. Dumitrașcu și T. Bader în *Așezarea dacilor liberi de la Medieșul Aurit*, 1967, p. 35. Faptul că purtătorii cul-

Contemporani cu carpii în Muntenia sînt dacii liberi identificați în săpăturile de la Chilia ²⁴, Tîrșor ²⁵, Mătăsaru, ²⁶, Militari ²⁷, Dulceanca ²⁸ etc.

Spre deosebire de carpi, a căror cultură este atît de unitară încît cu greu pot fi reperate particularitățile zonale, dacii liberi din Muntenia pot fi grupați în două aspecte, în cuprinsul cărora constatăm influențe culturale mai mult sau mai puțin pronunțate, exercitate de către populațiile cu care au venit în contact. În legătură cu cele de mai sus, trebuie arătat că în aspectul vestic și nordic al culturii dacilor liberi din Muntenia constatăm mai multe elemente romane ²⁹. În schimb, în aspectul sud-estic se face mai simțită influența sarmatică. Ținem să precizăm că prin aceasta nu trebuie să se înțeleagă nicidecum, că în cuprinsul acestui aspect cultural nu există elemente pătrunse direct dinspre sud.

O altă deosebire este constituită de împrejurarea că așezările dacilor liberi din sudul și răsăritul Munteniei încetează la finele secolului al III-lea, în timp ce, în regiunea colinară a Munteniei, așezările aceleiași populații dăinuie pînă la începutul secolului al IV-lea e.n., alături de acelea ale purtătorilor culturii Sîntana-Cerneahov. Mai mult decît atît. În lumina ultimelor descoperiri de la Tîrșor se poate dovedi că în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. și spre sfîrșitul acestui secol, în zona subcarpatică munteană va pătrunde o populație nordică care, alături de dacii liberi și de cerneahovieni, va dăinui în cursul secolului al IV-lea.

Ramura nordică a dacilor din Muntenia, în ale cărei așezări găsim în proporție de 60—70% (cazul așezării de la Tîrșor) o ceramică provincial-romană din pastă zgrunțuroasă, transmite, după părerea noastră, purtătorilor culturii Sîntana-Cerneahov, această categorie ceramică ³⁰

Purtătorii culturii Sîntana-Cerneahov nu aveau cum prelua o atare ceramică în nordul pontic de vreme ce ea apare în aceste părți, de pildă la Olbia, deabia în nivelul de după distrugerea acestui oraș de către goți. Aceeași situație este valabilă și pentru orașele din Crimeia. Ea nu a putut pătrunde nici din mediul costobocic sau din cel carpic și cu atît mai mult din nordul îndepărtat unde categoria ceramicii din pastă zgrunțuroasă nu a fost folosită niciodată.

Descoperirile arheologice de pînă acum, printre care cele de la Tîrșor ocupă un loc însemnat, dovedesc că ceramica zgrunțuroasă, alături de alte elemente romanice, a pătruns în cultura dacilor liberi situați în nordul și

turii Lipița-Poiana și mai tirziu carpii nu cunosc o atare ceramică, nu poate fi pus pe seama unei atitudini refractare a acestora față de ceramica zgrunțuroasă romană care în treacăt fie spus, din punct de vedere utilitar este foarte apreciată. Lipsa acestei specii ceramice din ariile culturilor menționate mai sus poate fi explicată în alt chip și anume: în timp ce unele centre ceramice din Dacia, de felul aceluia de la Cristești, produceau o asemenea ceramică, cultura Lipița-Poiana își încetase existența, iar carpii nu erau fixați încă în Moldova de mijloc sau mai exact nu se învecinau direct cu Dacia în secolele I—II e.n.

²⁴ Sebastian Morintz, *op. cit.*

²⁵ Tîrșor, *op. cit.*

²⁶ Cercetări inedite; informații Gh. Bichir.

²⁷ Vlad Zirra și Gh. Cazimir, *op. cit.*

²⁸ Cercetări inedite; informații Suzana Dolinescu-Ferke. Autoarea săpăturilor observă extrem de numeroase legături între grupul Dulceanca, pe de o parte, și Romula, pe de altă parte.

²⁹ Ne referim la tipurile de fibule variate, monede etc. documentate în număr mare în cuprinsul așezărilor din nord (Tîrșor) sau în cele din sud-vest (Dulceanca).

³⁰ Tîrșor, *op. cit.*, v. și Gh. Diaconu, *Noi contribuții la cunoașterea culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov*, în SCIV, 19, 1968, 3, p. 449.

vestul Munteniei, venind dinspre Dacia și părțile nord-nord-estice ale Olteniei. Din păcate, sisterea cercetării așezărilor de tip Verbița ne lipsește de posibilitatea de a stabili eventualele legături dintre așezările dacilor liberi din Muntenia și cele ale consingenilor lor de peste Olt.

Urmărind, în continuare, ideia continuității, trebuie făcută remarca potrivit căreia observațiile stratigrafice făcute cu prilejul cercetării monumentelor din secolele III și IV e.n. din regiunea extracarpatică a Daciei, la care se adaugă și analiza minuțioasă a inventarului, precum și cercetarea riturilor de înmormântare, dovedesc că între dacii liberi, pe de o parte, și purtătorii culturii Cerneahov, pe de altă parte, au existat extrem de puține legături³¹.

S-a amintit deja că majoritatea așezărilor și necropolelor din secolul al III-lea din Muntenia, dar mai ales cele din Moldova încetează la cumpăna dintre veacurile III și IV e.n., dată care coincide de altfel cu ocuparea teritoriilor Munteniei și Moldovei de către purtătorii culturii Sîntana-Cerneahov³².

Din cercetările de pînă acum rezultă că purtătorii culturii Sîntana-Cerneahov își îmbogățesc în aceste părți propria lor cultură cu elemente noi, iar din punct de vedere demografic își îngroașe rîndurile prin încorporarea unor cete și triburi de daci liberi³³.

Nu este locul aici a dezbate problema raporturilor dintre purtătorii culturii Sîntana-Cerneahov și romani în cursul secolului al IV-lea e.n.³⁴. Ceea ce s-a cîștigat pe cale arheologică constă în faptul că în aria vestică a culturii Sîntana-Cerneahov se resimte o influență romanică mai puternică. Arheologic se poate dovedi că o serie de vase de vădită factură romană, cazul ulciorului cu gura trilobată, nu depășește ca arie de răspîndire linia Nistrului³⁵. Prin cercetarea arheologică românească (vezi și descoperirile de la Tîrșor,) s-a putut dovedi că în aria vestică a culturii mai sus amintite, sînt mai numeroase produsele romane, fie ele obiecte de uz comun, fie podoaabe, fie tradiții de ordin ritual³⁶. În Muntenia apar uneori amfore de genul celor de la Sucidava, cu inscripții pe torți și pe umeri, ceramică din pastă caolinată și mai ales specia cera-

³¹ Tîrșor, *op. cit.* În măsura în care asemenea legături au existat, ele pot fi puse pe seama dacilor liberi din Muntenia, iar pentru perioada de început a culturii Cerneahov. pe aceea a purtătorilor culturii Lipița. Cultura Poicenești își încetează existența în perioada în care purtătorii culturii Cerneahov-Sîntana au pătruns în Moldova. În legătură cu aceasta este demn de luat în considerație observația potrivit căreia, în cuprinsul antichităților de tip Sîntana-Cerneahov din Moldova centrală, teritoriu în care anterior se dezvoltase cultura carpică, este extrem de puțin numeroasă ceramica dacică lucrată cu mina, de pildă: cătuia-afumătoare, vasul cu butoni, cel cu briu alveolar etc. În schimb, pe teritoriul Moldovei de mijloc și de nord, sînt vasele de factură nordică, lucrate cu mina. În sfîrșit, în Muntenia și Transilvania de sud est ceramica geto-dacică este bogat documentată în secolul al IV-lea e.n. Această ultimă observație întărește concluzia potrivit căreia populația băștinasă a conviețuit cu noii veniți.

³² Gh. Diaconu, *Probleme ale culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul României*, SCIV, XII, 1961, 2, p. 280 și urm.

³³ Idem, *Einheimische und Wandervölker im 4 Jahrhundert u. Z. auf dem Gebiete Rumäniens (Tîrșor-Gherăseni variante)*, Dacia, N.S. VIII, 1964, p. 205 și urm.

³⁴ O astfel de încercare a făcut M. Comșa în *Sondașul de la Smîrdan*, SCIV, 17, 1966, 2, p. 383—398; idem, *Zur Romanisierung der Gebiete nördlich der Donau (Muntenien, Süd Moldau) im 4. Jh. u.Z.*, Dacia, N.S. IX, 1965, p. 283—298.

³⁵ B. Mîtreș și C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 148—149; Gh. Diaconu, *Einheimische, op. cit.*, p. 203—204.

³⁶ Tîrșor, *op. cit.*

micii zgrunțuroase, arsă la roșu³⁷. Această specie lipsește din aria estică și nordică a culturii Cerneahov³⁸. Ceramica roșie zgrunțuroasă de tradiție și factură romană a fost transmisă cerneahovienilor de către populațiile romanice. Această categorie de ceramică va persista și în cultura secolelor V—VII e.n., cultură cunoscută sub denumirea de Ipotești-Ciurelu-Cîndești³⁹. În legătură cu această cultură trebuie făcută remarcă că la Tîrșor a fost identificat cel mai timpuriu nivel al ei, datînd în secolul V e.n.⁴⁰.

În încheiere, trebuie remarcată constatarea că la limita dintre secolele IV—V e.n., adică odată cu încetarea așezărilor de tip Sîntana-Cerneahov, dispar și ultimele elemente de cultură materială de tradiție La Tène. Ne referim în principal la variata gamă de forme a ceramicii dacice, lucrată cu mîna și mai ales la ceramica fină atît de caracteristică culturii geto-dacice. În legătură cu această constatare, socotim util a preciza că o atare specie ceramică nu poate fi caracteristică unei populații romanizate.

De altfel, așa este și firesc. În perioada la care ne referim, prima etapă a procesului de formare a poporului și limbii române era încheiată; în consecință, elementele geto-dacice fuseseră deja asimilate. Odată cu acest proces și-au încetat existența și anume fenomene de cultură materială proprie lor. În cazul de față ceramica cenușie fină și cea lucrată cu mîna, despre a cărei varietate s-a amintit mai sus.

După părerea mai multor cercetători, populația băștinașă romanizată viețuiește în continuare în teritoriile extracarpatică⁴¹ și acest lucru se poate dovedi și pe baza săpăturilor de la Tîrșor⁴².

Care vor fi fost raporturile economice, sociale și politice între băștinași și noul val de populații migratorii — huni, alani, ostrogoți — este greu de precizat în stadiul actual al cercetărilor. Sigur este faptul că noii veniți nu au pătruns ca o masă compactă la răsărit și la sud de Carpați și aceasta poate fi dovedită pe baza descoperirilor arheologice, care pînă în prezent indică monumente izolate aparținînd populațiilor înșirate mai sus⁴³.

Părăsirea teritoriilor de care ne-am ocupat de către huno-alano-ostrogoți, urmată de pătrunderea primelor triburi de slavi, marchează, între altele, și începutul celei de-a doua etape a procesului formării poporului și limbii române, cînd în teritoriile despre care a fost vorba și în special în Dacia, elementul autohton-roman, mai viguros, va asimila pe noii veniți.

³⁷ Gh. Diaconu, *Einheimische...*, *op. cit.*, p. 203—204.

³⁸ Ipoteza a fost formulată în lucrarea citată în nota precedentă și a fost verificată de noi în muzele din U.R.S.S. cu prilejul călătoriei de studii din ianuarie 1967.

³⁹ V.I. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cîndești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești)*, SCIV, 15, 1964, p. 485—499. Pentru bibliografia problemei la zi, v. Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI—VII e.n.*, SCIV, 17, 1966, p. 665—678.

⁴⁰ V. I. Teodorescu, *op. cit.*

⁴¹ Pentru Muntenia, v. I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, București, 1964, p. 397; pentru Moldova descoperirile de la Costișa-Minioaia, Botoșana etc. inf. D. Gh. Teodoru.

⁴² Este vorba de așezarea din secolele V—VI cercetată parțial de V.I. Teodorescu, *op. cit.*; obiectivul este în curs de cercetare.

⁴³ O înșirare a principalelor descoperiri huno-alano-ostrogotice, v. la Gh. Diaconu și Egon Dörner, *Zwei Ostgotische Fibeln im Arader Museum, Dacia*, N.S. XI, p. 349 și urm.

CERCETĂRILE DE LA SLON ȘI IMPORTANȚA LOR PENTRU STUDIUL FORMĂRII RELAȚIILOR FEUDALE LA SUD DE CARPAȚI

Dr. MARIA COMȘA

Studiind semnele zgîriate pe blocuri de piatră și pe cărămizi descoperite la Slon și publicate cu 90 de ani în urmă de către Cezar Bolliac¹, ne-a atras în chip deosebit atenția asemănarea sau adeseori chiar identitatea lor cu unele semne incizate pe diverse materiale de construcție sau pe alte obiecte (în special ceramica) datînd, în general, din sec. IX—X din sudul și nordul Dunării.

Pentru a verifica dacă materialele publicate de Cezar Bolliac, cunoscute mai tîrziu sub denumirea de „alfabetul de la Slon”², provin din complexe aparținînd epocii feudale timpurii sau nu, în 1958 am făcut cercetări de suprafață pe teritoriul com. Slon³. Cu acest prilej, la circa 2 km, în partea de NV a satului, pe vîrfurile de deal numite de localnici „La Comoară” sau „La Ciugă”, au fost descoperite urmele unei cetăți ce fusese construită din blocuri de piatră și cărămizi (fig. 2/1), asemănătoare cu cele publicate de Cezar Bolliac de care am vorbit mai sus.

Singurele materiale descoperite printre bucățile de pietre, cărămizi și urme de mortar au fost două fragmente de vase aparținînd epocii feudale timpurii. Din această cauză, în anul 1961, un prim sondaj de informare l-am început chiar în acest punct, săpăturile fiind continuate apoi și în anul 1961. Zidul de incintă al cetății urmează de fapt de trei părți forma naturală a terenului cu excepția laturii de sud care tăia platoul de pe vîrfurile Dealului Comorii, în două. Pe mijlocul laturii de sud se afla poarta, a cărei formă însă, în stadiul actual al cercetărilor, nu o putem preciza. Planul cetății descrie aproximativ un triunghi cu vîrfurile tăiate.

Înainte de construirea cetății, terenul a fost nivelat și piatra sfărîmată rezultată în urma acestei nivelări, a fost depusă în interiorul cetății, mai

¹ Cezar Bolliac, *Arheologia (relativ la semnele de la Slon)*, în „Trompeta Carpaților”, IX, 1871, nr. 939.

² Cezar Bolliac amintește pentru prima dată monumentul de la Slon în lucrarea: *O descoperire nouă (Zidurile de la Slon din Prahova)*, în „Trompeta Carpaților” VII (1869), nr. 737, revenind asupra lui în același ziar cu doi ani mai tîrziu (cf. nota 1). El considera că a doua cetăție de la Slon (căci prima în care am executat noi săpături nu a cercetat-o) este o cetate dacică iar semnele de pe pietre și cărămizi ar constitui un alfabet dacic. Problema acestor semne a fost reluată apoi de Gr. Tocilescu în lucrarea sa „*Dacia înainte de romani*”, București, 1880, p. 559—566, susținînd că semnele de la Slon sînt semne de meșteri din epoca medievală care ar fi fost folosite de către lucrătorii germani care ar fi construit și zidurile de la Slon.

³ Cercetările le-am făcut împreună cu Eugen Comșa, care ne-a dat un prețios ajutor.

ales în partea de sud, alcătuită un fel de pavaj. De trei părți, dinspre est, vest și nord, cetatea era apărată datorită pantelor destul de abrupte, înalte de 20—30 m, iar în partea de sud se întindea un vast platou pe care fusese și drumul de acces, „pavat” și el cu piatră sfărâmată, rezultată din nivelarea terenului înainte de construirea cetății.

Prin poziția sa, cetățuia domină toată valea Drăjniței care putea fi supravegheată pînă departe, mai ales în spre sud.

Zidul de incintă care constituia latura de sud (lat de 1,70 m), a fost construit din blocuri de piatră fasonată, pe un pat de mortar turnat direct pe stîncă. Peste primul rînd de blocuri de piatră fasonată, care s-a păstrat „*in situ*”, erau puse și prinse în mortar pietre mai late de rîu sau piatră locală. După urmele de mortar pe care le poartă, din zid, probabil sub forma unor briuri, au făcut parte și cărămizile descoperite în mare cantitate, mai ales în preajma laturii de sud. Din zidul de nord s-a păstrat numai patul de mortar (gros de 1,40 m) pe care fuseseră așezate blocurile de piatră. Zidul de incintă, în partea de est, în apropierea zidului de sud, era format din blocuri de piatră fasonată așezate pe un pat de mortar, în rest, spre zidul de nord avînd doar cîțiva piloni de zid, construiți tot din blocuri de piatră fasonată, din care s-a păstrat numai patul de mortar (lat de 0,75 m); în spațiul dintre piloni s-a folosit foarte probabil și zid legat cu pămînt și birne de lemn.

Zidul de vest, în apropierea zidului de sud, ca și cel de est, fusese făcut din pietre fasonate legate cu mortar; în rest era alcătuit din pietre de rîu sau din blocuri de piatră locală (gresie) fasonată, (dar de dimensiuni mai mici și de mai proastă calitate decît calcarul întrebunțat în restul zidurilor ce fuseseră legate cu pămînt (avînd grosimea doar de 0,50 m). Anumite porțiuni, ca și la zidul de est, par să fi fost tot din lemn.

Judecînd după mortarul cu cărămidă pisată, care leagă blocurile fasonate între ele (în acele porțiuni ale zidului de incintă unde acestea s-au păstrat „*in situ*”), sau după patul de mortar, alcătuit din var amestecat cu piatră pisată și bucățele de cărămidă, uneori chiar cioburi (păstrat la zidul de nord, la un pilon al zidului de est și într-o porțiune a zidului de vest, în apropierea acestuia de colțul de SV), se poate afirma că Cetățuia de la Slon este zidită într-o tehnică bizantină, alături de care este documentată și tehnica de tradiție locală a construcției în lemn și a zidurilor legate cu pămînt. Planul cetății a fost conceput de meșteri bizantini, lucrările de executare fiind făcute în bună parte de lucrătorii locali.

Cărămizile au fost folosite la toate zidurile de incintă dar mai frecvent apar în preajma zidului de sud și la unele construcții din interiorul cetății. Ele au de obicei forma patrată, rar dreptunghiulară și sînt foarte variate ca dimensiuni (fig. 2/1—3). În ceea ce privește forma, ele continuă evident tradiția romano-bizantină, dar se deosebesc printr-o tehnică de lucru inferioară celei romane și bizantine. Lutul din care sînt făcute este amestecat fie cu diferite plante, fie cu mult nisip. Fiînd arse la o temperatură joasă, de obicei numai la suprafață pe o grosime de circa 0,3—0,5 cm, au culoarea roșie; miezul lor a rămas cenușiu sau negricios. În rare cazuri unele fragmente se deosebesc de rest printr-o pastă mai fină și printr-o ardere bună.

Multe din cărămizi au pe suprafață una sau mai multe dungi ce se întretaie între ele în cruce, adeseori în cadrul unui chenar. Aceste dungi au fost

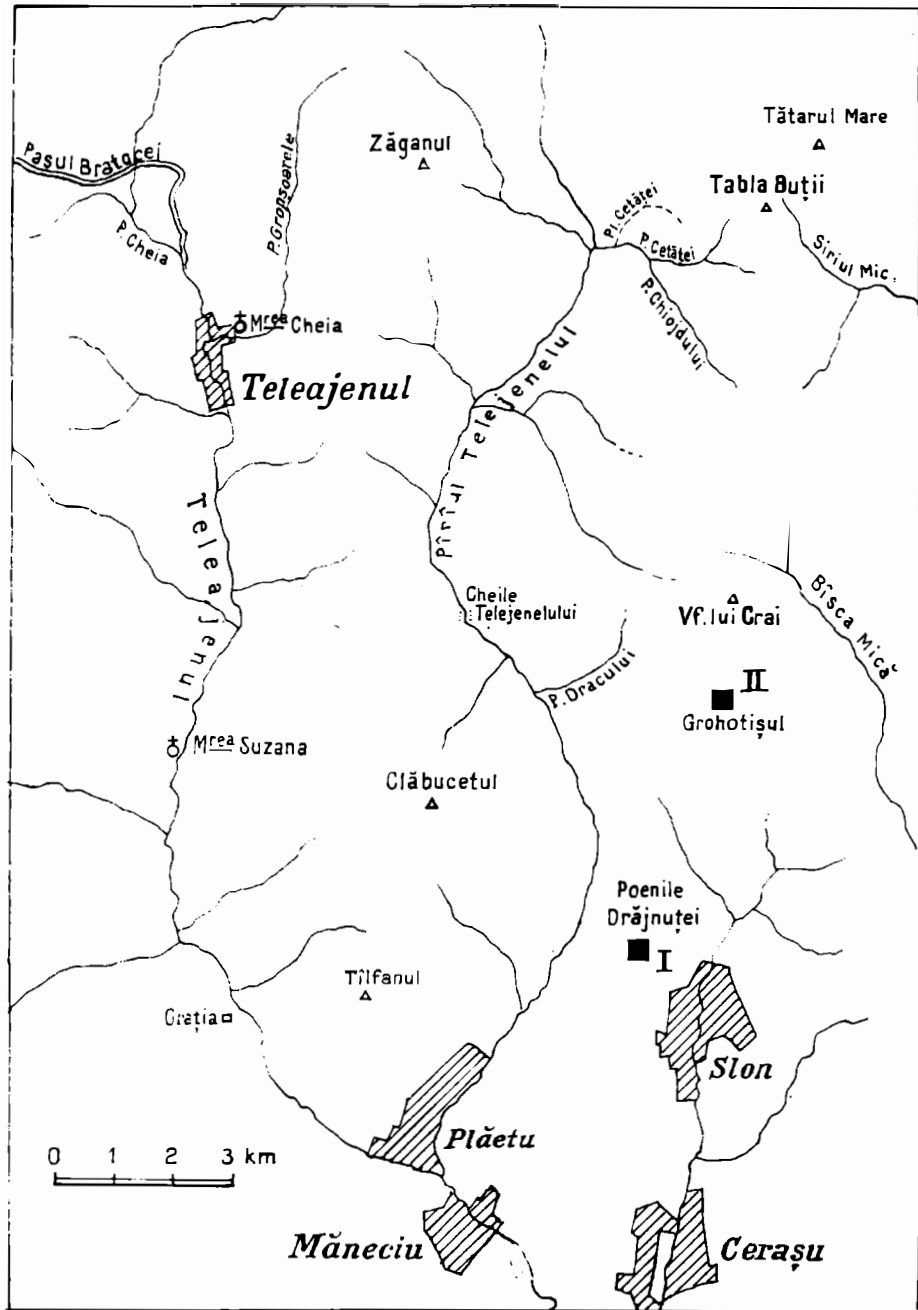

Fig.1. Harta cu localizarea cetăților de la Slon: I — Slon „La Comoară” sau „La Ciugă”; II — Slon „Stîna veche”.

adrecintă înainte de ardere cu degetele (fig. 2/3, 4) sau cu un bețișor. Ele reprezintă simple ornamente și derivă, credem, din ornamentele asemănătoare pe cărămizile din epoca romano-bizantină⁴.

Pe cărămizi se întilnesc însă și altfel de semne, incizate înainte de ardere de dimensiuni diferite, aparținând în parte alfabetului runic (fig. 2/3). Altele, puține la număr, sînt sgîriate după ardere și reprezintă de obicei figuri geometrice.

Dar nu numai pe cărămizi ci și pe blocurile de piatră fasonată sînt incizate diferite semne⁵. Amintim dintre acestea doar semnul în formă de Y simplu sau flancat de două bare verticale (fig. 2/4) la care se mai pot adăuga crucea gammată simplă și altele.

Nu vrem să stăruim acum asupra originii și semnificației diferitelor semne de pe cărămizi și pietre, aceasta constituind o problemă aparte, asupra căreia vom reveni cu alt prilej.

În interiorul și în preajma cetății au fost descoperite în general puține resturi arheologice.

Fragmente ceramice s-au găsit puține, dar toate caracteristice exclusiv epocii feudale timpurii. Ele provin din borcane, lucrate la roata de mîină cu învîrtire mai repede, fiind ornamentate cu linii orizontale, benzi de linii în val sau linii orizontale întretăiate de benzi de linii oblice (fig. 3). Au fost descoperite de asemenea cîteva fragmente provenind din ulcioare amforoidale, lucrate din pastă fină roz.

În mai multe puncte din apropierea zidului de incintă s-au găsit fragmente din conducte de apă.

Alte obiecte descoperite în cetățuia de la Slon sînt o sulă de os o toartă fragmentară de căldare, lucrată dintr-o bară de fier, patrată în secțiune și răsucită, cuie și piroane de fier.

Pînă în prezent, în cetățuia de la Slon nu a apărut nici o monedă sau alt obiect de metal caracteristic. De aceea, pentru datarea complexului folosim studiul sistemului de construcție, semnele în formă de rune de pe pietre și cărămizi, și mai ales ceramica.

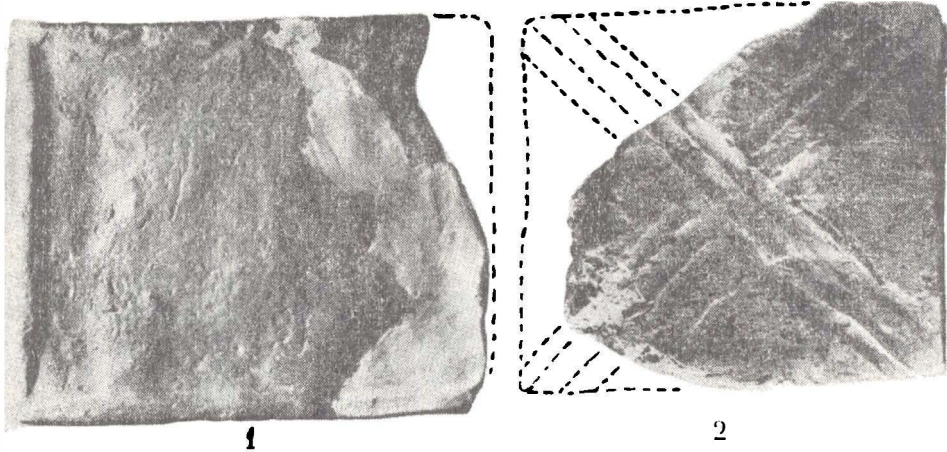
Ultimele cercetări au arătat că monedele bizantine sînt foarte rare sau lipsesc cu totul în sec. VII și pînă la sfîrșitul secolului X, nu numai în regiunile învecinate imperiului, ci aceeași situație se constată în înseși orașele bizantine⁶.

În vremea lui Ioan Tzimiskes și mai ales în vremea urmașilor săi, circulația monetară se intensifică și monedele apar frecvent atît în cadrul imperiului bizantin (care își întinse granițele pînă la Dunărea inferioară) cît și în regiunile învecinate acestuia, deci și în așezările de la nordul Dunării,

⁴ Astfel de cărămizi sînt obișnuite în provinciile Moesia și Scythia Minor (în care intră și Dobrogea) în sec. IV—VI. (Ca exemplu cf. Gh. Ștefan și colaboratorii, *Șantierul Garvăn (Dinogelia)*, SCIV, III, 1952, p. 392, fig. 27 și 28).

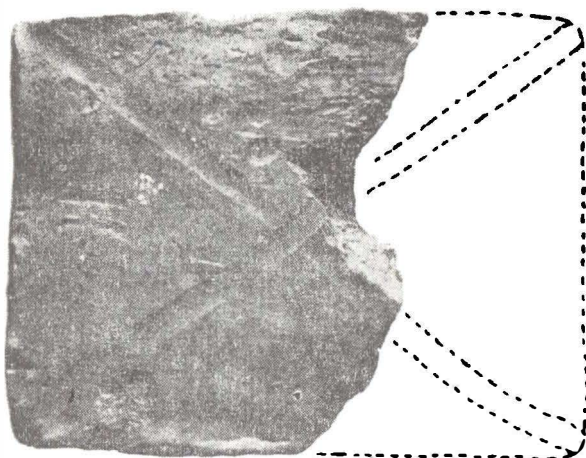
⁵ Două astfel de blocuri cu semne pe ele au fost deja publicate cf. Maria Comșa, *Die Bulgarische Herrschaft nördlich der Donau während des IX und X Jh., im Lichte der archäologischen Forschungen*, „Dacia” N.S.V., 1960, p. 403, fig. 4. În cursul săpăturilor din anul 1961 au mai fost descoperite și alte blocuri cu semne care vor constitui subiectul unui studiu special.

⁶ Informații primite de la Bucur Mitrea, căruia îi mulțumim și pe această cale.

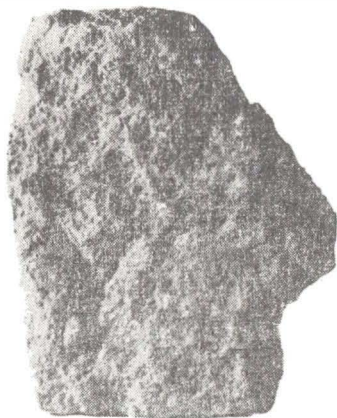

1

2

3

4

Fig. 2 Slon I („La Comoară sau „La Ciugă”): Cărămizi din epoca feudală timpurie, sec. IX—X (1—3) și fragment dintr-un bloc de calcar fasonat cu semn (+)

care au persistat pînă la acea dată în urma atacurilor pecenegilor. În cazul în care s-ar presupune că cetăţuia de la Slon datează dintr-o perioadă posterioară primei jumătăţi a secolului al X-lea, monetele bizantine în chip firesc ar fi trebuit să apară şi aici.

S-ar putea obiecta de asemenea că semnele runice de la Slon ar putea fi şi pecenege sau cumane, şi în acest caz complexul trebuie datat într-o perioadă posterioară secolului X. Această obiecţie nu rezistă însă criticii, deoarece 'pecenegii şi cumanii nu au construit fortificaţii.

Nici ceramica descoperită aici nu ne permite să presupunem o locuire sau o influenţă pecenege-cumană. Pe ceramica din aşezarea de la Garvăn am reuşit să deosebim destul de clar elementele aparţinînd populaţiilor de origină turcă (pecenegi, uzi, cumani) pătrunse în regiunea Dunării inferioare la sfîrşitul secolului X şi mai în ales în secolele XI—XII ⁷.

Ori, pe ceramica din cetăţuia de la Slon nu se constată prezenţa acestor elemente specifice nomazilor turci. Nici armele caracteristice populaţiilor nomade, frecvente în aşezarea de la Garvăn şi în preajma Dunării ⁸, nu sînt cunoscute pînă acum la Slon. De altfel ocuparea regiunilor muntoase de către aceşti călăreţi ai stepei nu poate fi presupusă în nici un caz.

În consecinţă, lipsa monedelor bizantine, absenţa elementelor pecenege-cumane (în ceramică, arme etc.) şi mai ales identitatea inventarului ceramic cu cel descoperit în aşezările din sec. XI—X de la Bucov-Ploieşti ⁹ ne fac să atribuim cetăţuia de la Slon, punctul „La Comoară“, aceiaşi perioade.

Spre deosebire de complexele de la Bucov însă, cetăţuia de la Slon se pare că a început să existe pe la sfîrşitul secolului IX sau începutul secolului X înainte de folosirea alfabetului chirilic slav introdus şi în regiunile de la nord de Dunăre în timpul domniei ţarului Simeon ¹⁰.

În 1960, continuînd cercetările de suprafaţă pe Valea Teleajenului pînă în Pasul Tătarului, în vechime una din principalele căi de acces între Muntenia şi Transilvania, am reuşit să identificăm şi locul cetăţii săpate cu 90 de ani în urmă de către Cezar Bolliac în punctul numit de el „Coliba veche“, din care provin o serie de pietre şi cărămizi cu semne pe ele ¹¹ (fig. 2/II).

Locul cetăţii care în urma cercetărilor lui Cezar Bolliac a rămas necunoscut, a fost identificat pe Dealul Grohotişului în faţa muntelui Vîrfului lui Crai, în apropiere de locul numit „Stîna veche“ ¹².

⁷ M. Chişvaşi-Comşa, *Unele concluzii istorice pe baza ceramicii din secolele VI—XII, SCIV VIII*, 1—4, 1957, p. 276 şi urm.; idem în *Dacia N.S.I*, 1957, p. 317 şi urm.

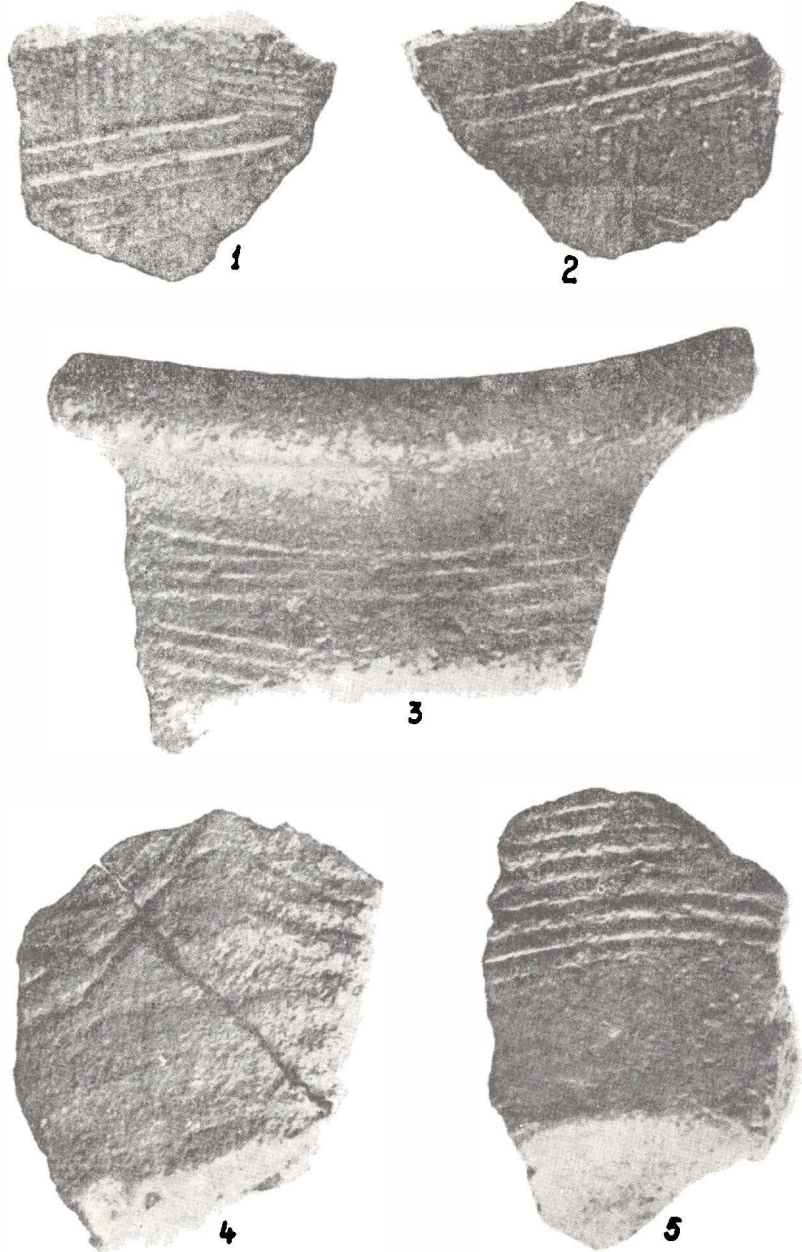
⁸ I. Barnea, *Elementele de cultură materială veche rusească şi orientală în aşezarea feudală (secolele X—XII) de la Dinogetia, Studii şi referate privind istoria României*, I, Bucureşti, 1954, p. 206—226; idem, *Byzance, Kiev et l'Orient sur le Bas-Danube du X au XII siècle, în Nouvelles Etudes d'Histoire présentées au Xe congrès des Sciences Historiques, Rome 1955*, I, Bucureşti, 1955, p. 117—180.

⁹ M. Chişvaşi-Comşa, *Săpăturile de la Bucov, Materialele...* V, 1959, p. 495—500; idem, *Săpăturile de la Bucov, Materialele...* VI, 1959, p. 567—575; Maria Comşa, *Contribuţii la cunoaşterea culturii străromâne în lumina săpăturilor de la Bucov, SCIV, X*, 1, 1959, p. 81—99.

¹⁰ M. Chişvaşi-Comşa, *Săpăturile de la Bucov, Materialele...* VI, p. 569—570; Maria Comşa, *Die Bulgarische Herrschaft...* p. 413—415

¹¹ Cf. mai sus nota 1.

¹² Locul este cunoscut azi sub denumirea de „Stîna Veche“ nu „Coliba Veche“, cum afirmă Cezar Bolliac (localnicii nu cunosc termenul de colibă).

Fig. 3. Slon I („La Comoară” sau „La Ciugă”). Fragmente ceramice din epoca feudală timpurie, sec. IX–X.,.

Din nefericire, din construcția de aici nu se mai vede nici o urmă. Doar câteva mici fragmente ceramice descoperite la suprafață, datînd din epoca feudală timpurie, ne-au servit drept indiciu asupra locului unde s-a aflat cetățuia, terenul fiind nivelat și acoperit cu vegetație.

Materialele (pietre și cărămizi cu diferite semne) însă publicate de Cezar Bolliac despre care am făcut mențiune mai sus, dovedesc că aici a existat o a doua cetățuie de același tip și din aceeași vreme cu cea din punctul „La Comoară“.

Prin cercetările efectuate s-a putut rezolva definitiv problema mult discutată a „alfabetului de la Slon“, putîndu-se stabili că semnele datează sigur din epoca feudală timpurie (sec. IX—X) și reprezintă în cea mai mare parte semne runice sau diferite figuri geometrice, acestea din urmă fiind folosite de meșteri la calcularea diferitelor detalii arhitectonice¹³.

În sfîrșit, în apropiere de Pasul Tătarului, în punctul numit „Dealul Cetății“, pare să fi existat o a treia cetățuie contemporană cu celelalte două. La suprafață deocamdată, poate și din cauza vegetației foarte bogate, nu am găsit resturi arheologice, dar numirea de Dealul Cetății pare să confirme totuși existența unei fortificații în acest punct¹⁴.

Cetățuile de la Slon, date la începutul epocii feudale timpurii, sînt așezate pe platouri cu pante nu prea înalte de 20—30 m, avînd în față pentru acces o pantă lină și nefiind înconjurată cu șanțuri de apărare, spre deosebire de cetățuile mai tîrzii din secolul XII și mai ales din secolele XIII—XIV care ocupă de obicei înălțimile cu pante abrupte, înalte de cîteva zeci sau chiar sute de metri, greu accesibile și înconjurată întotdeauna de unul sau chiar două șanțuri de apărare. Cetățuile de la Slon se deosebesc de cele din epoca feudală și în ceea ce privește planul, mortarul și sistemul de construcție.

La Slon avem așa dar un sistem de fortificații de la începutul epocii feudale timpurii, unic pînă acum pe teritoriul țării noastre, format din două, eventual trei cetățuiri înșirate la distanțe aproape egale de 11—12 m una de alta, de-a lungul uneia din principalele căi de acces între Muntenia și Transilvania, care aveau menirea principală de a supraveghea îndeaproape această trecătoare și a asigura legătura între cele două regiuni.

Se pune întrebarea însă dacă aceste cetățuiri au constituit puncte fortificate, avînd un caracter militar, sau e vorba mai degrabă de niște curți întărite în care locuiau căpetenii feudale.

La această întrebare pare să ne răspundă unele rezultate preliminare obținute cu ocazia săpăturilor efectuate în punctul „La Comoară“. Aici, în apropierea zidului sudic de incintă, paralel cu acesta, în jumătatea de vest a cetății, a apărut colțul unei clădiri, construită tot din blocuri de calcar fasonate dar mai lungi și mai înguste în comparație cu cele folosite în zidul de incintă.

¹³ Maria Comșa, *Die Bulgarische Herrschaft...* p. 402, fig. 3/29—30; idem în *Bibliotheca Classica Orientalis*, 9, 6, 1964, p. 330—331.

¹⁴ La circa 2 km spre nord, în punctul numit „Tabla Buții“, se află o altă cetate, total deosebită ca sistem de construcție, mortar etc., din epoca feudalismului dezvoltat (probabil sec. XIV), care nu are nici o legătură cu cetățuile din epoca feudală timpurie de care ne ocupăm.

Alături de acesta s-au mai descoperit și alte complexe clădite din zid de cărămidă, legate cu mortar amestecat cu bucăți de cărămidă pisată sau de lemn. Deocamdată nu am putut cerceta aceste construcții în întregime, dar după toate probabilitățile ele trebuie puse în legătură cu existența unei căpetenii, care în caz de nevoie putea îndeplini și o funcție militară.

Dacă această căpetenie este un localnic sau eventual unul venit din sudul Dunării și impus populației locale din această regiune este greu să stabilim acum. Oricare ar fi situația însă, prezența acestor căpetenii nu poate fi concepută fără existența în această regiune a unei numeroase populații locale, care nu putea fi alta decât cea străromânească. Urmele unor case de lemn construite în apropierea cetății rămân să se stabilească dacă aparțin sau numai constructorilor cetății sau este vorba de o locuire mai îndelungată. În afara acestora însă trebuiesc căutate și alte așezări aparținând populației dependente. La Slon fiind regiune muntoasă avem de-a face, mai mult ca sigur, cu sate răsfirate, cu case de lemn uneori la mari distanțe una de alta, depistarea cărora va constitui una din cele mai grele probleme ale cercetărilor de aici.

Dar, asemenea puncte fortificate au existat și în regiunea de dealuri. Trebuie să semnalăm că într-o serie de complexe din așezările de la Bucov (Bucov-Tioca și Bucov-Rotari) au fost găsite cărămizi fragmentare identice în ceea ce privește forma și tehnica de lucru cu cele de la Slon, ceea ce ne face să credem că și la Bucov a existat o cetățuie de tipul celor de la Slon, în preajma căreia se întindeau satele (așezările cercetate pînă acum de noi) aparținînd populației dependente de căpetenia feudală din punctul fortificat.

În acest fel apare firească existența în cursul șezărilor de aici a unor meșteșugari care se ocupau cu reducerea și prelucrarea fierului, cu prelucrarea osului, prezența unor obiecte bizantine de import, care dovedesc strînse legături comerciale, prezența semnelor runice și a inscripțiilor paleoslave chirilice, păstrate sub forma unor litere izolate etc ¹⁵.

Spre deosebire de regiunile de munte însă, unde satele erau răsfirate, la Bucov și, probabil în regiunea de dealuri în general, sate e populației dependente sînt adunate, bordeiele sau casele formînd ulițe.

În lumina cercetărilor întreprinse în ultimii ani la Bucov și la Slon, tabloul genezei și apoi cel al dezvoltării feud. lismului la sud de Carpați ne apare din ce în ce mai clar.

Se poate afirma că în pragul sec. IX societatea din această parte a țării noastre evoluase, alcătuiind formațiuni politice în fruntea cărora se afla o căpetenie. În sînul acestor formațiuni luau naștere și se dezvoltau relații social-economice de tip feudal timpuriu.

PRESCURTĂRI

SCIV = Studii și cercetări de istorie veche, București.

Materiale = Materiale și cercetări arheologice, București.

Dacia = Dacia, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București

¹⁵ M. Chișvași-Comșa, *Săpăturile de la Bucov*, Materiale... VI, p. 569, fig. 2 și p. 574, fig. 3; Maria Comșa, *Die Bulgarische Herrschaft...*, p. 399, fig. 1/6 și p. 414, fig. 5.

FORMELE, EVOLUȚIA ȘI IDEOLOGIA MIȘCĂRILOR ȚĂRĂNEȘTI PE TERITORIUL ROMÂNIEI

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Dir. adjunct al Institutului de istorie N. Iorga

În lucrările lor, clasicii marxism-leninismului au subliniat adesea însemnătatea luptei de clasă în istoria societății. K. Marx și Fr. Engels în *Manifestul Partidului Comunist* și în *Ideologia germană*, Fr. Engels în *Războiul țărănesc german*, V. I. Lenin în *Despre alianța dintre clasa muncitoare și țărănime*, în articolul *Către sărăcimea satelor* sau în discursul pronunțat la 1 mai 1919 — pentru a aminti doar câteva din lucrările clasicii — dau prețioase indicații în legătură cu caracterul și particularitățile răscoalelor țărănești.

Istoria mișcărilor populare este strâns legată de istoria economică și politică; ea nu poate fi înțeleasă decît în contextul factorilor care au determinat-o și asupra cărora ea a influențat. De aci rezultă necesitatea cunoașterii economiei, a relațiilor sociale, a dezvoltării politice și culturale a societății din perioada în care sînt studiate formele luptei de clasă. Numai prin luarea în considerare a acestui complex de factori poate fi înțeles rolul luptei de clasă în evoluția procesului istoric, asupra suprastructurii societății și a schimbărilor acesteia.

În societatea feudală, ca de altfel și în cea capitalistă, baza economică avea un caracter antagonist. Producătorii direcți — elementul cel mai important al forțelor de producție — munciau și produceau în asemenea relații de producție, care, inevitabil, generau lupta lor împotriva exploataților. Țărănimea, principala clasă producătoare a societății feudale, era nu numai clasa exploatată, care suferea de pe urma abuzurilor stăpînitorilor feudali, ci și cea care în suferințe a ridicat amenințător pentru stăpîni steagul necurmatelor lupte sociale.

În cazul țării noastre — mai mult, poate, decît în cazul altor țări europene — țărănimea a jucat un rol însemnat în istoria poporului român. Însuși numele de *țărani* arată că în trecut ei, *țăranii*, reprezentau *țara*. Prin munca lor, ei au defrișat păduri, au redat agriculturii ținuturi sterpe, au smuls pămîntului roadele sale, au construit drumuri și au întreținut întregul edificiu de stat. Cînd pămîntul țării a fost invadat de dușmani — și ei au fost numeroși — țăranii au apărat cu prețul vieții lor libertatea și independența patriei. În primele impuri ale vieții de stat românești, țărănimea constituia aproape întreg elementul militar al țării. Ei i se datoresc victoriile repurtate de Basarab I, de Bogdan I și urmașii lor, victorii ce aveau să asigure o dezvoltare

independentă a Țării Românești și Moldovei. Apelul la sprijinul întregii țărănimii i-a permis lui Mircea cel Bătrîn — într-un moment când state puternice dispăreau în fața expansiunii otomane — să salveze țara și să-i asigure un mare prestigiu pe plan internațional. Eroismului maselor țărănești i se datoresc în bună parte victoriile dobândite de Iancu de Hunedoara împotriva turcilor; „oamenii de rînd”¹, constituiau grosul temutei oștiri a lui Vlad Țepeș. Cu o oștire de țărani „care fuseseră luați aproape direct de la plug”², Ștefan cel Mare făcea dovada că nu poate fi înfrîntă țara al cărei conducător știe să se folosească cum trebuie de forța supușilor săi³.

Ioan Vodă cel Cumplit și Mihai Viteazul, în prima parte a domniei lui, învățînd din experiența înaintașilor lor, s-au impus dușmanilor prin forța oștirilor lor populare. Punînd în a doua parte a domniei lui accentul pe oastea de mercenari, străină de interesele țării, Mihai Viteazul n-a putut să asigure măreței sale opere politice baza de masă necesară, garanție a durabilității ei.

Luptele îndelungate cu turcii și cu alți dușmani, în care greul l-au purtat masele țărănești, au înscris în istoria patriei o adevărată epopee, au asigurat poporului român, pentru vitejia și jertfele sale, un loc de cinste între popoarele Europei. Aceste lupte au creat totodată o puternică tradiție de libertate în sînul maselor populare, tradiție generatoare, în împrejurări grele, de sacrificii supreme.

Păstrătoare a celor mai vechi și frumoase tradiții, a celor mai scumpe datini și amintiri, țărănimea este creatoarea culturii populare, care constituie titlul nostru de glorie, nota specifică românească la patrimoniul cultural al omenirii. Schimburile permanente între diferitele ținuturi românești au făcut ca peste hotarele vremelnice, impuse de vitregia timpului, această cultură să fie una singură, fapt ce a imprimat o fizionomie etnică unitară poporului român.

Fermitatea de caracter, spiritul de dreptate, iubirea de pămînt și de patrie, dragostea de libertate au fost trăsăturile morale care au potențat lupta națională și socială a țărănimii.

Din interese egoiste, clasa dominantă a dus, în cursul secolelor, o politică sistematică de răpire, prin vicleșug și forță, a pămînturilor țăranilor, de aservire a acestora. Boierii și-au întemeiat „fericirea lor pe robirea poporului”. „Robia — constata N. Bălcescu — fu răsplata claselor de sus ale societății către clasele de jos, care le-au hrănit, le-au respectat totdeauna, le-au păstrat în poziția lor și au jertfit și muncă și bani și viață pentru patrie și libertate”⁴. Zile negre, amare, chinuite au început pentru țărănime; jafurilor oștirilor străine invadatoare, însoțite de epidemii și lipsuri, li s-au adăogat silniciile exploatoarelor interni. Ele au generat un șir neîntrerupt de mișcări

¹ Cf. Raportul lui Thomasius, în „*Columna lui Traian*”, IV, p. 38; vezi și Barbu T. Cîmpina, *Complotul boierilor și „răscoala” din Țara Românească din iulie-noiembrie 1462*, în „*Studii și referate privind istoria României*”, partea I-a, București, 1964, p. 604, p. și urm.

² *Arhiva Marx-Engels*, vol. VII, ediția rusă, p. 203.

³ Cronicarul polon I. Długosz consemna, ca un fapt neobișnuit în acele vremuri, cînd cei mai mulți conducători de state își alcătuiau oștirile indeosebi din nobili și mercenari, că Ștefan cel Mare „stringea la oaste nu numai pe oșteni ori pe nobili, ci și pe țărani, învățînd pe fiecare să vegheze la apărarea patriei” (I. Długosz, *Historia Polonica*, II, Leipzig, 1712, col. 417).

⁴ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, 1953, p. 140.

țărănești, care, în funcție de epocă și de conjunctura social-politică, au variat ca formă și intensitate, urmărindu-se să se limiteze exploatarea țăranilor sau chiar să desființeze condițiile de muncă existente.

Într-o primă perioadă — cea în care se desfășura procesul de feudalizare — lupta de clasă a îmbrăcat forme inferioare, refuzul țăranilor de a munci, de a îndeplini obligațiile impuse de stăpînii feudali, ciocniri cu stăpînii, fuga țăranilor de pe un domeniu feudal pe altul, ceea ce reprezenta deja o ruptură temporară sau definitivă cu stăpînii. Prin lupta lor, țăranii urmăreau să-și păstreze situația din perioada prefeudală; faptul că stăpînii erau relativ slabi, insuficient organizați, a înlesnit țăranilor efortul de a limita creșterea feudalizării și de a-și menține situația la un nivel suportabil.

Apariția relațiilor marfă-bani și legată de ea creșterea diferențierii sociale s-a resimțit și în sinul țăranimii unde — în funcție de stratificarea ce se stabilea — au apărut diferențieri în felul de a concepe lupta cu stăpînii feudali. Unii dintre țărani, ajunși să aibă o stare materială mai bună decât semenii lor, nu mai doreau revenirea la starea veche. Ei luptau pentru asigurarea drepturilor lor asupra pămîntului, căutau să scape, atît de legăturile feudale, cît și de legăturile ce apăsau asupra lor din partea obștii, urmăreau să-și asigure o independență de mișcare, o gospodărire individuală legată de piață.

Pe ansamblul țăranimii, dezvoltarea relațiilor de schimb și apariția rentei feudale în bani au însemnat sarcini sporite, din ce în ce mai greu de suportat. Aceasta a determinat creșterea luptei de clasă, trecerea de la formele inferioare ale luptei de clasă la răscoale, momente de mare declanșare a împotrivirii țăranilor față de pretențiile ce tindeau să devină nelimitate ale stăpînilor feudali.

În contextul general al procesului istoric, specific orînduirii feudale, diferențe regionale în gradul de exploatare a țăranimii explică de ce mari răscoale țărănești au izbucnit mai de vreme în unele provincii decît în altele. În timp ce în Transilvania, intrată în stăpînirea regatului maghiar, țăranii iobăgiți în masă se ridicau în secolele XIV—XVI împotriva stăpînitorilor de pămînt⁵, în Țara Românească și Moldova se păstra încă o puternică țăranime liberă, vitejei căreia i se datoresc marile biruințe raportate de poporul român împotriva cotropitorilor străini⁶.

⁵ Pentru ansamblul răscoalelor țărănești din Transilvania în evul mediu, vezi Șt. Pascu, *Les caractéristiques principales des révoltes paysannes de Transylvanie au Moyen-âge*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, I, 1964, p. 5—31.

⁶ Foamea de venituri a stăpînitorilor de pămînt se satisfăcea în Țara Românească și Moldova pînă către mijlocul secolului al XV-lea prin colonizări și defrișări de noi terenuri și mai puțin prin sporirea cuantumului exploatării țăranimii. Cu toate acestea situația țăranimii dependente a cunoscut și aci o agravare; stăpînii de pămînt, simțind nevoia de mînă de lucru au luat măsuri de restrîngere a dreptului de strămutare a țăranilor. În a doua jumătate a secolului al XV-lea s-a impus țăranilor care ar fi voit să se strămute în alt loc, o dare specială „găleata de ieșire”, un fel de compensație pentru pierderea mîinii de lucru suferită de stăpînii prin plecarea țăranilor. În secolul al XVI-lea paralel cu sporirea numărului de țărani dependenți a crescut și exploatarea lor, s-a agravat situația social-economică și juridică a lor. Răspunsul vecinilor (țăranii dependenți) a fost opoziția, lupta lor permanentă de a limita cuantumul obligațiilor ce li se impuneau, de a-l menține la nivelul fixat pe baza „vechiului obicei”; s-au înmulțit cazurile de „nesupunere” a țăranilor față de stăpînii de pămînt; a devenit frecventă intervenția

Cauze generale, exploatarea țărănimii, al cărei quantum ajunsese de nesuportat, i s-au adăugat circumstanțe particulare de natură să explice izbucnirea, într-un anumit moment și într-o anumite regiune, a răscoalelor țărănești.

Șirul marilor răscoale țărănești pe teritoriul țării noastre a început în Transilvania cu răscoala de la Bobilna, din 1437, una din cele mai mari răscoale țărănești din Europa ⁷. În confruntarea cu forțele nobilimii, țărani răsculați, români și maghiari, au obținut o victorie răsunătoare, dovadă a capacității de luptă și a spiritului lor de sacrificiu. Victoria n-a fost, însă, exploatată suficient de răsculați. Acceptând să trateze cu nobilii, țărani au dat acestora posibilitatea să ia măsuri de înfrângere a răscoalei. La Căpîlna, în apropiere de Dej, în septembrie 1437, nobilii au încheiat cu păturile conducătoare săsești și secuiești, o „unire“, cunoscută în istorie sub numele de „Unio trium nationum“, îndreptată împotriva răsculaților cu scopul înăbușirii luptei lor și al menținerii țărănimii în situația în care se afla înainte de răscoală. „Unio trium nationum“, care era de fapt o alianță a exploatatorilor maghiari, sași și secui, a adus mult rău populației românești din Transilvania. Pe baza ei, românii, care reprezentau marea majoritate a populației Transilvaniei, nu li s-a recunoscut egalitatea în drepturi politice și economice cu maghiarii, sașii și secuii, fiind menținuți sute de ani în această situație.

Deși răsculații din 1437 au obținut unele victorii și după data înțelegerii de la Căpîlna, ei n-au mai putut restabili raportul de forțe în favoarea lor. Răscoala a fost în cele din urmă înfrântă, după ce flăcările ei cuprinseseră aproape întreaga Transilvanie.

Focul luptei sociale va arde însă mai departe, neconținut, întinzându-se la începutul secolului al XVI-lea, când o nouă mare răscoală, condusă de Gh. Doja, avea să creeze o puternică panică în rândurile clasei stăpînitoare. În lucrarea „Războiul țărănesc german“, Fr. Engels, ocupîndu-se și de desfășurarea acestei răscoale, a relevat semnificația ei istorică, situînd-o pe aceeași treaptă cu marile lupte de clasă care s-au produs în perioada respectivă în centrul Europei, și îndeosebi în Germania ⁸. Energia revoluționară a țărănilor s-a transformat în 1514 într-un război aprig împotriva stăpînitorilor de pămînt,

---

domniei în favoarea stăpînitorilor, poruncind *vecini*-lor „să asculte“ de aceștia ori la ce le vor da „învățătura“.

Din conjugarea interesului fiscal al statului cu cel al boierilor, dornici de a-și crea latifundii și mari venituri pe seama muncii țărănilor a rezultat decretarea, în Țara Românească la sfîrșitul secolului al XVI-lea, în Moldova în al treilea deceniu al secolului al XVII-lea, legării de glic a țărănilor dependenți. Se creia prin aceasta baza juridică pentru sporirea pretențiilor stăpînitorilor asupra pămîntului și muncii țărănilor, se aducea la discreția stăpînitorilor cea mai mare parte a populației țării (cf. Șt. Ștefănescu, *L'evolution de la paysannerie de Valachie jusqu'aux réformes de Constantin Mavrocordat*, în „Revue Roumaine d'Histoire“, 3, 1969.

⁷ Pentru răscoala de la Bobilna vezi Șt. Pascu, *Bobilna*, ed. II-a. București, 1963, p. 190. *Idem*, *La révolte populaire de Transylvanie des années 1437—1438*, București, 1964; L. Demény, *Az 1437—1438. az bábolnai népi felkelés*, București, 1960; *Idem*, *Textele celor două înțelegeri încheiate în 1437 între răsculați și nobili după documente originale*, în „Studii“, 1, 1960, p. 91—111; *Idem*, *Introducerea nonei în Transilvania (Cu privire la unele premise social-economice ale răscoalei de la Bobilna)*, în „Studii“, 5, 1960, p. 179—190; *Idem*, *Documente noi referitoare la răscoala de la Bobilna*, în „Studii și materiale de istorie medie“, IV, 1960, p. 395—422.

⁸ Fr. Engels, *Războiul țărănesc german*, București, 1947, p. 78 și urm.

în cursul căruia au fost cucerite de către răsculați cetăți după cetăți, au fost distruse castele nobiliare, arse documente de proprietate și pedepsiți asupritorii⁹. Principiile proclamate de Gh. Doja în timpul răscoalei — desființarea nobilimii, egalitatea tuturor oamenilor, suveranitatea poporului — au constituit idealuri revoluționare pentru care masele populare au luptat cu hotărâre în secolele următoare.

Odată cu măsurile de întărire a dreptului iobăgist întreprinse de statul feudal din Țara Românească și Moldova după așa numita „Legătură a lui Mihai”, s-au înregistrat și în aceste provincii frecvente și tot mai ample frământări sociale. În anul 1655, o mare răscoală țărănească punea în primejdie existența regimului boieresc din Țara Românească¹⁰. Ura și revolta țărănimii s-au abatut atunci asupra multor boieri bogați, deținători de dregătorii însemnate și stăpîni a nenumărate moșii, precum și asupra unor negustori bogați din orașe. Noi răscoale, izbucnite în anii următori, vedeau hotărîrea țărănimii de a obține prin luptă îmbunătățirea situației ei.

În perioada destrămării feudalismului și a statornicirii orînduirii capitaliste, o dată cu procesul de închegare a popoarelor în națiuni, mișcările țărănești s-au ridicat pe o treaptă calitativ nouă: aspectului lor social, antifeudal, caracteristic Evului Mediu, i s-a adăugat aspectul național, propriu epocii moderne. Lupta țărănimii s-a împletit tot mai strîns cu lupta altor forțe sociale pentru progres social, pentru eliberare națională și dobîndirea independenței.

Instaurarea în Transilvania la sfîrșitul secolului al XVII—lea a regimului habsburgic a creat, prin noile dări și obligații impuse țărănimii, mai ales celei din Munții Apuseni, ale cărei vechi libertăți au fost limitate sau chiar desființate, o așa de mare tensiune socială încît mișcările țărănești au devenit un fenomen frecvent în viața societății transilvănene. În 1784 o impresionantă ridicare la luptă a țărănimii iobage, sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan¹¹, avea să răzbune asupriri și umilințe de veacuri, sociale și naționale, să impună în ochii lumii forța revoluționară a națiunii române, să definească programul social și politic al revoluțiilor viitoare¹². Prin ultimatum-ul adresat la 11 noiembrie 1784 nobilimii, apărută de zidurile cetății Deva, răsculații cereau: „Nobili să nu mai fie... Nobilii stăpîni de moșii să-și părăsească o dată pentru totdeauna moșiile... Pămînturile lor să se împartă între poporul de rînd”...¹³

⁹ Pentru răscoala condusă de Gh. Doja vezi: Șt. Pascu, *Contribuții noi privitoare la răscoala țărănilor din 1514 în Transilvania*, în „Studii”, 5—6, 1955, p. 91—112; B. Cselényi, Șt. Ștefănescu, *450 de ani de la răscoala țărănească de sub conducerea lui Gh. Doja*, în „Lupta de clasă”, 4, 1964, p. 84—94.

¹⁰ O recentă lucrare monografică închinată acestei răscoale a fost realizată de Lidia Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *Răscoala seimenilor sau răscoală populară?*, București, 1968, p. 326

¹¹ Despre răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan vezi, Gh. Georgescu-Buzău, *Răscoala de la 1784 a iobagilor din Transilvania de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, București, 1962, p. 336 și frumosul capitol închinat evenimentului scris de acad. D. Prodan în *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 744—791.

¹² „Horia ... scrise — sublinia marele nostru revoluționar democrat N. Bălcescu — drepturile nației române și programa politică și socială a revoluțiilor ei viitoare” (N. Bălcescu *Opere*, vol. I, București, 1953, p. 331—332).

¹³ *Istoria României*, vol. III, p. 765.

Răscoala din 1784 a întărit conștiința de sine și a contribuit la unitatea morală și etnică a poporului român din Transilvania, a obligat curtea de la Viena să țină seama de realitățile sociale și naționale din Transilvania și să întreprindă măsuri de îmbunătățire a situației românilor.

Răscoala din 1784 era vie încă în amintirea țăranilor când în 1821 a izbucnit în Țara Românească răscoala de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu. Ideea desființării șerbiei și a împrumietării clăcașilor, formulată în *Proclamația de la Padeș*, a asigurat mișcării caracterul ei larg popular, a atras în rândurile pandurilor mii și mii de țărani din satele Olteniei și ale Munteniei și a avut un larg ecou printre iobagii români din Transilvania. Răscoala din 1821 a îmbrăcat odată cu caracterul ei antifeudal și un caracter antiotoman, de eliberare națională a țării, de înlăturare a regimului spoliator turco-fanariot, instaurat în Țara Românească și Moldova în al doilea deceniu din secolul al XVIII-lea. Poarta otomană a fost nevoită să numească în cele două țări românești domni pămînteni în locul celor fanarioți¹⁴.

În istoria modernă a României nu este act important care să nu aibă la bază forța revoluționară a țăranimii, care să nu fi beneficiat de eroismul și largul tribut de sânge al acesteia. În 1859 masele populare țărănești și orășenești au determinat înfăptuirea Unirii Țării Românești cu Moldova; în 1877 prin contribuția lor materială și jertfele făcute pe cîmpul de luptă, masele populare au asigurat României independența de stat; în 1918 ele au hotărît desăvîrșirea statului modern.

În ciuda faptului că edificiul de stat modern își datora în mare măsură existența muncii și sacrificiilor țăranimii, condițiile de viață ale acesteia continuau să fie deosebit de grele, în unele privințe mai grele decît în evul mediu. Prin Regulamentul organic, „Charta sărăciei mulțimii poporului în favorul boierilor”¹⁵, țăranul a ajuns la discreția boierului. În preajma anului 1848 — arăta N. Iorga — se putea vorbi de un „imperativ al unei tocmei care se făcea între unul care putea totul și celălalt, care nu era în stare să afle nici un sprijin în sărăcia și lipsa lui de drepturi”¹⁶. Aplicarea drastică a Regulamentului organic a provocat protestul țăranilor, a generat mișcări ale acestora, a determinat un mare curent de emigrare a țăranilor în provinciile vecine. Ura împotriva legii care lovise aspru în forța vitală a națiunii era atît de puternică, încît pentru viitorul statului se impunea cu necesitate înlăturarea lui. Arderea de către revoluționarii de la 1848 a Regulamentului organic corespundea sentimentelor largi populare, care vedeau în el o piedică serioasă pentru libertatea lor socială.

Majoritatea zdrobitoare a adunării de la Islaz, prin care a început revoluția burgheză de la 1848, o alcătuiau țăranii; ei au format și grosul taberei înarmate pe care s-a sprijinit în marșul său către Capitală guvernul ales de popor. În Comisia proprietății din Țara Românească au răsunit cu putere glasurile deputaților țărani, evocînd suferințele celor pe care-i reprezentau. Marele istoric francez Jules Michelet, care a urmărit dezbaterile Comisiei proprietății, scria: „Țăranii dădură atunci cele mai frumoase dovezi de bună

¹⁴ O excelentă sinteză a cuceririlor istoriografice în privința răscoalei conduse de Tudor Vladimirescu aparține acad. prof. A. Oțetea. Vezi *Istoria României*, vol. III, p. 850—906.

¹⁵ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, 1953, p. 264.

¹⁶ N. Iorga, *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor*, București, 1908, p. 52.

judecată, de vorbire frumoasă și de aleasă simțire. Îndrăznesc a spune, că poate în nici o țară nu s-ar fi putut găsi la locuitorii satelor un mai puternic bun simț strămoșesc și în același timp o dreaptă și pătrunzătoare judecată, însușiri pe care cei de sus își inchipuiesc că le au numai ei¹⁷.

După înfrângerea revoluției din 1848, soluționarea problemei agrare a continuat să se pună cu toată acuitatea, atât datorită frământărilor țăranilor, cât și curentului de reforme realizate în țările vecine. În 1851 au fost promulgate în Țara Românească și Moldova legile ce poartă numele domnitorilor din acea vreme, Barbu Știrbei și Gr. Ghica¹⁸. Ele s-au dovedit nesatisfăcătoare, nedrepte și împovărătoare pentru țărani. Împotriva lor s-au ridicat voci în Divanurile ad-hoc de la București și Iași; frământările țărănești au continuat cu și mai mare vigoare, amenințând să ia forma unei răscoale generale.

Sub presiunea revoluționară a maselor țărănești a fost realizată reforma agrară din 1864¹⁹. Burgheză în esență, ea urmărea consolidarea proprietății de tip burghez, lăsa deschisă, însă, calea păstrării unor resturi de relații feudale. Declarat liber prin lege, dar neavând mijloacele de a-și asigura libertatea, țăranul era nevoit să accepte condițiile cerute de moșier. Arendășia s-a extins și s-a organizat, stabilindu-se condiții de muncă de extenuare a țăranimii și de mari profituri pentru exploatare. Rezultatul reformei din 1864 a fost o jefuire lipsită de scrupul a țăranimii, abuzuri nesfârșite care au născut marea răscoală din 1907, venită după un șir de alte răscoale.

Izbucnită în condițiile istorice ale trecerii spre epoca imperialismului, răscoala din 1907 a încheiat șirul marilor răscoale țărănești din istoria poporului român²⁰.

* * *

Deși desfășurate în perioade și condiții istorice diferite, răscoalele țărănești din țara noastră au prezentat pe lângă unele trăsături specifice momentului istoric în care ele aveau loc și unele caracteristici comune. Determinate prin excelență de condițiile locale, asupra răscoalelor țărănești a exercitat o oarecare influență ideologică — ce a crescut cu timpul — literatura²¹. Cu toate că răscoalele țărănești în evul mediu au avut un caracter local și nu poate fi vorba de un program al lor general comun — posibil în condițiile dezvoltării literaturii și a pătrunderii ei adânci în mase — revendicările formulate de țărani prin esența lor au fost generale, înrudite prin conținutul de idei. Toate au proclamat necesitatea îmbunătățirii situației materiale a țăranimii, să se pună capăt abuzurilor păturilor dominante, să se asigure

¹⁷ Apud Al. A. Vasilescu, *Istoria clasei țărănești*, vol. I (Pină la anul 1866), Tirgoviște, 1940, p. 48.

¹⁸ Vezi Georgeta Penelca, *Date privind legiuirea agrară a Moldovei din 1851*, în „Studii”, 5, 1964, p. 1077—1096.

¹⁹ Vezi despre aceasta, monografia, recent apărută, N. Adăniloae, D. Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, 1967, p. 364

²⁰ Mai nou, despre răscoala din 1907, vezi ampla monografie *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, București, 1967, p. 910.

²¹ În cazul răscoalei din 1784 este, de pildă, indiscutabil rolul ideilor preconizate de Samuil Micu, Gh. Sincai, Petru Maior și al Școlii de la Blaj în înțelegerea simțului de mindrie și libertate națională a românilor din Transilvania (cf. V. Mureșianu, *Temeiurile istorice ale politicii noastre naționale*, Brașov, 1928—1930, p. 40.

celor ce muncesc drepturi politice, dreptul de a participa la conducerea statului. În răspîndirea acestor idei progresiste în mijlocul țărănimii și a păturilor sărace de la orașe un rol însemnat a jucat intelectualitatea satelor, apropiată ca fel de viață de țărănime.

* * *

Forța motrice principală în răscoalele țărănești a fost țărănimea. Căpeteniile răsculaților au fost în majoritatea cazurilor țărani. Elementele plebeiene de la orașe, lucrătorii de la mine și ocne au sprijinit pe răsculați și le-au dat uneori conducători. În epoca modernă, cu țărănimea răsculată s-a solidarizat clasa muncitoare; sînt elocvente în această privință numeroasele cazuri de pactizare ale muncitorilor cu țărani răsculați în timpul răscoalei din 1907. În furia lor deslănțuită împotriva celor ce îi oprimbau de veacuri, țărani răsculați s-au îndreptat spre orașe, nu numai în dorința de a distruge pe nobilii refugiați aci și puterea politico-administrativă ce rezida în orașe, ci și în speranța de a obține ajutorul păturilor orășenești sărace precum și mijloacele materiale de natură să le asigure victoria împotriva asupritorilor.

În cazul unor răscoale țărănești medievale — cum a fost cea de la Bobîlna — țaranilor li s-a alăturat o parte a micii nobilimi care urmărea să smulgă marilor feudali concesiile în favoarea ei. Dar caracteristice pentru atitudinea micii nobilimi erau nestatornicia, șovăiala, dorința de compromis. De cele mai multe ori era de ajuns o înfrîngere, pentru ca aceasta, cuprinsă de teamă, să trădeze cauza răsculaților și să treacă în tabăra marilor stăpîni de pămînt. De aceea, tendința micii nobilimi de a juca rolul de hegemon al țărănimii a dus nu la victorie, ci la înfrîngerea răscoalelor țărănești.

* * *

O caracteristică a răscoalelor țărănești — și care s-a manifestat pe scară largă și în cazul răscoalei din 1907 — a fost spontaneitatea în izbucnirea lor, slaba organizare. În condițiile în care trăiau și munceau, țărani nu puteau să ajungă la un grad ridicat de organizare. Acțiunile lor purtau amprenta caracterului local, izolat și de scurtă durată. Focul răscoalei abia apuca să se propage mai departe, că se stîngea în locurile de unde pornise. Fărămițarea și lipsa de organizare au împiedecat canalizarea energiei revoluționare a țărănimii într-un torent unic, au înlesnit claselor exploatare reprimarea răscoalelor țărănești. Așa s-a întîmplat și în 1907, cînd, cu toată intensitatea și violența ei, lupta țaranilor a fost înăbușită în sînge.

O latură slabă a răscoalelor țărănești, care s-a manifestat și în cazul răscoalei din 1907, a fost idealizarea de către răsculați a figurii monarhilor, credința lor naivă în bunătatea acestora²². La baza acestui „monarhism naiv”, tipic țărănesc, era lipsa de înțelegere de către răsculați a legăturii dintre sistemul economic și cel politic. Lupta țaranilor era îndreptată împotriva dominației economice a stăpînilor de pămînt (și a arendașilor în răscoala din 1907); ea nu era o luptă politică, reprezenta doar indirect o amenințare

²² Cu doctrina „The King can't do wrong” („Regele nu poate face rău”), au trăit, de pildă, englezii secole întregi. (Cf. N. Iorga, *Păveri de îndreptat în istoria contemporană*, în „Neanul românesc”, 1940, nr. 16.)

pentru puterea politică, prin implicațiile pe care le determina lovirea în interesele economice ale feudalității și prin formularea revendicărilor lor generale, a căror acceptare ar fi însemnat schimbarea însăși a întregii orînduiri politice. În timpul desfășurării răscoalelor, țărani s-au izbit de adversitatea monarhilor, iluziile lor în bunătatea acestora s-au risipit. Ei au răsfrint atunci atributele monarhului loial, bun, milostiv, viteaz, asupra conducătorilor ridicați din rîndurile lor: Anton cel Mare (în 1437), Gheorghe Doja (în 1514), Horea (în 1784) — devenit „Crăișorul“ —, Tudor Vladimirescu (în 1821), numit de răsculați „Domnul Tudor“. Substituirea de către răsculați a autorității existente cu alta nouă vădea existența în rîndurile lor a unei idei vagi de suveranitate a poporului.

* * *

O caracteristică esențială a răscoalelor țărănești o constituie faptul că ele n-au fost încununate de victoria maselor, au cunoscut în cele din urmă înfrîngerea. „Pacificarea“ satelor a fost realizată cu toată cruzimea de clasa dominantă; mii de țărani au fost uciși, trași în țepă, spînzurați, arși pe rug, zdrobiți cu roata. Conducătorii lor au fost supuși unor chinuri îngrozitoare: Anton cel Mare și alte căpetenii ale răsculaților din 1437 au fost spînzurate pe dealul din fața orașului Turda; Gh. Doja a fost ars pe un tron înroșit în foc; Horea și Cloșca au fost trași pe roată; asasinat, Tudor Vladimirescu a fost aruncat într-o fîntînă. Represiunea clasei dominante, atrocitățile cu care ea a înțeles să reprime răscoala au depășit, în 1907, ca proporții și cinism, tot ce se făcuse în trecut.

Principala cauză a insuccesului răscoalelor țărănești a constat în faptul că țărănimea nu era purtătoarea unui nou mod de producție, ea nu putea să prezinte interesele ei ca interese ale tuturor membrilor societății. Chiar în cazul răscoalei din 1907, desfășurată în condiții istorice ce presupuneau o creștere a conștiinței ei, țărănimea și-a limitat revendicările la interese specifice, n-a preconizat mari transformări sociale. Mersul istoriei a dovedit că acestea au fost inițiate numai de alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub conducerea partidului revoluționar de tip marxist-leninist. Or, în 1907 clasa muncitoare din țara noastră, deși a sprijinit pe țărani răsculați, ea însăși era abia formată și lipsită de un partid revoluționar în stare să unească și să conducă lupta muncitorilor și a țăranilor împotriva exploatării burghezo-moșierești.

Acțiunile fărîmîțate ale țăranilor, tendința lor de a nu se depărta prea mult de gospodăriile pe care le aveau, de a limita și localiza luptele, au dat posibilitatea stăpînilor de pămînt, sprijiniți de aparatul de stat, să-i înfrîngă pe rînd.

Lipsa unei conduceri de durată, unitară, centralizată, capabilă să îndrume lupta lor, a făcut ca țărani să nu poată ține piept prea mult timp forțelor clasei stăpînitoare, ce acționau unitar, sub o comandă unică și care — mai ales în epoca modernă, dat fiind îmbunătățirea mijloacelor de comunicație și transport — se puteau deplasa și concentra cu mai multă rapiditate, decît cele ale țăranilor, acolo unde și cînd situația necesita o intervenție grabnică.

Forțele antițăărănești prezentau și un alt avantaj față de țărănime. Pe cînd țărănimea lupta, în majoritatea cazurilor, cu mijloace rudimentare,

cu unelte agricole, transformate în arme, clasele dominante dispuneau de arme albe și arme de foc și de o tehnică superioară în minuirea armamentului.

Răscoalele țărănești au dovedit că țărani singuri nu pot să învingă și să-și rezolve problemele. Mai aveau nevoie de alianțe trainice care să-i ajute să-și apere și să-și îmbunătățească situația.

În evul mediu ei au fost dezamăgiți de alianța și conducerea lor în unele cazuri de mica nobilime, care, oscilantă, a trecut destul de repede de partea forțelor antirevoluționare, contribuind la înfrîngerea răscoalelor țărănești. În epoca modernă, forța revoluționară a țărănimii a fost folosită de burghezie în propriile ei scopuri, țărani fiind trădați în mod sistematic în numele „ordinii” și al „tradiției” — în realitate pentru respectarea privilegiilor de clasă. Punctele de vedere diferite exprimate de fruntașii revoluției din 1848 în problema țărănească (N. Bălcescu, Al. G. Golescu se pronunțau pentru „emanciparea” clăcașilor și împrumietărirea lor, I.C. Brătianu era pentru eliberarea clăcașilor dar fără împrumietărirea, I.E. Rădulescu s-a declarat împotriva înscrierii chestiunii agrare în programul revoluției) vedeau că burghezia, în ansamblul ei, nu era dispusă să rezolve această problemă în sensul dorit de țărani.

* * *

Viitorul avea să arate că singură muncitorimea se dovedește aliat și conducător consecvent al țărănimii în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor ei de trai.

Soldate în final cu înfrîngeri, răscoalele țărănești au avut o mare însemnătate în mersul înainte al societății. Ele au contribuit la îngrădirea lăcomiei claselor dominante și au subminat relațiile sociale existente.

Prin victoriile repurtate de răsculați împotriva stăpînitorilor de pămînt, răscoalele țărănești au dat maselor producătoare conștiința puterii lor unite, a capacității de a înfrînge nobilimea pe calea armelor în mari bătălii.

Răscoalele țărănești au dovedit potențialul revoluționar al țărănimii, merit istoricește ca în alianță cu muncitorimea și sub conducerea ei, să pună capăt exploatării.

Lupta comună a poporului român și a naționalităților conlocuitoare din patria noastră împotriva stăpînitorilor de pămînt a cimentat legăturile lor de prietenie frățească, a demonstrat că dincolo de uneltirile asupritorilor, dincolo de interesele acestora de dezbinare pentru a exploata cu mai multă ușurință, s-a încheșat în luptă unitatea de interese a maselor populare, indiferent de naționalitate, s-a creat o tradiție de solidaritate puternică între ele.

După înființarea sa, Partidul Comunist Român a ținut seama de tradiția revoluționară din țara noastră, de potențialul revoluționar al țărănimii, a tras învățăminte din experiența răscoalelor țărănești, a înțeles că reușita unei acțiuni este hotărîită de organizarea și unitatea forțelor revoluționare. El a făurit alianța clasei muncitoare cu țărănimia sub conducerea clasei muncitoare pentru a rezolva în mod revoluționar năzuințele țărănimii. Condușă de P.C.R. țărănimia a avut un rol important în eliberarea patriei de sub jugul fascist, în redobîndirea libertății și independenței României, în realizarea pe cale revoluționară a reformei agrare din 1945 și lichidarea clasei moșierilor, în înfăptuirea revoluției populare, în victoria socialismului la sate.

NICOLAE PETRAȘCU VOIEVOD

ȘTEFAN MIHĂILESCU

Sfârșitul fiului lui Napoleon, regele Romei, la numai 21 ani, pe care tatăl său și-l desemnase ca urmaș cu ocazia ultimei abdicări, a stîrnit compătimirea generală și ca urmare simpatia pentru cel care în castelul de la Schoenbrunn, lângă Viena, retrăise și continuase în alt mod prizonieratul tatălui său de la Sf. Elena. Piesa L'Aiglon (Puiul de Vultur) a lui Edmond Rostand, celebrează și azi amintirea dramei acestui tînăr.

Într-o situație asemănătoare și în același imperiu, se stinsese cu mult înainte, un alt pui de vultur, român, Nicolae Petrașcu Voievod.

Și unul și altul, fii ai unor străluciți comandanți de oști, au fost nevoiți să trăiască între cei ce au contribuit în mod decisiv la căderea vestiților lor părinți. Și unul și altul au avut de apărat acolo în mijlocul calomniatorilor memoria părintelui. Și unul și altul au avut un moment foarte asemănător — regele Romei în 1830, cînd se nădăjduia readucerea lui în Franța, iar Nicolae Petrașcu în 1616, cînd adună oști nădăjduind a se întoarce în țară în fruntea lor — speranțe repede spulberate la ambii. Dar, pe cînd fiul lui Napoleon a avut norocul unui dramaturg de geniu care-l face să retrăiască și după moarte, Nicolae Petrașcu și sbuciumata sa viață a fost uitat aproape cu totul. Dorind a împiedica aceasta, am schițat cele ce urmează.

* * *

Anul nașterii lui Nicolae Petrașcu nu ne este cunoscut. Știm doar că în anul 1584, la vîrsta de 26 de ani, înainte de a fi domn, Mihai se căsătorise cu Stanca, nepoata lui Dobromir, marele ban al Olteniei și că el, Nicolae, era primul copil.

Numele lui amintea pe acela al bunicului său Petrașcu cel Bun și totodată pe al sfîntului, patron al familiei lui Mihai din clipele de mare primejdie, cînd, viitorul domn dus de oamenii lui Alexandru cel Rău spre locul de execuție „în cale trecînd pe lângă Biserica Albă, pe vremea liturghiei, spun că îl lăsară să intre în biserică și rugîndu-se, se făgădui lui sfîntul Nicolae, fiind hramul, că de-l va mîntui, (are) să-i facă minăstire în numele lui, precum a și făcut, de se numește cea biserică acum Mihai-Vodă“ (N. Bălcescu).

Primii ani ai copilăriei îi va fi petrecut Petrașcu în Oltenia împreună cu mama sa. După ce Mihai va fi domn, a locuit cu familia în palatul domnesc din București, din care se mai păstrează azi doar biserica din Piața de Flori. Palatul a căzut în ruină. Prețioasele urme încep însă să ni se dezvăluie prin săpăturile ce se fac acolo.

În grădinile palatului, se va fi jucat el uneori și cu cei doi cerbi domesticiți de Mihai, cerbi care-l însoțeau adesea pe domnitor și-i străjuiau cortul. Se știe că unul din ei, fiind lovit și ucis de o ghiulea turcească în timpul bătăliei de la Călugăreni, celălalt, de durere, fugi și se ascunse într-o pădure.

După campania anului 1594, curțile din București și Țirgoviște suferiseră multe stricăciuni. Nicolae Petrașcu și familia sa au stat atunci la Gherghița, pe apa Ialomiței, pînă în 1596, toamna, cînd se mută cu toții la Țirgoviște, care rămîne scaun statornic pînă la sfîrșitul domniei lui Mihai, care se voia mai aproape de Transilvania de care interesele țării erau strîns legate.

Acum începe gloriosul domn să-l pregătească pe fragedul său fiu pentru domnie.

În 1598, cînd comisarii imperiali veniți la Țirgoviște pentru încheierea tratatului de alianță, se apropiau de cetate, au fost întimpinăți, la o milă depărtare, de însuși fiul domnului însoțit de o suită aleasă.¹ Era de fapt prima sa misiune politică oficială.

Se pare că după acest eveniment a fost trimis un timp la Colegiul Iezuiților din Cluj (Claudiopolis) pentru a cunoaște bine latina, pe care mai tirziu știm că o folosește cu ușurință.

În 1599, în timpul bătăliei de la Șelimbăr, Nicolae Petrașcu se află alături de tatăl său, asemenea lui Alexandru alături de Ștefan la Războieni. În Alba Iulia trăi el alături de toți, marele eveniment al primei uniri a Transilvaniei cu Țara Românească. Nunțiul papal Germanico Malaspina, care l-a văzut în aceste împrejurări, îi dădea pe atunci 12—13 ani, „un giovane di dodici in tredici anni”², și afirmația acestuia ne ajută să-i precizăm vîrsta, cu aproximație și în alte împrejurări.

Mihai, îngrijorat oarecum de situația Țării Românești, îl trimite pe Nicolae Petrașcu acolo ca domn. Va pleca în același an 1599, la începutul lui decembrie, cu 6000 ostași sub comanda secuiului Sennyey. La Bran face un popas. Castelanul îi pregătește un prînz. La plecare i se dau și provizii, pîine, făină, ulei, pește, lămii, mirodenii etc.³

Domnia lui Nicolae Petrașcu ține din decembrie 1599 și pînă în septembrie 1601. În această perioadă documentele interne poartă pecetea și iscălitura lui. Titlul domnului, prin structura sa obișnuită, oglindește implicit marile evenimente ce aveau loc atunci pentru țările noastre. Astfel, un hrisov din 15 iunie 1600 amintește marele act al unirii celor trei țări românești: „cu mila lui Dumnezeu, creștin Nicolae Voievod și domn a toată Țara Ardealului”.

Dar evenimentele se precipită. În toamna anului 1600 Ardealul este pierdut. Mihai revine în țară, pe care încearcă s-o apere împotriva oștilor polono-moldovenești care veneau cu Simion Movilă.

Pentru a avea liniște dinspre Ardeal, se împacă cu Basta, căruia îi trimite, ostatecă, familia sa.

La 17 octombrie 1600 Nicolae Petrașcu trece prin Brașov cu mama și sora sa. Opt cupeuri trase fiecare de cîte 6 cai și alte multe căruțe însoțeau convoiul. Cupeul în care se afla familia lui Mihai era căptușit cu catifea roșie

¹ Andrei Veress. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, Vol. V. București, Cartea Românească, 1932, p. 167.

² Hurmuzachi: *Documente*, Vol. XII, p. 547

³ Veress, *o.c.*, p. 342

prinsă cu nasturi de argint „Este o femeie vioaie cu fața prelungă și ochi negri și cu care fiul seamănă mult“, scrie un martor ocular despre Doamna Stanca.

La început au fost găzduiți la castelul Gilău lângă Cluj, unde așteptau cu îngrijorare vești de la cel plecat la Viena, dar curînd o nouă răscoală a nobilimii ardeleni îl gonește pe Basta, iar familia lui Mihai este acum prizoniera celor mai răi dușmani ai săi. Cînd vestea ajunsese la Viena și Mihai o află, izbucni în plîns. Era culmea mizeriilor pe care devotamentul său pentru cauza creștină i-o oferea. „În țara mea aș fi putut să rămîn liniștit și sigur, fără nicio teamă, dacă nu m-ar fi chemat credința mea față de creștinătate“, scria el împăratului.

Primit acum de împărat, este împăcat cu Basta și i se dau posibilități de a-și ridica o armată cu care pleacă spre Transilvania.

În acest timp Nicolae împreună cu mama și sora sa sînt transportați la Făgăraș și închiși în castelul de aici. Dușmănia pe care i-o purtau nobilii ardeleni lui Mihai se va revărsa peste familia lui. Atitudinea celor ce răspundeau de familia domnului a fost de așa natură încît Doamna Stanca putea să spună mumei lui Mihai mai tîrziu: „Cum am pățit noi maică, să nu pață nimeni“.

Dar fostul voievod se apropia. La Gorăslău, Bathory e învins și gonit. Muntenii se ridică și ei și alungă pe Simion Movilă. Solii lor, trimiși la Mihai, trec pe lângă zidurile castelului de la Făgăraș.

Veștile bune sînt întrerupte însă brusc de vestea morții năprăsnice a eroului. Nădejtile se sting definitiv, mai ales că Nicolae nu va fi ales domn așa cum se va fi așteptat poate, ci Radu Șerban, om vîrstnic, prieten al lui Mihai, viitorul socru al lui Nicolae prin străinătăți.

Ca fiu de domn și fost domn tot odată, nu putea sta în țară. Rămase în Ardeal, unde află vestea victoriei armatei românești asupra tătarilor în 1602 în zilele de 13 și 14 septembrie la Ogretin și Teșani.

Era atunci la Brașov de unde dă și ultimul său act de pe pămîntul patriei împreună cu mama și sora sa, în 28 septembrie, prin care dăruiește bisericii din Scheai, satul Micșunești din Ilfov, pentru pomenirea lui Mihai Voievod și a lor. Dania pare a fi făcută pentru asigurarea ajutorului divin în călătoria pe care aveau să o facă departe, la Viena, unde ajung în luna decembrie.

Aici, Nicolae se adresează împăratului, amintind devotamentul tatălui său față de imperiu și cere să i se asigure lui și celor ce-l însoțesc o viață demnă de situația pe care au avut-o în țara pe care au părăsit-o. Curtea îi aprobă o pensie lunară de 100 fiorini și îi asigură o locuință în Tirnavia, oraș pe drumul spre Ungaria.

Doamna Stanca, întoarsă în țară, după ce căsători pe domnița Florica cu Preda Postelnicul, muri de ciumă la sfîrșitul aceluiași an, 1603. E înmormîntată în biserica episcopiei Rîmnicului.

Nicolae Petrașcu, lipsit acum de ambii părinți, va rămîne în Imperiul habsburgic. El se află într-o grea situație, deoarece ajunsese la Viena cu foarte puține lucruri din ce avusese ca domn și fiu de domn. Lucrurile lui Mihai, obiecte scumpe, bijuterii etc., ceea ce forma de fapt averea mobilă, lucruri care, transformate repede în bani, permiteau o viață îmbelșugată ori unde, fuseseră jefuite. Lucrurile sale și ale familiei pe care le avea ca ostatec, au fost de asemenea confiscate de Stefan Csaky. Ajunsese în Imperiul habsburgic cu foarte puține lucruri, într-o situație precară. Ceea ce ne impresio-

nează însă, este acțiunea sa încăpățînată, permanentă, pentru a obliga pe cei în drept să înapoieze sau să răscumpere cele ce i se luaseră lui și tatălui său, și să i se plătească la timp pensia lunară, sau cele ce i se mai cuveneau. (Majoritatea documentelor ce pomenesc numele lui Nicolae Petrașcu privesc astfel de chestiuni, și ele sînt foarte numeroase 70—80).

Aceste repetate cereri ale lui Nicolae Petrașcu se izbesc de cele mai multe ori de birocratismul greoi și complicat al curții imperiale, care cerea referințe și făcea recomandări, trimițînd pentru plată în alte locuri decît acolo unde s-a făcut cererea și de unde se primeau răspunsuri negative, scuze sau chiar proteste, pentru ca problema să fie iar reluată.

Petrașcu nu era singur, ci avea slujitori și desigur și cîțiva curteni. Cheltuielile depășeau cu mult ce li se da. A fost de aceea nevoit să-și amanezeze și ce mai avea. Cere pentru aceasta ca lucrurile ce i-au mai rămas să-i fie prețuite de către giuvaerghiul, croitorul și blănarul curții imperiale. Lista averii lui mobile de atunci ni s-a păstrat. Sînt trecute acolo obiecte de argint: farfurii, pocale, pahare, tacîmuri; arme: săbii, paloșe, fragmente de podoabe ce se adăogau harnașamentelor de cai; veșminte bărbățești: haine de culori diferite, una turcească din mătase brodată cu argint și aur; veșminte femeiești: rochii de catifea, atlas de diferite culori și cu broderii, căptușite cu jder sau cu mătase și tivite cu fir. Toate sînt prețuite la cîteva mii de fiorini. Era toată averea sa mobilă.

Pentru a-și putea completa lipsurile, el le-a amanetat pe rînd, ajungînd după cîțiva ani (în 1606) la o datorie de 20 000 taleri. Într-o situație asemănătoare era și vărul său Marcu-Vodă, fiul lui Petru Cercel. La cererea lui Petrașcu, Camera aulică se sesizează și hotărăște răscumpărarea obiectelor de la persoanele la care au fost amanetate.

Silit de lipsuri, Nicolae Petrașcu transmite împăratului Rudolf al II-lea prin contele Frederic Fürstenberg, colanul de aur pe care acesta îl dăruise lui Mihai odinioară la Praga. În schimb, cere să fie recompensat cu bani sau altfel. Rudolf a promis că îl va răsplăti, însă a uitat. De aceea, după moartea lui, întîmplată în 1612, Nicolae Petrașcu roagă pe contele Fürstenberg să amintească aceasta noului împărat. În raportul său, contele își amintește că pe cînd era în serviciul curții, a venit la el Nicolae Petrașcu, fiul fostului voievod din Valahia și i-a spus că, deși prin moartea neprevăzută a tatălui său a pierdut toată moștenirea, totuși norocul a vrut ca prin servitorul său credincios să-i fi salvat darul imperial pe care el îl înapoiează acum majestății sale cerînd, fie valoarea în bani, fie alte favoruri. Și cu aceste cuvinte, el a scos dintr-o cutie rotundă și cam stricată, căptușită cu bumbac, un lanț de aur frumos, bătut cu pietre scumpe în care era prins un vultur, încrustat cu diamante și cu un medalion imperial cu diamante pe ambele părți și de jur împrejur. Și așa cum am luat-o, (cutia) am predat-o majestății sale imperiale.⁴

Colanul acesta se mai poate vedea astăzi în tabloul aflător la muzeul Prado din Madrid, reprezentînd petrecerea regelui Irod, și în care Mihai îl poartă în jurul gîtului.

⁴ *Ibidem*, vol. VIII, p. 290 și urm.

Mihai Viteazul și fiica sa, jupinița Florica, în mijlocul curții lui Rudolf de Habsburg, împăratul Germaniei.

După asasinarea mișelească a lui Mihai Viteazul, lucrurile mobile găsite în proprietatea lui au fost aduse de Carlo Magno, funcționar imperial, la Sătmăr și apoi la Praga, unde au fost predate împăratului Rudolf. Ele au fost prețuite la numai 12 300 taleri. Inventarul care a fost făcut a dispărut, însă Nicolae Petrașcu a pretins fie aceste lucruri fie contravaloarea lor. Între ele, era o trăsură (cupeu) căptușită cu catifea roșie, lucrată cu fire de aur; șase cai de rasă; două agrafe mari de aur; o mantie bătută cu rubine și diamante pe care împăratul a luat-o în camera sa; harnașamente bătute cu perle; blănuri, argintărie de toate sorturile, 80 de rubine, toate acestea în valoare de cel puțin 80 000 de fiorini, dar prețuite oficial la numai 12 300 taleri.⁵

În 1605, consiliul secret al împăratului recunoaște dreptul lui Nicolae Petrașcu la suma de 15 000 taleri pentru averea mai sus citată (în parte). Dar plata întârzie, și va întârzia aproape 15 ani, fără să fie întru totul achitată vreodată.

În anul următor, aflind de ținerea unei diete la Bratislava, Nicolae Petrașcu trimite acolo un memoriu în care arată cine este, își expune starea de sărăcie în care a ajuns și amintește de faptele eroice, pioase și folositoare ale defunctului său părinte. El cere să se intervină la împărat pentru plata celor 15 000 taleri.⁶

Pe lângă prețul colanului de aur al lui Mihai și lucrurile rămase de la el, sau prețul lor, Nicolae Petrașcu cere insistent domeniul Kynsburg din Silezia, cu frumosul castel dăruit de împărat lui Mihai pe veci, avind drept de a-l lăsa moștenire. Eventual, în locul acestui castel cere o moșie în Ungaria. Repetatele cereri în legătură cu acest domeniu care după moartea lui Mihai a trecut din nou împăratului, au rămas ca și celelalte fără rezultat.

Exasperată de cererile insistente și foarte des repetate ale lui Petrașcu Voievod, curtea din Viena propune ca să se ceară avizul consiliului de război asupra cauzei pentru care a fost omorât Mihai, ca să se știe ce e de făcut cu averea lăsată de el. Sesizînd intenția calomnioasă, Nicolae Petrașcu se adresează direct împăratului Matia II (în anul 1618), și arătînd că la curte se aud deseori calomnii asupra răposatului său tată, cere să se examineze actele contemporane și să se asculte și Carlo Magno, care a fost însărcinat cu aranjarea afacerilor după moartea sa, ca să se dovedească mișelia cu care a fost Mihai ucis, spre paguba Casei austriace și a întregii lumi creștine.⁷ Iată ce spune Petrașcu: ...Din consiliul înalt al camerei aulice către consiliul de război, cererile mele și negocierea mea pentru restituirea bunurilor atît mobile cît și imobile ale lui Mihai Voievodul, părintele meu,... aud că a fost respinsă ... Într-adevăr, fiindcă acolo (în referat) pot fi găsite multe calomnii contra fidelității părintelui meu, (calomnii) spuse de către dușmanii săi și mai ales de un oarecare Giorgio Basta, în scrisoarea către invincibilul împărat Rudolf, prin care se încearcă să se scuze atît de nelegiuirea săvîrșită; cer cu umilință ca, revăzută veracitatea faptului care poate fi aflată și din spusele mărturiilor luate, prin domnul Carol Magnus, însărcinat (deputat) cu

⁵ *Ibidem*, vol. VI, p. 485.

⁶ N. Iorga, *Studii și Documente*, Vol. IV, p. 263. Ed. Minister. de Instrucție. București, 1902

⁷ Veress, *o.c.*, vol. IX, p. 171—172.

aceasta, cît și prin relatarea aceluiași comisar, să le îndepărtați ca nedrepte și injuste și să se binevoiască a le casa întru totul; din care relatare și spuse ale martorilor, va cunoaște majestatea voastră în ce fel și mod, cu cîtă nepăsare și pierzare pentru toată religia creștină, a fost ucis părintele meu, pentru mine cel mai iubit pînă în cele din urmă.

Apărarea memoriei tatălui iubit, acolo printre cei ce pusese la cale uciderea lui, credem că este cea mai aleasă trăsătură de caracter a nefericitului pribeag.

Se aflau pe atunci în imperiul habsburgic și alți mulți români, care nu se împăcau cu situația din țara lor și nădăjduiau o schimbare aici cu ajutorul împăratului creștin. Am pomenit pe Marcu-Vodă, fiul lui Petru Cercei, pe care Mihai Viteazul, unchiul său, îl folosise în Moldova. Mai amintim pe mitropolitul de la Tîrgoviște, Dionisie Ralli Paleologul, pe Aga Leka și mulți alții care formau o adevărată emigrație, căreia i se adaogă pînă la urmă însuși Sigismund Bathory și, în sfîrșit, în 1611, Radu Șerban, domnul Țării Românești. Toți aceștia păstrau legătura cu țările românești iar împăratul îi ținea, în nădejdea folosirii lor împotriva turcilor și în avantajul său. Ei aveau domenii — modeste însă — în teritoriile din spre Ungaria.

Amintim că Pătrașcu era stabilit la Tîrnavia, lîngă Bratislava, unde trăiau și alți români. Locuitorii nu-i priveau cu ochi buni, socotindu-i o povară. Astfel, se cunoaște o adresă a orașului în care se arată că românii nu se mulțumesc cu vreo locuință bunicică, ci vor să aibă case splendide și fiecare separat casa sa... Afară de aceasta, „românii năpustesc cîmpurile și viile pe unde umblă zilnic, la vînat etc.”⁸

În 1611 însă, Radu Șerban ajunge și el pribeag la Viena și apoi la Tîrnavia alături de tînărul de 25 de ani, în sfatul domnesc al căruia fusese odinioară paharnic. Radu era om în vîrstă, căsătorit cu Doamna Elena și avea două fete—Anca sau Ancuța și Ilinca. El și-l apropie pe Nicolae Petrașcu pe care și-l va face ginere. Dar mai întîi îl folosi în încercarea de a recîștiga Țara Românească ce căzuse acum din nou sub turci, care pusese acolo pe omul lor credincios Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul. Șerban-Vodă primea din țară, unde era regretat, informații și scrisori prin care era îndemnat să revină. Una dintre ele, de prin 1613, arată ura boierilor împotriva lui Mihnea și teama lor că țara va fi prefăcută în pašalic: „Acum înțelegem — scriu boierii — că are turcul gînd să se puie în țara noastră pașă; așîderea și în țările ce sînt vecine cu noi. Deci, dacă vom cădea noi la aceia, să rămîie în țara noastră pașă, și mînăstirile și bisericile noastre să fie meceturi turcilor, și coconii noștri să-i facă ieniceri, și fetele noastre să le ia turcii lor muieri, cum fac într-alte țări ce sînt supuse lor; deci noi, din zilele lui Mihai Vodă, de cînd ne-am supus și ne-am jurat creștinilor, pentru aceia ne-am jurat și ne-am supus noi supt împăratul creștinesc, ca să nu cădem noi la un lucru ca acesta... Ce mult ne mirăm! Au dumneata nu faci știre împăratului de nevoile noastre?... Că inima noastră nu se poate suferi cu păgîinii.”⁹

Astfel de îndemnuri și o situație oarecum favorabilă — turcii începuseră războiul în Persia — îl hotărîră pe Radu Șerban să încerce în anul 1616

⁸ *Ibidem*, p. 135

⁹ N. Iorga, *Un biruitor — Radu Vodă Șerban*, Vălenii de Munte, 1911, p. 34—36.

să redobîndească domnia. Împăratul a susținut atunci cheltuielile pentru ridicarea unei oști. Cel ce s-a ocupat mai ales cu strîngerea și organizarea ei a fost Nicolae Petrașcu. A fost un moment de mare însuflețire pentru pribegii aflați de atîta vreme departe de țară. Dar Gabriel Bethleen, vicleanul principe calvin al Transilvaniei, omul turcilor și dușman al habsburgilor, a împiedicat cu iscusință recrutarea mercenarilor haiduci din ținuturile Tisei, răspîndind șovonul în acea regiune că acțiunea lui Radu și a celor ce-l însoțesc urmărește extirparea religiei calvine atît în Transilvania cît și în Ungaria. Zadarnic protestează Radu, scriind și arătînd că învinuirile sînt nedrepte și că acțiunea lui e sfîntă și are sorți de izbîndă în împrejurările actuale. Neputînd aduna trupe suficiente, oastea sa e înfrîntă la hotarul Moldovei spre Polonia de Skender Pașa și Gabriel Bethleen, în august 1616.¹⁰

Desigur că Radu Șerban a intenționat să-și ralieze forțele sale cu acelea ale polonilor și Movileștilor, care însă în Moldova, la Drăcșani, sufăr o adevărată catastrofă în ziua de 23 august 1616. Doamna Elisabeta e prinsă împreună cu fiii ei și dusă în imperiul otoman, de unde nu se va mai întoarce. Neînțelegerea la timp de către Ieremia și Simion a luptei lui Mihai, se plătea acum de către urmași.

În urma acestor acțiuni organizate în comun, legăturile lui Nicolae Petrașcu cu Radu Șerban devin foarte strînse. În 1618, la 10 iulie, are loc căsătoria lui cu Anca, fiica fostului domn. Petrașcu avea atunci aproximativ 32 de ani. La nunta lor, regele Matia II al Ungariei le-a oferit un dar de preț: un pahar de argint în valoare de 20 fl.¹¹

Anul căsătoriei lui Petrașcu este și anul începutului războiului de 30 de ani, în care timp împăratul habsburgic și liga principilor catolici vor avea de înfruntat acțiunea ligii protestante, care cheamă în ajutor, rînd pe rînd, pe unguri, danezi, suedezi și francezi.

Gabriel Bethleen va acționa hotărît împotriva habsburgilor, ocupînd Bratislava. Tîrnavia va fi asediată. Petrașcu și ai săi se refugiază la Modor, apoi la Eisenstadt și chiar la Viena.

Pentru uciderea lui Mihai Viteazul se culegeau acum de către habsburgi ultimele roade. Pierderea Ardealului, la care se lăcomiseră imperialii, a adus apoi pierderea și celorlalte două principate (Țara Românească și Moldova), iar acum Ardealul se ridica împotriva Casei de Austria într-un moment foarte greu, contribuind la sfărîmarea imperiului și slăbirea lui pentru mai multă vreme.

În toiu războiului, în 1620, în martie, socrul său Radu Șerban moare de podagră. E înmormîntat în biserica Sfîntul Ștefan din Viena, catedrala orașului.

În același an, Nicolae Petrașcu intenționează să plece în Țara Românească, unde domnul Gabriel Movilă îl cheamă. Dar tocmai atunci, conducerea imperiului, lipsită de Radu, strîmtorată de război și dinspre răsărit prin intervenția ungară, începe să-i dea atenție. Se achită de vechile datorii sub formă de moșii, case, sare chiar, mai puțin bani.

¹⁰ Veress, *o.c.*, vol. IX, p. 119.

¹¹ *Ibidem*, p. 119.

Cît despre Nicolae, în viața lui își face loc tot mai mult dragostea pentru cărți, pentru citit, pentru familie. Are un băiat, pe care-l botează cu numele lui Mihai.

Începînd cu anul 1624, documentele ce se referă la viața lui Nicolae Petrașcu în imperiul habsburgic menționează, pe lângă obișnuitele cereri de bani sau moșii, și faptul că el se află atins de o boală necruțătoare, aceeași de care murise și socrul său Radu Șerban: podagra (guta).

Astfel, în 15 iunie 1624 scrie din Bratislava baronului Mussinger, rugîndu-l să intervină pe lângă împărat pentru a i se plăti restanța pensiei, că de 5 luni zace în pat fără să poată plăti medicilor și farmaciștilor și că tot ce are mai de preț este amanetat.¹²

Boala progresează și el trebuie să se mute la Viena.

De aici avem o altă scrisoare adresată directorului bibliotecii imperiale Sebastian Tengnagel, căruia îi cere o carte „deoarece în boala mea grea — spune el — aproape nu am altă recreere, în afara lecturii cărților“. Lucrarea cerută este „Sintaxa“ lui Petre Grigore Tolosanul. Altă dată cere „Epitomes Arithmeticae practicae“, a iezuitului Christophorus Clavius Bambergensis, pe care spune că nu a găsit-o în librării. Cu altă ocazie va cere „Judecata Bisericii orientale asupra confesiunii Augustane“, în limba latină (Judicium Orientalis Ecclesiae super confessione Augustana Latino idiomae), pe care de asemenea spune că nu a găsit-o în nici o librărie „și a cărei citire îmi va ușura greutatea bolii“.¹³

Din cele de mai sus putem cunoaște și deosebita sa cultură umanistică și felurile sale preocupări.

Boala nu l-a mai părăsit, și tot astfel îl găsim și în anul următor 1627, cînd tîntuit în pat și lipsit de bani, cere împăratului 1500 florini în contul pensiei sale pentru a cumpăra un imobil. În această perioadă a fost ajutat de comitele Nicolae Eszterhazi din Eisenstadt care, în același an 1627, la 19 iunie, interveea pentru el pe lângă camera aulică.¹⁴

Nu este greu să ne închipuim că pe lângă boala grea îl va fi chinuit și dorul de țară, de care îl legau slăvite amintiri și pe care nu o va mai revedea. (O scrisoare a sa în limba italiană, adresată cancelarului Ardealului tot în ultimii ani — 23 aprilie 1623 — arată că avea de gînd să se întoarcă în țara sa, în sfîrșit, cu ajutorul principelui Bethleen).¹⁵

Nicolae Petrașcu moare în anul 1627 (între 19 iunie și 7 septembrie), cînd soția sa e văduvă. Avea 40 sau 41 de ani, cam aproape tot atîta cît și tatăl său în anul tragicului său sfîrșit.

Trupul său va odihni în biserica grecească din Raab (Győr) timp de 13 ani, pînă în anul 1640, cînd Anca, soția lui, fiica lui Radu Șerban, va porni la drum lung spre țară ducînd cu ea și sicriile tatălui și soțului ei. Va străbate Ungaria, Transilvania și în luna noiembrie, după 23, va intra în Țara Românească.

¹² *Ibidem*, p. 263

¹³ *Ibidem*, p. 273—274

¹⁴ *Ibidem*, p. 275

¹⁵ *Ibidem*, p. 253

La București, domnul Matei Basarab împreună cu întreaga curte și poporul întâmpină carul mortuar care, străbătând încet orașul, se îndreaptă spre miazăzi, pe drumul Giurgiului, spre mănăstirea Comana, ctitorie a lui Vlad Țepeș și apoi a lui Radu Șerban. Acolo înmormintă ea osemintele celor două ființe iubite, peste care așează o lespede de piatră cu inscripția: „+Aici odihnescu-să oasele robilor lui Dumnezeu Io Radu Șerbanu Băsărabă Voievod și ginere-său Petrașco Niculae. Amîndoi tare și virtos pentru lege și pentru moșie cu păgînii turci, tătar și cu eretici ungar s-au bătut, și în bătrînețe amîndoi de boala podagrie s-au săvîrșit, întiu socrulu apoi ginerile, unul la anulu de la spăsenia lumii: altulu la anulu... dupre aceia aici din țara nemțescă de la Beciu aducîndu-se de al lor rod, cu cinste s-au îngropatu în zilele Radului voievod celu Mare cea — la anulu, iară celălatu în zilele lui Matei Băsărabu Voievod la anulu 7148“.¹⁶

---

¹⁶ C. Ganc, *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*. Vol. I. Editura „Universul”. București, 1933, p. 220 (fotocopia inscripției).

NOI CONTRIBUȚII LA STUDIUL SITUAȚIEI ȚĂRANILOR DUPĂ APLICAREA REGULAMENTULUI ORGANIC ÎN FOSTUL JUDEȚ AL SECUENILOR

N. I. SIMACHE

Angrenarea țărilor noastre în circuitul internațional de mărfuri, în deosebi după desființarea monopolului comercial al turcilor prin pacea de la Adrianopol din 1829, grăbește trecerea de la economia naturală la cea bazată pe producția de mărfuri, aruncînd asupra țărănimii un nou val de suferințe.

Creșterea valorii pămîntului determină pe stăpîinii de moșii să-și sporească efortul de a-și mări proprietățile și de a storce de la țărani cît mai multă clacă și dijmă.

Prilejurile folosite erau variate, dar cel mai bine venit era schimbarea legilor.

Astfel se petrec faptele în 1780, cînd Alexandru Ipsilanti dă Pravilniceasca Condică, și în 1818, cînd apare leguirea lui Caragea.

Comparînd cele două coduri care caută să reglementeze obligațiile feudale pe tot cuprinsul Țării Românești, se constată că „Leguirea Caragea conține prevederi pe care nu le întîlnim în Pravilniceasca Condică și care vor agrava situația țaranului clăcaș”.¹

Un asemenea prilej a fost și Regulamentul Organic, pus în aplicare cu începere din 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova, și prin care boierii care aveau în mîinile lor conducerea țării, își întăresc simțitor privilegiile.

Ca urmare a dezvoltării comerțului cu cereale, noua leguire introduce „un regim de clacă și de obligații ne mai întîlnite pînă atunci în istoria agrară a țărilor române, regim care să corespundă creșterii tot mai mari a comerțului cu cereale peste hotare”.²

Documentele păstrate în Arhivele Statului din Ploiești confirmă întărirea exploatării feudale după intrarea în vigoare a noii legiuri și reacțiunea aproape generală a țăranilor din fostul județ al Secuencilor³, în anii 1832—1834.⁴

---

¹ S. Columbeanu, *Caracterul exploatării feudale a țărănimii în deceniile anterioare răscoalei lui T. Vladimirescu (1800—1820)*. Studii, revistă de istorie, 1961, p. 573

² *Ibidem*, p. 572.

³ Cuprindea satele din văile Teleajenului și Vărbilăului precum și pe acelea din bazinul superior al Buzăului. Aea o populație mai numeroasă decît a fostelor județe Prahova și Buzău, și a fost desființat la 1 ianuarie 1845.

⁴ N.I. Simache, *Unele aspecte ale situației țăranilor din fostul județ al Secuencilor, după aplicarea Regulamentului Organic*, în Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al Jud. Prahova, vol. I, p. 101—109.

În anii următorii situația se agravează și pe baza documentelor din arhivele locale ne propunem să cercetăm faptele din 1836.

Prima concluzie care se desprinde din cercetarea actelor ce s-au păstrat, este aceea că proprietarii și arendașii moșiilor impun țăranilor clăcași obligații mai mari ca cele din Regulament, sau altele noi.

Țăranii răspund în primul rînd prin proteste și plîngerii adresate ocîrmuitorului județului sau subcîrmuitorilor.

Aceștia nu le fac dreptate, îndreptînd persecuții împotriva jăluitoilor, ceea ce determină autoritatea centrală să intervie în favoarea țăranilor amenințînd că „... de acum înainte pentru pricinele de care se vor fi arătat lăcuitorii cu jelbi ocîrmuitorilor și aceștia nu le vor fi făcut îndestulare se vor trimite într-adins cercetător de aici; și de să vor dovedi că să năpăstuesc cei ce s-au jăluit către ocîrmuire, atunci acei ocîrmuitori vor fi învinovați atît pentru plata trimisului cercetător cît și cu lipsirea lui din slujbă de va fi năpăstuirea însemnătoare sau prelungită”.⁵

Ordinul nu are efectele așteptate.

Potrivit prevederilor Regulamentului, proprietarii și arendașii aveau obligația de a pune la dispoziția clăcașilor terenul necesar pentru casă, curte, pășunatul vitelor și fineață.

Ciocănașii de la salina Slănic, „robii ocni(i)”, „de la mic pînă la mare”, se plîng, însă ocîrmuirii că arendașul moșiei mănăstirii Colții nu le pune la dispoziție suprafețele legiuite, fiind nevoiți să cumpere cele necesare cu bani de pe alte moșii, luîndu-le dijmă după bunul plac și obligîndu-i, pentru plata clăcii, să dea fiecare înscris, punînd degetele la numele lor în catastiful moșiei.⁶

Situația continuînd a se înrăutăți, „ciocănașii ocni Slănic” adresează domnitorului Alexandru Ghica a patra jalbă.

Clăcașii se plîng că arendașul moșiei pe care se află ocna—însuși cămărașul ocnei—deși ei muncesc „pă supt pămînt aducînd folos cinstitului stat”, nu le pune la dispoziție loc de arătură, lemne de ars, pari sau nucle pentru îngrădiri, nici finețe, acestea fiind cumpărate de pe alte moșii, cu toate că hălăduiesc „în surpături de munți și piatră” și cer să se trimeată un cinovnic al „cinstitului” stat, spre a face cercetare asupra stării moșiei.

Ei precizează în reclamație că moșia dispune de izlaz pentru vite dar acesta nu se dă clăcașilor din Slănic, iarba fiind vîndută celor ce vin de cumpără sare de la ocna.⁷

Negăsind nici de data aceasta îndreptățire, ciocănașii revin cu o nouă întîmpinare în numele întregului sat al ocni Slănic, arătînd că în 1834 baronul Meitani le-a cerut să depună tot efortul pentru a scoate cantitatea de sare cerută, făgăduindu-le în schimb scutirea de clacă.

În fața acestei promisiuni, ciocănașii au sărit cu toți „... și nu numai suma sării au scos dar și alte fețe de sare au deschis, muncind și în zilele cele de lucru orînduite și în zilele cele sfinte”, de au îndeplinit voia sa.

⁵ Ordinul Departamentului Pricinilor din Lăuntru nr. 3562 din 12 iunie 1846, către ocîrmuirea Jud. Saac. Arhivele Statului Ploiești. Jud. Secueni. Dosar nr. 13/1836, fila 698.

⁶ Jalba ciocănașilor de la salina Slănic către ocîrmuirea Jud. Saac. Arhivele Statului Ploiești, dosar nr. 13/1836.

⁷ „Plecată și supusă jalbă” către „prea înaltul și milostivul domn” a ciocănașilor ocni Slănic. Ar. Stat. Ploiești, dosar nr. 13/1836.

După decesul acestuia însă, un vechil al casei n-a mai respectat angajamentul baronului, obligându-i la clacă, pretinzând și plata acesteia pe 2 ani în urmă, când fuseseră scutiți.

Epitropia casei baronului Meitani se adresează ocîrmuirii jud. Saac cerîndu-i să oblige pe ciocănașii salinei din Slănic să plătească drepturile proprietății pe anii 1833 și 1834, cînd avea moșia în arendă.

Vătaful Apostol, Gheorghe Torcătaru, Radu Oncică, Năstase Haiducu, Tudor Mustătea „împreună cu toți locuitori(i) clăcași de pe moșia Slănic” aduc la cunoștința Ocîrmuirii că baronul le-a cerut eforturi suplimentare pentru împlinirea planului de producție, promițîndu-le scutirea de clacă și urmînd să achite numai dijma și celelalte adeturi ale proprietății.

„..... s-au sculat în picioare tot satul ; pînă și cei ce erau ertați de munca ocn(i) și aceia au alergat la muncă încît neîncăpînd în ocnă, am dezgolit și fața băilor de făceam tăierea și afară ; asemenea cei și cu dobitoacele au sărit aducînd cele trebuincioase: materialuri pentru facerea de pod, altele cite au trebuit pã seama ocn(i), făcînd și magazii, scoțînd și cu dobitoacele noastre, neajungînd caili ocn(i) a să sluji”, fără a primi nici o plată. În schimb, din acel an au fost scutiți de clacă pînă în 1836 cînd li s-a pretins pe cei doi ani în urmă. Cer respectarea învoielii și în caz contrariu să li se poprească „acea datorie fiecãruia cînd își primeau muncitorii plata lor pã fiecare lună...”⁸

Într-un raport din noiembrie 1836, tistul județului raportează cîrmuirii că făcîndu-se socoteala ciocănașilor de către cămărășie pe luna octombrie, din banii ce se cuveneau fiecãruia li s-a poprit suma clăcii.

În semn de protest, aceștia pun la cale o manifestație „sui generis”, înfișînd „...o prăjină în mijlocul satului, legînd în vîrfu-i și niște hîrtii și împrejurul ei au grămădit mulțime de pietre și oase de cal...”, făcînd și jurămînt „...între dînșii că oricare va trece în sus sau în jos pã la acea prăjină să arunce pietre...”⁹

Totdeauna ciocănașii se mai plîng pentru suprimarea „merticelor de sare” ce primeau după vechiul obicei, dar înlăturat de cămărăș la 1834, sub pretextul scutirii de clacă¹⁰.

La cîțiva ani numai de la aplicarea Regulamentului, proprietarii și arendașii nu se mai mulțumesc cu ceea ce obținuseră prin noua legiuire.

Toate obligațiile clăcașilor sînt încălcate, instaurîndu-se domnia arbitrarului și a bunului plac.

Astfel, Stan Holteiu sin Manea, clăcaș pe moșia paharnicului Enache Arion din satul Valea Humei, îndreaptă o plîngere către domnitor în care arată că pînă la Regulament plătea pentru un bordei și o livadă cu 30 pruni, 6 zile și o găină, dar în 1836 era obligat să facă cite 33 zile clacă, socotindu-i transportul cu căruța cu boi pînă la București, numai 4 zile clacă, deși un asemenea drum nu se putea face decît în cel puțin 6 zile.

⁸ Jalba lui Apostol vătaful, Gheorghe Torcătoru etc. împreună cu toți locuitorii clăcași pe moșia Slănic. Ibidem, f. 1096.

⁹ C. Cîrmuiri, Tistul județului, plecat raport. Ibidem, f. 1329.

¹⁰ „Prea plecată jalbă a întreg satului ocnii Slănic, către prea înălțatul și mult luminatul domn”. Arh. Statului Ploiești ds. 13/1836. f. 1285.

Aceiași, mai menționează în reclamația ce face că proprietarul moșiei l-a obligat să-i plătească claca pe 7 ani.¹¹

Locuitorii satului Bîscenii de Jos din plaiul Despre Buzău se plîng domnitorului că proprietarul moșiei, Costea Grecu, nu respectă prevederile Regulamentului relative la obligațiile proprietarilor față de clăcași în ceea ce privește locurile de pășunat, fineață și de casă, obligîndu-i în schimb să facă cîte 50 zile de clacă, le „prinde în socoteală cîte 2 zile una” și-i mai scoate datori și cîte 30—40 lei.¹²

Locuitorii satului Vintileanca din același județ menționează într-o reclamație către Marea Dvornicie a Trebilor din Lăuntru, că logofătul Ghiță, arendașului moșiei, îi obligă la „40 zile clacă pe an, cîte 4 lei de vită ierbărit, cîte 9 lei carul cu lemne i ziua de plug asemenea. Pentru oi, dă primăvărit cîte un împărătesc¹³ și doi miei, pă vară cîte 20 parale de oaie”, pogoanele de porumb ni s-au măsurat cu prăjina de 17 palme proaste iar nu după egzemplar...”

Mai menționează că sînt înșelați cu ocazia răfueii socotelilor, căci fiecare a lucrat cîte „7—8 zile și nu ni le-au prins nicăerea. Ne ia cai(i) după cîmp și îi pune la poșalion de umblă pînă ne-au stîrpit și 3 epe, una cu catîr și 2 cu mînji și nu ne prinde în seamă nimica nici zilele” deși pe vremea socrului său făceau 16 zile de clacă pe an; de fiecare vită plăteau pentru ierbărit 60 parale; pentru 100 oi cîte 4 oca de lînă și un miel de primăvărat, după cum dădeau și alte sute vecine.¹⁴

Locuitorii clăcași din satul Tohani, aduc la cunoștința domnitorului că proprietarul Barbu Văcărescu, avînd în vedere că moșia nu dispunea de „locuri de arături, lemne de foc, pari, nuiele, mărăcini, izlaz pentru trebuința vitelor, ... finețe pentru dobitoace și pentru sărăcia noastră... în viață aflîndu-se s-au milostivit asupra-ne și ne-au dat la mîinele noastre înscris supt a răposatului iscălitură... ca să dăm de toată familia cîte lei 8 pentru zilele clăcii, dijmă de la 100 pruni în sus...”

Așezămîntul a fost respectat din 1815 pînă în 1835, cînd arendașii moșiei i-au constrîns cu ajutorul dorobanților să plătească cîte 46 lei pe an de fiecare familie.¹⁵

Ioniță Croitoru, din satul Ceptura, împreună cu alți 5 tovarăși „ce era în plug cu ei”, clăcași pe moșia Ceptura, a mănăstirii Văleni, în întîmpinarea adresată domnitorului arată la rîndu-i că arendașul moșiei deși „izlaz de vite nu are nici locuri de arătură nu mi să dă, nici fîn; și numai doar vatra casii o am pă acea moșie iar celelalte trebuincioase le cumpăr după alte moșii străine”, totuși îl obligă să-i plătească claca și celelalte pe 3 ani, taleri 148, încarcîndu-l cu 40 taleri, pentru care i-a luat un bou pe care-l evaluează la 200 taleri, tocmai cînd se afla la lucrul plugului, lăsîndu-l sărac și pe el

¹¹ Jalba lui „Stan Holteiu sin Manea ot satul Valea Humei, plasa Cricovului din jud. Saac”, din 26 febr. 1836. Ibidem.

¹² Plîngerea locuitorilor din satul Bîscenii de Jos din plaiul Despre Buzău, din 28 februarie 1836. Ibidem.

¹³ E vorba de un galben împărătesc.

¹⁴ Jalba locuitorilor satului Vintileanca din jud. Saac către Cinstita Mare Dvornicie a Trebilor din Lăuntru. Arh. Stat. Ploiești, dosar 13, 1836, f. 1213.

¹⁵ Jalba locuitorilor clăcași din satul Tohani „după moșia răpos. banului Barbului Văcărescu, jud. Saac”. Ibidem, f. 722.

și pe tovarășii cu care era în plug. Peste 2 săptămâni i-a ridicat 3 velințe și dintr-o ladă pe care a spart-o i-a mai luat și 15 taleri.¹⁶

Nici dispozițiile referitoare la dijmă nu mai sînt respectate, proprietarii și arendașii mărind-o neconținut.

Locuitorii dajnici din Chiojdul din Bîsca, plaiul Despre Buzău, arată într-o jalbă către domnitor că satul lor aflîndu-se „lipit cu hotarul țării nemțești în loc pietros și întrucîtva sălbatec și neroditor“, sînt în lipsă de arături și semănături, neputînd face bucate spre ajunsul familiilor lor, aflîndu-se în tot anul cumpărători.

În primăvara anului 1836, semănăturile fiind prin păduri au fost mîncate de șoareci. Totuși arendașii moșiei îi apucă de dijmuiri și neavînd cu ce să le plătească le-au luat boii, vacile și alte vite, sărăcindu-i cu totul.¹⁷

„43 familii clăcași de pe o sfoară de moșie a casei Cîmpinencii, din satul Poienilor, Plaiul Despre Buzău“, înștiințează ocîrmuirea Județului Saac că arendașul Tolea Hagiul Grecu, dat fiind faptul că pe acea proprietate nu se puteau face arături ca pe alte moșii, conform dispozițiilor Regulamentului Organic a făcut învoire cu țărani clăcași, ca pentru clacă și iobăgie¹⁸ să dea de fiecare nume cîte 28 lei, iar pentru dijma porumbului, cînd se vor face bucate, clăcașii să dea zeciuiala prevăzută în Regulament. Urmașii arendașului nu mai respectă acordul și prin cazne și bătăi, cu ajutorul dorobanților, constring pă clăcași să plătească dijma porumbului cîte 88 lei de pogon pe 1834, an în care recolta a fost distrusă de secetă.¹⁹

Clăcașii de pe moșia boierilor urlățeni se jeluiesc Marii Vornicii a Trebilor din Lăuntru împotriva logăfătului Gligorie, omul lui jupîn Mihăilă, arendașul, moșiei, acuzîndu-l că îi obligă să plătească dijmă cîte 40 lei de pogon, deși „n-au adunat nici măcar un ștulete“ de porumb. Neputînd răspunde sumele cerute, țărani au fost supuși la chinuri „mucenicești“ fiind închiși „astă iarnă într-o pivniță cu apă, de au înghețat apa pe picioarele noastre, încît unul dintre noi care au fost mai slăbănog, îmbolnăvindu-se, au și murit“ și în consecință cer „să fie izbăviți din mîna acestui tiran“²⁰

Subcîrmuitorul Plășii Podgoria raportează Ocîrmuirii județului că „...de către suptocîrmuire se primesc necurmuate reclamații din partea lăcuiitorilor clăcași de pe ținuturile acestei plăși, că de către proprietari i arendași li se face o mare năpăstuire la primirea dijmei porumbului, luîndu-li-se dijma cu o baniță mare și nepotrivită la suma ocalelor după proiect...“²¹

Locuitorii satului Inotești reclamă ocîrmuirii că arendașii moșiei, Bănică Berlescu și cumnatu său Ilie, pretind clăcașilor să le dea dijmă din fîn în afara

¹⁶ Jalba lui „Ioniță Croitoriu din sat Ceptura, Jud. Saac, împreună cu alți cinci tovarăși ai mei ce eram în plug cu ei“, din 3 octombrie 1836. Ibidem, f. 1213.

¹⁷ Prea plecată jalbă a locuitorilor dajnici din satul Chiojdul din Bîsca, Plaiul Despre Buzău, Jud. Saac, Ibidem, f. 4

¹⁸ Sau „oameni de poslușanic“, slugi, cei 4 clăcași din sat datorăți după Regulament stăpînului de moșie sau arendașului.

¹⁹ Plecata jalbă a celor „43 de familii clăcași după o sfoară de moșie a casei Cîmpinencii din satul Poenilor, Plaiul Despre Buzău“, către ocîrmuirea județului Saac. Ibidem, f. 6

²⁰ Jalba moșnenilor urlățeni către Marea Vornicie a Trebilor din Lăuntru. Ibidem, f. 264.

²¹ Raportul subcîrmuitorului Plășii Podgoriei către Ocîrmuirea județului Saac, din 9 noiembrie 1836. Ibidem, f. 1386.

prevederilor regulamentare și anume o căpiță din patru și pe deasupra o zi de lucru pentru fiecare casă.²²

Ei mai arată în aceeași plîngere că arendașii îi obligă să plătească dijmă din culturile de porumb sinistrate de secetă deși fuseseră păscute de vitele lor, iar din produsele viței de vie luaseră din 3 căzi 1, nu din 4, așa cum le fusese învoiala.²³

Proprietarii și arendașii nu respectă nici obligațiile ce le aveau față de țărani în ceea ce privește izlazurile și suprafețele de fîneață prevăzute în Regulament.

Astfel, locuitorii din satul Inotești se plîng ocîrmuirii jud. Saac, că aceiași arendași i-au constrîns cu ajutorul dorobanților să dea cîte 3 lei și 15 parale de vitele mari cornute și 30 parale de oaie și chiar pentru „mielul cel mic“, deși își pășteau și vitele lor pe izlazul clăcașilor.²⁴

Clăcașii din satul Strîmbenii boierești, de pe moșia Raliței Bărcănescu, reclamă ocîrmuirii județului Saac, că arendașul Hagi Dumitru, nu respectă legătura ce a făcut cu proprietara în ce privește obligațiile lor referitoare la ierbărit, nepunîndu-li-se la dispoziție suprafețele cuvenite după Regulament pentru pășunat și fîneață. Ei arată că deși au păscut vitele pe alte moșii în timpul verii, aducîndu-le acasă în timpul iernii, arendașul îi obligă să plătească cîte 4 lei de vită mare și cîte 2 lei de vită mică, luîndu-le zăloage păgubitoare.²⁵

Cei din satele Trenu și Chiojdeanca se plîng că arendașii moșiilor moșnenești, neprielnice pentru culturi de cereale, în 1835, au măsurat și locurile sterpe și i-au obligat să plătească ocaua de porumb cîte 20 parale și urmăresc să le ia și puținul porumb produs în acel an în care a bîntuit seceta și țărani au suferit de foame. Ei se mai plîng că arendașii nu se mulțumesc cu zeciuiala fînului cosit, ci pretind sume de bani pe care nu le pot plăti.

Clăcașii mai aduc la cunoștință că moșia constă din dealuri, văi, rîpi, neacoperite cu pășuni de unde să se aprovizioneze cu cele trebuincioase și totuși li se pretinde cîte 5 lei de vită, deși nu le acordă posibilitatea de a se aproviziona cu pari, nuiele, lemne de foc și locuri de casă, ci numai „o livezuie de pruni de cosit pă supt dînsa și cîte o ogrăgiune dă porumb“²⁶.

Din această cauză, obiceiul moșiei era 6 zile de clacă și din toate zeciuiala, pe care noii arendași nu-l mai respectă și zic „...că are să ne chinuiască pînă ne vom speria să fugim în lume, ca să ne rămîie livezile și toate coprinsurile pe mîna lor și noi și copiii(i) noștri să rămînem în ștreang cu datoriile ce le-am făcut în vremea foametei și a banilor capitației împărătești“. Ei cer respectarea regulamentului.

²² Jalba locuitorilor clăcași din satul Inotești către ocîrmuirea județului Saac. Ibidem, f. 1387.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Jalba către ocîrmuirea județului Saac a celor 18 clăcași din satul Strîmbenii boierești și toți cetașii lor. Ibidem.

²⁶ Jalba locuitorilor satelor Trenu și Chiojdeanca, Plaiul Despre Buzău, către domnitor. Ibidem, f. 117.

Ion Diaconu, clăcaș din acel sat, arată că arendașii nu și-au ridicat dijma din fin la timp. Văzînd că vremea este împotrivă și dijmuirea întîrzie, pentru a nu se strica finul, a transportat la casa acestora dijma cuvenită.

În lipsa sa de acasă însă, oamenii acestora i-au ridicat hojește finul, rămînîndu-i vitele muritoare de foame. ²⁷

Din cele mai sus expuse rezultă că ne aflăm în fața unei adevărate ofensive a proprietarilor și arendașilor pentru a-și crea noi avantaje pe seama țăranilor, a căror putere economică ajunsese la limită.

Situația fusese agravată de seceta din 1835, care distrusese recolta celui an. Țăranii nu mai pot face față noilor obligații, cărora le răspund cu împotriviri, sub diferite forme.

Astfel, arendașul moșiei Slon a minăstirii Colțea, aduce la cunoștința Marii Dvornicii a Țrebilor din Lăuntru, că locuitorii clăcași îi sînt „...datori rămășiți din drepturile proprietărești“

„Numiții cu felurimi de rugăciuni și prelungiri m-au adus în stare a le suferi datorii de 3 ani...“ ²⁸

Epitropul copiilor decedatei Safta Glichî, proprietara moșiei Tohani, arendată șetrarului Dumitrache Sorescu, se plînge că locuitorii clăcași „... nu știm ce va fi pricina de se îndărătnicesc și nu se supun pravililor legiuite în țară...“ ²⁹

Arendașul Iancu Tulea aduce la cunoștința ocîrmuirii jud. Saac, prin jalba din 9 dec. 1836, că locuitorii clăcași din satele: Fulga, Cioceni, Tomșani, Clondiru și Pietroasa, nu-și achită datoriile din adeturile moșiei, în ciuda nenumăratelor intervenții la „suptocîrmuirea locală“, cerînd să ia măsurile de rigoare. ³⁰

Ca rezultat al presiunii moșierilor și arendașilor, aparatul administrativ trece la acțiune, constringînd pe clăcași prin violențe și represiuni, să facă față pretențiilor acestora.

Astfel, însuși proprietarul moșiei Lipănești, clucerul Constantin Lipănescu, se simte obligat să facă cunoscut ocîrmuirii că în acel sat dorobanții mumbașiri bat pe țărani pentru rămășițele anului 1835.

Violența a fost atît de mare, încît 3 clăcași au fugit de pe moșie, ceea ce determină pe clucer să intervie, pentru a evita fuga în masă a clăcașilor și deci imposibilitatea lucrării moșiei. În consecință cere să „li se mai puie un soroc a plăti dreptul arendașului, potrivit cu starea lor. Și pentru cei fugiți să se îndatoreze d. suptocîrmuitor plăși(i) a-i aduce la urmă-le, căci bani statului cu așa asprime nu să îndeplinește, și banii arendașului se vede că au mai mult protis decît cei domnești...“ ³¹

Paharnicul Gh. Boldescu, proprietarul moșiilor Boldești și Șipotu, aduce la cunoștința ocîrmuirii jud. Saac că locuitorii din satele Șipotu, Vlădăreni și Pața au intrat cu vitele în „livezile de finețe și holdele de bucate“ și atunci

²⁷ Ibidem.

²⁸ Jalba lui Ioan Popescu, arendașul moșiei Slon, către Marea Dvornicie. Ibidem, f. 224.

²⁹ Jalba epitropului casei răposatei Săftica Glichî.

³⁰ Jalba arendașului Iancu Tulea către ocîrmuirea jud. Saac, din 9 dec. 1836. Ibidem, f. 1361.

³¹ Jalba moșierului Constantin Lipănescu către ocîrmuirea jud. Saac din 5 februarie 1836. Ibidem.

cînd ipostații au încercat să ia măsuri, nu i-a lăsat să se apropie „...de ale lor dobitoace, în chip netrebnic de împotrivire...”³².

Biv treti logofeteasa Elenca Săuleasca, proprietara moșiei Colceag, se plînge Marii Dvornicii a Trebilor din Lăuntru, de locuitorii clăcași de pe moșia Tomșani a biv vel logofătului Alexandru Scarlat Ghica „...că unii din lăcuiorii clăcași ai moșiei Tomșani, *rău nărăviți* fiind (sublinierea aparține autorului), într-această primăvară au îndrăznit de au intrat cu arătura și semănătura peste pietrele hotarului meu, în moșia mea, făr de știrea și slobozenia mea sau a arendașului...” și-i cere „...să străjuiască pe acei lăcuiori a nu mai îndrăzni vreodată să-mi calce hotarul și moșia nici într-un chip cu semănătura sau cu coasa precum nici cu pășunea...”³³.

Împotrivirea țăranilor ia forme din ce în ce mai grave.

Astfel, Hristodor Panaiot aduce la cunoștința ocîrmuirii că locuitorii din Călugăreni au făcut asupra sa, în 1835, zurbalic „...cu arme și ciomege de ne-au bătut și pe noi și pă oamenii noștri, de ne-au hrăpit și codru de loc cu tot venitu(l) ce era pă dînsul...”³⁴

Întîmplările din Boldești, Tomșani, Călugăreni, nu sînt izolate. Împotrivirea țăranilor față de abuzurile arendașilor și proprietarilor tinde să se generalizeze.

Pentru a-i pune capăt, aparatul de stat trece la măsuri de represiune. La 19 martie 1835 ocîrmuirea județului dă ordin subocîrmuirii plaiului Teleajen să se deplaseze în satul Vîlcănești, ai căruia clăcași nu se supuneau „...la răs-punderea dreptului proprietății” și „pă toți acei neînțelegători *să-i dojenească cu cîte 25 toege la spate în vileagu(l) tuturor* (sublinierea aparține autorului) iar pă toți împreună să-i supuie prin ajutoru(l) ei *către îndestularea arendașului...*”³⁵

Cunoscînd starea de spirit ce se crease în țară pe de o parte, iar pe de alta conștienți de mărimea abuzurilor, reprezentanții statului feudal situați pe pozițiile de clasă ale boierimii, încearcă a tempera excesele proprietarilor și arendașilor și a frîna manifestările de nemulțumire ale țăranimii.

Astfel, pentru a stăvili fuga de pe o moșie pe alta, Departamentul Pricinilor din Lăuntru cere ocîrmuirii județului Saac, „... să se afle cu priveghere asupra aceștii pricini, a să păzi cu cea mai mare statornicie a lăcuiitorilor întru aceleași lăcuințe și pă aceleași moșii de unde s-au găsit la scrisul obșteștii catagrafii neîngăduindu-i a străgăna după asemenea păreri (ademenirea altor proprietari, n.a.) și a să trepăda cu jâlbi nepravilnice către stăpînire”³⁶.

Alarmat de mulțimea jălbilor și temîndu-se de o răscoală în masă a țăranilor, Departamentul este silit să intervie din nou, trimetînd un ordin circular, prin care obligă pe ocîrmuitorii de județe „a strășnici” pe subcîr-

³² Jalba paharnicului Gh. Boldescu către ocîrmuirea jud. Saac, din 27 aprilie 1836. Ibidem, f. 496.

³³ „Prea cinstitei Marii Dvornicii a Trebilor din Lăuntru plecata jalbă” a Elencăi Săuleasca „biv treti logofeteasa de aici”. Ibidem, f. 1094.

³⁴ Jalba lui Hristodor Panaiot către ocîrmuirea jud. Saac din 3 mai 1836. Ibidem, f. 498.

³⁵ Ordinul ocîrmuirii jud. Saac către subocîrmuitorul Plaiului Teleajen, nr. 1254 din 19 martie 1836. Ibidem, f. 280.

³⁶ Ordinul nr. 532 al Departamentului Trebilor din Lăuntru către ocîrmuirea județului Saac, din 3 martie 1836. Ibidem, f. 190.

muitori de a lua măsuri ca proprietarii și arendașii să-și întemeze raporturile cu clăcașii pe baza Regulamentului și de a avea „...cea mai de aproape luare aminte a nu se mai ivi în cuprinsul județului acel fel de neorîndueli...“ amenințându-i cu osînda în cazul în care țăraniile vor mai fi constrînși să plătească în bani obligația de a da oameni pentru slujba proprietarului.

Pentru a se asigura că administratorii județului au luat cunoștință de cuprinsul ordinului, Departamentul cere „să se întoarcă răspuns“.³⁷

Nici această măsură nu stăvilește asaltul moșierilor și arendașilor. Ordinul nu are efectele așteptate.

Negăsind îndreptățire la autoritățile locale — ocîrmuirea și subocîrmuirea — țăraniile se adresează în masă domnitorului Alexandru Ghica.

De teama unei răscoale generale, acesta cere marelui vornic Mihai Ghica să ia măsuri de prevenire.

Prin ordinul circular nr. 3562, din 12 iunie 1836, Marea Vornicie arată că... „Măria sa Vodă, înștiințînd din jălbile ce pã toate zilele se dau de cãtre locuitorii țărani pentru nesuferitele strîmtori ce cearcã din partea arendașilor și a unora din stãpînii de moșii supt cuvîntul de drepturi ale proprietãții care covîrșesc a lor puțință,... încît toți coprinși de o adîncã mîhnire cer ca sã li sã dea voe de a sã strãmuta de la un loc la altul), pãrãsindu-și lãcașurile și orice alte coprinsuri ale lor numai ca sã scape de niște asemenea cumplite cereri...“ și în consecință, a cerut Departamentului Trebilor din Lãuntru sã ordone ocîrmuitorilor de județe sã privegheze“... asupra împlinirii drepturilor proprietãricești, atît din partea clãcașilor cît și din partea celorlalți, neîngãduind nici într-un chip a sã face zmăcinãri la cineva“...³⁸

Faptele au dovedit însă contrariul.

Din cele mai sus expuse rezultã cã arendașii și proprietarii încercau prin toate mijloacele sã-și întãreascã privilegiile obținute prin Regulamentul Organic, aruncînd asupra țãranilor noi sarcini.

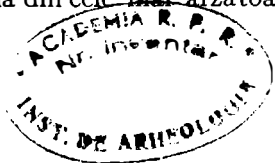
În acest scop, o poartã larg deschisã o lãsase Regulamentul cu privire la îndatorirea clãcașilor pentru oamenii de poslușanie și pãșunatul vitelor.

Asaltului general pe care-l dã stãpînii de moșii și arendașii împotriva clãcașilor îi rãspund cu împotriviri din ce în ce mai violente.

Firavele schițãri de mãsuri ce pornesc din inițiativa domnitorului Al. Ghica, tempereazã unele excese, dar nu schimbã situația.

Trecerea Țãrilor Romãne la economia bazatã pe schimb de mãrfuri, accentuatã dupã pacea de la Adrianopol, înrãutãțește neconținut situația țãranilor.

Nu este deci de mirare cã în 1848 țãranii vor participa în masã la revoluție, problema țãrãneasã rãmînînd însă mereu una din cele mai arzãtoare, rezolvatã deplin numai în anii puterii populare.

³⁷ Ordinul Departamentului Trebilor din Lãuntru, cãtre ocîrmuirea județului Saac, nr. 5945 din 11 septembrie 1836. Ibidem, f. 1124.

³⁸ Ordinul Departamentului Trebilor din Lãuntru nr. 3562/1836 cãtre Ocîrmuirea județului Saac. Ibidem. f. 698.

ROLUL BÎLCIURILOR ÎN DEZVOLTAREA VIETII ECONOMICE A PLOIEȘTILOR ¹⁾

Prof. STOICA TEODORESCU

Negoțul în urmă cu 139 de ani, de altfel pînă aproape în zilele noastre, nu se făcea numai stînd în prăvălie ca astăzi, cînd căile de comunicație cară, neîncetat, zi de zi, pe cumpărători din ungherul cel mai îndepărtat al unui ținut, către orașul de căpetenie al lui. Nu. Pe vremea aceea cumpărătorii veneau greu la tîrg și de aceea era necesar, pentru înflorirea și dănuirea acestui comerț, ca și neguțătorii să caute pe cumpărători, mai, mai, în birlogul lor și, de se putea, cît mai des. Și atunci, dacă lucrurile ședeau așa, înțelegem de ce bîlciurile aveau loc din localitate în localitate și odată, de două ori pe an. Și așa, la zi hotărîtă de peste an și în locuri prielnice pentru coborîre spre aceste „zboruri“ a tuturor celor din preajma lor, se făcea alișverîș temeinic și mulțumitor. Caravane încărcate cu felurite de mărfuri, de ale îmbrăcăminții sau chiar de podoabă ieftină, băteau drumurile spre aceste bîlciuri, pe vreme rea sau bună — după anotimp — mai aproape sau chiar foarte departe.

Și totuși acest fel de negoț era în floare, pentru că și timpul și obiceiul îndătinat, le susțineau deopotrivă ca pe un bun ciștigat, pe care nu putea nimeni să-l schimbe cu una cu două. A trebuit să vie drumul de fier și șoseaua pietruită mai cu dinadins, ca aceste bîlciuri să se stingă pe îndelete, fără a mai putea fi reînviată în spiritul și sensul lor dintr-un început.

Pentru lămurirea afirmației de mai sus, vom prezenta o „*listă de suma bîlciurilor dă peste an și a tîrgurilor de săptămîină ce se urmează în cuprinsul acestuia județ, al Prahovei, atît din vechime cît și din nou întemeiate*“, 1833 noiembrie ²

E de remarcat că bîlciuri „peste an“, nu erau în nici unul din orașele și tîrgurile județului. De asemenea, numai în satul Telega, la cele 2 circiumi și la Dărmănești se țin de două ori pe an bîlciuri. Dar dacă ne uităm la proprietari, înțelegem că așa trebuia să fie, deoarece avem de-a face cu „Mărgineanul“, cu beizadea Grigore Suțu, viță de domn și cu Grigore Caribol și baron Sachelarie, care amîndoi laolaltă, va fi cîntărit mai mult vorba lor la stăpînire pentru obținerea privilegiului de a avea de două ori pe an bîlci. De asemenea mai înțelegem de ce la Adîncata avem și bîlci anual și tîrg săptămînal, deoarece iarăși avem de-a face cu o beizadea, în persoana lui Costache

¹ Din lucrarea mea în mss. *Istoricul meșteșugurilor și comerțului ploieștean*.

² Arhiv. R.S.R., dos. 6516/1833; ad-tive noi, p. 47.

Caragea și el viță de domn. Pentru Filipeștii de Pădure, Cîmpina, Tîrșor, Bereasca, înțelegem târgurile săptămînale, tot prin renumele stăpînitorilor satelor și orașelor respective. Era și firesc, treapta boierească era puternică pe acea vreme...

Bîlciurile peste an	Tîrgurile de săptămînă	La ce zile a fiecărciași luni	Numele satului și al moșiilor	A cărora proprietari sint
1	—	8 aprilie	Adincata	Luminăția sa, boizadea Costache Caragea
—	1	simbătă	ipac	ipac
—	1	miercurea	Ploiești	slobodă
—	1	duminica	Filipești de Pădure	d-lui aga Iancu Filipescu și d-lui paharnic Iancu Slătineanu. d-lor boieri cimpineni
—	1	lunea	Cîmpina	
1	—	8 noiembrie	Telega	Mănăstirea Mărgineni
1	—	1 ghenaric	ipac (asemenea)	ipac
1	—	15 august	la Cele 2 circiumi din drumul Cîmpinei	d-lui paharnic Grigore Caribolu și baron Sachelarie
1	—	8 septembrie	ipac	ipac
1	—	23 aprilie	Dărmănești	luminății sale beizadea Grigore Suțu
1	—	6 august	ipac	ipac
1	—	20 iulie	La Păroasa lingă Cătina	d-lui Costache Cantacuzino aga
—	1	duminica	Tîrșor	Comisului Scarlat Bărcănescu
—	1	marțea	Bereasca	Baron Sachelarie

Prin urmare în județul Prahova erau 8 bîlciuri anuale, 6 săptămînale, în cuprinsul unui an. Din toate acestea, numai târgul săptămînal ce se ținea miercurea, în orașul Ploiești era „slobod“; toate celelalte erau pe moșiile boierilor, de la care bîlciuri și târguri, evident că ei scoteau bani buni și grei, pentru acele vremuri.

La aceste bîlciuri și târguri mergeau, trebuiau să meargă, neguțătorii ploieșteni, dacă voiau ca negoțul să iasă bine și să prospere.

Dacă acestea erau cele din județul Prahova, nu trebuie să uităm a adăuga că spre răsărit se găsea județul Saac, cu capitala la Bucov, plus Urlații, plus Gherghița, plus Mizilul, târguri și bîlciuri, care față de Ploiești erau cam la aceeași depărtare.³ Deci Ploieștii se găseau la mijloc, iar neguțătorii se vor fi împrăștiat, în cuprins de an, către aceste bîlciuri, de unde, vînzîndu-și marfa, se vor fi întors mulțumiți că munca răsplătește pe cel sbătător și fără preget.

Dar din această neîncetată cutureiere a bîlciurilor și târgurilor arătate mai sus, izvorau neînțelegeri și dușmăanii între neguțători, care erau rezolvate numai prin judecăți, dîndu-se dreptatea celui ce o avea într-adevăr.

³ Pentru amplitudinea acestei chestiuni: G.M. Petrescu-Sava (Gh. Zagoriț), *Tîrguri și orașe*.

Iată un caz: „Arătat fac C(institei) judecătorii pentru un Nicolai Ioan bogasier de aici că în leat 830, dechembrie 10, pofitit fiind de numitul și zicindu-mi cu cuvîntu ca să-mi dea o sumă de marfă de lipscănie prin catastif, *ca să vînz prin tîrguri și cîștigul ce-l va dărui Dumnezeu să avem a-l împărți prin două, adică eu un ban și numitul un ban... și pentru cîți bani făceam alișveris îi hiriseam în mîna numitului pe toți.*”

Mai departe povestește că în zilele holerii s-a pomenit cu doi tovarăși de ai neguțătorului de mai sus, că au intrat în prăvălie, au măsurat marfa, au încărcat-o și au plecat la Pătirlage. Dar el adaogă nedumerit, mai ales după ce acei oameni au închis și prăvălia și au luat și cheile cu dînșii, că „...eu cînd am primit acea sumă de marfă, am primit-o cu *cotul cel mic* și la măsurătoarea ce au măsurat cu tovarășii săi, au măsurat cu *cotul cel mare*”. — Și încă n-ar fi fost prea mare necazul dacă: „...de atunci și pînă acum nici într-un chip nu voește a ne încheia socotelile... spre izbăvire (terminarea unei afaceri, n.a.).

Și fiindcă acest jeluitor nu mai vedea că ar mai putea continua cu negoțul de tovarășie — față de cele întîmplate — cere stăruitor judecății să se facă „un cinstit pitac către d-lui starostea de neguțători dimpreună cu alți doi sau trei cu știință atît de prețul acei mărfi cît și de încheerea socotelilor...” 1833, aprilie 21⁴. Semnează Zamfir Nedelcu.

Iată prin urmare că în această vreme se făcea și acest fel de tovarășii: unul cu marfa, altul cu alergătura; însă nu aceea din cuprins de oraș, ci prin „tîrguri”, care, în cazul de față a durat aproape 3 ani, de vreme ce prin însăși natura negoțului era legată această desfacere a mărfurilor de tălăzuirea neînțetată pe la bilciuri.

De asemenea se mai desprinde amănuntul unității de măsură a cotului mare și mic, fără însă să putem ști raportul dintre ele, ce trebuie să fi existat, de vreme ce jeluitorul îl semnalează.

Un alt caz și mai interesant ni-l prezintă tot o jăluire către „Cinstitul prezident al judecătorii acestui județ Prahova,” pe care o redăm după cum urmează: „...că eu nu mă aflu întrebuițînd negoțul brașoveniei, umblînd pe la tîrgurile și bilciurile ce se fac pã afară *prin județe* după cum și alți brașoveni”... Și mai departe, spre completă lămurire, adaogă pe șart toată tamja, spunînd: „... și fiindcă vreun capital mare nu am, am luat în credit marfă de la neguțători brașoveni și după vînzarea ce făceam le plăteam marfa”. Apoi adaogă sentențios și plin de demnitate: „Și așa pînă am plătit cinstit și în *cinstea creditului mă chivernisesc*”. De acuma înainte începe tragedia și non sensul pentru el, cel ce mărturisea „în cinstea creditului”. Iată întîmplarea:

„Dar fiindcă luasem niște marfă de la d-lui chir Dumitrache Brașoveanu, iarăși în credit, m-am pomenit în miercurea trecută ... că un Gheorghe, calfa d-sale viind în tîrg unde-mi aveam marfa întinsă, unde viind au cerut să-i dau bani pe marfa ce am luat, căruia i-am și dat lei 50, c-atîta făcusem vînzare ...” Și mai departe adaogă nedumerit aproape: „... iar numitul Gheorghe, văzînd că nu-i dau toți banii, au început să dea iama mărfii, luînd o sumă de marfă”; și adaogă încă foarte revoltat parcă: „...și nu marfa ce luasem de la numitul, ci altă marfă curat, streină”.

⁴ Arhiv. R.S.R., dos. 3428/1833 judecătorești noi, p. 16.

Înspăimîntat de năpasta ce căzuse ca un trăznet peste capul lui, adaogă, aproape ne mai putînd spune: „și nici nu știu ce au luat și ce au lăsat“.

Această scenă petrecută în mijloc de tîrg, în vîzual și auzul celorlalți neguțatori, bănuia el că aceștia vor fi socotit „...că eu am rămas dator mo-fluz“ (falit, n.a.).

Probă că presupunerea lui era cu adevărat întemeiată, spune mai departe foarte îngrijorat și trist: „...și au venit toți de și-au luat mărfurile, dintr-a căruia pricină mi-au stricat și *ipolisul*“ (reputație, renume, n.a.) și pe deasupra, ca ultimă fază a nenorocirii, mai adaogă desmeticit parcă: „... pricinuindu-mi-se și pagubă simțită de vreme ce încă pînă acum nu știu suma mărfii ce au luat“.

Către sfîrșitul plîngerii sale, cere stăruitor să i să împlinească „...toată paguba ce mi s-a pricinuit la această zarvă“, mai adăogînd încă odată, întărind afirmația corectitudinii sale neguțătorești: „...cum și necinstea ce mi s-a făcut de vreme ce eu pînă acum, nu m-am rușinat de către nimeni ci am plătit cinstit...“

Dar orice afirmație trebuind s-o motiveze, iată că o face în mod logic cînd adaogă: „și cu sila eu marfă n-am luat, ci d-lor vîzînd că le plătesc cinstit, m-au rugat de am luat și altă marfă“. 1833, august 9⁵.

Iată că mărturia de mai jos ne pune la îndemînă și „...ce marfă este luată de la Hristu“:

„89 coți pînză albă	taleri, parale,	30 = 63 lei 30 parale
5 litre bumbac	3 „	25 = 18 „ 25 „
16 cămăși proaste	4 „	20 = 72 „ — „
1 per. pluși	8 „	— = 8 „ — „
7 coți pînză bumbac	1 „	— = 7 „ — „
		lei 168 55 parale

Fapta de mai sus rămîne incalificabilă, dar negoțul cuprinde în sine și iluzii și deziluzii și omul, neguțator chiar fiind, rămîne tot om, care poate da semne și de omenie și de neomenie...

Uneori veneau înaintea judecății și litigii mai vechi dintre neguțatori, cum este cazul unui Gherman cismarul „de aici ot mahalaoa sfinții Împărați“, ce l-a avut cu Garabet armeanul, tot din Ploiești, pentru o „socoteală nedes-făcută la tovărășia ce am avut cu anumitul însă din leat 830“, pentru „niște marfă saftiene și meșini ce *le-am adus din țara turcească și le-am vîndut aci în oraș Ploiești*“. Și mai departe arată că, „...numitul — armeanul — au scos pitac către neguțatori a ne desface... mă cunosc năpăstuit cu o sumă de bani... năpăstuindu-mă cu turarile (legătură, pachet, n.a.) de saftiene, le-aș fi vîndut una po taleri 140; din care saftiene numai o tura am vîndut-o, iar celelalte s-au vîndut cîte 100 lei și cîte 105 lei...“ Și fiind vorba și de meșine, adaogă că „vînzarea meșinelor turaua s-au vîndut po taleri 32 și 33, iar numitul mi le socotește po taleri 50“. Spre a motiva și mai mult de ce i se face această acuzație, el spune categoric: „...către acestea făgăduște și din pri-

⁵ Arhivele K.S.R. dos. 3819/1833, roșu, ind. noi, p. 8

miturile banilor, avînd scoposul său întins a mă sărăci cu totul". Leat 1833, august 24⁶.

De ce acest lucru și cît adevăr se va fi cuprins în această afirmație, este greu de spus. Negoțul cu mărfurile de peste Dunăre nu era o noutate; din potrivă. Pentru această vreme, numai de acolo se aduceau atîtea mărfuri pe care le găsim consemnate în lista din 1831 la capitolul „*pentru băcănie din străinătate și pentru piei*”.⁷

Iată acum o jeluire făcută pentru un alt articol adus de peste Dunăre, și anume *arama*. Un Costea sin Radu jăluiește „...pentru un Stoian căldărar *Elăvinliu* de aici mahalaoa sf-ții Voevozi, că este acum un an și jumătate de cînd am făcut cu numitul o tovărășie cu niște aramă, cum și niște lînă cum și altele” Și mai departe adaugă: „apoi acum în urmă, aducînd niște aramă de peste Dunăre, și numitul au vîndut toată acea marfă unui Eftimie Căldăraru, atît partea numitului, cît și partea mea și nu voește nici într-un chip a-mi da socoteala...” leatul 1833 august 11.⁸

Judecătorul însă înțelege a da o hotărîre numai în baza unei expertize făcute de cei în drept și ca atare se adresează următorului: „D-ta, staroste de isnafuri, împreună cu cei de frunte neguțatori de ai isnafului căldărari, să cercetați prin socoteală dreaptă *așternînd bilanș*, iscălindu-se de d-v, cu deosebit răspuns să-i trimiteți la judecătorie ca de iznoavă să se dea hotărîre”, 1833, sept. 8⁹.

Într-adevăr, starostea execută ordinul dat, așterne bilanșul respectiv și văzînd conținutul prigonirii, reușește în cele din urmă să împace pe împričinați și să-i desfacă, iar judecătorul, în fața acestei situații, adeverează hîrțile date la mîna lor, de isnaf.

Neguțătorii ploieșteni mai făceau negoț și cu Moldova și orașul București, din care izvorau nenumărate prigoniri, nu prea mult deosebite de cele de pînă acum descrise.

⁶ Arhivele R.S.R. dos. 2879/1833-roșu-jud. noi, p. 12.

⁷ Din capitolul respectiv al lucrării consemnate mai sus.

⁸ Arhiv. R.S.R., dos. 3827/1833-roșu-jud. noi, p. 3.

⁹ Arhiv. R.S.R. 3827/1833 — roșu-jud. noi p.5.

COLABORĂRI MUNTENE PREPAȘOPTISTE LA FOILE DE LA BRAȘOV *)

VASILE NETEA

Am relevat în alte studii legăturile „Gazetei de Transilvania“ și ale „Foi pentru minte, inimă și literatură“ de la Brașov cu Heliade Rădulescu G. Asachi, Gr. Alexandrescu și G. Săulescu.

Continuăm acum cercetarea legăturilor cu alți scriitori munteni. Îndreptându-se de la început spre Heliade, și ținând seama, cum s-a văzut în cazul lui Grigore Alexandrescu, de indicațiile acestuia, era firesc ca Barițiu, redactorul foilor, să-și recruteze colaboratorii munteni în primul rând dintre prietenii lui Heliade și din publicațiile călăuzite de el.

Un prieten și colaborator vechi al lui Heliade fusese C. Aristia, profesor de limbile greacă și franceză la colegiul „Sf. Sava“, iubitor de teatru și membru al societății „Filarmonica“. Aristia îl urmase pe Heliade și la „Curier“ și la întreprinderile de editură. Elenist remarcabil și stăpîn pe o întinsă cultură, fără a-i lipsi nici talentul literar, Aristia a tipărit în 1836, la tipografia lui Heliade, *Saul* de Vittorio Alfieri, iar în 1837 s-a încumetat să dea însăși *Iliada* (tom. I), pe care editorul avea să o opere cu multă energie împotriva criticelor de limbă ².

În cataloagele de cărți ale lui Heliade, publicate de Barițiu în „Foaia pentru minte, inimă și literatură“ n-rele 5 și 29 din 1838 și 1839, figurează și traducерile lui Aristia. Preferința lui Heliade era deci clară. Barițiu nu uită deci, mai ales că și el recomanda clasicitatea, să reproducă *Rapsodia 1* din Homer (1839, nr. 44, 29 octombrie), susținînd, în notă, că „încă n-am văzut limba unui neam cu atîta nenorocire tractată sintactice“. În 1840 reproduce cîteva fragmente și din „Saul“ (nr. 19, 20, 5—12 mai) pe care le însoți de asemeni cu o notiță elogioasă, iar în 1843 reproduce din „stanțele“ sale epice *Întărirea* (nr. 22, 31 mai).

Prietenia dăinui îndelung. În 1851, cînd Aristia își prefăcu „Iliada“, se mai puteau încă citi în „Foaie“ notițe și articole despre munca traducărilor elenist.

Din „Curierul“ lui Heliade, unde apăruseră la 9 octombrie 1839, după o publicare mai veche, făcută tot acolo în 1830, luă Barițiu și poezia lui Vasile

* Fragment din monografia inedită *George Barițiu și contemporanii săi*.

¹ Vezi asupra lui C. Aristia și a traducerilor sale, N. Iorga: *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea*, I, p. 139. Vezi și lucrarea mai recentă a Anei Popescu și Alexandru Machedon, *Constantin Aristia*, București, 1967, editura „Meridiane“.

Cirlova-*Inserare* (nr. 47, 19 noiembrie), dînd astfel atenție și trecutului literar muntenesc. Din Cirlova mai publică apoi în 1841, trimis de corpondentul H. Ioanidis din București, *Păstorul mîhnit* (nr. 24, 15 iunie), iar în 1848 avu inspirația fericită, doveditoare a pătrunderii sale politice, de a deschide primul număr din „Foaie“, la 1 ianuarie, cu *Marșul lui Cirlova*, care a avut o netăgăduită influență asupra bardului de la Brașov.

Fără a fi legat de Heliade, dar cunoscut la Brașov, unde, cu ani în urmă, adus de o aventură erotică bucureșteană, fusese cantor la „Sf. Nicolae“, apăru în paginile „Foi“, la 9 februarie 1841, și Anton Pann din care se alese un acrostih pentru Neofit, noul mitropolit al Munteniei (nr. 6). Cunoscut la Brașov nu era însă numai autorul acrostihului ci și Neofit, acesta avînd din cînd în cînd plăcerea să vină la apele minerale de la Vilcele². În 1838, 15 august, Neofit, pe cînd era numai episcop al Rîmnicului și administrator al mitropoliei din București, oficiase și o liturghie la capela din Cetate, iar brașovenii îi oferiră un mare banchet la care s-a toastat cu solemnitate pentru împăratul Ferdinand I și pentru principele Alexandru Ghica al Munteniei. Toastul lui Neofit, în care s-a strecurat și o dibace aluzie politică, a fost apreciat în chip deosebit. Cităm din „Gazeta de Transilvania“: „Cuvintele cu care și-au încheat acest bărbat cuvîntarea sa: *Iată acum ce e bun și frumos decît numai a locui frații împreună*, scotim că nu va fi nici un român care să nu și le scrie neșterse în sufletul său“ (nr. 8, 20 august). Cel mai adînc și le scrise însuși scriitorul reportajului, Barițiu adică. În această atmosferă însuflețită Neofit mai rămase la Brașov încă cinci zile, timp în care sluji cîte o liturghie și la biserica „Sf. Nicolae“ și la cea de pe Tocile, și făcu și un parastas pentru mitropolitul Nectarie, care își dormea somnul etern în cimitirul brașovean³.

Publicarea acrostihului lui Anton Pann nu venea însă numai din pioasele sentimente ale autorului și ale redacției, ci și pentru „sprijinul“ primit de la Neofit, abonat statornic al „Foi“, pe care tocmai atunci se pregătea să-l „cerce“ la București și prietenul lui Barițiu, Ioan Maiorescu⁴. Se vede că de „sprijin“ avuseseră parte atît Barițiu cît și Anton Pann, profesorul de muzică religioasă al seminarului metropolitan, fiindcă în 1843 acesta reveni cu o odă la *Serbarea numelui I.P.S. Mitropolit Neofit*, ce apăru în n-rul 6 (7 februarie)! Oda era scrisă și ea în formă de acrostih.

Din Anton Pann, fără a-i surprinde nota adevărată, se dădură apoi și alte bucăți, care n-au fost însă prea indicate pentru a înfățișa ardelenilor imaginea reală a acestui suculent și productiv scriitor: *Toamna* (1841, nr. 47, 23 noiembrie), *Marș de primăvară* (1844, nr. 20, 15 mai), *Deasa cercetare* (1847, nr. 37, 15 septembrie). În aceasta din urmă străbate totuși o vagă mireasmă din humorul instructiv al lui Anton Pann care, printre altele, tipărise pînă atunci „Poeziile deosebite sau cîntecele de lume“ (1831) „Hrisoitie sau școala moralului“ (1834) și „Noul Erotocrit“ (1837), tipărit chiar la Sibiu,

² E vorba de Neofit de la Rîmnic, episcop al Rîmnicului între 1824—1840 și apoi din 29 iunie 1840 și pînă la 27 iulie 1849 mitropolit al Ungro-Vlahiei.

³ E vorba de mitropolitul Nectarie al Ungro-Vlahiei, care a păstorit între 1812 și 1819. Retrăgîndu-se din scaun, a murit la Brașov în 13 septembrie 1825.

⁴ V. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 443.

arătînd atît de multe afinități de subiect cu Ioan Barac, pe care îl întrecea totuși prin vervă și prin netăgăduitul talent literar. ⁵ Iată „Deasa cercetare“:

Soacra unuia intrînd
Pe urmă zîmbi, zicînd:
Bună ziua fătul meu,
Ia vezi cum te iubesc eu!
Că tot des te cercetez.
El răspunse: văz și crez;
Dar de vrei, în felul meu,
Ca să te iubesc și eu,
Mai rar să mă cercetezi,
Că prea mult mă-ndatorezi!

În 1848 duhul lui Anton Pann se va revărsa însă din plin asupra Ardealului, el fiind autorul melodiei marșului revoluționar al lui Andrei Mureșianu. Pann nu scrisese însă această melodie direct pentru poezia lui Mureșianu, cum circulă legenda, ci poetul o reținuse dintr-o serie de melodii cîntate de unul din elevii lui Anton Pann, Gheorghe Ucenescu, care era protopsalt la biserica „Sf. Nicolae“ din Brașov. La cererea lui Mureșianu, protopsaltul, care studiasc la București muzica religioasă cu Anton Pann, cîntă mai multe melodii de ale maestrului, printre care s-a întîmplat să fie și fragmentul *Din sînul maicei mele*, din poezia lui Grigore Alexandrescu „Adio la Tîrgoviște“, și rămase vrăjit de acordurile sale. Pe aceasta o alese deci, pentru a se adresa românilor „din cele patru unghiuri“. ⁶

La plăsmuirea lui „Deșteaptă-te Române“ au contribuit astfel, pe lîngă incontestabila inspirație a lui Andrei Mureșianu, care și-a adunat în această poezie toate fulgerele sufletului, și pe lîngă imboldurile marșurilor scrise de Cîrlova și Alecsandri, și îndemnurile muzicale ale lui Anton Pan. Poezia ce pornea să deștepte nația din cele patru unghiuri, se închegase astfel ea însăși din fiorul a patru mari inimi!...

C. A. Rosetti, Cezar Bolliac și Dimitrie Bolintineanu, care apărură în foile de la Brașov în anii 1842, 1843 și 1844 veniră și ei din preajma lui Heliade. De altfel pe primii doi, Barițiu îi și cunoscuse în societatea lui Cîmpineanu și a redactorului „Curierului“, cu prilejul călătoriei din 1836 ⁶ făcută împreună cu Timotei Cipariu ⁷.

Confesiuni și legături personale între cei doi cărturari ardeleni și scriitorii munteni se făcuseră încă de atunci, cu Bolliac îndeosebi, care, voind să eludeze rigorile cenzurii de la București, se gîndea să-și îndrepte o parte din producția literară spre tipografia de la Blaj.

⁵ Vezi asupra lui Anton Pann și lucrarea lui Ovidiu Papadima, *Anton Pann „Cîntecele de lume“ și folclorul Bucureștilor*, București, 1963.

⁶ *Transilvania*, 1941, nr. 10, p. 679—687; Constantin Lacca: *Gheorghe Ucenescu*.

⁷ Vezi Vasile Netea, *Timotei Cipariu și George Barițiu, călători prin Țara Românească la 1836*, „Studii“, revistă de istorie, 1958, nr. 1.

Din C. A. Rosetti⁸ publică în 1842, *Haina mea* (1842, nr. 1, 4 ianuarie) traducere după Beranger, și *Epitaful serdarului Dimitrie Roset* (nr. 49, 7 decembrie) — fratele poetului, iar în 1843 — după apariția „*Ceasurilor de mulțumire*” — „*Tinguirea unui poet*” (nr. 29, 19 iulie), „*Schimbarea mea*” (nr. 32, 9 august), iar în 1844, „la cererea tineretului”, după cum arată Barițiu în notă, romanța celebră „*A cui e vina?*” (nr. 4, 24 ianuarie) considerată și astăzi drept o capodoperă⁹.

Versurile romantice ale acestei cîntări, vibrațiile ei sentimentale, sinceritatea energetică și fluiditatea limbii, adăogate fondului de un dramatic și desnădăjduit fatalism, au cucerit repede admirația intelectualilor ardeleni, o admirație trecută apoi din generație în generație.

Redăm cîteva strofe:

Tu-mi ziceai o dată cum că pîn la moarte
Dragostea ta toată mie-mi vei păstra;
M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate,
Astfel merge lumea, nu e vina ta...

Cînd te-aveam în brațe, buza ta cea dulce
Roua fericirii pe a mea lăsa;
Dar acum otravă și venin mi-aduce,
Astfel ți-este sexul, nu e vina ta.

Aurul și slava îți goni amorul
Și-ți văzui credința că în vînt sbura;
Ți-ai închis și rana, îți pieri și dorul,
Astfel ți-este sexul, nu e vina ta.

Cinste și iubire, dragoste, credință,
Ieri jurai tu mie, azi cui s-o-ntîmpla;
Nu cunoști iubire, nu simți pocăință,
Astfel ți-este sexul, nu e vina ta.

Dar cu toată însă, multa-ți necredință,
Inima-mi tot bate oricînd te-oiu vedea;
Înger ești în ochi-mi, sfîntă mult ființă,
Astfel e amorul, nu e vina mea!

„*Ceasurile de mulțumire*” — unicul volum de poezii al lui C. A. Rosetti — au pătruns puțin în Ardeal. Poezia scînteietoare și galantă a viitorului „roșu”, turburătoare prin accentele ei erotice, a ajuns astfel a fi cunoscută

⁸ Despre activitatea literară a lui C.A. Rosetti, v. Gh. Bogdan-Duică: *Istoria literaturii române moderne*, p. 279—290; G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, p. 159—165; Vasile Netea, *C.A. Rosetti monografie* (în curs de apariție).

⁹ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 165.

în regiunile transilvane mai mult prin reproducerea din foile lui Barițiu¹⁰. La o strînsă colaborare între Barițiu și Rosetti se va ajunge însă abia peste două decenii, cînd acesta din urmă va deveni o impunătoare personalitate politică și cînd redactorul „Foi”, el însuși fruntaș politic ardelean, va colabora la „Românul” (1868) în coloanele căruia avea să susțină politica ardelenilor, iar în Transilvania, să apere — ziaristic și politic — atitudinea și acțiunile patriotice ale lui Rosetti. Colaborarea aceasta va fi deosebit de folositoare pentru numeroase aspirațiuni ardelenesti¹¹.

Din poeziile lui Cezar Bolliac se publicară însă în „Foaie” — trimise de poet — mai ales versuri cu un puternic accent social, care se ridicau tumultoase și energice împotriva inegalității dintre oameni și a asuprairii celor săraci. Caracteristic din acest punct de vedere sînt mai ales *Țiganul vîndut* (1843), *Ocna* (1847, nr. 14, 7 aprilie) și *Sila* (1847, nr. 15, 14 aprilie). În cea dintîi, un nefericit țigan, sclav și victimă a unor sălbatice tradiții, care îngăduiau ca țiganii să fie vînduți ca berbecii și ciinii și în care Bolliac izbea cu violență, se adresează astfel lui Dumnezeu:

Bagi tu de seamă, Doamne, la astă omenire?
Cînd îmi dedeși viața, cînd îmi dedeși soție,
Cînd tată m-ai făcut,
Știi ce-mi scrie soarta? născut că-s în robie
Și c-o să fiu vîndut?

Așa vorbea-n-tr-o noapte, flămînd, închis în casă,
Țiganul cumpărat.
Privea gemînd la lună, dar nu putea să iasă,
Căci strîns era legat.

A doua zi stăpînul mai că se-ntristase
Aflînd c-a păgubit
Patrusprezece galbeni: Atîta cumpărase
Țiganul ce-a murit.

„Ocna”, avînd un subiect asemănător celui înfățișat de Grigore Alexandrescu în „Ucigașul fără voce”, aduce desnădăjduită poveste a condamnatului nevinovat, iar în „Sila” după ce se arată întunecat tablou al vieții unei familii de țărani, căreia i se răpește pînă ce și pîinea din gura bolnavului, poetul exclamă:

---

¹⁰ N. Iorga în „Istoria literaturii române din secolul al XIX-lea”, 11, p. 251, vorbește și de o fabulă a lui Rosetti, *Licuriciul și oșpera*, publicată în 1841 (nr. 32) și semnată cu inițialele C.R. Noi șocăm însă că această fabulă nu aparține lui C.A. Rosetti, fiindcă inițialele cu care semna tînărul poet, atunci cînd nu-și punea numele întreg, nu erau C.R. ci C.A.R., cu aceste inițiale fiind iscălită poezia „Haina mea” și „Epitalul serdarului Roset” din anul 1842. De altfel „Ceasurile de mulțumire”, în care s-a publicat tot ceea ce a avut Rosetti mai reușit la 1843, nu cuprind și această fabulă, deși ea este într-adevăr izbutit încheiată.

¹¹ Vezi Vasile Netea: *Notă contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman—Correspondența cu George Barițiu*, Sibiu, 1942.

Sărăcii duc povara, iar rodu-l ia bogatul
În lumea asta rea!

.....
.....O! Doamne! fie-ți milă
De rob și de clăcaș!

În foaia de la Brașov, Bolliac, pe lângă publicarea unor astfel de poezii, a făcut, în 1844 (nr. 40/2 octombrie) și un apel *Către scriitorii noștri* prin care, amintind de Lamennais și Béranger, — considerați ca „poeti-filosofi și apostoli mari“ ce „n-au trecut cu vederea nici o nenorocire întâmplată în vremea lor, n-au lăsat nici o clasă a societăților pentru care să nu se lupte a o ridica la demnitatea de om, nici un bun nelăudat, nici un rău nebiciuit, nici o durere necercetată“, — îndemna pe scriitorii români la luptă împotriva crîncenului păcat al robiei oamenilor. „A trecut vremea Petrarçilor, domnilor Poeti!“ — striga Bolliac. Veacul cere înaintare, propaganda ideii cei mari, propaganda șarității (carității) cei adevărate și care ne lipsește cu totul... Că au dulcineele ochi negri sau albaștri, că este primăvara veselă și toamna tristă, că este cald vara și trist iarna, toate acestea le știm, le știm și fără ajutorul Dumneavoastră... Destul domnilor! Imitați pe Lamennais și Béranger! Formați societăți, declamați, scrieți, lăudați, satirați, puneți în lucrare toate resursele intelectuale și morale și robia cade, căci e căzută pe jumătate“.

Din aceeași cutezătoare atitudine socială se inspirau și bucățile în proză *Poezia și Populul* (1846, nr. 26 și 27—30, 24 iunie-22 iulie) în care Bolliac înfățișează rolul combatant al literaturii, poezii trebuind să cînte suferințele și aspirațiile popoarelor și nu ale unor caste privilegiate.

În foaia lui Barițiu, Bolliac a mai publicat în 1843 și două poezii ocazionale (nr. 33, 16 august) pentru slăvirea lui Heliade și a lui Petrache Poenaru¹², iar în 1847 altele două: *La Principe* (G. Bibescu) și *La P. Poenaru* (din nou), în numărul 23 din 21 iulie.

Dimitrie Bolintineanu, după răsunătorul succes cu poezia „O fată tînără pe patul morții“, publicată de Heliade, s-a adresat și către foaia lui Barițiu, unde apare mai întii cu un *Cîntec popular* (1844, nr. 33, 14 august), dat ca fiind alcătuit de popor în epoca lui Mihai Viteazul, și apoi cu o *Barcarolă* (nr. 38, 18 septembrie):

Lopătare noaptea vine
După dealuri fumegînd,
Ca o salbă de rubine
Luna iasă luminînd.

În anii următori, pe cînd poetul se afla la Paris, voiajul său fiind anunțat și de „Foaia pentru minte“¹³, apar însă cîteva poezii cu mult mai caracteristice pentru talentul lui Bolintineanu: *Mihnea și Baba* (1845, nr. 49—50, 3 (10 decembrie), *O noapte pe malul Dunării* (1846, nr. 47, 18 noiembrie),

¹² Despre C. Bolliac în Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 291 - 301; G. Călinescu, *op. cit.*, p. 233—236
Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, 1966.

¹³ Vezi nr. 47 (18 noiembrie) din 1846.

Un juner român murind în streinătate (nr. 48), *Ferentarul* (nr. 49), *Cîntec* (nr. 50), *Ana și Arăpul* (1847), nr. 12, 24 noiembrie), *Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare* (nr. 26, 30 iunie), *Carpații* (nr. 27, 7 iulie).

Din această scurtă listă de titluri se poate vedea ușor că într-un interval de abia 16 luni, Barițiu a publicat 8 poezii de Dimitrie Bolintineanu, printre care și aceea capodoperă a întregii sale lirici¹⁴ „Mihnea și Baba“, precum și „Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare,“ al cărei mesaj a răscolit de atâtea ori sufletele românești:

Ce e viața noastră în sclavie oare?
Noapte fără stele, ziuă fără soare.
Cei ce rabdă jugul ș-a trăi mai vor,
Merită să-l poarte spre rușinea lor!
Sufletul lor nu e mai presus de fierul
Ce le-ncege brațul, iau de martur cerul!
Dar românul nu va cîmpuri fără flori,
Zile lungi și triste fără sărbători.
Astfel e vulturul ce pe piscuri zboară;
Aripile taie-i că ar vrea să moară,
Astfel e românul, și român sînt cu
Și sub jugul barbar nu plec capul meu“.

Pentru istoria literară mai adăugăm că „O noapte pe malul Dunării“ a fost dedicată lui Cezar Bolliac, iar „Ferentarul“ lui Heliade. „Junele român“ răposat în străinătate, în vîrstă de abia „douăzeci de roze“ a fost Mihail Goga, trimis pentru studii la Berlin și apoi la Paris, unde s-a stins într-un sanatoriu. În această elegie Bolintineanu a încercat să dea o replică masculină la poezia sa publicată cu patru ani mai înainte: *O fată tînără pe hatul mormîii*. Fără a atinge sublimul din aceasta, noua creație a lui Bolintineanu înduioșează prin acordurile ei triste:

Așteaptă, dragă moarte, ca să mai văz o dată
Acele văi frumoase în care m-am născut;
Să simț, murind, pe sînu-mi o lacrimă-nfocată,
Să-mbrățișez părinții și frații ce-am avut!

Dar vai! deșartă rugă, căci viața-mi se va stinge
Cu soarele de astăzi pe-acest străin pămînt,
Și fruntea mea cu roze, ah! nimeni nu va 'ncege,
Și nimeni nu va plînge pe tristul meu mormînt.

Menționăm de asemenea că ambele aceste poezii au fost trimise direct pentru redacția de la Brașov, cea dintîi de către însuși Bolintineanu, iar cea de a doua de către amicul său P. Theulescu¹⁵.

¹⁴ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 223.

¹⁵ Vezi „Foaia pentru minte“, 1846, nr. 47, 18 noiembrie.

Același simț al valorilor românești l-a făcut pe Barițiu să se apropie de timpuriu și de Nicolae Bălcescu, al cărui studiu despre *Puterea armată și arta militară la români* l-a aflat în „Foaia științifică și literară“ de la Iași (1844), fosta „Propășire“. Anunțând apariția studiului lui Bălcescu, „care la noi este unic în felul său“, Barițiu adăugă în foaia sa (1844, nr. 44, 30 octombrie): „Noi de-am ști că prin reproducerea numai a unei bucăți dintr-însa am stîmpăra dorința cetitorilor de a cunoaște-o toată, ne-am conțeni cu totul de dînsa. Citiască-o fieștecare întregă!“!. Dar fiindcă revista moldoveană și munteană nu avea în Ardeal decât cîțiva abonați, Barițiu își dădu repede seama că ardelenii nu vor putea cunoaște cercetarea lui Bălcescu dacă nu va fi reprodușă în „Foaia pentru minte“. „Puterea armată la români“ s-a republicat deci (fragmente) în foaia de la Brașov (nr. 47—49, 20 noiembrie—4 decembrie), iar în 1845 a fost reproduș din „Magazinul istoric pentru Dacia“ și cuvîntul preliminar despre *Izvoarele istoriei românilor*. (nr. 33, 18 august).

Cît despre „Magazinul“ însuși, el fu anunțat de Barițiu cu următoarele cuvinte: „Noi socotim că nu este un om în care bate o inimă cu simțămînt de român pe care să nu-l intereseze această operă națională“ (nr. 29, 16 iulie). Colectanții săi primiră apoi îndată instrucțiuni să se intereseze și de „prenumerarea“ revistei lui Bălcescu și a lui Laurian, care se răspîndi în Ardeal pe o scară destul de întinsă. Preotul I. Munteanu făcuse, de pildă, numai în Biharia, 20 de abonați. Alți 80 de abonați se aflau în Banat.

În 1846 Bălcescu trimise lui Barițiu, în mod direct, o recenzie despre *Filosofia socială*, cartea lui Aimé Martin, tradusă în românește de I. D. Negulici, în care el arată că „regii nu vor mai putea să facă pe popoare a se întoarce din calea lor; ei nu vor putea opri istoria de a se împlini“ (nr. 4, 5, 21—28 ianuarie). În 1848 apare la Brașov o nouă reproducere din Bălcescu: *Drepturile Românilor către Înalta Poartă* (nr. 43, 25 octombrie).

Și dacă la foaia lui Barițiu colabora N. Bălcescu, de ce n-ar fi colaborat și Ioan Ghica, prietenul acestuia?

În 1847 a venit deci și Ghica cu două lungi scrisori (nr. 31—33, 4—18 august) tratînd despre reforma învățămîntului public, al cărui început îl dăduse cu trei ani mai înainte în „Foaia științifică și literară“ de la Iași. În această reformă, Ghica propunea înființarea de școli satești cu o durată de trei ani, școli pentru pregătirea învățătorilor, școli de apicultură, iar la orașe școli practice de cinci ani, curs superior real, colegii de șase clase. Susținea și el, și aceasta îl apropie de Ioan Maiorescu, predarea limbii latine pentru „regenerarea limbei naționale“, și insistă asupra necesității de a se introduce în școli „Istoria Principatelor“. În încheiere Ghica promitea a trimite planul de învățămînt pe care în 1844 îl înaintase vornicului Alecu Balș, epitrop al învățămîntului moldovean, și noi scrisori despre „învățătura înaltă și despre învățătura profesională“.

Ioan Ghica va fi absorbit însă în curînd de organizarea mișcării revoluționare, așa încît scrisorile făgăduite nu s-au mai trimis.

Fără a avea strălucirea și răsunetul colaborărilor semnate de Ioan Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, C. Aristia, C. A. Rosetti, Cezar Bolliac Anton Pann, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Bălcescu și Ioan Ghica, care reprezintă însăși floarea scriitorilor munteni dintre anii 1830—1850 și care, prin prestigiul lor, au contribuit atît de mult la ridicarea importanței foilor

de la Braşov, la poarta acestora au bătut numeroşi alţi publicişti şi stihuitorii, ale căror nume au fost înghiţite de mult de neantul uitării. Nici o istorie literară, şi aproape că nici cele culturale, nu le transmit spre viitorime biografia şi producţiile şi nici un cercetător nu mai poposeşte în faţa personalităţii şi activităţii lor.

Într-adevăr, cine îşi mai aminteşte de poetul H. Ioanidis, de nuvelistul St. Stoica, de filozoful Stanciu Căpăţineanu, de fabulistul I. Creţescu, de stihuitorii I. Genilie, C. Winterhalder, A. Zanne şi N. N. Rucărescu, de prozatorul N. Novovici, sau de profesorul publicist Toma Serghiescu? Uitat este ca poet, şi zbciumatul Costache Caragiale.

Şi totuşi, ani de zile, oamenii aceştia au fost printre colaboratorii lui Bariţiu, trimiţându-şi cu încredere versurile, proza şi articolele spre redacţia de la Braşov pe care o serveau şi ca stringători de abonamente şi controlori ai desfacerii foilor sale.

Cel mai harnic şi mai stăruitor dintre ei, remarcat şi de N. Iorga¹⁶, a fost pitarul H. Ioanidis din Bucureşti, care începînd din 1841 a publicat în foaie nenumărate scrisori literare¹⁷, poezii¹⁸, ghicitori şi poveşti¹⁹, schiţe şi povestiri, fără a putea crea o singură strofă viguroasă sau o singură povestire trainică. Suflet entuziasmat şi generos avea totuşi pitarul Ioanidis, pe care, uneori, îl publica şi Heliade în „Curierul de ambe sexe”, şi poezia *Scrieţi toţi* (1842 nr. 6, 9 februarie), nu-l arată ca un modest învăţăcel al înflăcăratului Bolliac:

Scrieţi toţi, cîţi vă cunoaşteţi în lume nenorociţi,
Răul care pă voi face, ca să fiţi ticăloşiţi,
Arătaţi cu îndestulare, în ce rău veac am ajuns,
Unde cei mai mulţi cu jale din astă lume s-au stins.

Căci mila perind cu totul, toţi la rău văz sînt porniţi
Suge sînge-nveninează, pe toţi ce-s nenorociţi
Şi apasă fără milă, la mii de ticăloşii,
Şi ei suferă sărmanii, pînă pier dintre cei vii.

.....
Unii string pîn-nu mai poate la sumă de bogăţii;
Alţii iar pe nedreptate, suferă ticăloşii...

Cel chemat să vindece toate aceste crude nedreptăţi care inspirau unui Bolliac versuri atît de fierbinţi, de care Ioanidis nici măcar nu se poate apropia, era Dumnezeu pentru ca astfel, prin harul lui:

Să simţim numai iubire, în unire petrecînd,
Astă scurtă a vieţii cale în frăţire săvîrşind.

¹⁶ *Op. cit.*, 11, p. 249.

¹⁷ Vezi „Foaia” din 1841, nr. 30, 27 iulie.

¹⁸ *Idem*, 1841, nr. 42, 17 octombrie: *Întristerea* 1842, nr. 23, 7 iunie; *Filomila*: 1842, nr. 27, 6 iulie; *Nu mă uita*, 1842, nr. 51, 12 decembrie; *Biciu pentru crăşmaş*, 1845, nr. 19, 18 mai; *O zi de fercire*.

¹⁹ 1841, nr. 43, 26 octombrie: *Bogatul şi săracul* etc.

Ioanidis peste a cărui poezie erotică, provocată de o anumită Acrivită, trecem fără oprire, este deci și el un modest precursor al poeziei sociale de astăzi.

St. Stoica, despre care am vorbit, era ofițer — a ajuns și colonel — și trimitea la Brașov „nuvele istorice“ publicate și de Heliade și proză sentimentală ca bucata *Preludia primăverii* din anul 1842 (nr. 12, 23 martie). Pe Stoica îl publica în 1838 și Florian Aron la „România“, — de aici îl luase Barițiu — alături de Grigore Alexandrescu, pe urma lui rămânând chiar și o traducere din Shakespeare: *Moartea lui Cezar*. A trăit între 1808—1878²⁰.

Și unul și altul erau prieteni ai lui Heliade și prezența lor în foaia de la Brașov dovedește că Barițiu înțelesese a se folosi — în egală măsură — atit de prietenii importanți ai acestuia, cât și de cei minusculi.

Prieten al lui Heliade fusese și I. Genilie, profesor la Sf. Sava, care publicase, în 1834, ca prelucrare, o „Geografie aritmetică, naturală și civilă a continentelor în general și a românilor în parte“, și care, în 1845, va ajunge să aibă un jurnal al lui, „Universu“ (noutăți de toată natura, cultura, literatura) în jurul căruia izbuti să adune o seamă de poeți munteni (neînsemnați) și chiar pe unii moldoveni. Lui Barițiu, după ce publicase versuri și la periodicele lui Heliade, Genilie îi trimise poezia *Arhanghelul sau virtutea în agonie* (1842—nr. 8, 23 februarie) și cuvântarea la înmormântarea lui Alexandru Racoviță (1843, nr. 46). Din „Universu“ lui Genilie Barițiu lua uneori „varietățile“ iar în 1841 publicase, după geografie, o „descriere a Bucureștilor“²¹

Republicându-se câteva *Capete din Monteskiu* ajunse în paginile revistei de la Brașov (1842, nr. 45, 9 noiembrie) și profesorul craiovean Stanciu Căpățineanu, considerat însă de Barițiu ca... răposat, Căpățineanu, care nu murise totuși, aflându-se tocmai atunci ca „privat“ la R. Vilcea, așa cum Barițiu însuși avea să arate într-o rectificare (nr. 48, 30 noiembrie), tradusese la 1830 *Mărimea romanilor* de Monteskiu, și o broșură *Băgări de seamă asupra pricinelor s.c.l.* „o carte mai trebuincioasă decît (care), — scrie redactorul — nu s-au tipărit pentru români“, din care reproduce două capitole: *Despre stricarea romanilor* (cap. X) și *Nerînduiele ale împărțirii răsăritului* (cap. XXX). Cu prilejul acestei republicări, Barițiu, sincer preocupat de filozofie, își exprimă dorința ca și *Duhul legilor* (l'Esprit des lois) să fie tradus, cu arătarea însă a „greșelilor în care ca om a căzut și Monteskiu“ (nr. 45). În nr. 49 (7 decembrie) se și publicară într-adevăr două capitole din „Spiritul legilor“: *Firea legilor* și *Despre puterea pedepselor* (punicionilor), semnate cu inițialele B—r (Barițiu?).

Stanciu Căpățineanu fusese elev al lui Heliade și apoi vreme de mai mulți ani profesor la Craiova. După retragerea din învățămînt funcționase ca judecător de la R. Vilcea și apoi rămăsese în acest oraș ca simplu „privat“. În 1843, după ce reproducerile lui Barițiu îl reactualizaseră, profesorul vilcean T. Serghiades (T. Serghiescu) publică în foaie o *Scrisoare despre Stanciu Căpățineanu* (1843, nr. 11) în care i se arată meritele. Pe urma lui Căpățineanu au rămas: *Mitologhia elinilor și a romanilor* (f.a.), *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură*, traducere din franțuzește (Buc., 1830), *Mări-*

²⁰ Gh. Adamescu: *Contribuțiune la bibliografia românească*, Buc., II, p. 94, III, p. 62.

²¹ „Foaie pentru minte“, nr. 29, 20 iulie.

rea și decăderea romanilor (Buc., 1830) etc. N. Iorga îl considera totuși cărturar „lipsit de idei mai înalte“, întrebuintînd însă „un stil popular“²².

Din C. Bălăcescu, care nu s-a putut realiza nici ca autor de satire și nici ca fabulist, apărui în 1845, la apariția volumului său de „Poezii și fabule“, *Modestia mea* (nr. 10, 5 martie) și apoi mai tîrziu alte bucăți: *Poezii, Azi nebun, mîine cuminte, Momîța și leul* etc.²³

Enric Winterhalder, tovarășul de librărie, de ziaristică și de luptă politică al lui C. A. Rosetti, care publicase în 1836 comedia „Triumful amorului“, trimise în 1845 fabula germană *Judecata vulpei* (nr. 1, 1 ianuarie) și o *Taradă* (nr. 6, 5 februarie).

Actorul Costache Caragiale, care se încercase și în comedie și în satiră, a colaborat și el la revista lui Barițiu cu o replică sentimentală, ironică, *Răspuns* la poezia lui C. A. Rosetti „A cui e vina?“ și a unui foileton apărut în „Albina“ (1844, nr. 18, 31 aprilie).

Inginerul A. Zanne din București, care tradusese în 1840 din Salustiu (Războiul catilinar) și care avea să fie amestecat și în revoluția de la 1848, apare și el cu cîteva versuri în 1844 (nr. 12).

Stăruitor, dar netalentat, se dovedise și N. N. Rucăreanu de la Cîmpulung, adversarul din 1838 al lui Ioan Maiorescu, care mai apărea încă la Brașov în 1847 cu *O oră de plimbare* — imitație dintr-un manuscris — (nr. 17, 8 aprilie) iar în 1848 cu *Femeea virtuoasă* (nr. 1, 5 ianuarie).

Versuri și fabule a trimis și I. Crețescu (1841, nr. 29, 27 iulie: *Barza, Joie și Pupăza*).

N. Nenovici a fost prozator. Pe urma lui a rămas o traducere din George Sand („Lelia“) tipărită de G. Ioanid. Lui Barițiu i-a trimis povestiri și schițe; *Barb-Albastră* (1843, nr. 17, 20 aprilie), *Gladiatorii romani* (nr. 19, 10 mai) etc.

Toma Serghiescu, profesorul de la R. Vilcea, a colaborat, pe lîngă o scrisoare despre Căpățineanu, cu *Visul lui Platon* — după filozoful din Chateaubriand (1843, nr. 27, 5 iulie).

De la Craiova, de unde colabora și profesorul Grigore Mihocescu, trimitea versuri un C.P. (C. Por), (1842, nr. 11, 19 martie și nr. 47, 23 noiembrie). Și cîți alți ocazionali pe lîngă aceștia, cîte inițiale nedescifrate, cîți anonimi!

* * *

Scriitori munteni, în frunte cu Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, C. A. Rosetti, N. Bălcescu, Ioan Ghica, au avut astfel o largă contribuție la dezvoltarea foilor românești din Transilvania, relevînd și consolidînd necontenit ideea unității și solidarității poporului român.

²² V. despre Stanciu Căpățineanu: N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 126—127 și Gh. Adamescu, *op. cit.*, I, p. 62, II, p. 55.

²³ V. Gh. Adamescu, *op. cit.*, I, p. 90 și II, p. 73; Gh. Călinescu, *op. cit.* p. 191, 192.

FOCUL DIN PLOIEȘTI DIN MARTIE 1843

GEORGE POTRA

Cîți dintre ploieștenii de azi mai știu că, acum o sută și ceva de ani în urmă, o bună parte a orașului a fost mistuită de un foc uriaș! Poate că mai există numai cîțiva bătrîni care, în copilăria lor, să fi auzit de la părinții sau bunicii lor de această groaznică nenorocire care s-a abătut asupra orașului, cînd locuitorii au trecut prin momente de groază, iar truda muncii lor de o viață întreagă s-a distrus în cîteva ore, în fața ochilor lor, fără să poată salva nimic, sau prea puțin din ceea ce au avut.

Centrul orașului Ploiești, care păstra încă înfățișarea caracteristică de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, a fost mistuit atunci de flăcările nemiloase. Majoritatea clădirilor vechi de azi, puține la număr în urma bombardamentului din anul 1944, au fost construite pe terenurile pe care zăceau încă mormane de cenușe și resturi de gospodării distruse de focul din 1843.

În acest an, un foc uriaș a distrus în bună parte orașul, iar cu un veac în urmă, în 1844, un bombardament neuman și nejustificat a provocat pagube imense și moartea atîtor nevinovate ființe omenești.

Nu cunoaștem cauza acestui incendiu. Bănuim însă că el s-a datorat unei neglijențe. Și cum în acea vreme cele mai multe case erau acoperite cu șindrilă, construite din lemn, se înțelege că ele ofereau focului cel mai prielnic material. În plus, e posibil ca vreun vînt destul de puternic să fi contribuit la întinderea focului, așa cum s-a întîmplat, cu cîțiva ani mai tîrziu, în 1847, în București, cînd o bună parte a orașului a fost distrusă.

De această întîmplare nenorocită a ploieștenilor, uitată acum, am aflat întîmplător răsfoind periodicele¹ din prima jumătate a veacului trecut. Acolo am găsit informațiile care servesc la baza acestui studiu. Cu tot regretul n-am putut încă afla însă la ce sumă s-au ridicat pagubele principale, și nici numele sinistraților sau al morților. Am aflat numai ajutoarele ce s-au trimis din diferite părți ale țării.

Cu aceasta ocazie domnitorul Gheorghe Bibescu dă următorul ofis:

¹ *Buletin Gazeta Oficială* pe 1843 și *Vestitorul Românesc* pe 1843.

Noi, Gheorghe Dimitrie Bibescu V. V. (voievod), cu mila lui Dumnezeu domn a toată Țara Românească ²

”Cinstitei obicinuitei Obștești Adunări

Întristarea ce ne-au cuprins pentru nenorocita întâmplare de arderea unei însemnate părți a orașului Ploiești, unuia din cele mai cunoscute ale Prințipatului, credem că nu mai puțin va fi pătruns și în inimile mădularelor acei cinstitei adunări.

Năpraznicul foc a lăsat fără acoperămint și în grea scăpătăciune, un mare număr de familii. Noi, spre mângăierea acelor nenorociți, am chibzuit să se deschiză o subscripție pe la toate orașele Prințipatului, chemându-se întru ajutor milostivirea inimilor simțitoare. Despre aceasta, încunoștiințînd noi pe cinstita Adunare, nu ne îndoim că și duhovniceasca îndurare a părinților arhipăstori și nobila compătimire a înfățișărilor obștei, va fi o strălucită pildă de milostivire, spre alinarea durerii celor dărăpânați de prada focului.

Cunoaștem de a noastră neapărată datorie să alergăm la locul aceștii nenorocite întâmplări, ca să pipăim de aproape ranele; și acolo vom numi dintre lăcuitoarii orașului o comisie centrală ca ea să chibzuiască partea ce se va cuveni a se face celor mai înstrîmtorați din prinosul ce vor aduce îndurătorii“.

Gheorghe Dimitrie Bibescu V.V.

Secretarul Statului, C. Suțu

Anul 1843, martie 29, nr. 269.

Trei zile mai târziu, Obșteasca Adunare publică următoarea înștiințare: „Astăzi vineri, aprilie, anul 1843, s-a citit în Obșteasca Adunare, ofisul măriei sale cu nr. 269, atingător de arderea unei însemnătoare părți a orașului Ploiești, care s-a depus pe masa Prezidiului Adunării”. ³

Nr. 165 — Obșteasca Adunare a hotărît cum să facă subscripția pe la toate orașele spre ajutorul și mîngîierea celor ce s-au nenorocit la focul din Ploiești. ⁴

Se înțelege că, după aceasta, prin Ministrul de Interne s-au trimis circulări tuturor ispravnicilor de județe spre a îndemna populația de orice neam și stare socială, a veni, cît poate, în ajutorul sinistraților din Ploiești.

Subscripția n-a început la 30 august și nici nu s-a terminat la 4 octombrie 1843, după cum spune M. Sevastos. Acțiunea de ajutorare a început chiar din cursul lunei aprilie 1843, dar listele cu sumele respective n-au sosit în Capitală decît la sfîrșitul lui august, cînd au început să fie publicate. Ultima listă tipărită nu e la începutul lui octombrie, ci în ultimele zile ⁵ ale anului

² *Buletin Gazeta Oficială*, Nr. 30, vineri 2 aprilie 1843; *Vestitorul Românesc*, Anul VII, 1843, vineri, 2 aprilie și *Analele parlamentare ale României*, Tom. XII, p. 646.

³ M. Sevastos. *Monografia orașului Ploiești*, Buc. (1937), p. 900.

⁴ *Vestitorul românesc*, nr. 28, marți, 6 aprilie, 1843.

⁵ *Buletin, Gazeta Of.* nr. 79, luni, 30 aug. 1843, și M. Sevastos, *l. c.* p. 901.

1843 și poate să fi fost și alte liste mai mici, care nu s-au publicat, tipărindu-se numai sumele, la comisia centrală, pentru ajutorarea sinistraților.

Cu ocazia publicării primei liste de subscripție, marele vornic Barbu Știrbei, ministru de interne, reîmprospătează tristul eveniment și arată mulțumire față de toți aceia care au înțeles să sară în ajutorul aproapelui, prin următoarea notă:

Departamentul Trebilor din Năuntru,

Asemănat înaltului ofis al măriei sale lui Vodă cu nr. 274, prin care a binevoit a chema milostivirea oamenilor de a contribui pentru ajutorul acelor ce au suferit nenorocitele sfârșituri ale focului întâmplat în orașul Ploiești la trecutul martie, începîndu-se a se primi acum la acest Departament liste arătătoare de numele acelor și de suma banilor ce fiecare s-a îndurat a da spre ajutorul acelor *nenorociți*, se publică spre cunoștința tuturor de obște și tot de odată se arată și mulțumirea înălțimii sale către toți acei subscribitori cari, mișcați fiind de simțimentul iubirii de omenire, au venit spre ajutorul fraților lor din pomenitul oraș.

Marele Vornic B. Știrbei.

După calculul făcut, întreaga sumă care s-a strîns se ridică la 35 533 lei și 86 parale. Această sumă, cu toată importanța ei de atunci, înseamnă foarte puțin de la o țară întregă, în comparație cu uriașele pagube suferite de ploieșteni. Din alăturatul tablou se vede că unele județe au contribuit cu sume ridicole, cum e județul Saac (212,55 lei) și în special județul Ialomița cu 96,62 lei, dar ceea ce e și mai curios e că micul tirgușor Cerneți din Oltenia se situează înaintea unui oraș comercial de importanța Piteștilor. Orașe cum sînt Craiova, Buzău, Tîrgoviște și altele nici nu sînt pomenite.

Iată rezultatul pe județe:

<i>Lei</i>	<i>parale</i>	
9,360	—	București
4.025,	84	Județul Ilfov
342,	30	Județul Buzău
212,	55	Județul Saac
597,	—	Județul Dimbovița
96,	62	Județul Ialomița
304,	48	Județul Sla...—Rîmnic
349,	87	Județul Muscel
2.064,	15	Județul Vlașca
547,	67	Județul Teleorman
2.264,	45	Județul Brăila
1.404,	80	Județul Mehedinți, cuprin-

dea cea mai lungă listă de subscribitori, publicată în cinci rînduri.

ÎNCEPUTURILE URBANISMULUI ÎN PLOIEȘTI

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ISTORIEI ORAȘULUI

C.N. DEBIE

1. *Stăpîni orașului*

Localitatea Ploiești, cunoscută documentar din mijlocul secolului al XVI-lea, a devenit târg în timpul domniei lui Mihai Viteazul, care i-a alcătuit „o vatră de vecie pentru oraș”, și apoi, încă înainte de 1774, a devenit reședința cîrmuitoarelor județului Prahova. În anul 1791 era un târg rustic în care „ispravnicii acestui județ locuiau aci în case țărănești proaste” (21, p. 311), lângă biserica Sf. Nicolaie Nou de azi (27, p. 39). Din vechi, în Ploiești se ținea târg săptămînal.

Nu era oraș propriu-zis. Organizarea unui urbanism oricît de elementar, adică cu preocupări comunale edilitare și grijă de bunul trai, cu administrație și instituții de cultură, nu începe să aibă Ploieștii decît după intrarea în vigoare a Regulamentului Organic. În Țara Românească erau unele localități în care viața urbană comunală se făcea simțită încă de la începutul secolului XVIII-lea. Dar la Ploiești, a doua jumătate a acestui secol a fost nefastă. Ploieștenii au avut de înfruntat acțiunea de acaparare a moșiei orașului și de anihilare a drepturilor orășenești, acțiune dusă de Ianache Moruzi și de urmașii săi din familia Caragea (18, p. 10... și 829...). Măsurile abuzive feudale de limitare a dreptului de schimb, cumpărare-vînzare de bunuri mobiliare și funciare (case, locuri, cereale, vite, spirtoase ș.a.), exercitate de acești fanarioți care își ziceau „stăpîni ai orașului” au împiedicat organizarea permanentă a târgurilor periodice și înființarea unor cît de simple bunuri comunale de viață urbană, cum sînt: piața, oborul de vite, zalhanaua.

Viața urbană a Ploieștilor începe de-abia în secolul al XIX-lea, cînd târgul era alcătuit din case în majoritate construite din cărămidă sau chirpici, acoperite cu stuf, iar prea puține dintre ele construite pe soclu de piatră. Casele înconjurte de grădini erau grupate în jurul *tîrgului vechi* (peste drum de actualul stadion către nord), acolo unde era și ispravnicatul (27, p. 27). Tot acolo, către Dîmbu, în apropiere de biserica Sf. Nicolac-Vechi („cu brazi”) erau și locurile cu casele Moruzeștilor. Dar pe la 1800 începuse să se înfiripe un nou loc de negoț, *tîrgul de afară* între bisericile vechi Precista, Sfta. Vineri și Sf. Gheorghe, târg care era mai aproape de drumurile ciobanilor (planșa I) ¹. Aci, lângă acest târg de afară, se așezau oamenii, care se înmul-

¹ Planșa reprezintă schematic drumurile turmelor în transhumanta spre deltă și în orașul Ploiești (27, p. 62...).

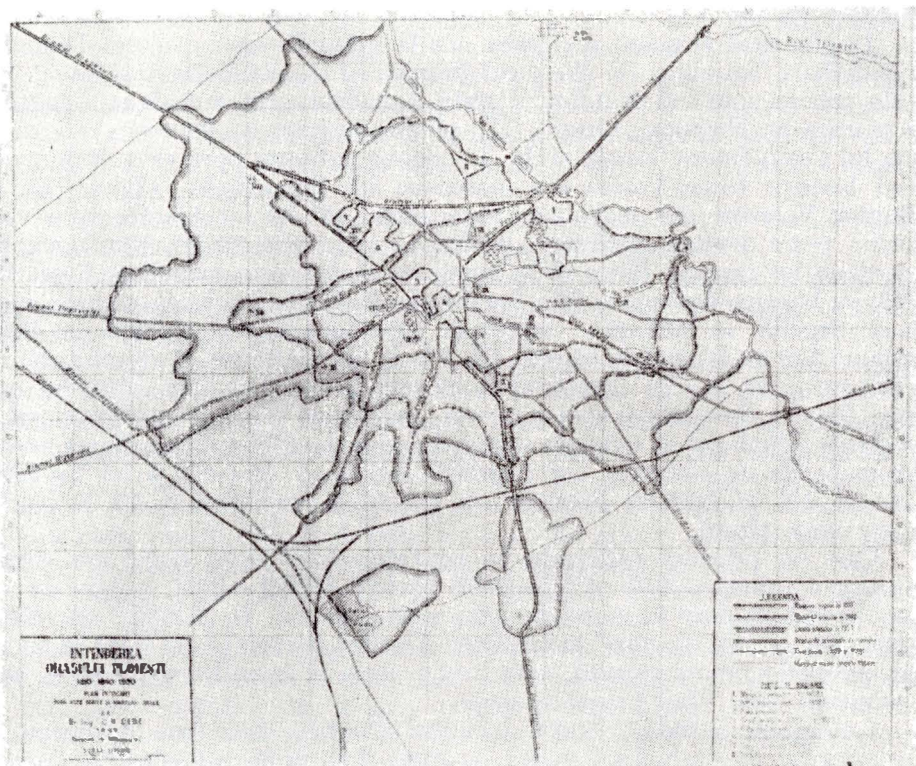
teau repede, și-și făceau prăvăliile și meșteșugurile. Lângă isprăvnicat, prin 1810 nu se mai făcea decât târgul anual de Sf. Gheorghe; acolo locuiau cei câțiva boieri mari (27, p. 69), mai ales iarna, când își lăsau conacele de pe moșii. Marginile orașului erau nedefinite, și locuințe se întindeau sporadic pînă spre crîngul Dîmbului lingă mînzilul poștelor și spre pădurea dinspre Drumul Cîmpiniei, acolo unde se află azi biserica Sf. Ion. (26, p. 8, nota 4).

Orașul a început să crească de-abia după 1820 deoarece, în primele două decenii, ocupația turcească și cea rusească (1806—1812) din timpul războaielor napoleoniene și apoi urgiile înlănțuite din timpul domniei lui Ion Caragea (1812—1818) au ținut pe oamenii fugiți departe de târgul Ploiești și au împiedicat organizarea vieții urbane a acestui târg. Domnia lui Constantin Ipsilanti (1802—1808) este întreruptă de mai multe ori de acțiuni militare. Turcii lovesc cîteva orașe ale Țării Românești. Tot așa ca și Buzăul, care a fost ars de „s-a spart târgul“, Ploieștii au fost prădați de turci. În decembrie 1806, trupe rusești ocupă Principatele; la Ploiești, Tîrgșor, Filipești staționează cazaci care, prin rechiziții, prestații și încartirui, împiedică cursul normal al vieții târgurilor (23, p. 634...). Turcii trec Dunărea în primăvara anului 1807; au loc lupte, jafuri; se îndreaptă spre București. Domnul Constantin Ipsilanti ordonă pristavilor să îndemne „lumea să se retragă unde o putea“, și părăsește domnia. Începe ocupația rusească cu toate neajunsurile care întovărășesc o ocupație în timp de război, așa că negustorii și meșteșugarii din târgul Ploieștilor închid prăvăliile și se mută în satele dinspre munte; cei mai mulți dintre boieri fug la Brașov.

Situația politică nesigură și viața grea a locuitorilor nu împiedică însă pe ginerele și moștenitorul lui Ianache Moruzi, Costache Caragea, ca în anul 1808 să ceară cu insistență Divanului, unde avea susținători printre boierii divaniți, întărirea stăpînirii asupra orașului și moșiei Ploiești (18, p. 29 și 864) și reușește să obțină această întărire. Se provoacă astfel „răzvrătirea orașenilor“, care cu patru ani înainte dărimaseră din temelii casa veche a Moruzestilor, „rup pecețiile de la butiile de vin“ și-și vînd produsele fără vamă. Interven ispravnicul, divanul, polcovnicul Berdeiev, dar fără succes. Ploieștenii trimit în delegație pe locuitorii fruntași Stan Marin-Brutarul și pe Gheorghe Postelnicul la guvernator la Chișinău și obțin o infirmare a hotărîrii divanului (18, p. 30... și 20, p. 52).

2. *Catagrafia Mitropolitului Ignatie.*

În Ploiești, viața continuă să fie tot mai grea; se închide piața și oamenii se bejenesc. În primăvara anului 1810, guvernatorul rus, îngrijorat de această golire a orașelor și târgurilor, ia măsuri de reînviere a vieții lor și, pentru aceasta în primul rînd, ordonă facerea unei numărări a populației, caselor, fumurilor, grajdurilor, birnicilor. Din lipsa unor organe administrative pricepute, numărătoarea a trebuit să fie făcută de către protoierii, pe mahalale și parohii, și astfel în șase județe s-a întocmit „Catagrafia Mitropolitului Ignatie, din porunca și pentru folosința ocîrmuirii rusești“ (15, IX p. 89). Aceasta este prima statistică a orașului Ploiești, prin care se dă o imagine vagă asupra oamenilor și condițiilor de viață, dar care face posibilă, grosso-modo, cunoașterea întinderii orașului. Ea arată totodată cît de rămas în urmă era acest oraș în privința urbanismului.

Planșa I: Întinderea orașului Ploiești în 1810, 1840 și 1930

Mahalalele existente înainte de 1847

I.	Mahalaua	Tabacilor cu biserica sfinții Apostoli Petru și Pavel (la 1640, 1742, 1879)
II.	„	Abagiilor cu biserica sft. Nicolae-Abagii (1700, 1820, 1852)
III.	„	lui Ceauș-Dobre, cu biserica sf. Dumitru (în 1800, 1856)
IV.	„	lui Popa-Radu, cu biserica Buna-Vestire (1800, 1833 și 1938)
V.	„	lui Popa-Dima, biserica sfinții Voievozi (la 1700, 1827)
VI.	„	lui Căpitan-Pirvu, biserica sft. Gheorghe-Vechi (la 1700, 1831 și 1932)
VII.	„	Pescarilor, biserica Sftii Împărați (1800, 1831, 1893)
VIII.	„	Barbului-Croitoru, biserica sfta Vineri (1800, 1875)
IX.	„	lui Tudorică-Băcanu, biserica Precista (1800, 1820, 1935)
X.	„	Pantelimon, biserica sft. Pantelimon (1919, 1920)
XI.	„	lui Popa-Trăznea, biserica sft. Haralambie (1816, 1875 și 1920)
XII.	„	lui Alexe-Marin, biserica sfta Treime (1824).
XIII.	„	lui Popa-Ioachim, biserica sft. Vasile (1834, 1857, 1872)
XIV.	„	sft. Ion, biserica sft. Ion. (1841, 1920)

Catagrafia nu va fi ajutat prea mult la refacerea târgului, căci nu sînt dovezi despre aceasta; faptul este explicabil, căci pînă la încheierea păcii și numirea unui nou domn (1812), ploieștenii tot bejeniiți au rămas. Ea ne dă însă o imagine mai conturată a Ploieștilor și a populației sale.

Tîrgul Ploieștilor avea 9 mahalale, corespunzător la 9 parohii și întinderea lui era cuprinsă în marginile definite de următoarele puncte certe de orientare (planșa I-a)²:

În răsăritul târgului, marginea era la grădinile de pe malul Dîmbului în mahalaua Tabacilor (I) din jurul bisericii Sf. Apostoli Petru și Pavel. De-acolo cobora spre sud de-a lungul gîrlii Tabacilor prin mahalaua Abagiilor, cu biserica Sf. Nicolaie „Abagii” (II), pînă la biserica Sf. Dumitru din mahalaua lui Ceauș Dobre Găman (III). De-aici se îndrepta spre vest, lăsînd spre nord biserica Bunei-Vestiri din mahalaua lui Popa-Radu (IV) și biserica Sfinților Voievozi din mahalaua Popii Dimii (V), și tot înainte spre vest, trecînd peste drumul grădinilor, pe lîngă casele bisericii Sf. Gheorghe, din mahalaua lui căpitan Pîrvu (VI), marginea ajungînd în mahalaua Pescarilor (VII) cu biserica de lemn a Sfinților Împărați. Ocolind această mahala, marginea târgului se îndrepta cam spre vest-nord-vest și trecînd pe lîngă drumul Oilor pe la nord de biserica Sf. Vineri din mahalaua Barbului Croitoru (VIII), ajungea la rîpa Dîmbului la bariera Bucovului, lîngă menziful poștelor. De aici, de-a lungul apei spre est, marginea târgului ocolea crîngul și mlaștinile Dîmbului și ajungea iarăși în mahalaua Tabacilor. Între aceste opt mahalele de margine, era cuprinsă mahalaua centrală a lui Tudorică Băcanul (IX) cu biserica Precistei, cu prăvăliile negustorilor, cu simigeriile și cu meșteșugarii.

Cînd s-a întocmit catagrafia în anul de război 1810, târgul era sărăcit de oameni; număra 2016 suflete (1026 bărbați și 990 femei), locuind în 536 case. Locuitorii erau în marea lor majoritate români. În „Abagii” erau cîțiva bulgari, în „Sfinții Voievozi” și în „Buna-Vestire” lăutari țigani³, iar în mahalaua pescarilor, evrei spirtari, care aveau acolo și casa de rugăciuni și baia și cimitirul (str. Vlad Țepeș de azi).

Cunoaștem numele cîtorva locuitori fruntași, acei care înfruntau pe Moruzoaia și pe Costache Caragea, apărînd drepturile cetățenești și organizînd viața urbană: Marin-Brutaru și Gheorghe Postelnicu frați, Dinu Măjaru Polcovnicu, Gheorghe Tudor Simigiu, Hagi Dimitrie Grecu, Gheorghe Panait Ceaușu (20, p. 68 și 18, p. 36, 39, 887).

Aceștia vor deveni în anii care urmează conducătorii orașului și începătorii unor numeroase familii de tîrgoveți, negustori și meșteșugari.

Dar în cei 10 ani care urmează, încă nu se va putea organiza o viață urbană, cum ar fi dorit cetățenii. Se termină războiul și se încheie pace: trupele rusești pleacă și se introduce administrația românească a caimacamiilor. Ispravnicii sînt necinstiți și hrăpăreți (43). Începe o nouă domnie fanariotă: Ion Caragea Voevod preia domnia în octombrie 1812 și odată cu aceasta

² La baza întocmirii planșei a stat schița de plan întocmită de Const. Zagoriț (2, harta II), planul ridicat în anii 1844—1847 (8, p. 87—88) și liste vechi de ulițe de la unele biserici.

³ La sud de mahalaua „Sfinții voievozi” între drumul Bucureștilor și drumul Ghighiuului se va înființa prin 1830, o nouă mahala Sf. Pantelimon, locuită în majoritate de țigani.

începe acel cunoscut șir de nenorociri din „vremea lui Caragea“. În vara următoare izbucnește în Ploiești ciuma, „năpraznica boală“ (27, p. 72): locuitorii de-abia reînțorși din bejenie, fug din nou, ciobanii mocani nu mai vin la târg cu brânză și lînă. Domnul poruncește ispravnicilor să îndemne pe țărani și târgoveți să-și desfacă liber bucatele (41) și în urmă recurge la măsuri drastice, dînd „hrisov de volnicie“ rudei sale apropiate, tocmai lui Costache Caragea, să organizeze târgurile săptămînale și anuale, și-i dă un nou hrisov de întărire asupra moșiei Ploiești (18, p. 880). Locuitorii plătesc dări pentru locuri, pentru pășuni și vamă pe vînzările în piață. Vitele nu se pot tăia decît la zalhanaua lui Costache Caragea, unde contracciul Dimitrie Mimis le lua vamă mare. Urmează un an de secetă și cu invazie de lăcuste: reînvie și ciuma, așa încît cu toată străduința ispravnicilor și constrîngerea sameșilor, viața târgului lîncezește.

În iarna anului 1818, Ion Caragea părăsește domnia de frica mazilirii și fuge la Sibiu, trecînd pe furiș prin Tîrgșor sau Ploiești.

Urmează, în februarie 1819, tot un domn fanariot, Alexandru Suțu, care și el sprijină pe Costache Caragea și „întărește harul din hrisoavele ce acesta primise de la domnii anteriori“ (18, p. 882).

Ploieștenii, pierzînd dreptul de a folosi țarinile din partea de sud a moșiei târgului (suprafața de teren cuprinsă între străzile de azi „Anul 1848“ și „Anul 1907“, la nord, și Bulevardul Petrolului la sud) se naște dușmănie, de o parte între „orășenii“ cu pămînturi (20, p. 52 și 18, p. 36), adică acei fruntași care în 1809, după întoarcerea de la Chișinău a delegației apăraseră cu succes drepturile orașului, și „orășenii cei proști“ — fără pămînturi — de altă parte. Între cele două părți s-au produs gilcevi care, în vara anului 1820 au ajunsă să stingă piața și să turbure viața orașului (18, p. 35, 85).

Locuitorii fără pămînt, micii negustori și meseriașii s-au răzvrătit împotriva celor avuți, a „orășenilor cu putere“, care acaparaseră locurile cele mai bune din piață și-și așezau prăvăliile și umbrarele în furci în inima „pieții târgului“. Florea Tîrșă și Nicolaie Croitorul fac jalbă la domnie; comisia de cercetare — numită de domn — reușește, după cîteva luni de tocmeli, să împace cele două părți care au făcut „învoială scrisă“ să păstreze „întinderea picții“ (18, p. 889).

Prin această învoială s-a făcut *primul act edilitar* de organizare a orașului. Din cuprinsul „învoielii scrise“ și din înșirarea numelor negustorilor și meșteșugarilor, am putut deduce care era această „piață a târgului“ și întinderea ei: „prin dosul prăvăliilor cojocărești... pînă la prăvălia Vierului Dinu și la Biserica din păreți... De aci în sus. .. pînă la hanul lui Gheorghe“. Adică în piața în care se află azi Tribunalul, din fosta stradă a Cojocarilor (azi din dosul blocurilor Est) pînă la biserica Sfinții Voievozi (coborînd pe străzile Democrației și Ștefan cel Mare) și de aici pînă la farmacia nr. 2 (urcînd str. Bălcescu pînă în str. Gh. Lazăr). Tot acest spațiu triunghiular cuprindea o piață largă, pe care atunci nu exista nici parcul unde este clădirea Tribunalului și nici fosta casă Elie Zaharia (Dr. N. Iosif). Prin această piață curgea un fir de apă, venind dinspre cartierul numit azi „Malul-Roșu“ (27, p. 27 și harta II), apă care pe vremea ploioasă făcea o mare baltă, chiar acolo unde a fost mai târziu (1878—1930) grădina Grivița și unde stă acum clădirea tribunalului (26, p. 7... nota 13).

Oamenii care au făcut „învoiala pentru întinderea pieții” erau: de o parte *improprietăriții*, printre care: Barbu Vistieru, Marin Brutaru care stăpânea locurile de la Jugă-Urs (dintre străzile Cerceluș, Rudului și „Anul 1907”), Gheorghe Postelnicu care stăpânea o suprafață mare în gura târgului între ulița Sf. Voievozi (str. Ștefan cel Mare) și drumul Bucureștilor (str. Democrației); Gheorghe Panait-Ceaușu care avea locul dintre ulița Bunei Vestiri și ulița Sfinților Voievozi (acolo unde se află azi Muzeul Republican al Petrolului între străzile Karl Marx și Diligenței); Dimitrie Mimis care avea locuri și își făcuse han mare la drumul Rudului; Ivancea Căldăraru, adică Ivan Hagi Prodan care avea loc și case între drumul Bucureștilor și Ulița Grădinarilor (acolo unde este azi casa muzeală), și de altă parte „*orașanii cei proști*”, Florea, Nicolaie Croitoru, Stanciu Cavafu, Tilu Abagiu ot Ploiești, Ilie Bărbieru, Sandu Trîmbițașu, Enciu Băcanu și alți agricultori, negustori mici și meseriași.

Și unii și alții aveau prăvălii și pivnițe, șoproane și ocoale, hanuri și zărăfii, brutării și simigerii, cojocării și arastale construite din zid sau din lemn, care erau înșirate de-a lungul feței târgului de afară. Cele mai mari și arătoase erau în inima târgului. Aci, în colțul uliței dintre cojocari, era hanul Pițureștilor, prima casă cu etaj, făcută de mocanii Niculiță și Vergu Pițurcă; hanul avea și o cofetărie ca la Brașov (20, p. 70).

În această piață făcută prin voința locuitorilor, timp de jumătate de secol s-a desfășurat toată activitatea negustorească, administrativă și culturală a orașului; aci a fost mai târziu între 1835 și 1850 conducerea comunală (Maghiștratul) și tot aci au ființat prima școală primară (1832) și gimnaziul (1864). Lângă acesta din urmă s-a construit și prima sală publică de spectacole (1868) a orașului. Piața aceasta a fost mutată treptat în piața nouă (1850—1878).

3. Școala românească a lui Ioniță Logofețelul.

La începutul anului 1821, viața Ploieștilor, de-abia scăpată de „turbarea pieții”, este din nou turburată⁴.

De-abia se instalase Căimăcămia, după moartea în domnie a lui Alexandru Suțu, și zvonurile ridicării pandurilor au neliniștit pe locuitorii Ploieștilor care, de la grecii și bulgarii localnici, aflaseră că Alexandru Ipsilanti, fiul fostului domnitor, pregătea lupta de eliberare a Balcanilor (2, p. 153).

În februarie 1821 treceau prin Ploiești către Brașov boieri și negustori, fugind din București; în primele zile ale lunii martie apar în târg oameni înarmați. În zilele de 11 și 12 martie, locuitorii ies cu puști la bariera Bărcăneștilor și împiedică să intre în oraș pe arnăuții încolonați, care veneau de

⁴ Pe foile unei psaltiri vechi de la biserica Sfinții Apostoli din Ploiești, s-a găsit următoarea inscripție: „Eu robul și duhovnicul Nicolae Preotu însemnez aici ..... să știți că eu eram atunci de 14 ani și am văzut cu ochii mei tot ce s-a făcut într-acei timp. A doua zi de lăsată secului de postul cel mare, ne-am pomenit deodată cu un sudum de lume de la baltă, cu copii, cu vite, cu toată băjenia, și întrebându-i noi, ne spune: fugiți, că s-a făcut zaveră și am lipsit ca să se ridice lumea și de aicea.... atît încît umpluseră toate pădurile.... Vinia Tudor Vladimirescu cu oștire despre Olt, vinia Ipsilanti cu oștire despre Rusia și vinia de urla munții: Sava Bimbașa cu oștire. Aceste trei invazii vinia odată, a copleșit odată Bucureștii și țara toată” (17, p. 17).

la București și mergeau spre Mizil să întâmpine pe Ipsilanti și trupele sale (5, p. 59).

Între 13 și 19 martie, numeroși eteriști staționează în Bucov, Ploiești, Florești și Gherghița și jefuiesc fără milă prăvăliile și casele (5, p. 60...). Ipsilanti locuiește trei zile în oraș în casa lui Gheorghe Tudor Simigiu-Grecu din mahalaua Sf. Gheorghe (29, p. 92 și 20, p. 12). Așteaptă vești de la Tudor Vladimirescu și petrece cu lăutari (29, p. 92). Este prima mențiune documentară despre cîntecul lăutarilor în Ploiești.

Ipsilanti pleacă cu grosul spre București dar Duca cu câteva sute de eteriști rămîne în Ploiești, înlătură pe ispravnici, pune biruri și face nemilos rechiziții. La 7 mai, eteriștii pleacă spre Nucet, unde, după cunoscuta luptă, începe dezastrul Eteriei.

În zilele următoare vin trupe turcești care fac „vinătoare de greci” (2, p. 259...), jefuiesc orașul și rămîn în oraș și împrejurimi pînă în vara anului următor. (16, p. 221...).

În octombrie locuitorii încep să reorganizeze viața urbană. Ispravnicii își reiau locurile. Cîțiva negustori și meșteșugari încearcă să calce „învoiala pieții”. Dar cîrmuirea e tare; pedepsește și amendează pe cei ce se abat de la învoială. În oraș se restabilește ordinea, dar negoțul și meșteșugurile sînt stînjinite de nesiguranța drumurilor; haiduci, arnăuți dezertori, hoți, atacă satele și conacele (6, p. 81). Iarnă grea, poporul suferă.

În noiembrie 1822 este înscăunat Grigore Ghica, primul domn pămîntean. Este bătrîn dar înțelept; om nou, patriot și liberal (9, p. 35). Încurajează comerțul și desființează vama pentru cei ce vin și se duc la târgurile din Țara Românească și din Bulgaria (Sliven, Gabrovo, Tîrnovo...) (42).

Viața economică reînvie repede și se împiedică specula în piață. Domnia pedepsește pe brutarii din Ploiești care vindeau „cu lipsă la cîntar” (36). Oamenii se înmulțesc și prin 1824—1825, parte din Tîrgșor se mută în Ploiești în mahalaua Sfîntii Împărați (27, p. 41). Țigani, lăutari și meșteșugari se așează în număr mare lîngă răscrucea cu cinci drumuri și contribuie la clădirea bisericii Sf. Pantelimon. Popa Trăsnea și tîrgșorenii măresc biserica Sf. Haralambie, făcută din lemn (28) și înființează o nouă mahala în partea de sud-vest a orașului, dincolo de drumul Rudului.

În primăvara anului 1825 vine în Ploiești — trimis fiind din porunca domnului — un tînăr ce-și zicea „profesor de muzichie psaltică al școlii naționale”, Ioniță Stoicescu⁵. A învățat în noua școală a lui Macarie (20, p. 12...), muzichia după „sistima nouă” în limba românească și a fost trimis „să lumineze podvigul cu cîntăreți destoinici”, ștutori de vorbire și de scriere românească (44). El își face școală în încăperile bisericii Sf. Gheorghe și începe temeinic să pregătească cîntăreți și dascăli de românească pentru bisericile din Ploiești care, așa cum arată catagrafia din 1810, aveau preoți și cîntăreți „cam slabi la citire” (15). Ioniță Stoicescu și-a continuat activitatea aceasta pînă în anul 1840 cînd școala sa încetase de a mai fi necesară. Ioniță Stoicescu, care fusese și logofetel, a devenit apărător la tribunalul județului. A fost și scriitor; a făcut însemnări personale și a scris o scurtă „Istorie a Ploieștilor”

⁵ Născut la Ploiești în 1801, decedat la 1889 (Viișoara).

(în 1880), descriind sumar orașul, așa cum l-a cunoscut el în 1825⁶. Importantă este enumerarea unor case mari din oraș și sumar descrierea stării lui edilitare în anul 1825. Se mărgesc prin aceasta cunoștințele despre dezvoltarea orașului în cei cincisprezece ani care trecuseră de la întocmirea catagrafiei; dar nu se precizează amplasamentul lor pe ulițe și aceasta face dificilă, uneori imposibilă, identificarea a ceea ce a mai rămas din ele. Cu ajutorul unor acte, prin investigații în unele genealogii de familii ploieștene și examinând la fața locului numeroase imobile vechi încă existente din orașul nostru, am putut identifica cea mai mare parte din aceste clădiri, construite înainte de 1825.

Ioniță Stoicescu arată că „piața principală avea mare lărgime“ (ea era situată în locul descris mai sus). Arată că în această piață se aflau în față prăvălii ale bogasierilor și băcanilor precum și „casa cu etaj a Pițureștilor“, dar mai în sus erau „maghernițe, șoproane cu patru furci învelite cu șovar“.

Principalele case de zid erau următoarele:

În mahalaua Sfinții Voevozi:

Casa serdarului Barbu, neidentificată încă. Casa polcovnicului Dinu Măjaru, care era situată pe strada Nic. Bălcescu la începutul străzii Ștefan-cel-Mare; în locul ei s-a construit prin anii 1880 casa Georgescu-Carpațianu. Casa Hași Prodan Căldăraru, care este cunoscuta casă muzeală de pe strada Democrației⁷.

În mahalaua Sf. Gheorghe:

Casa lui Gheorghe Tudor Simigiu-Sîrbu era singura casă de zid din această mahala și „cuprindea și prăvălii de bogaserie“. Se presupune că această casă, în care în martie 1821 a locuit câteva zile Alexandru Ipsilanti, erau ochiurile de prăvălii pe care le avea Gheorghe Tudor Simigiu-Sîrbu, în dosul cojocarilor cu fața spre ulița Plăieșilor (unde este azi librăria centrală). Clădirea a fost donată bisericii Sf. Gheorghe de către proprietarul ei, care era ctitor la această biserică (20, p. 71) și a fost demolată prin anii 1880 când pe locul ei s-a construit Baia Municipală (18, p. 196). Această presupunere se bazează pe o notă făcută târziu (~ 1940) în scriptele bisericii⁸.

⁶ Lucrarea (4) a fost reeditată și comentată de către N. Iorga (12)

⁷ Această casă a fost ridicată de meșteri locali dar nu este exclus să fi luat parte și străini, probabil aduși din Balcani, de unde venise și proprietarul ei Ivan Hași-Prodan prin anii 1770--80. Remarcabilul „tavan de lemn bogat sculptat“ care „amintește frumoase modele de artă arabă“ (19, p. 83) constituie obiectul central de admirație al casei muzeale. Identificarea artiștilor și artei populare care le-au creat, nu a fost încă precizată. Dar iată o clarificare asupra provenienței ei: într-un ghid de artă decorativă și de arhitectură bulgară, se găsește imaginea unui tavan perfect identic, cu arătarea că astfel de tavane se făceau în orașul Trevno din Bulgaria (lingă Gabrovo și Sliven), unde trăiau și lucrau doi meșteri celebri, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Tavanele au și o legendă (13, p. 11).

⁸ Sint motive să se creadă că această clădire din dosul cojocăriilor, nu era „casa mare“ pe care o numea I. Stoicescu „singura casă de zid din mahalaua Sf. Gheorghe“, ci era numai prăvălia de negoț a lui Gheorghe Tudor Simigiu. Locuința lui ar fi fost în realitate „casa Dobrescu“, actuala Casă memorială „I.L. Caragiale“, care, cum afirmă T.T. Socolescu este o casă ridicată pe la începutul veacului trecut. Dacă am admite că „singura casă de zid din mahalaua Sf. Gheorghe, arătată de I. Stoicescu, ar fi casa cu prăvălii din „cojocari“, ar însemna să admi-

În mahalaua Sf. Nicolaie-Nou „Ispravnici“ (care este o parte din mahalaua Sf. Nicolaie-Vechi, separată de aceasta prin anii 1855—1860):

Casa polcovnicesei Tudorița și casa dumneaiei portăreasa Uța Slătineanu, care se aflau lângă eleșteu (în partea de nord a străzii Alexandru al II-lea, peste drum de Stadion): aceste două case au existat, după renovări repetate, pînă în anii 1920—25, cînd au fost dărîmate spre a se construi cartierul Zoe Scorțeanu. Casa paharnicului Boiarolu în care a funcționat ispravnicatul din vechi (înainte de 1820) și pînă în 1851 și care se afla pe locul pe care se găsește acum clădirea comandamentului Diviziei, a fost dărîmată cînd s-a construit această clădire în 1885.

Casa polcovnicului Nae Bălăceanu se afla în același loc, lângă eleșteu, dar cu fața spre piața tîrgului vechi. Era o clădire mare, cu acoperiș înalt, cu curte interioară și cu o poartă boltită. A existat pînă prin anii 1905—1910, cînd a fost demolată pentru alinierea și lărgirea străzilor.

În mahalaua Precista :

Casa lui Iordache Suslănescu (care a fost de mai multe ori ales cîrmuitor al orașului, „prezident al maghistratului“) se afla pe ulița Sf. Nicolaie-Abagii (azi str. Mihai-Bravu), pe locul unde în 1900 s-a construit uzina electrică a orașului. Casa lui Gheorghe Panait-Ceaușu, fost mădular al sfatului tîrgului prin anii 1800—1820 se afla pe ulița Bunei Vestiri, acolo unde se află azi Muzeul republican al petrolului (fosta casă Teodor Ioan); casa era așezată pe un loc mare, pe care se aflau mai tirzii (1840—1865) și magazinele poștei cu remizele diligențelor, magazinele care au fost reconstruite ca depozite de cereale și de coloniale și care mai există și azi pe strada Diligenței ⁹.

Alte două case, a lui Nicolaie Dorobanțu și a lui Hagi Dimitrie, nu au putut fi încă identificate...

Ionița Stoicescu mai arată că în 1825 exista și o piață nouă pe care o numește „cea mai mare“ și care era situată la ieșirea din ulița Cojocarilor, spre nord. Această nouă piață care în 1859 avea să devină „Piața Unirii“, ca piața principală, era largă și „mai la-ndemînă“ fiind mai aproape de drumurile cîmbanilor și de țarcul oilor unde se făcea negoț de lînă. În această piață își făcuseră bolți bogasierii și negustorii de lipscănie, frații Ageamolu și frații Manciu; aceștia din urmă erau rude de-ale lui Tudor Hagi-Tudorache, starostele cel mare al negustorilor din București, și făceau negoț cu Brașovul și Sibiul (18, p. 164). Unul din ciracii lor, ploieșteanul Ion Bănică, avea să devină (prin anii 1850—1870), reprezentantul negustorilor români din Lipsca și epitrop al capelei române din acest oraș [I (a), p. și I(b). p. 8—10].

Exemplul dat de școala de la Sf. Gheorghe de a înlocui învățătura grecească cu cea românească și a scoate slujba grecească din biserici, este urmat

tem că acesta ar fi uitat de casa de zid, care există, și acum, cam la o sută de pași de biserică. Or, o casă mare din mahalaua Sf. Gheorghe nu ar fi putut scăpa ochiului lui I. Stoicescu, care trăia în curtea și era în slujba bisericii al cărei ctitor era Gheorghe Tudor Simigiu. Înclinăm pentru această a doua ipoteză, după care casa menționată de I. Stoicescu este așa numita „Casă Dobrescu“ în care este adăpostită secția muzeală înclinată lui I.L. Caragiale.

⁹ Casa aceasta era mare și plină de nepoți și de nepoate dintre care una Elena Boteanu avea să devie o personalitate în muzică.

de preoții de la biserica Buna Vestire, care fac și ci o școală ¹⁰. Până la înființarea școlii domnești (1832), aceste două școli au fost singurele din oraș unde se citea și se scria românește.

Viața urbană se dezvoltă repede. Între anii 1823 și 1826 se organizează poștele (22), se înlocuiește zalhanaua (18, p. 830); în 1827 se construiesc noi cazane de săpunari și de lumînărari (40), se vinde păcură pentru masalelele din curțile ispravnicului și ale negustorilor (3).

Dar în aprilie 1828 începe războiul ruso-turc. Grigore Ghica părăsește domnia și pleacă din București. Rușii vin în Ploiești la începutul lunii mai, și aveau să rămână aci până în 1834. Casele mari sînt ocupate de comandanți și de ofițeri. În iulie 1828 se declară epizootie, iar în mai 1829 ciumă. Se fac rechiziții de nutreț, de vite, de carne.

Gubernurul rus Jeltuhin este dur și neînțelegător. Din cauza abuzurilor este înlocuit în 1829 cu guvernatorul Pavel Kiseleff (7, p. 50).

În septembrie 1829 se încheie pacea la Adrianopol. Rusia devine putere protectoare. Trupele rusești rămîn să ocupe Principatele pînă ce Poarta va fi plătit despăgubirile de război.

În toamna anului 1829, la nordul orașului, dincolo de apa Dîmbului, se așează bulgarii fugiți din orașul Sliven, în care turcii începuseră prigoana contra creștinilor care se arătaseră prietenoși cu rușii. Aci, cu învoirea divanurilor și pe pămînturi cumpărate pe moșia Berasca a baronului Sachelarie, 320 familii (1592 suflete) venite cu căruțe, cu vite, cu calabalic și chiar cu coarde de viță și de smochini, întemeiază un oraș după tipicul balcanic. În 1834 aveau să aibă case așezate în jurul unei pieți cu străzi drepte și paralele, cu biserica mare în mijlocul pieții, cu iaz de moară, cu vii și cu mulți meșteșugari. Țineau tîrg săptămînal și aveau școala lor (27, p. 72). Relațiile cu ploieștenii erau foarte bune, ceea ce avea să ducă, după 50—60 ani, la o completă contopire a slivnenilor cu populația ploieșteană.

Și în Ploiești viața reînvie dar cu greutate; apare o legiuire nouă.

4. *Regulamentul Organic la Ploiești.*

Ordinea în oraș trebuie mai sever observată, pentru ca viața și avutul orășenilor să nu mai fie primejduite, și de aceea Comandamentul rus și divanurile dau numeroase pitace pentru îndemnuri la liniște și la supunere față de legi. Este încurajată ridicarea de case, dar cu respectarea locului. Și au început orășenii să clădească, mai cu seamă pe locurile de către vest și nord ale orașului. Gheorghe Boldescu Clucerul, cel care cu cîțiva ani mai înainte clădise în marginea pieții de sus Hanul Boldescu, (acolo unde se află azi restaurantul și grădina Prahova), începe clădirea unui spital cu 40 de paturi „pe grădina pe care cu grijă și prevedere“ o cumpărase între Dîmbu și drumul Vălenilor (11, p. 94...107).

Lordache Cantacuzino, boierul cu moșii la Florești și Filipești, construiește pentru fiul său Grigore Cantacuzino, nou alesul deputat al județului Prahova (11, p. 110...) o pereche de case cu acareturi în mahalaua Sf. Voievozi (34, fig. anexă).

¹⁰ La această din urmă școală a „deprins buchiile“ Athanasie Verzianu, maestrul de muzică, care va înființa corul ceremonial în 1890.

În iunie 1831 apare o nouă boală: holera. Mulți ploieșteni au căzut pradă acestei boli, dar mijloace de combatere erau acum mai multe și mai potrivite decât pe vremea ciumii lui Caragea. Viața merge înainte.

În iulie 1831 intră în vigoare noua lege de organizare a statului: Regulamentul Organic. La 1 octombrie ia ființă noul organ de cîrmuire al orașului, „Maghiștratul orașului“, compus din: un președinte, un casier, doi mădulari, un secretar și un vătaf, ajutat de „Sfatul orașenesc“, compus din mădulari ai sfatului, aleși câte patru de fiecare mahala. Primul „președinte“ a fost în 1831 Ion Rahtivan.

Regulamentul fixează drepturile pe care le au cetățenii, obligațiile de zeciuială și de acsuzuri). Măsurile de ordine au fost acceptate de bunăvoie de ploieșteni, pentru că ele înlăturau definitiv pretențiile de conducere a treburilor cetățenești și de supraveghere a încasării, care pînă acum în 1831 le manifestase Costache Caragea, care tot se mai considera a fi stăpînul moșiei orașului. (18, p. 892). Ploieștenii au intrat în drepturile lor, iar Maghiștratul a preluat administrarea întregului teritoriu al moșiei orașului, așa cum fusese orînduită de hrisovul lui Mihai Viteazu ¹¹.

Dar cu o anumită măsură fiscală, sortită să sprijine dezvoltarea edilitară, nu au fost ploieștenii de acord: „acsizul de meremetisire cu cisluire între mahalagii, după suma de stînjeni ce avea fiecare în uliță,“ cu alte cuvinte taxă pentru fațada casei și a curții. Ploieștenii au murmurat la 2 noiembrie 1831, cînd măsurătorii însoțiți de dorobanți au început să umble din casă în casă și să măsoare cu sforile cu peceți lungimea fațadelor, și au încercat să se împotrivescă. Dar deoarece acțiunea s-a continuat și pe alte străzi, „mahalagiii din Sfinții Împărați“, îndemnați de Ivașcu Sprinceană Albă și de Florea Tîrșă (același din turburările din 1820), au dezarmat pe dorobanți și au bătut pe măsurători (18, p. 38 și 76).

Gilceava s-a întins repede printre acești numeroși proprietari de case mici, dar cu grădini întinse, și așa numita „daraveră cu sforile“ avea să se stingă de-abia peste un an. Maghiștratul a fost tare, astfel încît a trebuit ca ploieștenii să se obișnuiască cu gîndul că orașul din 1832 trebuie să fie altceva, decât tîrgul cu nouă mahalale sărace din 1810.

În oraș activitatea este vie. Meșteșugarii și negustorii devin patentari și au starosti. Negoțurile cu lînă și brînză, cu vite și pește, cu băcănie și lips-cănie, meșteșugurile cu lemn, fier și aramă, cu piei și țesuturi, devin „negoțuri și meșteșuguri de breaslă“ (adică specialități) și fiecare dintre aceste ramuri își face vad în anumite mahalale ¹². Se face negoț cu Brașovul, cu Sibiul și cu Lipsca, și carele mari cu coviltir, trecînd pe la starostele cezaro-crăiesc Carcalechi din Cîmpina, iau drumul Ardealului.

Și în Ploiești era un staroste-agenț cezaro-crăiesc, adică un funcționar consular care supraveghea mișcarea sudiților austrieci în majoritate mocani seceleni și brăneni, care-și mînau turmele prin Ploiești pe ancestralul drum al Oilor, de la munte la baltă și de la baltă la munte. „K. K. AGENTIE-

¹¹ Pretenții asupra moșiei ploieștenilor s-au mai manifestat chiar după 1900 de către unii membri ai familiei Bărcănescu, descendenți din Elena, fiica lui Costache Caragea.

¹² Vezi harta cea mare 1810 și 1830-40: în deosebi în piața de sus și în mahalalele din nord-vest.

STAROSTIE ZU PLOYEST“ exista dinainte de 1813 (8, p. 83...) pentru a controla mișcarea turmelor venind din Ardeal (7, p. 195). În 1832—1870 biroul acestei Starostii-Aghenții era instalat lângă țarcul oilor (fosta grădină Pistol), pe ulița care azi este strada Ion Maiorescu.

În piață se deschid hanuri pentru călătorii străini; la aceste hanuri trag căruțele de poștă. Cu un astfel de vehicul va fi călătorit către București în 1831 și acel francez J. A. Vaillant, care va fi unul din fondatorii „Colegiului intern de la Sf. Sava“ din București, care ne va iubi mult și va scrie o frumoasă carte „La Românie“. Despre Ploiești scria că este „un sat mare“ (25, p. 229).

Într-adevăr, în 1831 orașul nu este curat și nici frumos, dar maghistratul și locuitorii se silesc să-l facă să fie. În piață se pune caldarîm de piatră de rîu, pe o parte din drumul Bucureștilor. În toamna anului 1832, Maghistratul, care se afla adăpostit într-un han (unde nu știm încă), se mută într-o „casă mare“ lângă piață („tîrgul de afară“).

În același an ia ființă școala domnească. Învățătorul Gheorghe Mălu-reanu, elev al lui Eufrosin Poteca și Petrache Poenaru, trimis de Eforia Scolilor, vine la Ploiești la 8 februarie 1832 ca să înceapă cursurile. Maghistratul închiriasc o casă pentru școală, dar aceasta era ocupată de „muzicanții oștilor militare“ (române) (18, p. 697). Cursurile încep de-abia de 28 aprilie în casa lui Chir Politimos (neidentificată) din mahalaua Sfinților Voievozi; în 1833 școala avea 100 de elevi.

În 1834 casa lui Politimos devine neîncăpătoare pentru școală și aceasta se mută în casa mare din mahalaua Sfinților Voievozi a lui chir Dumitru Grecu-Hagiul, acela care în 1810, împreună cu alți cetățeni, înfruntase amenințările și prigoana lui Caragea. Unde este situată casa lui? Desenul care întovărășește actul de închiriere încheiat cu Maghistratul este vag și fără indicarea amplasamentului casei în care s-a mutat școala (33). Examinînd un număr mare de clădiri din cuprinsul fostei mahalale Sf. Voievozi, am putut-o identifica; este actuala casă de pe str. Ștefan-cel-Mare nr. 22, peste drum de biserică¹³.

Școala a funcționat aci pînă în 1837, cînd s-a mutat, împreună cu Maghistratul și cu „polițienasca temniță“, în „casele mici“ ale lui Iordache Cantacuzino, care au fost cumpărate de comună. După schița atașată contractului (34), am putut identifica și localiza „casele mici“ ca fiind complexul de locuințe și anexe, care se găsesc între actualele străzi N. Bălcescu, Democrației și Karl Marx. Pe acest spațiu se găseau: Casa boierească, în care a fost adăpostit Maghistratul pînă în anul 1846 și care este azi casa colonelului Oprescu; a c a r e t u r i l e devenite azi magazine diverse, și a t e n a n s e l e c u c a s a î n g r i j i t o r u l u i care au fost din 1837 și pînă în 1905 „Școala domnească nr. 1“. În anul 1905, școala veche, în care au învățat peste 65 serii de copii printre care și Ion Luca Caragiale, a fost dărîmată, și în 1907 s-a construit clădirea cu etaj a școlii nr. 1¹⁴

¹³ Casa aceasta a trecut prin dotarea fiicei lui Hagi Dimitrie în posesia bătrînului Costea Nasopol, ai cărui moștenitori au stăpînit-o pînă în 1950. Casa a fost reconstruită pe aceeași fundație în 1895.

¹⁴ Etajul a fost dărîmat de cutremurul din noiembrie 1940. Aci funcționează Școala sportivă.

În aprilie 1834, guvernatorul Paul Kiseleff părăsește Principatele, iar în iulie pleacă și ultimele trupe de ocupație.

Între timp, la 19 mai, a fost investit la Constantinopol, noul domnitor Alexandru Ghica, primul domnitor care a părăsit caftanul pentru a îmbrăca redingota (10, p. 30...). Nu este numai o schimbare vestimentară ci, în primul rînd, o schimbare de drum în politică, în orientarea socială și în viața urbană. Este vremea în care furieriștii Bălăceanu și Diamant trăiau prima existență experimentală socialistă în falansterul de la Scăieni. Este vremea în care cîrmuitor de județ este Scarlat Bărcănescu, elevul lui Gheorghe Lazăr la Brașov și la București, iar prezident al Maghistratului este Iordache Suslănescu, om cult și cu vederi largi.

Toate aceste schimbări aveau să se resimtă și în viața urbană. Se taie străzi noi și se așează fugiții din Ardeal în mahalalele Sf. Ion și Sf. Vasile, care acum se înfiripă, și unde se începe construirea bisericilor cu același nume (18, p. 152...).

În 1835, așa cum cere legea nouă a abatoarelor comunale, se reorganizează vechea zalhana (37), al cărei proprietar nu mai este Caragea, care era un fanariot hrăpăreț, ci Scarlat Bărcănescu, care este un bun gospodar. În 1837 se reorganizează poșta cu curse zilnice spre Tîrgoviște, București și Buzău (18, p. 635); orașul are 17 biserici; se aduc noi învățători. În aprilie 1838, căpetenia bulgarilor din Slivna nouă, împreună cu preotul și învățătorul lor, cer Maghistratului să-i primească în oraș deoarece fiind prigoși, urmăriți pentru dări închipuite și uneori bătuți de boierul Sachelarie, care nu voia să-i considere orașeni „liberi”, ci țărani iobagi, ei sînt hotărîți să desființeze orașul nou și să intre „în Ploiești” (27, p. 70). Cu aprobarea Domnitorului, Maghistratul încuviințează această strămutare. Slivnenii sparg tîrgul, iau cu ei tot ce se putea lua și se mută în oraș: bogătanii în mahalalele Sf. Împărați, Sf. Ion și Sf. Gheorghe, iar cei săraci fac o mahala a lor care avea să devină Piața sîrbească (27, p. 71).

Domnul vine des la Ploiești și are multă prietenie pentru Gh. Boldescu, pe care-l sprijină cu bani pentru a putea termina lucrările de mărire și renovare a „Spitalului central”; acesta va fi dat folosinței în 1843, fiind înzestrat cu venituri permanente (11, p. 105...).

Orașul are acum o piață mare curată și pietruită și case frumoșele în grădini și livezi. În 1840, J. A. Vaillant în treacăt spre Comarnic, unde a făcut o excursie în Bucegi, scrie: „de cînd nu l-am mai văzut (orașul) l-am găsit într-un progres deosebit. Populația sa de 10.000 suflete, construcțiile noi, caldarîmul său în curs de construcție, piața publică, care în Valahia este ea însăși un oraș, m-a făcut să mă îndoiesc că acesta este *marele sat* în care poposisem cu 8 ani în „urmă” (25, p. 230).

În 1840 încep pregătirile de o parte și de alta a munților pentru deschiderea drumului Predealului; „negustorii corporați” din Ploiești fac jalbă la domnie ca proiectul ce se face pentru întocmirea poștelor să nu lase Ploieștii în afara drumului Brașovului (27, p. 64). În 1842 funcționează poșta scrisorilor cu o agenție de poștă (26).

Dar politica prea liberală și prea europeană a domnitorului displace celor două puteri, suzerană și protectoare; domnitorul simte dezaprobarea acestora și abdică. La 24 octombrie părăsește domnia și pleacă la Viena.

La trecerea prin Ploiești (14) este întâmpinat de Sfat și de mulțime de popor care îi arată regretul de a-l pierde¹⁵.

La 1 ianuarie 1843 Țara Românească are un nou domnitor, pe Gheorghe Bibescu, un domn care va veni des la Ploiești, pentru că va trece adesea spre conacul său de la Posada.

Această nouă domnie începe rău pentru ploieșteni. În noaptea de 24 martie 1843 arde tot târgul de sus și o parte din mahalaua Sf. Împărați. Domnul inițiază o listă de subscripție „pentru unul din cele mai comersante (orașe) ale Prințipatului“ (30, VII, p. 105 și 31, p. 120) Din toată țara sosesc ajutoare materiale și bani; se strâng 33.000 lei, care se împart sinistraților. (35, XI, p. 117 și XIV, p. 335). Se începe în grabă reconstrucția și se refac prăvăliile și unele din clădirile de locuit. Dar... prea în grabă și fără plan. Pentru că se construiește oricum și oriunde, domnitorul în persoană vine adesea la Ploiești și dispune: să se fixeze limitele orașului și să se întocmească un plan de sistematizare. (27, p. 73 și 39, VIII p., 265). În cadrul acestei acțiuni Maghiștratul tocmește pe Teodor Palladi inginerul, elev al lui Gheorghe Lazăr, să facă planul orașului (18, p. 605).

Lucrările de hotărnicie încep în 1847 și se continuă cu greutate din partea atît a locuitorilor care-și, aminteau de „daravera cu sforile“ și nu iubeau măsurătorile de hotărnicie, cît și din partea dumneaiei cocoana Elena Bărcăneasca care, ca și tatăl ei „beizade Costaghi Caragea“, voia să fie stăpînă totuși pe moșia Ploieștilor, și nu lasă pe hotarnici să intre pe o parte din terenuri ca să măsoare și să planimetreze partea de miază-zi a moșiei orașului (22, p. 37). Lucrările au fost împiedicate și de revoluția din 1848, așa că lucrarea lui Palladi intitulată „Plan topografic al moșii slobodă a orașului Ploiești“ (18, p. 606 și 8, 92—3) a fost încheiată de-abia în august 1852. Acesta este primul plan hotarnic detailat al orașului care are în partea de miază-zi o mare pată albă, datorită cauzelor sus arătate. Dar pînă la întocmirea planului Palladi, din poruncă domnească, Maghiștratul, al cărui prezident era acum destoinicul Gheorghe Boldescu, ia măsuri edilitare deosebit de importante pentru dezvoltarea viitoare a orașului. Se vor asana băltoacele de pe drumul Oilor și se va face un obor lîngă țarcuri (acolo unde sînt azi Halele și Palatul Culturii); se va muta piața centrală din locul numit „tîrgul de afară“ în locul numit „piața cea de sus“; se vor muta Ocîrmuirea (fostul isprăvnicat, din casa lui Boiarolu, din mahalaua Sf. Nicolaie), Maghiștratul (din casa lui Iordachi Cantacuzino) și tribunalul, în hanul mare al lui Hagi Petre Buzilă (18, p. 183 și 519) din piața de sus; se va construi un local măreț pentru Maghiștrat, în care scop a fost tocmît arhitectul neamț Karl Hartel, ca să facă planurile de încăperi pentru tulumbagii cu magazii pentru „uștrumentul de foc“, clădire care urma să fie amplasată pe ulița Franțeză, peste drum de locurile lui Baldovin.

Planurile au fost întocmite pînă în 1847 dar aplicarea lor, după substanțiale modificări, s-a realizat de-abia în 1868 (18, p. 188).

Lucrările de reconstrucție mergeau încet și Domnul vine în primăvara anului 1845 să vadă cum se face drumul spre Predeal. Nemulțumit că a găsit

¹⁵ El va veni mai tîrziu la Ploiești în 1857—58, atunci cînd era caimacam și în taină va sprijini partida unionistă în frunte cu C.T. Grigorescu.

drumurile și podurile „în cea mai ticăloasă stare“. Gheorghe Bibescu, de felul lui un bun gospodar, profund nemulțumit, dăstătuie pe ocîrmuitorul județului Krețulescu și pedesește cu arest pe directorul poștelor Tache Zisu (39, p. 291). Între timp, atît pe partea ardelenescă cît și pe cea românească se lucra la deschiderea șoselei Timișului, peste munți. În anul următor, fără ca lucrarea să fie încheiată, încep poștăliioanele și diligentele lui Koerner din Brașov să circule între Brașov și Giurgiu (32, p. 385). „Carul iute“ parcurgea distanța de la Brașov pînă la „vaporul austriac“ în trei zile, dar nu trecea prin Ploiești (24, p. 383). Locuitorii au intervenit energic ca să nu se lase orașul în afara drumului și din toamna anului 1847, brașovencele se opreau marțea și vinerea seara la noul han construit lîngă „piața de sus“ numit „Hotel de Bucarest“¹⁶ (18, p. 183). Este un fapt minor în aparență, dar cu o deosebită semnificație în fond. După mai multe secole de legătură cu orientul, cu Asia misterioasă, cu Înalta Poartă, cu Turcia, țara vizirilor avizi de pungi, de unde veneau căftăniții intriganți, aducînd cu ei domni veroși și maziliri crude, se deschidea deodată o nouă poartă, dar de data aceasta spre Europa, de unde a început să vină lumina revoluției franceze cu promițătoarele ei urmări. Pe această nouă poartă, Ploieștii au primit un nou flux de românism cu mocanii veniți cu oile; cu negoț de brașovenie; cu cărțile intelighenței ardelenice de la Coresi, la Șincai și la Barnuțiu; cu dascălii luminați și patrioți, care ca și la București și la Craiova, și la Galați, au adus și la Ploiești învățătura și pedagogia modernă în acea vreme. Numeroși profesori și învățători vin din Ardeal și din Craiova, unde tot de la ardeleni au învățat carte, și încep acea acțiune de luminare, care va face ca Ploieștii să aibă după București, cea dintîi școală normală din țară. Deschiderea drumului către Brașov este un moment important în istoria poporului român, și el deschide pentru orașul Ploiești un nou capitol în viața urbană.

Din expunerea evoluției urbanismului în orașul Ploiești și anume a elementelor sale fundamentale, edilitatea, economia, industria și cultura, înțelegem că, în mai puțin de o jumătate de secol, din 2016 țirgoveți obidiți de „duhul hrisoavelor fanariote“, faptele au făcut douăzeci de mii de cetățeni întreprinzători și pregătiți pentru revoluția din 1848, pentru războaiele naționale din 1877 și 1916 și pentru celelalte revoluții care aveau să urmeze, care constituie fiecare cite un capitol glorios din istoria României.

DOCUMENTARE

I. Cărți și periodice.

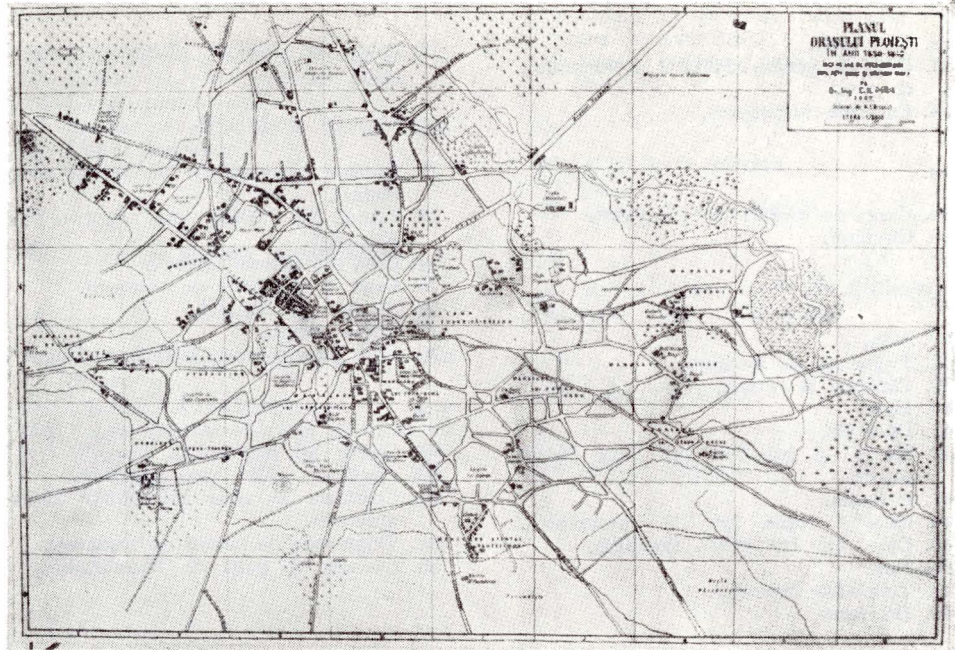
1. ANGELESCU I. Nicolac, *Negustorii de odinioară. Tudor Haği-Tudorache (a) și Gheorghe Coemgiopolu (b)*. — București, 1931.
2. ARICESCU C.D., *Istoria revoluțiunii române 1821*. Craiova, 1874.
3. BONCU Constantin, *Istoria petrolului românesc*. Contribuții. Manuscris în curs de publicare.
4. BUDESCU R. Alexandru, *Ploieștii. Documentări*, Vol. I., București, Göbl Fii, 1934.
5. DARZEANU Ioan, *Cronica revoluției din 1821*. București, 1921.
6. EMINET Rolland, *Din istoria drumurilor*. București, 1957.
7. FILITI C. Ioan, *Principalele române de la 1828 la 1834*. București, 1934.

¹⁶ Ulterior „Hotel Moldavia“, demolat în 1968.

8. GHELASSE I. Ioan, *Mocanii. Importanța și evoluția lor social-economică în România*. București, 1944.
9. GHICA Ioan, *Scrisori*. Ed. Cultura Românească, București, 1940.
10. GRIGORESCU Dan, *Trei pictori de la 1848*. București, 1967.
11. IENNESCU C., *Reclădirea spitalului Boldescu de Eforia spitalelor civile*. Plocești, 1893.
12. IORGA Nicolae, *Un povestitor ploieștean despre București și Ploiești*. Văleni-de-Munte, 1928.
13. KARASTOJANOFF B. și PASKOFF G., *Durch das romantische alte Bulgarien*. 1934.
14. LACUSTEANU Grigore, Colonel, *Amintiri*. Rev. Fund. Reg., I (1934) nr. 1—7.
15. MOISESCU I. Gheorghe, Diaconul, *Catagrafia bisericilor și preoților din Plocești la anul 1810*. Rev. „Cunoașterea Prahovci” An I (1939), p. 88.
16. NEACȘU I. Ioan, *Haiducia în Țara Românească între anii 1822 și 1828*. Studii și articole de istorie, XI, 1968.
17. PAVLOV Petru, Monahul, *Lăcășuri sfinte din județul Prahova*. București, 1930.
18. SEVASTOS M., *Monografia orașului Ploiești*. București, 1937.
19. SOCOLESCU T. Toma, *Casa lui Hagi-Prodan din Ploiești*. Bul. Com. Mon. Ist., IX (1916).
20. STOICESCU Ioan, *Schitze din istoria patriei*. Ploiești, 1880.
21. SULZER F.I., *Geschichte des transalpinischen Daciens*. — Wien, 1781, Vol. I, p. 311...
22. TEBEICA Valeriu, *Primele mărci poștale românești*. București, 1962.
23. URECHEA V.A., *Istoria românilor*. București, 1896.
24. URZICEANU K., *Carul iute*. Gazeta Transilvaniei, XI (1848).
25. VAILLANT J.A., *La Roumanie*. Paris, 1844, Vol. III.
26. ZAGORIȚ Gheorghe, *Din trecutul Ploieștilor*. Ploiești, 1914.
27. ZAGORIȚ Gheorghe, *Tîrguri și orașe între Buzău, Tîrgoviște și București*. București, 1915.
28. ZAGORIȚ Gheorghe, *Contribuțiuni la istoria orașului Ploiești*. Rev. România Viitoare, I (1914), nr. 8.
29. ZILOT-ROMANUL, *Jalnica cîntare*. Rev. Ist. Arh. Filol., VI (1891).
30. * * * *Informații*. Ziarul „Vestitorul Rom.” VII (1843) și VIII (1844).
31. * * * *Informații*. Ziarul „Albina Română”, XV (1843).
32. * * * *Știri*. „Gazeta Transilvaniei”, X (1847)

II. Scrisori și acte.

33. Act de închiriere. Arh. St. Buc., Dos., 6710/1837, M.I., f. 44.
34. Act de vânzare. Arh. St. Buc., Dos. 6072/1838.
35. Apel al Domnitorului. Bul. G.A., XII (1843) și XIV (1845).
36. Boicirii către Domnitor. Arh. St. Buc., Ms. 113; f. 218; (Doc. Ec. T.R. 1800—1850).
37. Catagrafia zăhlanalelor din județe. Doc. Ec. T.R. 1800—1850; II, p. 755.
38. Însemnare. Arh. St. Buc., Adm. nr. arh. 1021/1828, f. 43; (Doc. Ec. T.R. 1800—1850).
39. Ordin al Domnitorului. Bul. G.A., XVI (1845), nr. 74.
40. Plîngerea săpunarilor. Arh. St. Buc., Ms. 120, f. 140; Doc. Ec. T.R. 1800—1850).
41. Poruncă către ispravnici. Arh. St. Buc., Adm. vechi, 2370/1813, f. 36.
42. Poruncă către ispravnici. Arh. St. Buc., Ms. 105; f. 115; (Doc. Ec. T.R. 1800—1850).
43. Scrisoare. Arh. St. Buc., Adm. vechi, 2359/1811.
44. Scrisoare. Arh. St. Ploiești. — Ed. Prim. Ploiești, Dos. 36/1836.

PLANȘA A II-a: PLANUL ORAȘULUI PLOIEȘTI ÎN ANII 1830—1840

E-4

1. Casa lui Popa Ioachim de la biserica Sft. Vasile.
2. Case și tijgele de plăpumari și lînari.
3. Casele lui Anghel Meșteru.
4. Cîrciuma cu dulap a lui Ivanciu.

E-5.

5. Casele și oboarele cirezariilor.
6. Case de măcelari și săpunari.
7. Foale de fierari.
8. Căldărarii și casa lui Vasile Ghiorghiu Polițaiu.

E-7

9. Han.
10. Casele lui Alexe Manea Pescaru.
11. Casele lui Pîrvu Tănase Pescaru.
12. Scaunele pescarilor.

F-3

13. Povarna.
14. Hanul de la povarnă.

F-4

15. Casele timplariilor.

F-5

16. Casa lui Canciu sin Stoian.
17. Casa aghentului cezaro-crăiesc.
18. Casa și prăvălia lui Vasile Petcu Roșu Cavafu.
19. Han
20. Casele lui chir Filip Demetriadis.
21. Casele lui Hagi Curti-Ulieru
22. Han.
23. Casele parohiei Sft. Ion.
24. Casele lui Tane-Atanase (Tănescu).
25. Casele mari ale lui chir Panaiot Filitis.

F-6

26. Han.
27. Sinagoga și cimitirul oveiesc.
28. Răchierii.

F-7

29. Casele sîrbilor din Sfînta-Troiță.
30. Casele lui Nicolae Tănase sin Pîrvu.
31. Casele lui Popa Trăsnea.

G-3

32. Covrigarii.
33. Binalele pentru Spitalul Boldescului, cluceru.
34. Cazarma călărășilor.

G-4

35. Case de fierari și potcovari.
36. Cîrciumi.

G-5

37. Han.
38. Tijghelele de boiangii.
39. Căruțași și rotarii.
40. Han.
41. Dărăcele.
42. Hanul și brutăria lui Stan Marin Stirbu.
43. Brinzari.
44. Casa și roțile lui Ilie Luminăraru.
45. Casa lui Ion Petre Boiangiu.
46. Han.
47. Tejghelele orzarilor.
48. Brinzari.

G-6

49. Prăvăliile pescarilor.
50. Hanul Boldescului-cluceru.
51. Bolți de brașoveni.
52. Casa lui Ion Bănică.
53. Șoproanele potcovarilor.
54. Bolțile bogasierilor.
55. Prăvăliile curelarilor și șelarilor.
56. Hanul lui Dumitru Buzilă.
57. Prăvălii de cizmari și pantofari.
58. Arastaua cavafilor
59. Cafeneaua lui Iliă Mincu.
60. Prăvălii de croitori și ceaprazari.
61. Bolți.
62. Casa lui Ghiță Hagi Anton Băcanu.
63. Han și prăvălii
64. Casele și prăvăliile lui Mihai Teodoru Starostea.

G-7

65. Hanul lui Nicola, și mai apoi al lui Ioniță Tărcădău.
66. Casele lui Raiciu Grablev.
67. Prăvălii de cîrnățari și cuptoare de simigii.
68. Prăvălii de găitănari și jocari.
69. Casa lui Gheorghe Tudor Sirbu Simigiu.
70. Casa preotului de la „Sfinții Împărați“.

G-8

71. Casa lui Ionuță Stoicescu Logofetelu.

H-3

72. Bordeie țigănești de lăutari și cărămidari.
73. Hanul lui Velicu, mai apoi al lui Kiturugă.
74. Casa lui Naum Zidaru.
75. Case și tijghele de slivneni.
76. Simigii și brutari.
77. Ovrei vinari.
78. Casa preotului de la „Sfinta Vineri“.

H-6

79. Casele lui Văleanu.
80. Dugheana lui Aron Argintaru.
81. Cofetăria și casa lui Mihai Mehedințeanu.
82. Tejghelele de zarafi și argintari.
83. Cafenea și bolți de marchitanie.

H-7

84. Boiangerie.
85. Prăvălia lui Hagi Vasile Băcanu, ginerele lui Gheorghe Tudor Simigiu.
86. Plăcintăria lui chir Dimitrie Grecu.
87. Hanul lui Trică Prundaru.
88. Cofetăria fraților Niculiță și Vergu Pițurcă.
89. Case de țigani (Telegeasca, Dima și alții.
90. Casa lui Hristea Cojocar.
91. Casa preoților de la „Maica Precista“.
92. Casa lui Tudorache Cizmaru.
93. Casele lui Iancu Filii.
94. Casa și livada lui Pandele Sirbu.
95. Casele și șoproanele lui Gheorghe Panait Ceaușu.
96. Prăvălii.
97. Casa Magistratului.
98. Prăvălia lui Olteanu.
99. Școala Domnească (casa mică a lui Iordache Cantacuzino).
100. Prăvălia lui Costache Cojocar.
101. Pivnița și casa lui Petcu-Oprea Răchierul.
102. Casele și curtea lui Sfetcu Căldărar.
103. Casa lui Ivan Hagi Prodan Căldărar.
104. Casa lui Ghiță Măjaru.
105. Casele lui Apostol.
106. Casa lui Dinu Vieru.
107. Han.

H-8

- 108. Casa lui Hagi Matache Slăvescu.
- 109. Casele lui chir Dimitrie Grecu.
- 110. Locul pentru poșta nouă.
- 111. Casele lui Stan-Marin Brutaru.
- 112. Hanul Dracului.

I-4

- 113. Casele și grădina Lipănescului.

I-6

- 114. Casa Dumneaii Tudorița Polcovnicasa.
- 115. Casele lui Naic Bălăceanu.
- 116. Casele Dumneaii Uța Slătineanuca.
- 117. Biserica dărpănată de peste drum de ispravnici.

- 118. Casele lui Boiarolu Paharnicul unde era isprăvnicatul.

- 119. Casele boierului mare Nicolae Suslănescu.

I-8

- 120. Tejghele și prăvălii.
- 121. Han.
- 123. Casele țiganilor lăutari.

J-6

- 124. Ruina caselor vechi ale Moruzeștilor.
- 125. Casa nouă a Moruzoaiei.

K-6

- 126. Casele tabacilor.

K-7

- 127. Casele abagiilor.

O PAGINĂ PITOREASCĂ DIN ISTORIA PLOIEȘTILOR

PAUL D. POPESCU

În preajma Războiului pentru Independență, Ploieștii deveniseră unul dintre cele mai importante orașe ale țării.

Însumînd circa 30 000 de locuitori, el era un vechi centru meșteșugăresc și comercial și tindea să devină și unul industrial prin înființarea cîtorva manufacturi, mici fabrici, ca și a primelor rafinării. Prin șosele și servicii de diligență, iar după 1872 prin căi ferate, el era o importantă răscruce pe drumurile țării. 16 școli primare, un gimnaziu de băieți, o școală secundară de fete, o școală comercială, una normală și una de meserii, la care se adăugau cîteva școli și pensioane particulare, cîteva tipografii, o presă locală cu oarecare tradiție, făceau din el un puternic centru cultural. În sfîrșit, și aspectul lui începuse să se schimbe, construindu-se în părțile centrale case mari, confortabile, cu înfățișare modernă, urbană.

Față de toate acestea, străzile rămăseseră cu mult în urmă; fără alinieri, strîmbe, presărate cu gropi, pline de praf sau de noroi. Pe vremea Războiului pentru Independență, circula chiar o vorbă, pe care ziarisții străini aflați la Ploiești s-au grăbit să o înregistreze: „Dumnezeu să te ferească de noroiul din Ploiești, de foametea din Găiești și de frigurile din Golești.”¹

Pe lângă gropi, praf și noroi străzile orașului mai erau bînuite în deceniile VII și VIII și de o calamitate, animalele, în special porcii, care, lăsate libere de stăpîinii lor, cutreierau pretutindeni. Timp de cîteva ani, Ploieștii au fost frămîntați de lupta pentru lichidarea acestei stări de lucruri, luptă pe care un întreg dosar o consemnează cu fidelitate.²

Prima filă o constituie o publicație a primăriei datînd din 17 octombrie 1869, prin care se interzicea locuitorilor să lase liberi pe străzi și pe piețe rîmătorii lor. Publicația nu era destinată să fie afișată, ci după obicei, să fie citită de toboșarul orașului.

Impresia pe care o face este aceea a unui act dat la cererea organelor superioare, fără speranța de a fi respectat. În ea se fac referiri la publicații mai vechi, pe care cetățenii nu le-au ascultat. Mai mult, ea este repetată, în aceiași termeni, în ianuarie 1871.

Situația s-a schimbat cînd unii cetățeni au început să se ridice și ei împotriva acestei practici, sprijinind moral autoritățile comunale. Semnalul l-a dat Zaharia Antinescu, interesantă figură ploieșteană, institutor, profesor

¹ N. Iorga, „Ploieștii în Războiul de Independență”, p. 4

² Arhivele Statului din Ploiești, 1869, fond primăria Ploiești, dosar nr. 22, inv. nr. 1.

onorar, memorialist, membru în nenumărate „comitete și comiții“. Într-o petiție adresată primăriei la 15 aprilie 1870, indica numele unor cetățeni care locuiau în plin centru (Păun Cojocaru, Stan Cîrciumarul, moș Panu etc.) ale căror animale „traversează ziua, în amiaza mare, în mijlocul orașului“, fac stricăciuni în curțile locuitorilor, rămă pe străzi, ba amenință să scoată oasele celor îngropați în jurul bisericii Sf. Gheorghe. Urmarea imediată a acestei petiții a fost o nouă publicație a primăriei din 25 aprilie; pe lângă recomandări, ca pînă acum, se trecea și la amenințări, dîndu-se un termen de trei zile, după care porcii găsiți liberi urmau să fie prinși, sacrificați, iar carnea vîndută în folosul comunei. De astă dată primăria intenționa să se țină de cuvînt. După expirarea celor trei zile, ea a trimis o adresă șefului comenzii pompierilor, autorizîndu-l să prindă și să taie toți porcii vagabonzi, carnea urmînd să fie vîndută la licitație de comisarii municipali.

În aceeași zi, pompierii au trecut la acțiune, pornind să urmărească animalele chiar din centrul orașului, de pe strada Franceză, lucru care nu s-a desfășurat fără incidente. Nota nr. 53 a comenzii pompierilor arată cum s-au împotrivit locuitorii aplicării ordonanței, ba chiar cum unul dintre ei, Pană Ioan Potcovarul, s-a luat după un pompier care, fugărindu-i porcul, ajunsese în str. Marin Brutaru și l-a lovit cu ciocanul în cap, doborîndu-l.

Lovitura a fost atît de puternică încît pompierul a trebuit să fie internat în spital, iar vinovatul înaintat procurorului.

Împotrivirea proprietarilor de animale se manifestă și în alte forme. Cei avertizați refuzau să dea declarații scrise că vor respecta publicația, cei cărora porcii le fuseseră confiscați îi cereau înapoi cu vehemență, iar unii dintre ei, fie mituind pe pompierii paznici, fie profitînd de neatenția lor, răpeau animalele.

Dar și tabăra cealaltă se îndîrjea. S-au înregistrat în această vreme foarte multe plîngeri către primărie ale unor cetățeni și grădinari, cărora porcii le stricau grădinile, ale unor negustori și precupeți cărora le erau răs-turnate tarabele sau le era mîncată marfa. Unii nu se mulțumeau numai să se plîngă, ci căutau să prindă animalele care le provocau stricăciuni, ajungînd la adevărate ciocniri cu proprietarii lor sau încercînd să se despăgubească singuri. Un oarecare Licsandru Grigorescu ia în stăpînire porcii pe care îi capturase pe locul său, refuzînd să-i restituie, iar Marin Ene din mahalaua Sfatului vechi și alții, au trecut la o adevărată vînătoare cu pușca.

Simțindu-se susținute, autoritățile trec la măsuri mai hotărîte și, după alte cîteva publicații, la 8 noiembrie 1870, dispun sacrificarea a doi dintre porcii prinși, hotărînd vinderea cărnii în folosul primăriei și fixînd chiar prețul de 56 de parale ocaua. În zilele următoare, tăierile continuă, la 9 noiembrie cu trei porci în greutate totală de 42 ocale, la 12 noiembrie tot cu trei, cîntărind 30 de ocale și apoi cîteva luni de zile mai rar și numai cîte unul.

În plină ofensivă, încununată de succes, s-a produs o defecțiune provocată de disensiunea între autoritățile comunale.

Profitînd de interimatul de la primărie, la începutul primăverii anului 1871, șeful pompierilor, probabil pentru că i se cerea un efort deosebit și i se crea o anumită nepopularitate, a refuzat să mai îndeplinească această sarcină, pretextînd obligațiile obișnuite ale oamenilor săi. Comisia interimară s-a declarat pînă la urmă de acord, și la 30 iunie 1871 a cerut șefului poli-

ției să preia lupta împotriva animalelor vagabonde folosind gardiștii de noapte. Polițaiul însă nu a acceptat, declarînd la 1/13 iulie că oamenii de-abia îi ajung pentru paza orașului, repetînd refuzul, la o nouă cerere, două zile mai tîrziu. Ulterior însă, spre sfîrșitul lunii, poliția intră în acțiune, cu o deosebită violență, fie că găsea afacerea profitabilă fie că voia ca prin protestele cetățenilor, să silească primăria să o desărcineze. Într-adevăr, reclamațiile se țîn lanț. Gardiștii treceau și în cartiere cînd oamenii nu erau acasă, intrau în curți și luau de acolo nu numai porci, dar și păsări, speriau copiii, comiteau tot felul de abuzuri.

Terminarea interimatului de la primărie, instalarea noului primar și a consiliului au pus capăt acestei stări de lucruri. S-a restabilit ordinea, iar poliția și pompierii au fost determinați să colaboreze. În aceste condiții se pare că s-a reușit ca centrul orașului să fie curățat de animale vagabonde, deoarece cererile care mai vin de la sfîrșitul lui 1871 încolo, se referă numai la cartierele mîrginașe (Sf. Dumitru, Sf. Ecaterina etc.).

ISTORICUL TIPOGRAFIILOR PRAHOVENE

(DE LA ÎNCEPUT ȘI PÎNĂ AZI)

C. M. RÎPEANU și N. I. SIMACHE

Chemat de timpuriu la o viață economică înfloritoare, județul Prahova cunoaște o dezvoltare deosebită în a doua jumătate a secolului la XIX-lea, prin industria petrolieră.

Aceasta este și epoca în care ia ființă tiparul în orașul Ploiești, epocă cînd acesta, alături de rolul unui instrument de răspîndire a culturii, devine și un mijloc de înavuțire pentru posesorul lui.

Data înființării primei tipografii în orașul Ploiești este controversată.

După G. Ionescu¹, prima tipografie în Ploiești a luat ființă în 1841, dar el nu arată numele acestei tipografii, sau al unei tipărituri ieșite din această tipografie.

Pius Wallenstein², afirmă că prima tipografie din Ploiești a fost a tatălui său, Gheorghe Wallenstein, înființată în 1866, dar M. Sevastos³ scrie că „în 1860 ia ființă primul stabiliment tipografic din Ploiești“, fără a arăta însă cine era proprietarul tipografiei acestea și fără a indica ceva tipărit aci.

Grigore Crețu⁴ tăgăduiește însă existența unei tipografii în Ploiești înainte de 1866.

„Nu este de admis pentru Ploiești data „1841“, propusă de G. Ionescu, directorul tehnic al tipografiei Carol Göbl; că înainte de 1866 nici Carol (tatăl), nici Gheorghe (fiul) Wallenstein, nici altul n-a avut tipografie în Ploiești, o mai confirmă faptul că nu s-a aflat nici o tipăritură ploieșteană de pe atunci, cît și cercetările făcute pentru mine de vechiul profesor, director al liceului local, N. Crapelianu“.

N. Crapelianu a fost profesor și director al liceului din Ploiești între 1864—1899⁵ și, deci, era în măsură să știe dacă era sau nu o tipografie în Ploiești, în acea vreme.

Care este adevărul?

După părerea noastră, singurele afirmații întemeiate sînt ale lui Pius Wallenstein și Gr. Crețu.

¹ G. Ionescu: *Călăuza tipografului*.

² Pius Wallenstein: *Din monografia orașului Ploiești* — România Viitoare, 13 iulie 1914.

³ M. Sevastos: *Monografia orașului Ploiești*, p. 775.

⁴ Gr. Crețu: *Tipografiile din România de la 1801 pînă azi*, (1909), p. 18.

⁵ Stoica Teodorescu: *Istoricul Liceului Sf. Petru și Pavel, Ploiești*. p. 353.

Nu se poate pune temeii pe afirmațiile lui M. Sevastos, pentru că ele se contrazic și deci nu corespund adevărului.

La pag. 775 și 776, M. Sevastos, citînd pe N. Iorga ⁶, scrie că „primul ziar a apărut în Ploiești, tipărit în limba bulgară“. Nu știm la ce tipografie se tipărea acest ziar. Fapt e că el se tipărea cu litere slavone.

După această foaie bulgărească, a apărut cel dintii ziar românesc din Ploiești: *Aquila*.

Data apariției acestei gazete trebuie fixată între anii 1860—1865. Tot în 1865 apare și „Clopotulu, diariu politic săptămînal“.

Pe la 1860 ia ființă „primul stabiliment tipografic din Ploiești“.

Acest fapt, desigur, va contribui foarte mult la propășirea tipăriturilor, mai ales a periodiceilor“ (pag. 776).

Publicația bulgărească de care este vorba se numește „*Vulturul*“ „diar cotidian politic“ și a apărut între 12 iulie 1876 și 26 iunie 1877. A fost redactat de I. Karșovschi, și a fost tipărit la tipografia Costescu, înființată la Ploiești în 1872. Au apărut în total 76 de numere, în limba bulgară⁷.

Numerele 64—67 au fost tipărite la tipografia bulgărească „Panicikov“.

AQVILA, primul ziar tipărit în românește la Ploiești, apare după VULTURUL, deci data apariției nu poate fi anterioară anului 1876. De altfel, chiar din lucrarea lui N. Iorga, M. Sevastos putea vedea că este vorba de o publicație apărută după 1876 și nu între 1860—1865.

În „*Viața unui băiat de la țară*“ — Marin Alexandrescu, născut între 1837 — 8 la Gura Sărății, din Buzău, N. Iorga, povestind, după notele lăsate de Marin Alexandrescu, peregrinările acestui „copil ajuns regele ciobanilor“, arată că acesta a devenit apoi „profesore“, „advocat“, „jurnalist“ la *Aquila*, *întîia foaie de-acolo, după una bulgărească*.

Marin Alexandrescu fusese în Prahova după 1860, ca inspector școlar, dar nu-i plăcuse orașul Ploiești și plecase imediat la Ocnele Mari. În 1876 e în București, însă, negăsind locuință „mai rău ca în Bărăgan, unde puteai, la oboseală, să te culci pe covorul lui Dumnezeu“, se reîntoarce la Ploiești, între altele ca „jurnalist“ la „*Aquila*“, dar și ca „profesore“ la Școala de arte și meserii. Că nu în prima sa venire în Prahova, ca inspector după 1860, ci de a doua venire e vorba cînd spune că a fost jurnalist la *Aquila*, ne-o mărturisese un fapt care ni se pare concludent: M. Alexandrescu, la venirea sa în Ploiești a doua oară, „are conflict cu muscalii, pentru că nu lăsase pe lăutarul Dobrică să le cînte și lor și refuză întîia provocare la duiel în viața lui“. ⁹

Rușii sînt în Ploiești din mai 1877 și pînă în iulie același an, timp în care se stabilise aici Cartierul General al armatei ruse, în războiul ruso-româno-turc, din 1877.

Tot N. Iorga precizează și mai lămurit data apariției acestui periodic. Vorbînd de italianul De la Fanfulla-Niccollo Lazzaro — corespondent de război la Ploiești în timpul războiului nostru de independență, N. Iorga spune:

⁶ N. Iorga: *Un cioban dascăl, din epoca de tranziție a culturii noastre*.

— Memoriile Academiei Române, secția istorică, Seria a III-a, Tom. II, memoriul 9.

⁷ Nerva Hodoș și Al. Sădi Ionescu: *Publicații periodice românești*. București, 1913.

⁸ Iordan Alexandru: *Contribuții la istoricul tipografiilor muntene*, p. 13, București, 1943.

⁹ N. Iorga: *op. citat*, p. 9

„Între curiozități nu se uită ziarul „Aquila Romana“, che apare de trei ori pe septemîna“.

Ziarul, deci apărea în 1877, după VULTUUL, apărut în 1876 și se numea AQVILA ROMANA, ci nu simplu *Aquila*.

Ziarul politic CLOPOTUL poartă, în adevăr, data de 22 august 1865 și ca loc de apariție Ploiești, dar el nu poate fi considerat ca un periodic ploieștean, fiindcă nici nu se tipărea în Ploiești căci nu exista tipografie în acest timp la Ploiești și nici nu-și avea redacția și administrația în acest oraș. Fiind o publicație interzisă, se tipărea, după Cezar Bolliac, în Elveția.

Spre a deruta autoritățile din țară, ziarul apărea, cu fiecare număr nou, în altă localitate. Așa, la 1 august 1865 are ca loc de apariție Craiova, la 15 august — București, la 22 august — Ploiești, la 29 august — Buzău, la 5 septembrie 1865 — Rîmnic.

În lucrarea lui C.C. *Giurescu*, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, la pagina 373 se poate citi:

„În ianuarie 1866, acțiunea complotiștilor se intensifică“ (e vorba de complotul pentru detronarea lui Cuza Vodă, n.n.).

„Se răspîndește, în timpul nopții, ziarul clandestin și incendiar, „CLOPOTUL“, care îndeamnă la asasinat și revoltă“.

În sprijinul afirmației că pînă în 1866 n-a existat nici o tipografie în Ploiești, vin încă două fapte: Întîi, *Analele statistice ale României* pe 1863, care nu indică nici o tipografie în Ploiești, deși în alte orașe, unde existau tipografii, le indică; al doilea fapt este cererea adresată Primăriei Ploiești de un Oprea Dumitrescu, la 26 februarie 1865.

Cererea, aflată sub nr. 20 în dosarul nr. 5 pe 1865 al Primăriei orașului Ploiești,¹² are următorul cuprins:

„Subsemnatul, îndemnat de mai mulți cetățeni dintr-acest oraș, de mai mult timp și mai ales, din norocire, chiar de unii din domnii consilieri, luai curajul și mă hotărîi cu destulă speranță, ca să fac o mică tipografie în acest oraș și cred că punîndu-mi tot zelul și activitatea, favorizat și de timpul civilizațiunii în care ne aflăm, voi putea reuși, cu concursul dv., al notabililor capitalii și cu al onorabililor cetățeni, în general.

Încăperile necesare mi s-au procurat în hotelul „Prundarul“, unde în scurt timp o voi stabili.

Domnule primar, domnilor consilieri, viu și către dv. ca acum, la început, să fiu încurajat și de dv. printr-o subvențiune pe care voi ști a o prețui, dînd în schimb un echivalent profit prin tipărirea a oarecărora acte de publicitate ce comuna va avea de urgență. “

1865, februarie 26, *Oprea Dumitrescu*

Primarul de atunci, Marinescu, pune următoarea apostilă:

„La cea diîntîi ședință se va pune în vedere d-lor consilieri“.

¹⁰ N. Iorga: *Ploiești în Războiul de Independență*, 1928, p. 4.

¹¹ Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu: *Op. citat*, p. 133.

¹² Stoica Teodorescu: *Istoricul meșteșugurilor și comerțului ploieștean*, p. 576 (în manuscris).

Petiția lui Oprea Dumitrescu este primul act în care se vorbește despre dorința de a se înființa o tipografie în Ploiești. Nu am găsit procesul-verbal al ședinței în care s-a discutat cererea de subvenție a lui Oprea Dumitrescu și nu știm ce s-a hotărât. Ceea ce putem afirma, cu certitudine, este faptul că această proiectată tipografie n-a funcționat nici o clipă la Ploiești.

Așa dar, *cel dintâi stabiliment tipografic în Ploiești este tipografia lui G. Wallenstein, care, la 18 iunie 1856, obține brevetul de strămutare a tipografiei sale din București în Ploiești*¹³.

Această tipografie a funcționat pe strada Franceză, pînă în toamna anului 1872, tipărint ziarul „Democrația” al lui Candiano Popescu.

Tot în arhiva orașului Ploiești, din 1871, există o cerere a lui G. Wallenstein prin care solicită primăriei orașului achitarea sumei de lei 141, costul unei facturi a lucrului executat. Nota poartă titulatura „Primul Stabiliment Typographic în Ploiești”, semnat G. Wallenstein.¹⁴ Pînă în 1870, exista în Ploiești numai această tipografie, care nu putea satisface singură nevoile orașului și atunci se recurge la tipografiile din alte orașe, în special din București.

M. Sevastos (Monografia orașului Ploiești, p. 779), afirmă că „Începînd cu anul 1870 tipăriturile se înmulțesc, ceea ce determină înființarea unei noi tipografii cu denumirea *Tipografia Poporului*, dar nici de astă dată nu dă alte amănunte asupra proprietarului sau să arate o lucrare tipărită la această tipografie.

E drept că se simțea nevoia unei noi tipografii, dar aceasta se va înființa abia în 1872. Lucrul acesta se vede lămurit din următoarea cerere pe care, la 12 noiembrie 1870, direcțiunea ziarului „*Tipograful Român*”, din București, o adresează primăriei din Ploiești¹⁵:

„Știți așa de bine, ca oricine, că tipografia este lumina, este civilizația, este libertatea. Toate științele, toate ideile mari prin ea se propagă. Ea a immortalizat toate faptele renumite. Unde este tipografie este un centru, un focariu de progres. Ignoranții fug, se depărtează ca vîrtejul de locul unde există o tipografie. Cugetările se comunică printr-însa cu iuțea electricității.

Acestea toate fiindu-vă cunoscute, domnule, nu ne îndoim că patriotismul de care sînteți animat și dorința de a se vedea și în capitala districtului dv. înființată o tipografie care să serve a satisface trebuințele ce sînteți nevoiți a le face, să se execute în tipografii depărtate de dv. cauzîndu-vă întîrzieri și cheltuieli mari.

Pe lingă aceasta, ea va servi a face cunoscut lumii geniurile ce pot să producă districtul dv. prin tipărirea operilor lor, geniuri ce actualmente nu se pot manifesta din lipsă de mijloace.

Prin o bună înțelegere între onor. comitet permanent și onor. primăria urbană, această greutate se poate înlătura, fără nici o greutate.

Subsemnații proprietari ai unei foi speciale „*Tipograful Român*”, str. Academiei 19, ne obligăm a vă procura o tipografie cu un teasc ori două,

¹³ Gr. Crețu: *Op. citat*, p. 17

¹⁴ Stoica Teodorescu: *Op. citat*.

¹⁵ Stoica Teodorescu: *Op. citat*, p. 637.

ori cu machină în care să se poată tipări cutare sau cutare formă cu litere care să serve la cutare sau cutare lucrare, după trebuințele ce sînt în acel district și vom fi la serviciul dv.

Subsemnații se obligă a vă procura oameni speciali care să conducă lucrările ce veți avea trebuință.

„Cu stima cea mai perfectă S. C. *Scarlat Walter, P. Ispirescu*“

Primarul orașului, V. Dragomirescu, pune următoarea rezoluție:

„Se va pune în vedere și deciziunea Consiliului cu prilejul bugetului pe 1871“.

Din această petiție, în care apare ca al doilea semnatar tipograful și culegătorul de basme ale românilor P. Ispirescu, s-ar putea trage concluzia, la prima vedere, că în Ploiești nu era la acea vreme nici o tipografie și că primăria era nevoită să tipărească lucrările necesare serviciilor „în tipografiile depărtate, cauzîndu-se întîrzieri și cheltuieli mari“.

Adevărul este că funcționa tipografia lui G. Wallenstein, care am văzut că lucra și pentru primărie, dar nu putea satisface toate nevoile orașului.

E aproape sigur că cererea de mai sus n-a primit un răspuns satisfăcător, fiindcă nici în 1870, nici în 1871, nu avem o nouă tipografie în Ploiești.

Abia în august 1872 începe să funcționeze o nouă tipografie: *Tipografia IOAN G. COSTESCU*, care va funcționa pînă în aprilie 1882 în casa Buznea, din Str. Sf. Voievozi 144. La această tipografie s-au tipărit multe și importante periodice; ea a jucat un rol aparte în timpul războiului de independență.

Fiind înzestrată cu material bogat, la această tipografie se tipăreau toate „ordinele“, „comunicatele“ și „ordonanțele“ Marelui Stat Major rus. De aceea, în tot acel timp, era păzită de o gardă rusească. „În curtea tipografiei se ardeau apoi „ordinele“ care nu trebuiau cunoscute de public“. ¹⁶

Tipografia bulgărească ASEN DIM. PANICIKOV

Această tipografie a fost numai o parte a tipografiei lui Panicikov, adusă de la Brăila în 1876 și instalată în imobilul hotelului lui Ivan Kotlenski.

Tipografia era condusă de Hristo Ghenkov Kisiov, nepotul de soră al lui Panicikov.

În această tipografie s-au tipărit, în limba bulgară, numerele 64—67 din publicația „*Vulturul*“, redactată de Karsovski, restul numerelor fiind tipărite la tipografia Costescu.

În tipografia Panicikov s-a tipărit și „*ENDIPENDENZA NATIONALA*“, care continuă periodicul „*Vulturul*“, cum și *LEGIUNEA MILITARA*“ a lui Raiciu Nikolov, rămasă neterminată din cauza izbucnirii războiului ruso-turc.

Această tipografie a fost mutată, în 1877, la Siștov. ¹⁷

Tipografia PROGRESUL (C. T. Grigorescu, proprietarul ziarului *Democratul*) a funcționat din aprilie 1880 pînă în 1882, cînd a devenit proprietatea lui D. A. Drăghiceanu, care, cu inginerul I. Gheorghiu, au înființat, în 1884, *fabrica Progresul*, „stabiliment de arte grafice, confecțiuni de hîrtie și carton“.

¹⁶ M. Sevastos: *Monografia orașului Ploiești*, p. 679.

¹⁷ Jordan Al.: *Op. citat*, p. 13.

Fabrica cuprindea două săli mari principale cu două aripi de-a lungul clădirii, avînd 6 săli mai mici, iar în faţă mai multe încăperi pentru birouri etc. În aceste săli s-au instalat 8 secţiuni şi anume:

1. — *Secţia tipografie*, cu 11 maşini de tipar şi un mare asortiment de litere, avînd şi stereotipie;

2. — *Secţia cromo-litografie*, cu o maşină mare, două mici şi un aparat de reducţie;

3. — *Secţia legătorie de cărţi, galanterie şi fabricaţiuni speciale de registre pentru contabilitate*, este cea mai bogat înzestrată, avînd 38 de maşini diferite, un asortiment de litere şi ornamentaţii de alamă. Produsele legătoriei au fost premiate la expoziţia din 1900 de la Paris, cu medalia de argint;

4. — *Secţia liniatură*, cu 3 maşini americane de liniatură;

5. — *Secţia de cartonaje şi cartonaje farmaceutice*, cu 8 maşini speciale, precum şi cu o maşină pentru fabricat capsule farmaceutice;

6. — *Secţia plicuri şi papetărie*, cu 9 maşini mari, din care 2 pentru gumat şi uscat şi 7 maşini auxiliare care taie, presează şi gumează materialul necesar fabricaţiunii papetăriei şi plicurilor;

7. — *Secţia fabricaţiunii pungilor*, cu 2 maşini speciale, avînd o lungime de 6 metri şi alte 2 maşini pentru blindarea şi ambalarea pungilor;

8. — *Secţia mecanică*, cu 16 maşini diferite şi cu unelte necesare pentru repararea maşinilor şi accesoriilor.

În total 95 de maşini pentru tot felul de produse.

În anul 1889, D. A. Drăghiceanu iese din tovărăşie şi în locul lui intră Dimitrie Hernea şi G. Rădulescu.

În 1894, Hernea se retrage şi el, iar cei doi asociaţi rămaşi au continuat afacerea sub firma: *I. Gheorghiu şi G. Rădulescu*.

Colaboratori principali au avut pe C. Sfetea şi G. Steiner.

În 1925 un puternic incendiu a distrus o mare parte din clădire şi din maşini, aşa încît tipografia n-a mai funcţionat.¹⁸

În timpul existenţei sale, tipografia *Progresul* a cunoscut 4 greve ale lucrătorilor săi: în 1890 — prima grevă cunoscută în Ploieşti — apoi în 1899, 1910 şi 1921.

Tipografia DEMOCRATUL, înfiinţată de C. T. Grigorescu, a funcţionat în Piaţa Fructelor, începînd de la 26 august 1883 şi pînă în 1888, cînd a rămas lucrătorului tipograf Aron Trifu, iar după moartea lui a rămas fiului său Constantin Trifu, care, în 1922, a vîndut-o Şcolii militare de geniu din Bucureşti, aşa cum ne-a informat bătrînul tipograf C. Dumitrescu, care a lucrat la această tipografie.

Gr. Creţu¹⁹, afirmă că în 1909 erau 7 tipografii în Ploieşti, dar nu citează decît 5: *G. Wallenstein, Costescu, Asen Dim. Panicov, Progresul* şi *Democratul*, dar din acestea, numai două — *Progresul* şi *Democratul* — mai funcţionau în 1909, din cele vechi.

Care erau celelalte 5?

¹⁸ G. Filip: *Almanahul tipografic pe 1904*; cf. şi D. C. Ionescu: *Un mic istoric asupra tipografiilor din România*, partea a II-a, în *Almanahul graficii române pe 1928*, p. 117.

¹⁹ Gr. Creţu: *Op. citat.*, p. 23; cf. M. Sevastos, *op. citat.*, p. 791, afirmă că erau 9 tipografii în Ploieşti în 1909.

Nu putem preciza care este mai veche din cele pe care le vom enumera. Arătăm ordinea vechimii publicațiilor după care ne-am condus în această enumerare.

1. — *Tipografia MODERNĂ*, proprietar Bercovici, a funcționat în str. M. Kogălniceanu și exista la 18 august 1894, când tipărea periodicul *Vocea Prahovei*²⁰. A funcționat pînă în 1911, când moștenitorii lui Bercovici au vîndut mașinile lui D. Dumitrescu-Toboc.

2. — *Tipografia LUMINA*, a fost proprietatea lui Al. G. Radovici, care o cumpărase pentru nevoile Partidului social-democrat al muncitorilor din România, al cărui șef era. A fost vîndută în rate lui D. Dumitrescu-Toboc, socialist, fost lucrător la tipografia Democratul. Acesta a trecut împreună cu șeful său la liberali în 1899. În acest an, la tipografia „Lumina“, se tipărea *Stindardul*, ziar național-liberal²¹.

Tipografia, care între timp — 1911 — se mărise prin cumpărarea mașinilor tipografiei Modernă, a funcționat în Palatul Băilor municipale pînă cînd s-a mutat în clădirea sa proprie, din fosta str. București 10, azi str. Democrației.

La 1 mai 1945, D. Dumitrescu-Toboc închiriaza tipografia sa lui Toma Petrache, zis Petrescu, lucrător și conducător de tipografie, care, cu cererea nr. 9730/945, o înscrie în registrul de firme cu titlul: *La arendașul tipografiei LUMINA*.

Tipografia funcționează cu această firmă pînă în 1948.

3. — *Tipografia PRAHOVA*, fostă proprietate a lui Costache Nicolescu²², a fost cumpărată de Gogu I. Zamfirescu și a funcționat în str. Victor Tomoroveanu, de la 3 octombrie 1903 și pînă la 16 iunie 1933, cînd, cu cererea înregistrată sub numărul 458 la Camera de Comerț din Ploiești, firma a fost radiată, tipografia fiind vîndută lui C. Ionescu, zis Savantul.

4. — *Tipografia AURORA*, institut de arte grafice, proprietar Max Braunstein, a funcționat din 1904 în str. Dr. Radovici nr. 5, pînă în 1933, cînd a trecut în proprietatea lui Marcu Ziegler, fratele soției lui Braunstein.

5. — A șaptea tipografie ar fi tipografia PELEȘUL²³, despre care nu știm altceva decît că între 12 octombrie 1903 și 30 noiembrie 1904, publica—sub conducerea unui comitet — *Peleșul*, ziar independent, odată pe săptămînă.

Nu am putut dovedi a cui proprietate a fost aceasta tipografie și cît timp a funcționat.

În lucrarea citată a lui Hodoș și Al. Sadi Ionescu — pag. 525 — se scrie și despre o tipografie BERCOVICI care, la 1 ianuarie 1903, tipărea *Propaganda*, supliment literar la ziarul conservator *Propaganda* din Ploiești. Credem că nu este vorba de o nouă tipografie, ci de tipografia Modernă, proprietatea lui Bercovici.

După 1909 numărul tipografiilor se mărește în Ploiești. Iau ființă următoarele noi tipografii:

²⁰ Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu: *op. citat*, p. 788.

²¹ *Idem*, p. 704.

²² Informație dată de C. Dumitrescu, fost lucrător la această tipografie și la tipografia AURORA, despre care, de asemenea, ne-a dat informații prețioase.

²³ C. Hogoș și Al. Sadi Ionescu: *op. citat*, p. 488—490.

Tipografia CONCURRENTA, proprietar Vasile Dumitrescu, înființată la 2 ianuarie 1912. A funcționat, la început, pe str. Kogălniceanu, apoi pe str. Rudului și în cele din urmă pe strada Vlad Țepeș, nr. 2. Poseda o mașină plană, un boston, 7 mașini de legătorie și folosea munca a 10 lucrători și 2 ucenici.

Din 1929 și pînă în 1938 a avut o sucursală la Cîmpina.

În timpul bombardamentelor din 1944, tipografia a fost mutată la Slănic, de unde a fost readusă în Ploiești în 1945, funcționînd pînă în 1948.

Tipografia RENAȘTEREA, proprietară Evdochia C. Ionescu, a funcționat din 1922 în str. Gh. Lazăr nr. 22. Tipografia era de fapt a soțului său, C. Ionescu, zis Savantul, care avusese încă din 1905 o legătorie de cărți. Fiind falit, a trecut tipografia pe numele soției sale. În 1933 cumpără și mașinile fostei tipografii PRAHOVA a lui Gogu Zamfirescu. Cu o parte din mașini înființează o tipografie la Moreni pe numele fiului său Jean C. Ionescu, tipografie care este vîndută apoi lui Ion Nae G. Voicu.

Firma tipografiei RENAȘTEREA a fost radiată cu cererea nr. 1573 din 7 martie 1939, adresată Camerei de Comerț. Ea va rămîne totuși proprietatea lui C. Ionescu, dar, din diferite interese fiscale și comerciale, ea va lua alte nume, cu alți proprietari improvizați. De la 1 aprilie 1940, fosta tipografie RENAȘTEREA se desparte în două, spre a nu fi considerată mare industrie și a plăti, astfel, cote mari la fisc și spre a se sustrage de la plata ajutorului de concentrare pentru lucrătorii plecați pe front. Aceste tipografii sînt:

Tipografia VIITORUL, trecută pe numele lucrătorilor tipografi G. Georgescu și C. Georgescu — ultimul fiind nepotul lui C. Ionescu, adevăratul proprietar, C. Ionescu-Savantul, rămînînd procurist general. Această tipografie funcționa pe strada Alexandru al II-lea.

G. Georgescu se retrage curînd din firmă și rămîne ca patron formal numai C. Georgescu, care, între timp, își procurase carnet de meșter și, deci, putea să rămînă cu firma înscrisă pe numele său.

A doua tipografie desfăcută din RENAȘTEREA era

Tipografia MINERVA, tot a lui C. Ionescu-Savantul, dar trecută pe numele lui Lazăr Aldescu.

A funcționat în Pasajul Cooperativa.

Cu sistemul celor două tipografii, C. Ionescu făcea două rînduri de oferte, pentru a tipări imprimate pentru instituțiile publice sau pentru întreprinderile particulare, cu două prețuri, unul mai mare și altul mai mic, așa că, ori care ofertă era acceptată, tot la el venea. Pe numele fiului său Jean C. Ionescu, Savantul mai înființase o tipografie pe fosta strada G. Cantacuzino, tipografie care n-a durat mult, fiind contopită cu RENAȘTEREA, din care s-au desfăcut apoi cele două tipografii: *VIITORUL* și *MINERVA*.

Tipografia SPERANȚA, proprietar Traian Ionescu-Lungu, a început să funcționeze în 1912. La 18 noiembrie tipărea ziarul independent *Straja*, anul I, nr. 10, în care, pe ultima pagină, se făcea reclama tipografiei: „Este înzestrată cu mașinile cele mai perfecționate, conduse prin forță electrică. Litera cea mai modernă, furnizată de la cele mai renumite fabrici din Europa, execută în mod artistic atît în negru cît și în culori, tot felul de lucrări tipografice. Legătorie de cărți și stereotipie“.

Tipografia, deși atât de bine înzestrată, a avut o existență scurtă, căci ratele nefiind plătite, fabricantul și-a ridicat mașinile și tipografia a încetat să mai existe.

Tipografia MINERVA, proprietar Moritz Sigmann, a funcționat mai întâi la Cîmpina, între 1907—1912 și, apoi din 1912, la Ploiești pe str. Tîrgșor. După moartea lui Sigmann tipografia a fost condusă de soția sa pînă în 1923, cînd a vîndut-o societății anonime *Tipografia Românească*.

În 1916, la data intrării României în primul război mondial, existau în Ploiești următoarele tipografii: PROGRESUL, DEMOCRATUL, LUMINA, PRAHOVA, AURORA, CONCURENTA și MINERVA.

În timpul războiului nemții au ridicat literele de plumb și le-au topit pentru armament, așa că în acel timp n-a funcționat în Ploiești decît tipografia *Aurora*, la care lucrau soldați germani, pentru nevoile armatei, și tipografia *Prahova*, condusă de Costache Nicolescu, ca responsabil. La această tipografie se tipăreau cartelele de piine pentru populație.

După război încep să funcționeze și alte tipografii afară de cele arătate mai sus.

Tipografia VOINȚA PRAHOVEI, proprietar Mircea Ionescu. Această tipografie a funcționat mai întâi la Cîmpina și apoi la Sinaia, de unde s-a mutat la Ploiești, în 1918.

Murind Mircea Ionescu, în 1925, tipografia rămîne proprietatea lucrătoarei tipografe Elena Ionescu-Marițiu, care fusese înfiată de Mircea Ionescu. Tipografia a funcționat sub aceeași firmă pînă la naționalizare.

Tipografia COMERȚULUI, proprietar Alexandru Nicolescu; a fost înființată în 1919 cu o mașină plană nr. 5 și a funcționat, la început, într-o cameră a Băncii Comerțului, Paxino, pînă în 1922, cînd s-a mutat în localul propriu, din str. I. Romanescu, nr. 14.

În 1926 tipografia a fost înzestrată cu o mașină plană „PETIT REINHARDT”, cumpărată din Germania.

Murind Al. Nicolescu în 1933, tipografia este condusă de soția sa, Alexandrina Nicolescu și de un frate al ei, Nicolae Cives, pînă după bombardamentul din 1944, cînd, retrăgîndu-se N. Cives, care înființează tipografia *CULTURA*, locul său îl ia Angelo Cives, fratele său. Sub această conducere, tipografia a funcționat pînă la naționalizare.

Tipografia ROMÂNEASCĂ, str. Kogălniceanu nr. 14, societate anonimă, capital social 500 000 lei în 1000 acțiuni, începe să funcționeze din 1923, avînd ca președinte pe profesorul D. Munteanu-Rîmnic, iar conducător tehnic pe D. Miricescu și apoi pe G. Nicolov.

Mașinile au fost cumpărate de la Anca Sigmann; erau fostele mașini ale tipografiei MINERVA. În 1940, tipografia a fost vîndută lui Gh. Preoțescu, care schimbă firma în tipografia PRESA NOASTRĂ.

Tipografia ANCORA, proprietar Marcu Siegler, a funcționat în str. Dr. Radovici, nr. 5. Nu este alta decît tipografia AURORA a lui Max Braunstein. Murind acesta, soția sa vinde tipografia fratelui său, Marcu Siegler, care, la rîndul său, o vinde, la 8 octombrie 1932, lui Leon Florescu și Jak Bercovici, ginerii lui Braunstein. Tipografia devine firmă socială, cu un capital de 20 000 lei, și începe să funcționeze, în această formă, la 28 octombrie 1932.

La 21 decembrie 1939 aceștia o arendează lucrătorului Constantin Simeon zis Simionescu — și funcționează tot sub firma ANCORA. Între timp, la 17 ianuarie 1941, proprietarii o vînd lui Mihail Bobeică, dar rămîne arendată în continuare lui Constantin Simeon, pînă la naționalizare.

Tipografia PRAHOVEANĂ, proprietar Ion Nae G. Voicu, a funcționat mai întîi la Moreni, iar din 1934 a fost mutată în Ploiești, pe str. Romană nr. 80. La 1 februarie 1936, a fost arendată fraților Mărculescu, care îi schimbă firma în tipografia *PROGRESUL GRAFIC*, fiind trecută pe numele lucrătorului G. P. Ionescu, întrucît frații Mărculescu, fiind librari, nu aveau carnet de meșteri tipografi.

După afirmația lui Lică Mărculescu, în 1940 tipografia a fost arendată lui Petre Frînculescu, sub aceeași firmă *Progresul Grafic*, pînă la 1946, cînd Voicu o vinde lui Ștefan Vasilescu, care îi schimbă firma în tipografia *Urgența*.

Tipografia AVÎNTUL GRAFIC, proprietar Ștefan Zinculescu, înființată la 28 aprilie 1928, pe str. Cîmpinei nr. 39. N-a funcționat decît pînă în 1929, căci neputînd plăti ratele, mașinile au fost vîndute lui Ion Ardeleanu și Petre Ștefănescu, care au înființat tipografia *Cartea Românească*.

Tipografia RAPID, proprietar D. Miricescu, fost lucrător tipograf, a funcționat pe str. Tîrgșor. Ia ființă în 1925, cu mașini noi și literă frumoasă, fiind una din cele mai bine înzestrate tipografii din Ploiești. În 1933, cu cererea nr. 4957, a fost înregistrată sub numele de *Tipografia ARTA*, nume sub care a funcționat pînă la naționalizare.

Tipografia cooperativă TEMEIUL, a luat ființă în 1925, președinte fiind avocatul I. G. Obrocea, iar director N. Provian. A funcționat pe str. M. Kogălniceanu.

La 28 ianuarie 1928, tipografia a fost cumpărată de Federația Băncilor Populare și ia denumirea de *Tipografia FEDERALĂ PRAHOVEANĂ*.

Din 1929, conducător tehnic al tipografiei este lucrătorul tipograf Vasile Leonte care în 1938 cumpără această tipografie, ce se va numi în viitor *Tipografia V. LEONTE*.

În 1946, Vasile Leonte arendează tipografia lucrătorilor săi, fiind condusă de lucrătorul tipograf C. Dumitrescu, pînă la naționalizare.

Tipografia UNIREA, societate în nume colectiv, a funcționat pe str. Justiției nr. 6, înregistrată pe numele C. Constantinescu, Cristea Mihăilescu și Gheorghe Preda.

La 18 decembrie 1927, conform cererii înregistrată la Camera de Comerț sub nr. 1494, firma este radiată, dar reînscrisă imediat sub aceeași firmă, numai pe numele lui C. Constantinescu și Cr. Mihăilescu. Tipografia a funcționat pînă la sfîrșitul anului 1948, cînd tipografiile s-au comasat.

Tipografia CARTEA ROMÂNEASCĂ, societate în nume colectiv, proprietari Ion Ardeleanu și Petre Ștefănescu, librari, conducător tehnic fiind Mihail Zoiade. A funcționat din 1929 lîngă palatul Telefoanelor pînă la bombardamentul din 1944, cînd a fost avariata. La 25 noiembrie 1945 mașinile au fost vîndute lui Vasile Leonte și Elenei Ionescu, care au înființat *Tipografia TIPARUL*, întreprindere ce a funcționat pînă la naționalizare.

Tipografia PRESA NOASTRĂ, proprietar G. Preoteșcu, a funcționat din 1940 și pînă în 1944, în localul și cu materialul Tipografiei ROMÂNEASCĂ, de la care a fost cumpărată. Din 1944 ea trece sub administrația Comisiei locale sindicale, care o transformă în tipografia *Presa muncitorească*, deși, în 1948, ea apare, la comasare, tot cu firma *Presa noastră*.

La începutul celui de-al doilea război mondial, în Ploiești existau următoarele tipografii:

LUMINA, CONCURENȚA, AURORA, VOINȚA PRAHOVEI, COMERȚULUI, CARTEA ROMÂNEASCĂ, PRESA NOASTRĂ, ARTA, UNIREA, PROGRESUL GRAFIC, VASILE LEONTE, VIITORUL, MINERVA.

După 1944 intervin schimbări în unele tipografii existente și iau ființă altele noi. Astfel, tipografia *Presa Noastră* este preluată de Comisia locală sindicală și este condusă de G. Georgescu, președintele sindicatului tipografilor din Ploiești. Aici se tipăreau manifestele Partidului Comunist și toate tipăriturile sindicatului.

Tipografia *LUMINA* este arendată lui Toma Petrescu, care-și schimbă firma „*La Arendașul TIPOGRAFIEI LUMINA*”. Sub această firmă funcționează de la 1 mai 1945 și pînă la naționalizare.

Tipografia CULTURA, pe str. Democrației, este înființată în 1945 de Nicolae Cives, cu mașini cumpărate de la fosta tipografie *MRACEK* din Buzău.

Tipografia CARAGIALE, proprietar G. Șerbănescu, a funcționat pe str. Caragiale, fiind vîndută apoi lui G. Plopeanu, care, la rîndul lui, a trecut-o Fabricii de hirtie Scăieni, unde se află și astăzi.

Tipografia URGENȚA, înscrisă la 1 ianuarie 1946 pe numele lui Ștefan Vasilescu. După declarația lui, tipografia ar fi fost a lui D. Moldoveanu, care mai avea o tipografie și la Tîrgoviște. După spusele lui Lică Mărculescu, această tipografie ar fi funcționat cu mașinile cumpărate de Ștefan Vasilescu, de la Ion Nae G. Voicu. A funcționat pe str. Văleni nr. 11 pînă în 1948, cînd a fost donată statului.

Tipografia ANTON STOICA, a început să funcționeze în str. Cavafi cu mașini cumpărate din București și a funcționat din 1947 și pînă la comasarea din 1948.

Tipografia DEMOCRATUL, patroni I. Ardeleanu și Petre Ștefănescu, a început să funcționeze în 1947, pe str. Romană.

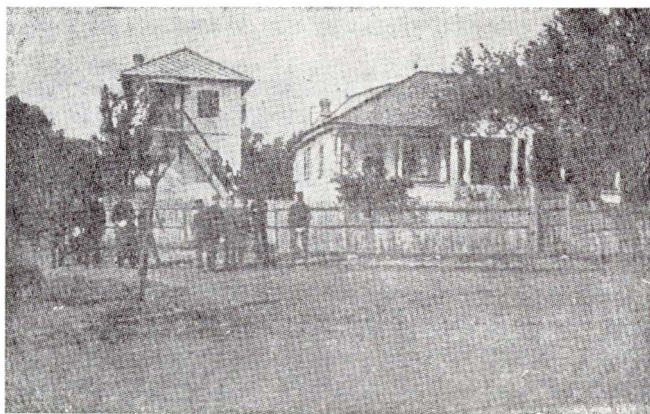
Existau în Ploiești înainte de comasare și naționalizare următoarele tipografii:

LA ARENDAȘUL TIPOGRAFIEI LUMINA, COMERȚULUI, CONCURENȚA, ANCORA, VOINȚA PRAHOVEI, TIPARUL, ARTA, VASILE LEONTE, PRESA NOASTRĂ, CARAGIALE, CULTURA, UNIREA, URGENȚA, ANTON STOICA, VIITORUL, MINERVA și DEMOCRATUL.

La fabrica de încălțăminte „Mociornița”, pe strada Vasile Lupu, exista încă o tipografie, care, însă, n-a apucat să fie pusă în funcțiune de proprietar, ea fiind naționalizată.

Imobilul din Ploiești, str. V. Roaită, unde a funcționat tipografia „Unirea“

Vălenii de Munte. În clădirea din stînga se afla tipografia „Datina Românească“

TIPOGRAFIILE DIN CELELALTE LOCALITĂȚI ALE JUDEȚULUI PRAHOVA

Istoricul celorlalte tipografii din județul Prahova, îl facem în ordinea alfabetică a localităților în care au funcționat aceste tipografii.

BREAZA DE SUS

Tipografia I. BABOIANU, mutată în 1902 de la Sinaia, funcționează în această localitate pînă la 31 iulie 1904 cînd este mutată la Cîmpina.

Între 19 octombrie și 21 decembrie 1903, tipărește ziarul independent *Breaza*.

Tipografia GLIM, proprietatea generalului Ion Manolescu, funcționează pentru nevoile întreprinderilor Glim, după primul război mondial și pînă la naționalizare. Tipărea numai afișe, cărți de vizită, etichete etc.

BUȘTENI

Tipografia V. TEODORESCU, existentă în 1921, cînd tipărea periodicul „*Tricolorul*“, iar în 1925, *Voința*.

Murind V. Teodorescu, tipografia este vîndută lui Buznea, care-i schimbă firma în *Tipografia BUZNEA*, ce a funcționat pînă la naționalizarea tipografiilor.

CÎMPINA

Tipografia I. BABOIANU, adusă de la Breaza în 1904, dar în același an este mutată la Sinaia, de unde fusese adusă la Breaza de Sus.

Tipografia MIRCEA IONESCU, a funcționat între 1907 — 1912, cînd a fost mutată la Sinaia.

Tipografia MUNTENESCU și GOLOGAN, a funcționat în str. Municipală nr. 37 și a fost înființată în 1909, cu mașinile tipografiei I. Baboianu, care era socrul lui Gologan. În 1925 o parte din tipografie a fost vîndută lui N. Iorga, la Vălenii de Munte, iar altă parte a rămas la Cîmpina, pînă în 1929, cînd a fost mutată la Brașov.

Tipografia GUTENBERG, proprietar M. Gheorghiu, a fost înființată în 1911 și a funcționat pe str. Carol nr. 81 pînă în 1952, cînd a fost desființată, mașinile fiind vîndute la Ploiești, Tîrgoviște, Brașov și Cîmpina și Soc. Steaua Română.

Tipografia MORITZ SIGMANN, de mică importanță, a funcționat din 1907 pînă în 1912, cînd a fost mutată la Ploiești.

Tipografia STEAUA ROMÂNĂ, a luat ființă cu mașini cumpărate de la M. Gheorghiu — Tipografia Gutenberg — și executa lucrări necesare industriei petroliere locale.

Tipografia I. ȘTEFĂNESCU, înființată de I. Ștefănescu în 1931, a funcționat pînă în 1948, cînd mașinile au fost mutate la Ploiești.

Tipografia JEAN C. IONESCU, funcționează din 1933 și pînă în 1934 cînd este vîndută negustorului Ion Nae G. Voicu, care o transformă în *tipografia PRAHOVEANU*, mutată în același an la Ploiești.

SINAIA

Tipografia I. BABOIANU, a funcționat de la 4 iulie 1890 și pînă în 1902, cînd a fost mutată la Breaza de Sus și apoi la Cîmpina, de unde a fost readusă la Sinaia în 1904. Tipografia a trecut apoi în proprietatea ginerelui său, Gologan, care, în 1909, o mută la Cîmpina sub firma „*Muntenescu și Gologan*”, primul fiind asociat.

Tipografia UNIREA, proprietar N. Jugănaru. Nu știm precis data înființării și cit a funcționat, dar între 19 iulie — 19 octombrie 1898, tipărea „*Sinaia*”, periodic transformat în „*Informatorul Prahovei*”, de două ori pe săptămîină, care continuă să apară și între 18 martie 1899 și 5 octombrie 1903.

Tipografia MIRCEA IONESCU, mutată în 1912 de la Cîmpina și apoi în 1918 este mutată în Ploiești sub firma VOINȚA PRAHOVEI, tipografie care în 1925 rămîne proprietate a Elenei Ionescu-Marițiu, înfiată de Mircea Ionescu.

VĂLENII DE MUNTE

A fost cel mai important centru tipografic din județul Prahova, pînă în 1940, cînd a fost asasinat, de legionari, cărturarul Nicolae Iorga, animatorul cultural al acestui centru.

Tipografia *NEAMUL ROMÂNESC* — societate anonimă pe acțiuni, a fost înființată la 24 aprilie 1908 de simpatizanți ai profesorului N. Iorga. Această tipografie a funcționat în Vălenii de Munte pînă către sfîrșitul anului 1916.

În 1919 tipografia a fost transportată la București și contopită cu tipografia înființată la Iași în timpul războiului și cu tipografia Gologan din București au alcătuit tipografia *CULTURA POPORULUI ROMÂNESC*, instalată în str. Lipsani.

În timpul primului război mondial n-a funcționat nici o tipografie în Vălenii de Munte.

La sfîrșitul anului 1920 ia ființă un mic atelier — *Tipografia „TELEAJENUL”*, pe str. Carol nr. 139, din inițiativa harnicului învățător Dim. I. Brezeanu.

Teleajenul, foaie pentru popor de învățămînt și gospodărie publică și privată, Anul I, nr. 1 din 18 ianuarie 1920, cuprindea articolul *Tipografia „TELEAJENUL”*, în care, după ce se arată rostul unei tipografii, se spune: „ne-am adunat din toate părțile economiile, ne-am lipsit pe această vreme de îngrijitoare și de unele lucruri neapărat trebuincioase și am înființat Tipografia „Teleajenul”, care este menită să lucreze în deosebi pentru luminarea și prosperitatea poporului din părțile locului.

Mică și neîndestulată cu cele trebuincioase, sperăm că fiind încurajată de toți oamenii de bine care-i înțeleg ființa, această tipografie va ajunge cu

vremea să stea la sfadă și cot la cot cu cele mai de seamă tipografii provinciale din țară și de aiurea.

Nu se încumetă să umple golul lăsat în Văleni de Tipografia „Neamul Românesc“, căci nu dispune de asemenea mijloace, dar nădăjduiește să pătrundă cu tipărițiile sale cât mai adînc în păturiile sociale din satele de prin prejur.

Și dacă ne vom atinge scopul, sau vom lăsa urmașilor noștri o îndrumare sigură către ei, vom fi fericiți“.

Începutul era, în adevăr, foarte modest. Se reducea la o mașină mică, tip Boston. Conducătorul tipografiei era Al. Teodoru, care lucrase la Tipografia Neamul Românesc.

Ea avea să îndeplinească modestele nevoi locale pînă în 1924 cînd vechile mașini aduse de la Văleni, împreună cu cele de la Iași, sînt din nou duse la Vălenii de Munte, alcătuiind „AȘEZĂMÎNTUL TIPOGRAFIC DATINA ROMÂNEASCĂ“, care a funcționat pînă în 1940, cînd tipografia a fost împrăștiată.

Tipografia avea o mașină „Tipograf-Lintip“, 2 mașini plane nr. 10 și o mașină plană nr. 12. Șeful atelierului era Onciu.

Avea și o secție de legătorie cu o mașină de cusut cu ață și o mașină Rapid de cusut cu sîrmă, în afară de mașinile auxiliare. Șeful atelierului de legătorie era Al. Teodoru, care ne-a completat informațiile despre această tipografie.

Multe din publicațiile și cărțile lui N. Iorga și ale altor valoroși scriitori au fost tipărite în condițiuni ireproșabile la această tipografie.

SITUAȚIA TIPOGRAFIILOR DUPĂ 1948

Pentru desăvîrșirea revoluției culturale în țara noastră, ca o consecință a revoluției politice, economice și sociale, produsă după 23 August 1944, trebuia ca tiparul să înceteze a mai fi un mijloc de îmbogățire și să fie un instrument cultural, pus în slujba poporului.

În decembrie 1948, tipografiile au fost comasate sub o administrație unică, cu denumirea *TIPOGRAFIA MINERVA*, toate celelalte tipografii fiind considerate ateliere.

La 1 ianuarie 1951, unitatea tipografică din Ploiești a fost naționalizată, fiind pusă sub conducerea Centrului Poligrafic nr. 3 din București, unitatea din Ploiești fiind numită „*Filiala 13 Ploiești*“.

La 1 ianuarie 1953 filiala a devenit întreprindere autogestionară, avînd ca for tutelare Ministerul Culturii.

De la 1 aprilie 1957 întreprinderea a trecut la Sfatul popular al regiunii Ploiești, iar de la 1 aprilie 1958, ca întreprindere autogestionară sub conducerea Sfatului popular al orașului Ploiești, sub firma:

ÎNTEPRINDERE POLIGRAFICĂ PLOIEȘTI

Întreprindere industrială de stat

De la acea dată întreprinderea funcționează într-un local mare, spațios și igienic, pe str. Vasile Lupu nr. 45. Are o secție tipografică împărțită în următoarele sectoare: zețărie, mașini plane, lintip, paginație, stereotipie, rotativă și legătorie, fiecare sector avînd specificul lui.

În întreprindere lucrează peste 300 salariați, avînd ca personal de conducere un director, un inginer șef și un contabil șef.

În această tipografie se tipărește, din 1952, cotidianul „Flamura Prahovei”, în 35.000 exemplare.

De la 1 aprilie 1955 a funcționat și o secție de tipografie pe lângă „Combinatul industrial orășenesc „Progresul”, str. S. M. Kirov. nr. 141.

Astăzi, Combinatul Progresul nu mai are secție de tipografie și legătorie.

În județul Prahova, mai funcționează la Cîmpina două tipografii — o subunitate a Întreprinderii poligrafice Ploiești și o secție poligrafică a Ministerului Petrolului, una la Bușteni, la fabrica de hîrtie, și alta la fabrica de hîrtie Scăieni, toate servind numai interesele acestor întreprinderi.

Din iulie 1963 „Întreprinderea Poligrafică Ploiești” aparține Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă — Centrala Industriei Poligrafice, sporindu-și inventarul cu o rotativă nouă cu 2 role de tip Plamag, cu toate mașinile anexe pentru tipărit ziare, o mașină plană de tipar automată, o alta plană cu aparat de pus coale, noi mașini de cusut cu sîrmă, model 1966, și două mașini automate de tăiat hîrtie.

Tipărește, în prezent, cotidienele: *Flamura Prahovei*, *Viața Buzăului*, *Dimbovița* și alte periodice săptămînale, ca *Metalurgistul*. Are subunități în orașele Buzău, Tîrgoviște și R. Sărat.

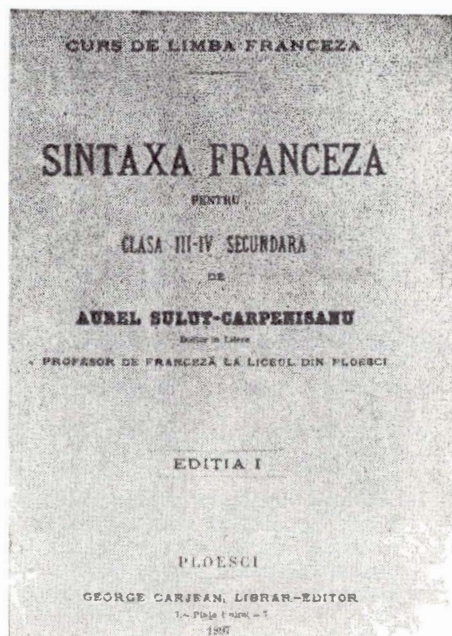
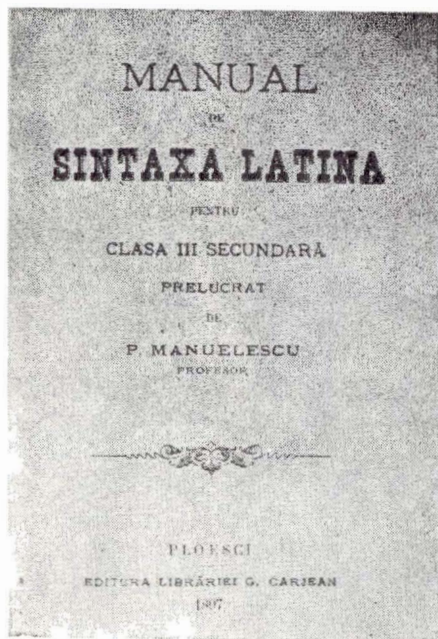
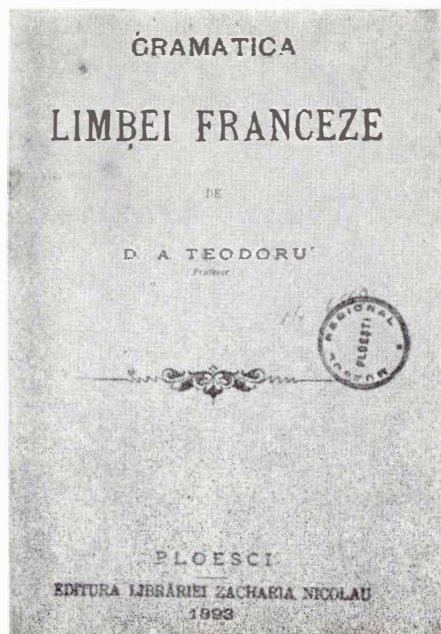
UNELE LUCRĂRI APĂRUTE ÎN TIPOGRAFIILE PRAHOVENE

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipă- ririi	Tipografia
— Lege pentru înființarea unui nou sistem monetar și fabricarea monetei naționale	—	1867	Gh. Wallenstein
— Discursuri pronunțate cu ocazia adunărilor electorale	Alexandrescu, M.	1868	„
— Democrația — ziar	Candiano, Popescu Al.	1869	„
— Amiculu școlei — revistă	Eliade, P.I.	1869	„
— Misterele politice ale orașului Ploiești	Drăgulinescu Thoma	1870	„
— Privire la trecutul poporului român	Iennescu, C.	1873	Ioan Gh. Costescu
— Expunerea situațiunii județului Prahova pe 1873	—	1874	„
— Elementele de pedagogie și metodologia teoretică și practică pentru usul institutorilor și învățătorilor primari	Eliade, P.I.	1874	„
— Stilu epistolaru	Romanescu, I.I.	1874	„
— Pharul sau bunele exemple ale părinților mult folosesc fiilor	Antinescu, Z.	1874	„
— Activitatea Secțiunii de Prahova a Societății pentru învățatura poporului român	Iennescu, C.	1875	„
— Comerțul cu operațiunile lui și ținerea registrelor în partide simple și duble	Eliade, P.I.	1875	„
— Vocea Prahovei — săptăminal	Iennescu, C.	1875	„
— Monitorul orașului Ploiești	„	1875	„
— Luptătorul — ziar	Un comitet	1876	„
— Moderațiunea — ziar	„	1876	„
— Prahova — ziar conservator	„	1876	„
— Arithmetica elementară	Crapellianu, N.	1877	„
— Statistica urbei Ploiești cu o descriere a Ploieștilor și în scurt a jud. Prahova	Girleanu, Ion C.	1880	„
— Noțiuni de Economie Politică și Finanțe	Pretorian, Al.	1881	Ioan Gh. Costescu
— Sub imperiu — memoriile unui republican, de A. Ranke — traducere	Girleanu, Ion C.	1881	„
— Un oaspe filo-român — schiță literară	Antinescu, Z.	1882	Progresul

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— Flori de pe Carpați	Antinescu, Z.	1882	Progresul
— Extracție din istoria Românilor	Drăgoșescu, B.	1882	"
— Retorica	Negoescu, Cristu	1883	"
— Curs elementar de l. germană	Maurer, I.	1885	"
— Sistemul verbal	Maurer, I.	1886	"
— Preumblările la Sinaia	Nifon, iermonahul	1886	"
— Instrucțiuni relative la administrarea și conducerea comunelor rurale	Prefectura jud. Prahova	1890	"
— Autobiografia mea	Antinescu, Z.	1896	"
		1897	"
— Basme, snoave, ghicitori — culegeri	Popescu-Ciocănel	1898	"
— Mănăstirea Găvanu	"	1898	"
— Întia carte de scriere și citire	Ionescu, G. S., Tomescu, Gh., Vlădescu, I.	1899	"
— Încă trei ani de viață — supliment la opera Autobiografic	Antinescu, Z.	1899	"
— Una alta — anecdote	Băicoyano, N.	1893	"
— Materialismul și origina vieții	Arzic, St.		"
— Un consiliu bătrânesc pentru bătrâni și pentru cei ce vor deveni bătrâni	(Un bătrîn cu experiență (Antinescu, Z.)	1901	"
— Ștefan cel Mare pe patul de moarte	Silvan Gh. (Becescu)	1904	"
— Dorul de țară	Smara (Smaranda Gheorghiu)	1904	"
— Elemente de geografia jud. Prahova	Enescu, George S.	1905	"
— De peste prag — dramă în 3 acte	Lovinescu, Eugen	1906	"
— Pentru Neatîrnare — roman războinic — a III-a mie	Silvan, Gh.	1906	"
— Un om pierdut — conferință	Becescu, Const. I.	1908	"
— Curs de fortificație	Arbore, Em. — maior	1909	"
— Carte de citire pentru cls. a IV urbana, ed. a III-a,	Coșbuc, G., Dima, G.A., Costescu, N. G. și Stoienescu, G.	1909	"
— Carte de citire pentru divizia a III-a rurală	Coșbuc, G., Dima, G., Costescu, N. și Stoienescu, G.	1910	"
— Jocuri școlare și jucării pentru copii	Pavlov, Paul I.	1910	"
— La frații de la Pind — note de excursie	Dem-Agraru, I.	1912	"
— Starea sanitară a județului Prahova pe 1910	Nicolae Gh., doctor	1912	"
— Lacrămi de copil — versuri	Morcovescu, St. P.	1912	"
— Din trecutul Ploieștilor	Zagoriț, Gh.	1914	"
— Călăuza orașului Ploiești	Carapancea, D.	1914	"
— Noțiuni de chimie elementară și experimentală, cl. a IV-a secund.	Constantinescu, Gh.	1914	"
— Reclădirea spitalului Boldescu	Ienescu, C.	f.a.	Democratul
— Geografia județului și a urbei Ploiești (Edit. Z. Nicolau)	Ionescu Junior, Iosiph și Crapeleanu, C. D.	1885	"

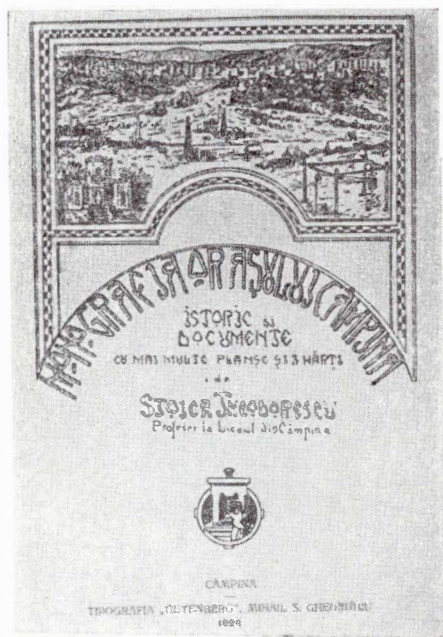

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— Elemente de agricultură și grădinarie (Ed. III-a. Editura Z. Nicolau)	Alexandrescu, P.	1887	Democratnl
— Curs teoretic și practic de l. franceză — Partea întâia	Maurer, I.	1887	„
— Diverse...	Negoescu, Cr.	1887	„
— Misiunea femeii pe pământ. Femeile celebre din antichitate	Antinescu, Z.	1888	„
— Elemente de mineralogie (Ed. Bibliotecii G. Cârjeu)	Micesscu, N.I.	1888	„
— Curs practic și teoretic de limba germană, pentru uzul elevilor începători (Edit. libr. Nicolau, Z.)	Segall S, institutor	1890	„
— Curs elementar de aritmetică practică (Ed. I-a. Editura libr. Nicolau, Z.)	Spirescu, Bucur	1890	„
— Geografia județului Prahova	Iennescu, C.	1890	„
— Ortografia limbii române	Romanescu, I.	1891	„
— Legende istorice și poezii naționale și morale (Editura Nicolau, Z)	Mihăilescu, A.I.	1892	„
— Gramatica limbii elene — Etimologie. Partea a II-a (Edit. Nicolau, Z.)	Nisipeanu, Ilie R.	1892	„
— Curs de gramatică elementară pentru uzul școlilor secundare	Spirescu, B.	1893	„
— Elemente de istorie sacră	Ștefănescu, Eufrosin	1893	„
— Gramatica limbii franceze, part. I. (Edit. libr. Nicolau, Z.)	Teodoru, A.D.	1893	„
— Călăuza judecătorului de pace	Ștefănescu Priboy	1894	„
— Gramatica limbii franceze, partea a II-a	Teodoru, A.D.	1894	„
— Genul enigmatic în literatura populară română	Moruzi, Ioan A.C.	1896	„
— Istoria economiei politice, ed. a II-a	Pretorian, A. A.	1896	„
— Manual de sintaxă latină pentru clasa a III-a secund. (Cârjeu)	Manuelescu, P.	1897	„
— Gramatica latină pentru cls. II-a secund., ed. III-a.	Manuelescu, P.	1898	„
— Satul — revistă enciclopedică	Brezeanu, D.I.	1898	„
— Politică și școala	Raica, T	1903	„
— Anuarul băncilor populare din România	Brezeanu, D.I.	1903	„
— Teișani — foaie lunară	Brezeanu, D.I.	1904	„
— Sinaia — Predeal; de două ori pe săptămână	Ionescu, Mircea	1905	„
— Munca și comerțul Prahovei, săptăm.	Ionescu, Mircea	1906	„
— Dicționar turc-român	Popescu-Ciocănel, GH.	1908	„
— Abecedar român	Ionescu, G.S.	1883	Tip. Modernă
— Început de geografie (pentru clasa a II-a primară) și geografia județului Prahova.	Brezeanu, Dim, I.	1892	„
— Carte de citire pentru uzul școlilor române israelite	Gold, A.S.	1896	„
— Studii literare	Raica, Th.	1897	„
— Profeția lui Obadia-traducere	Popescu-Mălăiești, I.	1900	„

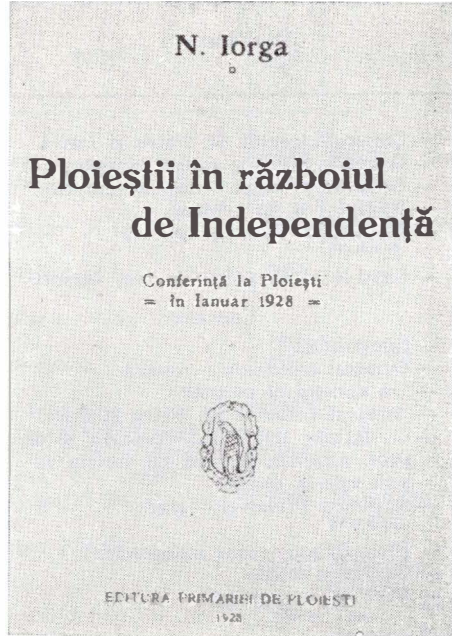
Alte lucrări tipărite la Ploiești

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— Necesitatea conlucrării elementului român cu cel străin în exploatarea petrolului.	Alimăneşteanu, C	1901	Modernă
— Lacrimi — versuri	Minescu, Maria (Maxim)	1904	"
— Omorul ritual	Brezis, I.H.	1911	"
— Curs de contabilitate	Voiculescu, Toma	1911	"
— Miomepedia sau cum putem învăța o limbă străină la fel cum se învață limba maternă	Socolin, I	1913	"
— Școala viitoare — revista învățătorilor	Comitet	1898	"
— Stindardul — ziar național liberal		1899	Tip. Lumină
— Datine și credințe naționale, conf.	Ionescu Quintus, I.	1899	"
— Praforița — jurnal la modă	Prușan, N.	1900	"
— Un document — Primul congres al învățătorilor din România ținut la Ploiești în zilele de 28, 29 și 30 dec. 1898.	Timuș, Mihail.	1901	"
— Cele mai bune povețe părintești	Constantinescu, C., învățător.	1901	"
— Geografia economică a României, a Europei cu posesiunile Europei din celelalte continente. Ed. I.	Lăzărescu, Andrei și Iacobescu, Nic.		
— Caet de sarcini pentru executarea planului orașului Ploiești de către Institutul geografic al armatei	—	1902	"
— Viața modernă în raport cu educația morală	Chirică, G.	1904	"
— Din istoria culturală națională	Wallenstein, Pius	1905	"
— Ploiești — ziar săptăminal	Dumitrescu, D.	1905	"
— „Prinos” lui Cuza Vodă și „Faptul Unirii”.	Prușan, N.	1909	"
— Congresul de la Constanța	Ionescu-Lungu,	1911	"
— Război sau neutralitate — răspuns d-lui Dobrogeanu-Gherea.	Becescu-Silvan, Gh.	1915	"
— Să nu te superi că glumesc, revistă umoristă.	Fernic, I și Dragomirescu, C.M.	1928	"
— Gazeta Ploieștilor	Comarnic, Gr.	1936	"
— Buletinul oficial al Camerei de comerț și industrie Ploiești	—	1941	"
— Buletinul oficial al municipiului Ploiești	—	1946	"
— Procesul profesorilor din Ploiești	—	1904	Prahova
— Judecarea profesorilor sub „omul școlii”	Raica, Th	1904	"
— Apărarea domnului profesor I. Lupescu, pronunțată la Comisia de judecată a profesorilor secundari și superiori de la 20 sept. 1902.	Boltuș, Lucian, G.	1904	"
— Elemente de statistică și demografie	Boltuș, Lucian, G.	1904	"
— Carpații — ziar conservator	Barzon, T.C.	1904	"

Alte lucrări tipărite la Ploiești și Cimpina

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— 24 Ianuarie — conferință	Rădulescu, Andrei	1905	„
— Industria națională sau neregularitățile de la Primăria orașului Ploiești.	Constantinescu, M.	1909	Tip Prahova
— Noțiuni asupra fabricațiunii petrolului.	Parligas, Tr.D.	1920	„
— Origina și rolul social al boierilor	De un democrat	1911	„
— Știrea — săptăminal	Mărgineanu, Har.	1927	Tip. Aurora
— Luptătorul — ziar independent	Paraschivescu, Cătălin	1929	„
— Cetea de codri „Sinaia”. Ed. II; proză și poezii.	Hoitan, R.N.	1898	Tip. Gutemberg
— Poezii	Mănciulescu, D.I.	1899	„
— Versuri	Pop, V.	1900	„
— Cum trăim, studiu de moravuri din viața noastră publică și privată	Zevedei, I.S.	1915	Tipografia Concurența
— Politica externă a guvernului	Becescu, Silvan, Gh	1916	„
— Poezii	Dumitrescu, G.	1920	„
— Monografia com. Chiojdeanca	Rădulescu, Andrei	1921	„
— Anuarul Liceului Sfinții Petru și Pavel pe 1921/22.	Constantinescu, Gh.	1922	„
— Buletinul Municipiului Ploiești	—	1927	„
— Poiana viitoare — revistă	Mateescu, I.	1929	„
— Sarmizegetuza I.	Zagoriț, C.-colonel	1937	„
— Flacăra — revistă	Tudosie, I.	1937	„
— Monografia com. Păcureți	Nicolescu-Păcureți, A.	1912	Tip. Isbînda
— Caledoscopul organic al jud. Prahova. Portrete Prahovene.	Rioșianu, Al. S.	1912	„
— Buletinul oficial al Asociației generale a învățătorilor din România	Ionescu-Lungu, C.	1912	Tip. Speranța
— Expansiunea economică a României	Ștefănescu-Galați, S.	1914	„
— Călugărenii sub o înfățișare nouă	Zagoriț, C. col.	1940	Tipografia Vasile Leonte
— Radu de la Afumați — monografie istorică	Palade, T.	1923	Tip. Românească.
— Perspective — versuri	Ionescu, St. V.	1925	„
— Curentul Prahovei — ziar politic independent	Roșu, T. I.	1930	„
— Cuvîntul Prahovei — ziar	Călin, I.	1931	„
— Harta munților Carpați dintre Maramureș și Moravia	Zagoriț, C.	1939	„
— Călăuza orașului Ploiești	Alexandrescu, Gh. Gh.	1925	Tip. Comerțului
— Îndreptarea — revistă lunară	Un comitet	1936	„
— Economic politică pentru cls. a VII-a seminarii și școli normale	Dedulescu, P.	1937	„
— Istoricul Liceului Sf. Petru și Pavel	Teodorescu, Stoica	1940	„
— Discurs asupra metodei, de René Descartes, trad.	Iancu-Ghidu, George	1941	„
— Veline — versuri	Mihăilescu, Titus,	1945	„

Lucrări tipărite în Ploiești

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— Curierul Liceului Sf. Petru și Pavel	—	1945	Tip. Comerț.
— Genurile poetice; tablou sinoptic	Enciu, C. și Ripeanu, C.M.	1964	"
— Genurile prozaice — tablou sinoptic	Ripeanu C.M. și Enciu, C.	1946	"
— Rădăcini și lut - versuri	Nicolae Trestieni, AL.	1946	"
— Noțiuni de stilistică literară	Ripeanu, C.M. și R. Ionescu, Grigore,	1947	"
— Citiți-le la un pahar de vin, versuri	Fernic, Ionel	1931	Tip. Lib. Cartea Românească
— Spovedanie	Ionescu-Lungu, C.	1934	"
— Curierul seniorilor — revistă	Negulescu, T.	1934	"
— Un apostol al moților	Petrescu-Sava, Gh.	1936	"
— Anuarul Liceului Sf. Petru și Pavel	Teodorescu, Stoica	1937	"
— O datorie împlinită — omagiu d-lui prof. Aurelian Moșoiu cu ocazia ieșirii sale la pensie	—	1937	"
— Acțiunea Prahovei — ziar	Dinu, Nicolae	1929	Tip. D. Miricescu.
— Ploieștii noi — ziar independent	Petcu, C.	1932	"
— Cuvînt și faptă	Popescu Strejnic, Al.	1933	"
— Veac nou — revistă	Alexiu, St. și Mărgineanu H.	1934	"
— Colindele	Enciu, C.	1946	"
— Opinia liberă — ziar	Dinu, N.	1930	Tip. Unirea
— Prahova — revistă	Tudosie, I.	1934	"
— Mugurași — revistă	Ripeanu, C.M.	1934	"
— Buletinul Camerei de comerț Ploiești	Papina, Stelian	1942	Tip. Unirea
— Tablou sinoptic și cronologic al lit. române, sec. XVI, XVII și XVIII-lea	Ripeanu, C.M.	1944	"
— Siluete — versuri	Enciu, C.	1946	"
— Îndrumări morale — călăuza elevilor și diriginților de clase	Tănăsescu, Cr.	1946	"
— Păstorul cel bun — prelucrări	Ripeanu, C.M.	1946	"
— Acțiunea — ziar	Ripeanu, C.M.	1946	"
— Cîmpina — ziar-revistă	Dinu, N.	1936	Tip. Voința Prahovei
— Sarmizegetuza II	Tudor, M. Al.	1928	"
— Istoricul cartierului Bereasca	Zagoriț, C.	1937	"
— Micul semănător — revistă	Tomescu, Gogu	1938	"
— Presa — ziar	Gogu, G.D.	1944	"
— Mărțișorul — revista școlară	Fulga, H.F.	1944	"
— Gina — schiță	Stamate, Victor	1945	"
— Călugărenii sub o nouă înfățișare	Stroescu, I.	1946	"
— Prahova noastră — revistă	Zagoriț, C.	1940	Vasile Leonte
— Gînd prahovean — revistă	Niculescu-Vătășoiu, I.	1937	Presa noastră
— Haz de necaz — epigrame	Secrețeanu, Leonida	1942	"
— Viața și opera lui Radu Popescu	Ionescu-Qintus, Mircea	1942	"
— Noțiuni de compoziție	Simache, N.I., Cristescu, Tr.	1943	"
— O seamă de cuvinte — versuri	Ripeanu, C.M.	1944	"
— Influența literaturii ruse și sovietice asupra scriitorilor români	Popescu, Paul, D.	1946	"
— Dumbrava cu dor — versuri	Enciu, C.	1947	"
	Tomoioagă, M.	1946	Rapid

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— Junimea și Titu Maiorescu — studii	Enciu, C.	1946	Rapid
— Nicolae Bălcescu — conferință	Enciu, C.	1946	„
— Din activitatea muzeelor noastre — revistă	Simache, N.I.	1957	Întrep. Polig. Ploiești
— Răscoalele țăranilor din reg. Ploiești	Simache, N.I.	1957	„
— Din folclorul nostru — Cintecul și portul popular	Ionescu, Gh., Simache, N.I.	1957	„
— Opere alese	Danielescu, I Cr.	1957	„
— Să ne cunoaștem trecutul istoric al județului	Simache, N.I.	1958	„
— Flamura Prahovei	Organ al Comit. Jud. Prahova al P.C.R. și al C.P.J.	1957	„
— Viața Buzăului — cotidian	Organ al Comit. jud. Buzău al P.C.R.	1968	Întrep. Poligr. Ploiești
— Metalurgistul — săptăminal	Uzina 1 Mai		„
— Breaza — ziar independent	—	1903	Baboianu Breaza
— Tricolorul	—	1921	Tip. V. Teodorescu-Bușteni
— Voința — ziar	—	1925	„
— Influența mediului geografic și istoric asupra dezvoltării popoarelor	Teodorescu, Stoica	1921	Gutenberg-Cîmpina
— Știință pentru toți	Anestin, V.	1924	„
— Monografia orașului Cîmpina	Teodorescu, Stoica	1924	„
— Monografia Telegii	Teodorescu, Stoica	„	„
— Cîmpina — ziar săptăminal	Un comitet	1894	Muntenescu G
— Traian — ziar independent	Un comitet	1903	„
— Călăuza viitorului — revistă	Un comitet	1903	„
— Guriță — ziar — revistă	Un comitet	1904	„
— Strada — ziar liber	Miu, Teodor, Al.	1924	„
— Istoria bisericii, vol. I și II	Iorga, N.	1908	Văleni de Munte-Neamul Românesc
		1909	
— Țara românilor I, România jud. Prahova	Iorga, N.	1910	„
— Războiul pentru independență	Iorga, N.	1911	„
— Istoria comerțului românesc	Iorga, N.	1912	„
— Romîni, vecinii și chestiunea Orientului apropiat	Iorga, N.	1912	„
— O luptă literară, vol. I.	Iorga, N.	1924	Datina Românească
— Istoria literaturii românești, vol. I, II și III	Iorga, N.	1925	
		1928	„
		1933	„
— Ploieștii în războiul de independență	Iorga, N.	1928	„

Titlul lucrării	Autorul	Anul tipăririi	Tipografia
— Istoria poporului român — traduc. din l. germană de Otilia Enache Ionescu	Iorga, N.	1928	Datina Românească
— Istoria literaturii românești, introducere sintetică	Iorga, N.	1929	„
— Cărți reprezentative din viața omnirii — vol. al IV-lea	Iorga, N.	1931	„
— Isprava	Iorga, N.	1932	„
— Istoria arhitecturii din Muntenia și Oltenia. Vol. I, II și III.	Ghica-Budești, I.	1933	„
— Un student român în străinătate acum o jumătate de veac — maramureșanul Arsenio Anderco — jurnalul	Iorga, N.	1934	„
— La France de terre sainte	Iorga, N.	1934	„
— Istoria literaturii românești contemporane, vol. I și II	Iorga, N.	1934	„
— Buletinul Comisiei monumentelor istorice	—	1936	„
— Istoria românilor — vol. I—XI	Iorga, N.	1936	„
— Lipsuri și îndreptări ploieștene	Iorga, N.	1938	„
— România, cum era pînă în 1918. România munteană	Iorga, N.	1939	„
— România cum era pînă în 1918— Moldova și Dobrogea	Iorga, N.	1940	„

DIN ACTIVITATEA PUBLICISTICĂ A LUI D. I. BREZEANU

Prof. MIHAIL VULPESCU

Încercăm prin cele ce urmează să omagiem activitatea bogată și multi-laterală a unui fiu al comunei Teișani, învățătorul Dumitru I. Brezeanu, de la a cărui naștere s-au împlinit în anul 1968, 100 de ani.

În articolul de față va fi abordat un singur aspect al prestigioasei activități desfășurată timp de șapte decenii pe ogorul școlii și al culturii de Dumitru I. Brezeanu, și anume activitatea sa publicistică, impresionantă ca volum și interesantă ca problematică.

A colaborat activ la revistele: „Viața“, editată de Vlahuță, „Neamul românesc“ scoasă de Iorga, „Școala Prahovei“, „Brazda“ și alte publicații care se adresau cu precădere satului, învățătorilor și țăranilor.

Articolele și lucrările publicate în aceste reviste ar face, ele singure, obiectul unei comunicări de dimensiunile celei de față; de aceea voi sublinia numai aspectul ce mi se pare esențial, și anume pledoaria înflăcărată pentru ridicarea culturală și economică a satului, apelul adresat intelectualilor din mediul rural de a se dăruși operei de luminare a țăranimii.

Și trebuie spus că a existat, în ceea ce-l privește pe D.I. Brezeanu, o strânsă legătură între vorbă și faptă. Nu s-a limitat să emită idei, ci s-a ocupat direct de punerea lor în practică. Și exemple sînt multe. A militat pentru înființarea băncilor populare și a înființat asemenea organisme economice; a militat pentru înființarea de biblioteci populare, societăți culturale și atenee populare și le-a înființat el mai întîi în satul din care s-a ridicat.

A considerat că și prin intermediul cuvîntului scris se poate contribui la luminarea maselor de obidiți, apăsăți de arendași și moșieri, și a editat pe cheltuială proprie o serie de publicații: „Teișanii“ (1904), „Teleajenul“ (1920), la care se adaugă „Curierul băncilor populare“ (1903), primul periodic de acest fel din România. A fost unul din fondatorii publicației „Revista învățătorilor și învățătoarelor din România“, editată la Buzău. Vom începe referirile la cuvîntul scris în gazetele tipărite pe cheltuială proprie și cu majoritatea articolelor semnate de cele mai multe ori de fondator și de mult iubita-i tovarășă de viață, cu revista „Satul“ al cărei prim număr apare în aprilie 1898.

Coperta cuprinde, pe lîngă titlu, mențiunea „Revistă enciclopedică pentru vulgarizarea (popularizarea, n.n.) științelor utile printre săteni“. Costul unui număr era 30 de bani, iar abonamentul 3 lei pe an.

Redacția și administrația era fără îndoială în casa fondatorului (în comuna Teișani, plaiul Teleajen, județul Prahova) iar tiparul era executat de tipografia „Democratul“ din Ploiești.

Articolul „Pentru ce?” semnat de D.I. Brezeanu, schițează programul, scopul acestei reviste.

Articolul citat se referă în prima parte la starea culturală a țăranului:

„Iată pentru ce, săteanul nostru, care formează — cum zic toți — talpa casei, ar vrea și el să facă multe și ar putea să facă și mai multe îmbunătățiri în traiul său, în gospodăria sa întreagă, dar nu știe. Și nu știe pentru că n-a avut de unde să învețe și ce n-a învățat cum o să știe; iar ce nu știe, cum o să facă?”. Referindu-se la intelectualii satului de atunci chemați să lumineze poporul, autorul notează: „... (ei) n-au prea fost în stare să-i dea povețe și să-l ajute căci au fost și ei tot așa de săraci ca și el. Iar dac-au mai știut și ei, ce bruma au mai știut, n-au făcut căci n-au avut cu ce, ori n-au avut unde să facă”.

Autorul consideră că „bibliotecile populare și ateneul rural sînt mijloacele cele mai eficiente de culturalizare a țăranimii, iar revista își pune și inimă și suflet pentru organizarea lor”.

Deci un prim scop mărturisit al publicației în discuție era organizarea unor așezăminte de cultură satești: biblioteca și ateneul rural, căminul cultural de mai târziu.

În continuare, revista „Satul” își propunea „să scrie mult și bine tot despre nevoile și trebuințele sătenilor: să-i învețe cum să se cultive, cum să-și crească copiii, cum să facă societăți și să se folosească de ele, cum să se poarte între ei, ca să se mai lase de ale certuri și judecăți pe la judecătorii și tribunale, unde-și duc și paraua a mică; cum să-și îngrijească de sănătate, de casă, de masă... în fine de tot ce au trebuia, ca să-și croiască o viață mai bună și mai a trăi căci prea o duc amărit de tot”.

Fondatorul concepuse revista „Satul” și ca un organ de presă în care țăranii să-și scrie păsurile lor:

„Sătenii mai au și ei cîte o plîngere de făcut, cîte o nevoie de adus la cunoștința aleșilor lor și a stăpînirii și dacă n-au jurnalele lor, revistele lor, n-au nici cum să o facă, căci le cam stau ușile-mpotrivă pe la cinstita *ocîrmuire* și pe la jurnalele din cele orașe”.

Și, ca un corolar, revista își propunea să discute și să susțină „toate trebuințele timpului de acum, pentru propășirea culturală și economică”.

Articol-program însuflețit, izvorît dintr-o inimă mare și menit să întrețină vie flacăra culturii în lumea satelor. În esență programul ce și-l propunea revista era amplu și de laudă, urmărind să sprijine înființarea de instituții culturale în mediul rural, să contribuie la educarea științifică și etică a cetățenilor, să publice lucrări ale lor și să susțină interesele vitale ale acestora.

Revista a apărut timp de doi ani — 1898—1899 — și în mare măsură a urmărit îndeplinirea programului cuprins în articolul „Pentru ce?”, publicat în primul număr al revistei.

Cine cercetează această revistă întilnește articole cu o problemă variată, ca de exemplu:

„Societățile sătenilor — folosul lor” (semnat Dumbrezeanu) în care se pledează pentru înființarea unor asociații economice ale sătenilor care să arendeze direct de la moșier pămîntul pentru a elimina pe arendaș care „o

D. I. Brezeanu

stoarce cite o are și dacă i se împlinește își ia tărtăbuțele și pleacă cu punga plină unde o găsi alta mai bună.

„Atheneul rural“ (în nr. 5 și 6, august-sept. 1898) în care arată că săteanul „are nevoie acum de un puternic curent de deșteptare ca să poată fi mișcat în *masă* și îndrumat către progres“ („Satul“ nr. 5 și 6) 1898, p. 2).

El subliniază ca o necesitate stringentă existența unei instituții de cultură „care să se ocupe cu chestiuni de actualitate, să le privească dintr-un punct mai înalt de vedere, să aprofundeze știința în mersul lor către progres și să stabilească relațiuni între una și alta.

Această instituție (subliniază autorul) ar fi „Atheneul rural“ sau „Universitatea populară“.

În același articol sublinia că „Atheneul rural, limanul mîntuirii naționale, politice și economice nu se poate înființa fără apostoli“, însă pînă la venirea și stabilirea unor asemenea cărturari pasionați luminători ai satului, D. I. Brezeanu nu vede altă soluție decît venirea unor cărturari de la oraș, cărora le adresează o patetică chemare: „descindeți voi medici, profesori, judecători, avocați, agronomi, artiști de toate branșele, voi care posedați lumina cu voi, descindeți pînă în fundul satelor noastre, cercetați nevoile, ranele poporului celui mare, operați, vindecați, luminați pe săteni, pe această gloată a națiunii pe care cu toții o numim talpa casei... studențimea universitară, această tinerime înflăcărată pentru binele național, să iasă în ajutor, să colinde satele și învățătorii le vor ieși înainte și le vor prepara calea pretutindeni“.

El concepea atheneul rural ca pe o instituție condusă de un comitet format din 5—7 oameni activi, care: „ar putea organiza un program de conferințe pe timp de iarnă, duminica și sârbătoarea, cu ocaziunea bilciurilor și altor serbări populare, cu privire la toate științele folositoare“ (Rev. Satul, 1898, pag. 8). El enumără ca obiective de realizat prin „Atheneul rural“: educațiunea și instrucțiunea în familie, educațiunea morală și civică, economia rurală, igiena privată și publică“.

În articolul „Bibliotecile populare“ (Satul, nr. 8 și 9, 1898) pornind de la constatarea că: „De toate găsește omul mai lesne: pîine, apă, bani etc., dar idei dătătoare de viață, cunoștințe trebuincioase nu găsește nicăieri“ („Rev. Satul, 1898, pag. 8 și 9). Autorul pledează pentru înființarea de biblioteci populare, îndemnînd intelectualii satului „să pună bazele bibliotecii comunale, să organizeze ședințe și săli de lectură la școală, cel puțin într-una din seri pe săptămîină, și folosul va fi apreciat, prețuit, căutat de la sine de săteni, fără să tot fie proorocit de cei ce propun aceste organizări“.

Dotarea unor asemenea biblioteci o vedea realizată mai ales prin donații și aproape în fiecare număr al revistei „Satul“ apar „Mulțumiri publice“ adresate unor asemenea donatori. Ca soluție de început propunea ca „acolo unde nu sînt începuturi de biblioteci, dacă 20 de amatori ar procura fiecare cîte una (cîte o carte) ar putea în schimb să le citească pe toate, împrumutîndu-le prin mijlocirea bibliotecii“.

Nu este în intenția mea să recenzez amplu conținutul revistei „Satul“ și dacă totuși m-am lăsat furat de unele articole prezentate destul de larg aci, explicația nu este alta decît generozitatea ideilor cuprinse în ele, idei care în esență le vehiculăm și noi azi în dorința de a avea o participare largă

a sătenilor la activitatea căminului cultural, a bibliotecii comunale, instituții subvenționate de statul socialist, înzestrate cu tot ceea ce este necesar pentru o activitate culturală susținută.

Dacă acum 70 de ani statul burghezo-moșieresc nu acorda nici un sprijin unor asemenea instituții de cultură pentru că nu era interesat în luminarea maselor și era necesară intervenția unor oameni pasionați, inițiativa particulară a unui învățător, așa cum a făcut D. I. Brezeanu, azi statul socialist a luat pe seama sa înființarea și dotarea așezămintelor culturale care așteaptă să fie cât mai des frecventate de cetățeni, pentru că sînt ale lor și spre binele lor înființate.

Înainte de a trece în revistă și alte publicații realizate de D. I. Brezeanu, trebuie să mai menționăm și un citat din articolul „Un apel”, semnat de Maria Andreescu, pe atunci tină ră învățătoare în Teișani, iar un an mai tîrziu soția, tovarășa de viață, a învățătorului D. I. Brezeanu.

Adresîndu-se îndeosebi învățătoarelor, autoarea scria: „Scumpelor mele colege, învățătoarelor de pretutindeni, le atrag atențiunea și mă adresez lor cu căldură să prindă condeiul în mîină și să facă tot ce-or putea, pentru îmbunătățirea soartei, pentru înălțarea morală și culturală a femeii de la sat și să răs-pîndească revista aceasta... printre amicele și cunoscutele dumnealor”.

În final, dînsa recomanda revista „Satul” ca o armă cu care să ne răz-boim cu ignoranța” (Rev. Satul/1898, p. 32).

Chiar dacă citatul nu e amplu, el demonstrează o comuniune de idei a celor ce aveau să străbată împreună drumul unei vieți pilduitoare de familie.

De fapt, revista „Satul” care i-a unit și mai mult pe tărîmul ideilor, va însera în prima pagină a numerelor 11 și 12 din febr.-martie 1899 un anunț de familie: „Dumitru I. Brezeanu și Maria Andreescu — logodiți (Teișani-Izvoarele) Văleni, 21 febr. 1899.

* * *

La 1 septembrie 1904 apare nr. 1 din „Teișanii” cu subtitlul „Foaie lunară de învățămînt și gospodărire”, „redactată de un comitet”, sub auspiciile societății „Sirius” și a băncii „Leul” din comuna Teișani.

În articolul de fond, articol program intitulat „Către teișăneni”, redacția își informează cititorii asupra țelurilor publicației, și anume: „Avem să ne ocupăm în această gazetă despre școala comunei... despre trebuințele comunii în genere și pe cît ne va fi cu putință vom scrie și istoricul lor, așa ca să știe și copiii cum au trăit strămoșii noștri... sfaturi vom da tuturor de chipul cum să facem ca noi și comuna noastră să fim totdeauna model, să fim sănătoși, curați, mulți și buni. Să facem să piară din comuna noastră certurile, vorbele de rău, dușmăniile, iar de furturi, de omoruri, de puneri de foc, de stricăciuni de holde și de livezi etc. nici să nu se mai pomenească pe pămîntul comunei noastre, dacă vrem să ne fie comuna de cîinste...” (Teișanii” nr. 1/1904), pag. 1). În aceeași primă pagină, sub titlul „Școala” se adresează sătenilor un călduros îndemn de a-și da copiii la școală — pentru că, spune autorul „vai de omul care avînd școală în comună nu-și trimite copiii să învețe”. Articolul se cont nuă cu lista nominală a absolvenților școlii din Teișani între anii 1894—1904 (47 de absolvenți din care 37 băieți și 10 fete).

Articolul „Seceta și porumbul“ din același număr sfătuiește țăranii să nu mănince porumb crud și mucegăit, pentru că „cine se hrănește cu porumbul crud și mucegăit se îmbolnăvește de pîrleală sau pelagră (din iele). Și boala aceasta este așa de rea că îi silește pe bolnavi să se omoare singuri: să se înece, să se spînzure...” și-i informează pe țărani că „Banca populară „Leul“ din comuna noastră“ (Teișani, n.n.) a și cerut 4 vagoane de porumb, „pe care-l dă sătenilor“ pe datorie, ca ei să nu fie siliți din lipsă „să-l culegă pe al lor după cîmp crud“. (Teișanii nr. 1/1904).

Gazeta cuprinde sfaturi privind creșterea și educarea copiilor, note satirice la cei leneși și cei abonați la judecăți (ex. „Răzoarele“: „Bată-le de răzoare! Moșiile sînt ale proprietarilor și răzoarele ale avocaților. Și facem rămășag să dovedim să nu produc moșiile pentru proprietari, cît produc răzoarele pentru avocați“).

Din ultima pagină a primului număr al revistei „Teișanii“, cititorii află de constituirea, în 1902, pe lîngă școală, a societății filantropice-culturale „Sirius“, „care are de scop să adune capital cu care să ajute pe copiii săraci cu cele trebuincioase la școală. Numele de Sirius este numele unei stele, cea mai luminoasă după cer. Membrii societății depun cîte un leu pe an, banii depuși nu se cheltuiesc ci se depun la dobîndă și numai dobînda se cheltuiește“. Din aceeași notiță aflăm că în răstimp de doi ani societatea „Sirius“ dobîndise un capital de 128 lei.

La 1 octombrie 1904 apare nr. 2 al gazetei „Teișanii“, în care se menționează inițiativa doctorului Victor Crășescu din Teișani de a fi înființat prima infirmerie rurală din țară și de a fi constituit în 1903 societatea filantropică „Crucea Roșie Rurală“. Articolul pledează pentru înființarea unui spital sătesc în casele donate de frații Dumitrescu-Delateișani, unde ar putea fi tratați cei 20 de pelagroși din comună, precum și bolnavii din Olteni, Homoricu și Izvoarele.

Gazeta se ridică împotriva beției, arătînd că „Contactul îi sălbăticește pe oameni, numai cînd ei se adună la cîrciumă“, publică statistica și istoricul comunei, ridică din nou problema bibliotecii comunale, care deși avea peste 400 de volume era slab frecventată și înserează în pagina a 3-a, sub titlul „De ale școlii“, reguli pentru părinți referitoare la îngrijirea copilului ce frecventează școala („să-l îmbrace pe copil ca să nu sufere de frig... să-l încălțe. Hainele și încălțămîntea nu trebuie să fie scumpe, dar să fie pe cît se poate de curate... Îi sfătuiește pe părinți să nu tolereze copiilor să mintă, să nu se încrduiască pe ulițe cînd n-au ore de școală“ etc. etc., sfaturi prețioase care ar prinde bine și azi pentru unii părinți care manifestă o condamnable nepăsare față de copiii lor, uitînd că principala datorie a unui părinte este binele copilului său.

Într-o rubrică satirică intitulată „Întrebări și răspunsuri“, sînt ironizați cei căzuți în patima beției. Iată doar două exemple: „Unde este centrul (mijlocul) satului?“

— La cîrciumă.

— De ce?

— Pentru că la cîrciumă se dă pe față inima omului care este mijlocul (centrul) corpului și se tulbură capul și picioarele care sînt marginile...”

sau:

— „De ce se duce moș Ene pe cinci poteci acasă?

— Pentru că este dator șoseaua (prestația, n.n.) pe cinci ani în urmă.“ (Teișanii, anul I. nr. 2/oct. 1904, p. 4).

Și acum, un ultim popas: gazeta „Teleajenul“, foaie pentru popor, de învățămînt și gospodărire publică și privată“, tipărită la Vălenii de Munte, începînd cu ianuarie 1920, sub direcția lui D. I. Brezeanu.

Gazeta se înscrie pe aceeași linie ca și cele anterioare, adresîndu-se îndeosebi satului, rezervînd de astă dată însă mai mult spațiu grafic unor probleme de ordin economic.

Din multitudinea aspectelor interesante, cuprinse în această gazetă, am ales două și anume:

„Averea publică. Cum o respectăm noi românii“ și „Politică“.

În primul articol semnat de directorul gazetei se atrage atenția asupra faptului că „în avutul public avem fiecare dintre noi cîte o mică pîrticică, s-a făcut cu banul nostru al tuturor. Atunci (se întrebă autorul) de ce nu avem milă, de ce să nu-l cruțăm, de ce să nu-l ocrotim chiar“, întrebări deosebit de actuale și azi la adresa celor care degradează bunurile obștești, își însușesc fără rușine din averea obștească, dar cu bunurile lor personale sînt deosebit de grijulii, zgîrciți chiar. Ca exemplificare, autorul scrie în continuare: „Există un pod de piatră peste un rîu? Dacă piatra ascute bine, toți ne ascuțim bricegele și cuțitele pe parapetul podului și în 3—4 ani parcă l-au ros svîrcolacii. Ce să mai vorbim despre bieții pomi sădiți pe marginea drumurilor, ca să ne dea aer sănătos și umbră pe arșița de vară! Ori lăsăm copiii să se dea huța pe ei, ori facem bețe pentru apărat de ciini, ori restee la juguri, or cîte de toate; iar pomii pe marginea drumurilor în țara Românească nu s-or mai prinde“.

În articolul „Politică“ este satirizată „Liga poporului,“ fracțiune de orientare averescană. Autorul notează: „A fost multă țărănime de prin satele vecine. Oratorii au pomenit neîntrerupt numele generalului Averescu. Țărănimea se adunase însă ca să-l vadă“, și articolul se încheie cu o fină ironie care înglobează o mare doză de sarcasm la adresa trepădușilor de atunci: „din discursuri (țărani, n.n.) au înțeles numai că dacă generalul ar lipsi din fruntea ligii, liga n-ar mai face două parale“.

* * *

S-ar cuveni ca în acest final de comunicare să formulez unele concluzii asupra activității publicistice a lui D. I. Brezeanu, cerință necesară dar dificilă de realizat în dimensiunile unei comunicări, de aceea voi creiona unele aspecte fără a avea pretenția unei concluzionări definitive.

Dumitru I. Brezeanu a fost un spirit novator, un om pasionat care și-a dedicat întreaga sa viață ridicării satului românesc de altă dată. Că această emancipare el a văzut-o mai ales pe calea culturalizării țărănimii și nu pe calea revoluției sociale, explicația rezidă în faptul că acest cărturar a ales arma ce îi era la îndemînă, pledînd cu ardoare pentru școlarizarea copiilor, lăudînd părinții care-și dau copiii la școală, pentru a nu-i lăsa „orbi cu ochi“ (Teișanii nr. 1 sept. 1904, p. 2), susținînd cu pasiunea caracteristică sufletelor mari înființarea unor așezăminte de cultură sătești ca Atheneul rural și biblioteca sătească.

Ca publicist, D. I. Brezeanu a fost și fondator și autor al revistei și gazetelor inițiate de el și ceea ce te impresionează în mod deosebit este sinceritatea cu care pune la inimă problemele satului, în toată diversitatea lor și consecvența cu care a căutat soluția fiecărei probleme. Acest înaintemergător al unor idei ce se aplică azi sub soarele luminos al socialismului și demnității umane, poate fi considerat un clarvăzător și ca el — fără a-i scădea din merite — au fost mulți slujitori ai școlii și exemplul lor este demn de urmat.

Esențialul, după părerea mea, în activitatea de publicist a venerabilului dascăl, nu-l reprezintă sacrificiul material, banii investiți în realizarea publicațiilor amintite, ci investiția cealaltă care nu are echivalent în aur, investiția de suflet, de inimă și inteligență pe care el a făcut-o cu atîta dăruire. O asemenea pasiune și căldură trebuie să ne însuflețească și pe noi cei din generațiile mai tinere, cu atît mai mult cu cît noi nu mai avem azi de îndurat disprețul ciocoiesc al bogătanilor, al logofeților și arendașilor, cu atît mai mult cu cît problemele de bază materială le asigură cu atîta grijă partidul și statul nostru; cu atît mai mult cu cît satul de azi cooperativizat este cu mult evoluat din punct de vedere economic și cultural față de satul de ieri.

Iată de ce omăgim sincer și cu admirație activitatea rodnică de șapte decenii a învățătorului D. I. Brezeanu și prin el pe toți acei ce-au dăruit din sufletul lor o fărîmă de lumină acestui popor de oameni harnici, cinștiți și talentați.

DATE NOI PRIVIND INDUSTRIA PETROLIERĂ DIN JUDEȚUL PRAHOVA ÎN JURUL ANULUI 1900

M. RACHIERU, EL. NEGULESCU

Așezat la răscruce de drumuri comerciale, județul Prahova cuprindea în perioada de care ne ocupăm, regiunea dintre văile mănoase ale Teleajenului și Prahovei. Principalele îndeletniciri ale locuitorilor erau agricultura, comerțul și industria.

Cercetările geologice efectuate de specialiștii români și străini, dovediseră că bogăția cea mai de preț a județului este țițeiul sau, cum i s-a mai spus pentru valoarea deosebită pe care o are — aurul negru.

Din statisticile vremii, incomplete din cauză că o bună parte din arhivă s-a distrus, constatăm că jud. Prahova și în deosebi melegurile din împrejurimile Cîmpinei și Buștenarilor dădeau „o producție de petrol de 15—20 ori mai mare decât totalitatea celorlalte județe petrolifere din țară.”¹ La sfârșitul sec. al XIX-lea în industria petrolului are loc o intensificare a procesului de extracție și prelucrare, o creștere a interesului față de această bogăție și o pătrundere accelerată a capitalului străin.

Legea minelor din 1895 dădea libertate particularilor interesați în exploatarea petrolului să-și valorifice „pămînturile lor petrolifere”. Dovadă este faptul că în jurul anului 1900 iau ființă tot mai multe „distilării” de țiței, chiar în localitățile de unde se extrăgea acesta. Cele mai multe erau proprietatea celor ce se ocupau cu extracția și care uneori lucrau efectiv la prelucrarea țițeiului.

În articolul de față vom prezenta, pe baza materialului documentar păstrat în arhiva Camerei de Comerț și Industrie Ploiești, situația numerică mai mult a principalelor „distilării de petroliu”, existente la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea în Jud. Prahova.²

Vom începe cu fabricile de gaz existente în anul 1899 în com. Păcureți, centru de petrol, atestat documentar încă de pe vremea marilor voievozi. Aici funcționau 5 fabrici de gaz și anume: fabrica de gaz a lui Gh. Mărgăriteșcu, înființată la 1878, ce producea 6500 decalitri petrol, fabrica de gaz a

¹ Arhivele Statului din Ploiești, fond Camera de Comerț și Industrie, dos. 2, an. 1902, fila 39.

² În documentele de arhivă este folosit impropriu, după părerea noastră, termenul de „fabrică de gaz”, în sensul că acestea nu produceau numai gaz (denumirea specifică vremii pentru petrol) ci și alte derivate ale țițeiului. Cu toate acestea îl vom folosi și noi pentru a păstra cât mai mult originalitatea documentelor.

lui Iancu Dumitrescu cu o producție de 6000 decalitri petrol, fabrica lui I. Georgescu, înființată în 1881, ce dădea o producție de 5000 decalitri petrol, fabrica de gaz a lui Ciocîrdel și a lui Alexandru Mihai, care produceau 2600 decalitri petrol și respectiv 3500 ³.

Fiecare din aceste fabrici era dotată cu un cazan-două, cu capacitate de 1000—2000 kg. Deși numărul lucrătorilor nu era prea mare, totuși aceste fabrici au dat o producție totală în valoare de circa 28000 lei.

O fabrică mare de petrol era în cătunul Plopeni, din com. Mălăești. Fabrica, proprietatea lui Alexandru M. Ghiuță, folosea un număr de 74 lucrători și dădea o producție de 1000—1200 vagoane de petrol. Produsele erau desfăcute pe piața internă și externă. ⁴

La Tătărani erau 3 fabrici de gaz care produceau 66500 kg petrol, 26500 kg benzină, 12000 kg ulei mineral în valoare de 7350 lei. Produsele erau desfăcute în țară și peste hotare, în deosebi în Serbia și Bulgaria. Lucrul era asigurat de 9 lucrători. ⁵

Din totalul de 13 fabrici existente în cuprinsul plășii Cîmp-Tîrgșor, 5 erau de gaz. În afara celor 3 din com. Tătărani ⁶, mai amintim pe cele două din Ploieștiori, care foloseau 95000 decalitri de țiței indigen și 2850 decalitri de vitriol din import. ⁷

Cele mai importante erau distileria de petrol a lui Samuel Kaner, înființată în 1890, care folosea 120 000 kg țiței de la Poiana Vărbilău și producea 24 000 kg benzină, 69000 kg petrol lampant. ⁸ Acesta mai avea o fabrică de petrol și la Bereasca de Sus, care producea circa 120 000 kg derivate. ⁹

La fel de importantă era și fabrica lui Moritz Vexler, care dădea o producție de petrol, benzină, păcură groasă, de circa 170 000 kg. ¹⁰

În com. Măgurele funcționa o fabrică de gaz „Speranța”, înființată la 19 aug. 1900, care producea anual 25 000 decalitri petrol, în valoare de 6000 lei. ¹¹

În com. Șoimari funcționa fabrica de petrol a lui V. N. Predescu, iar la Albești cea a lui Gh. Dumitru, care producea benzină, petrol, ulei—circa 400.000 kg. ¹²

La Podenii Vechi funcționa fabrica lui N. Constantinescu, care folosea 7000 kg. petrol. ¹³

Anul 1900 marchează începutul unei noi perioade de dezvoltare a industriei petrolului. Locul micilor fabrici este luat treptat de către societățile anonime, iar unele fabrici mai mari își extind activitatea. Astfel distileria lui Nae Coconeia din Băicoi, înființată la 1 august 1884, prelucra în 1900 peste 3000 hectolitri țiței, din care obținea 800 hectolitri petrol, 600 hectolitri

³ Ibidem, dos. 3/1900, f. 311; dos. 1/1900, fila 193—194.

⁴ Ibidem, dos. 3/1900, file 284.

⁵ Idem, f. 246.

⁶ Ibidem, dos. 3/1899, fila 98—99.

⁷ Idem.

⁸ Ibidem, dos. 1/1900, fila 206—207.

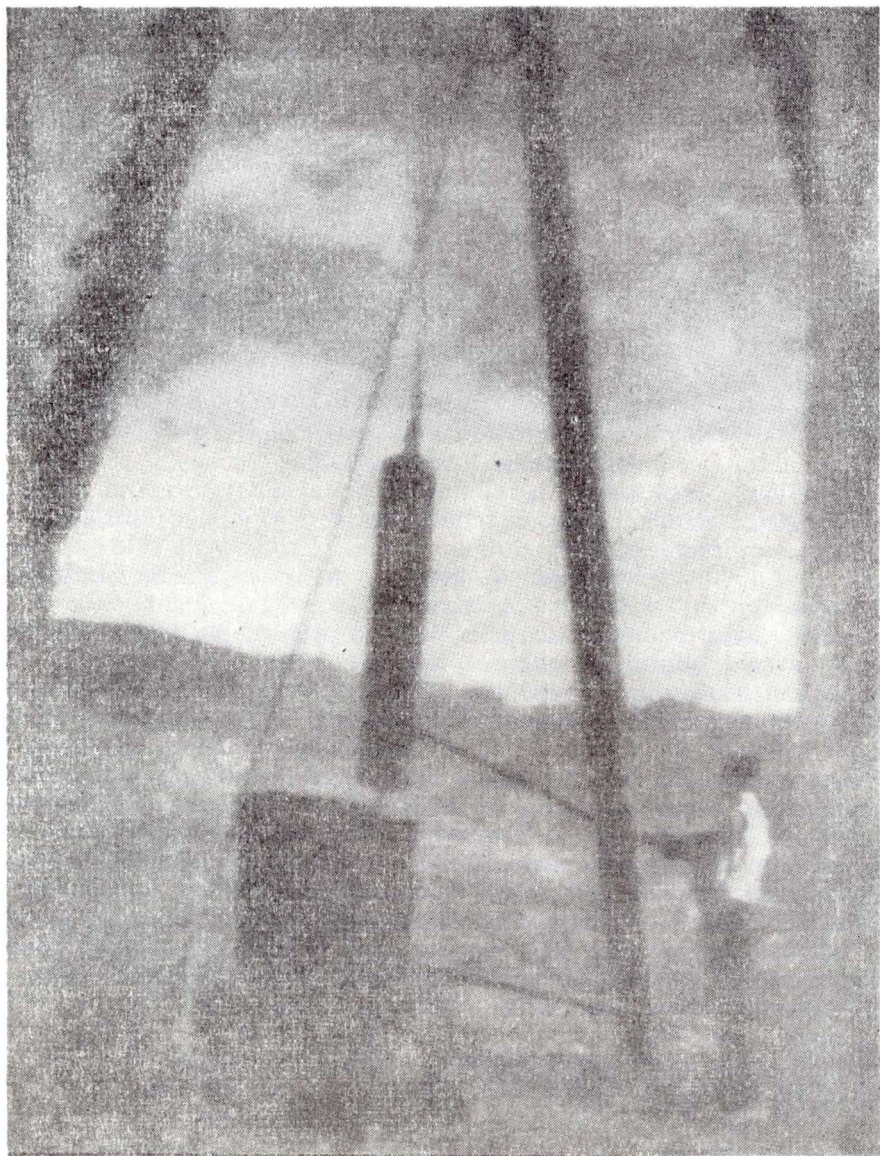
⁹ Ibidem, dos. 2/1901, fila 90; 103.

¹⁰ Idem.

¹¹ Ibidem, dos. 1/1900, f. 193—194.

¹² Ibidem, dos. 2/1901, f. 355; 362.

¹³ Idem, f. 246—347.

Exploatarea unui puț prin lăcărît cu linguri.

benzină, 100 hectolitri ulei și 100 hectolitri reziduri. Pentru distilare folosea 2 cazane încălzite cu păcură și un rafinător pentru depurația derivatelor.¹⁴

În afara acestor distilierii mai existau la Băicoi încă 4 exploatări de țiței, aparținând societății Steaua Română, Cerna Vodă, Ambrose Congreve și altele.¹⁵

Fabricile de la Matița-Păcureți dădeau o producție totală de 266256 kg produse petroliere.¹⁶

După ce la 3 mai 1900 Adunarea Generală a Camerei de Comerț și Industrie Ploiești a aprobat înființarea societății anonime pe acțiuni „Societatea franco-română a petrolului” din Cîmpina, fondatori C. Colibășeanu și I. Vil-laeraș,¹⁷ la 23 mai s-a aprobat înființarea societății „Primul conduct Plopeni-Buștenari”¹⁸.

Societatea anonimă pentru industria și comerțul petrolului „Aurora”, fondată în 1899 la Florești, prelucra 20 000 000 kg țiței de la Buștenari și producea benzină, petrol, ulei și diverse reziduri. Fabrica era dotată cu basculă automată, un laborator complet de chimie și o instalație de rectificat benzină.¹⁹

Personalul era destul de mare pentru perioada respectivă și de reținut este faptul că pe lângă cei 35 lucrători avea și specialiști: 1 inginer de mine, 1 doctor de chimie, 2 distilatori și 3 mecanici.²⁰

La Mălăești exploatarea petrolului se făcea sub patronajul Societății „Creditul Belgo-Român” care a preluat, printre altele, și fabrica lui Frederic Boscl, înființată în 1893.

În anul 1900 fabrica producea benzină, petrol, uleiuri, în cantitate de 30 000 tone, din care 1 200 tone se exportau.

Ca utilaj avea cazane cilindrice încălzite cu țiței, iar depurația derivatelor se făcea cu acid sulfuric și sodă.

Numărul lucrătorilor acestei fabrici a crescut de la 45 în 1899 la 120 în 1900, dintre care 15 erau străini. Lucrările de distilare erau conduse de personal calificat, 4 „științifici” și 4 „tehnici”.²¹

În com. Scorțeni funcționau în 1903 — „12 stabilimente industriale”, care practicau industria extragerii țițeiului din puțuri petrolifere.²²

În orașul Ploiești principalele rafinării de petrol existente în jurul anului 1900 erau a lui Gh. Sfetescu, situată în suburbia Sf. Sava, pe strada București, înființată încă din anul 1860, care producea 100 000 decalitri gaz în valoare de 60 000 lei; rafinăria lui Mendel Predingher, înființată în anul 1870, prelucra aproximativ 500 vagoane țiței și producea 90 000 decalitri gaz în valoare de 54 000 lei.²³ Avea un număr de 30 lucrători²⁴, Rafinăria

¹⁴ Idem, f. 334; 337.

¹⁵ Ibidem, dos. 1/1900, f. 190—191.

¹⁶ Ibidem, dos. 2/1901, fila 333; 338.

¹⁷ Ibidem, dos. 1/1900, f. 80

¹⁸ Idem, f. 89.

¹⁹ Idem, f. 190—191.

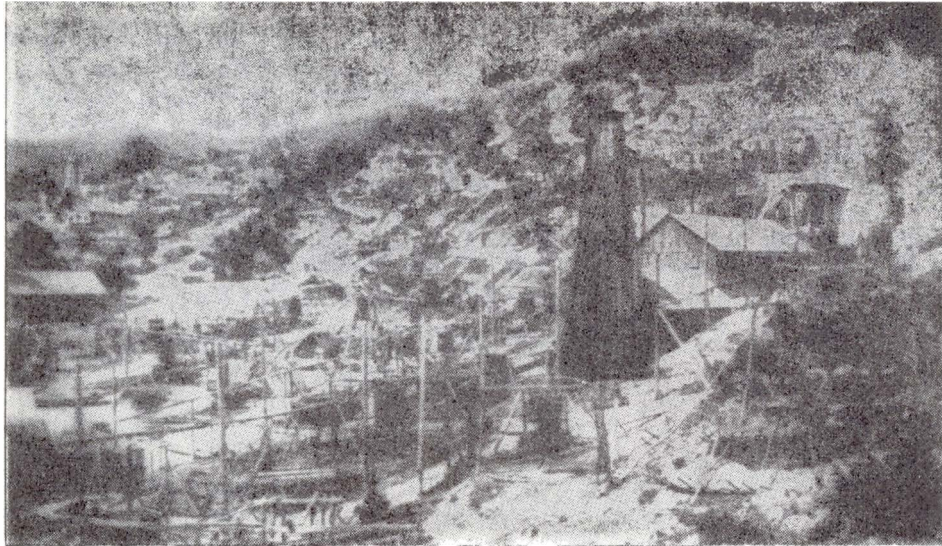
²⁰ Idem.

²¹ Ibidem, dos. 1/1900, f. 193—194.

²² Idem, dos. 7/1903, f. 229.

²³ Ibidem, dos. 3/1900, f. 268; 269, dos. 1/1900, f. 271; 272..

²⁴ Ibidem, dos. 1/1900, f. 271; 272.

Vedere generală a schelei Buștenari

lui M. Mitrany, înființată în anul 1875 la bariera Rîfov, prelucra 250 vagoane de țiței și producea benzină, petrol și uleiuri, din care s-au exportat aproximativ 90—100 vagoane. Folosea 16 lucrători.²⁵

Producția de petrol brut pe perioada 1900—1902 în județ a fost de 487 075 kg²⁶, județul Prahova avînd producția cea mai mare pe întreaga țară.²⁷ Cu toate că în anul 1902 producția a fost de șapte ori mai mare ca în 1893 și cu 15% și mai mare decît 1901²⁸, industria petrolieră a înregistrat o criză economică puternică manifestată prin scăderea prețului, stocarea produselor și devalorizarea materiei prime,

Fenomenul a fost general. Cauzele sînt multiple. Mai întii amintim că exploatarea intensivă de după 1895 a dus la creșterea producției de petrol. Producătorii români s-au găsit dintr-odată în fața unei mari cantități de materii prime, fără a avea rezervoarele necesare depozitării; apoi, mijloacele de transport — conducte și cisterne — erau insuficiente. La toate acestea se adaugă lipsa completă a organizațiilor comerciale și a convențiilor comerciale pentru export.

De reținut este faptul că în 1902 România nu avea o piață sigură de export, aceasta și din cauza concurenței țărilor mari producătoare de petrol: Rusia, S.U.A., Austria și altele.

Privită în ansamblu, industria petrolieră prahoveană cunoaște o dezvoltare intensă mai ales după anul 1902, cînd țițeiul este folosit nu numai la iluminat ci și în industria mecanică, de armament și ca combustibil la locomotive și vapoare.

²⁵ idem.

²⁶ Ibidem, dos. 2/1902, f. 41

²⁷ Idem, fila 38

²⁸ Idem, fila 36

benzină, 100 hectolitri ulei și 100 hectolitri reziduri. Pentru distilare folosea 2 cazane încălzite cu păcură și un rafinător pentru depurația derivatelor.¹⁴

În afara acestor distilării mai existau la Băicoi încă 4 exploatări de țiței, aparținând societății Steaua Română, Cerna Vodă, Ambrose Congreve și altele.¹⁵

Fabricile de la Matița-Păcureți dădeau o producție totală de 266256 kg produse petroliere.¹⁶

După ce la 3 mai 1900 Adunarea Generală a Camerei de Comerț și Industrie Ploiești a aprobat înființarea societății anonime pe acțiuni „Societatea franco-română a petrolului” din Cîmpina, fondatori C. Colibășeanu și I. Vîlăraș,¹⁷ la 23 mai s-a aprobat înființarea societății „Primul conduct Plopeni-Buștenari”¹⁸.

Societatea anonimă pentru industria și comerțul petrolului „Aurora”, fondată în 1899 la Florești, prelucra 20 000 000 kg țiței de la Buștenari și producea benzină, petrol, ulei și diverse reziduri. Fabrica era dotată cu basculă automată, un laborator complet de chimie și o instalație de rectificat benzină.¹⁹

Personalul era destul de mare pentru perioada respectivă și de reținut este faptul că pe lângă cei 35 lucrători aveau și specialiști: 1 inginer de mine, 1 doctor de chimie, 2 distilatori și 3 mecanici.²⁰

La Mălăești exploatarea petrolului se făcea sub patronajul Societății „Creditul Belgo-Român” care a preluat, printre altele, și fabrica lui Frederic Bosel, înființată în 1893.

În anul 1900 fabrica producea benzină, petrol, uleiuri, în cantitate de 30 000 tone, din care 1 200 tone se exportau.

Ca utilaj avea cazane cilindrice încălzite cu țiței, iar depurația derivatelor se făcea cu acid sulfuric și sodă.

Numărul lucrătorilor acestei fabrici a crescut de la 45 în 1899 la 120 în 1900, dintre care 15 erau străini. Lucrările de distilare erau conduse de personal calificat, 4 „științifici” și 4 „tehnici”.²¹

În com. Scorțeni funcționau în 1903 — „12 stabilimente industriale”, care practicau industria extragerii țițeiului din puțuri petrolifere.²²

În orașul Ploiești principalele rafinării de petrol existente în jurul anului 1900 erau a lui Gh. Sfetescu, situată în suburbia Sf. Sava, pe strada București, înființată încă din anul 1860, care producea 100 000 decalitri gaz în valoare de 60 000 lei; rafinăria lui Mendel Predingher, înființată în anul 1870, prelucra aproximativ 500 vagoane țiței și producea 90 000 decalitri gaz în valoare de 54 000 lei.²³ Avea un număr de 30 lucrători²⁴, Rafinăria

¹⁴ Idem, f. 334; 337.

¹⁵ Ibidem, dos. 1/1900, f. 190—191.

¹⁶ Ibidem, dos. 2/1901, fila 333; 338.

¹⁷ Ibidem, dos. 1/1900, f. 80

¹⁸ Idem, f. 89.

¹⁹ Idem, f. 190—191.

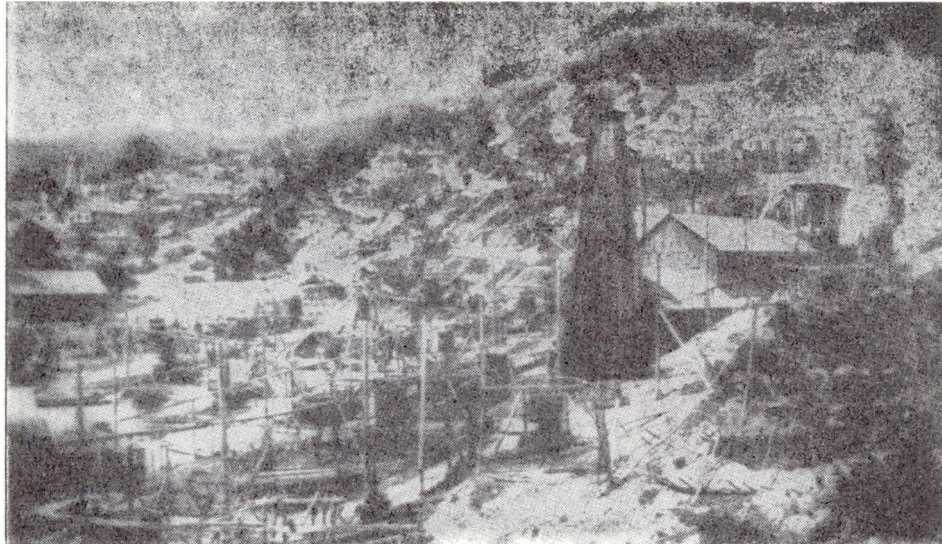
²⁰ Idem.

²¹ Ibidem, dos. 1/1900, f. 193—194.

²² Idem, dos. 7/1903, f. 229.

²³ Ibidem, dos. 3/1900, f. 268; 269, dos. 1/1900, f. 271; 272..

²⁴ Ibidem, dos. 1/1900, f. 271; 272.

Vedere generală a schelei Buștenari

lui M. Mitrany, înființată în anul 1875 la bariera Rîfov, prelucra 250 vagoane de țiței și producea benzină, petrol și uleiuri, din care s-au exportat aproximativ 90—100 vagoane. Folosea 16 lucrători.²⁵

Producția de petrol brut pe perioada 1900—1902 în județ a fost de 487 075 kg²⁶, județul Prahova avînd producția cea mai mare pe întreaga țară.²⁷ Cu toate că în anul 1902 producția a fost de șapte ori mai mare ca în 1893 și cu 15% și mai mare decît 1901²⁸, industria petrolieră a înregistrat o criză economică puternică manifestată prin scăderea prețului, stocarea produselor și devalorizarea materiei prime,

Fenomenul a fost general. Cauzele sînt multiple. Mai întîi amintim că exploatarea intensivă de după 1895 a dus la creșterea producției de petrol. Producătorii români s-au găsit dintr-odată în fața unei mari cantități de materii prime, fără a avea rezervoarele necesare depozitării; apoi, mijloacele de transport — conducte și cisterne — erau insuficiente. La toate acestea se adaugă lipsa completă a organizațiilor comerciale și a convențiilor comerciale pentru export.

De reținut este faptul că în 1902 România nu avea o piață sigură de export, aceasta și din cauza concurenței țărilor mari producătoare de petrol: Rusia, S.U.A., Austria și altele.

Privită în ansamblu, industria petrolieră prahoveană cunoaște o dezvoltare intensă mai ales după anul 1902, cînd țițeiul este folosit nu numai la iluminat ci și în industria mecanică, de armament și ca combustibil la locomotive și vapoare.

²⁵ idem.

²⁶ Ibidem, dos. 2/1902, f. 41

²⁷ Idem, fila 38

²⁸ Idem, fila 36

În anii următori producția va crește. Locul celor 29 fabrici din județ va fi luat de societăți petrolifere puternice, ca Astra Română, Vega, Steaua Română, Româno-Americana, etc., care vor rezista concurenței capitaliste.

Fabricile de gaz existente în mediul rural nu întruneau calitățile celor din mediul urban; ele nu făceau o prelucrare tehnică superioară, principalul lor scop fiind extracția țițeiului și distilarea lui pentru obținerea petrolului.

Lucrătorii se deosebeau și ei de cei de la oraș prin îndeletnicirile lor multiple. Cu toate acestea considerăm că atât ei cât și aceste „fabrici rurale“ și-au adus o contribuție însemnată la dezvoltarea industriei petroliere.

ASPECTE ALE SOLIDARITĂȚII PETROLIȘTILOR PRAHOVENI CU LUPTELE MUNCITORIMII DIN ANUL 1929 ȘI ACȚIUNI PREMERGĂTOARE LUPTELOR DIN FEBRUARIE 1933.

MIHAI APOSTOL

Criza economică dintre anii 1929—1933 a luat forme deosebit de ascuțite în țara noastră, datorită unor „factori de ordin intern și extern, printre care acela că în economia noastră predomina o agricultură înapoiată, cu puternice rămășițe feudale. La aceasta se adaugă creșterea datoriilor externe ale țării, acapararea unor întreprinderi importante de către capitalul străin, scăderea catastrofală a prețurilor produselor destinate exportului, concomitent cu menținerea la un nivel ridicat a prețurilor produselor importate. În țara noastră criza a dus la scăderea producției în toate ramurile industriei, cu excepția industriei petroliere, care se găsea în mâna monopolurilor străine, unde producția a crescut“.¹

Criza în care se zbătea capitalismul român, împletită cu politica claselor stăpînitoare, a dus implicit la intensificarea exploatării, ... „la completa sărăcire a tuturor păturilor producătoare și la despuierea lor de toate drepturile și libertățile cetățenești.“²

Guvernul național — țărănist care a venit la conducerea țării în noiembrie 1928, reprezentînd interesele unei părți a burgheziei conduse de un grup al capitalului financiar în unire cu capitaliștii din agricultură, a patronat politica de asupra și exploatare crîncenă a maselor populare. „...Presa burgheză a mărturisit că teama de masele țărănești... a grăbit aducerea guvernului național — țărănist“³.

Continuînd politica de promovare a intereselor burgheziei și moșierimii, guvernul a dus o activitate potrivnică maselor populare și conducătorului consecvent al acestora: Partidul Comunist Român. Burghezia a înțeles prea bine caracterul hotărît al perioadei respective și de aceea și-a mobilizat toate forțele de care dispunea împotriva clasei muncitoare. „Cum este și firesc,

¹ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Ed. politică, 1966, Buc. p. 33—34.

² *Front unic al maselor*, în *Viața Muncitoare*, an. V. nr. 8 din 19 februarie 1928

³ *Împotriva Partidului Comunist — Pentru Partidul Comunist*, în *Înainte*, an. IV. nr. 3 din 20 ianuarie 1929.

campania antimuncitorească a burgheziei se concentrează împotriva Partidului Comunist..."⁴

În perioada aceasta de frământări continue și de organizare revoluționară a maselor muncitoare are loc la Timișoara, Congresul Sindicatelor Unitare, la care iau parte și delegați ai petroliștilor prahoveni. Guvernul, care nu vedea cu ochi buni manifestările de solidaritate și de hotărîre la luptă ale congresiștilor, dispune dizolvarea Sindicatelor Unitare după ce, cu ajutorul armatei, reușe să aresteze pe delegații veniți la congres.

Mizeria mereu crescîndă a maselor populare, ca și măsurile de reprimare îndreptate împotriva mișcării muncitorești, nu fac altceva decît să ascuță și mai mult lupta revoluționară. În centrele muncitorești izbucnesc o serie de acțiuni îndreptate împotriva încercărilor burgheziei de a arunca tot greul în spatele celor ce muncesc. Printre aceste acțiuni se numără și marea grevă a minerilor de la Lupeni, înăbușită în sânge din ordinul guvernului.

Sălbatecul masacru de la Lupeni, ca și măsurile samavolnice îndreptate împotriva libertății de organizare a Sindicatelor Unitare, au avut un puternic ecou printre muncitori, contribuind la îndîrjirea spiritului revoluționar de luptă, deja în fierbere. Din inițiativa Partidului Comunist se organizează acțiuni de solidaritate cu lupta muncitorilor de la Lupeni, la care guvernul ia o serie de măsuri care dovedesc cu prisosință panica ce cuprinsese clasele stăpînitoare.

Pe linia manifestărilor de solidaritate, într-un ziar prahovean apare un articol în care se comentează masacrul de la Lupeni și în care se subliniază cauzele care au determinat greva: "...Societatea aceasta care dispune de soarta a mii de muncitori, soboli care găuresc pămîntul ca să îmbogățească acționarii, nu s-a gîndit niciodată la amarele consecințe la care se poate aștepta, în urma purtării ei incalificabile față de robii prin munca cărora se susține.

Cîte lipsesc și cîte mocnesc în Valea Jiului! Adeseori pătrunde și pînă la noi ecoul nemulțumirilor muncitorești de acolo, protestările și rugile lor, pentru a obține ceea ce ar trebui să vină de la sine.

...Contra mizeriei se ridicaseră muncitorii din Lupeni. Doreau să fie ascultați, să fie înțeleși"⁵.

Și după ce demască cele petrecute la Lupeni, articolul se referă în continuare la ... „muncitorii din județul nostru”, împotriva cărora societățile petroliere duc „o politică de provocațiune. Condițiuni de muncă insuportabile și salarizare imposibilă.

Să gîndească însă că o repetare a Lupenilor la noi ar fi fatală pentru unele (societăți — n.a.) din ele"⁶.

Prahova, fiind prin excelență o regiune muncitorească, era privită cu o deosebită atenție. De aceea atît guvernul cît și oficialitățile locale considerau că trebuie să ia cele mai drastice măsuri pentru preîntîmpinarea vreunei răzvrătiri din partea muncitorilor petroliști. Așa se explică telegrama cifrată

⁴ *Ibidem.*

⁵ *A la Lupeni*, în *Acțiunea Prahovei*, an. I, nr. 17 din 16. dec. 1929.

⁶ *Ibidem.*

nr. 52178/1929 a ministrului de interne Al. Vaida-Voievod către Biroul II informații din Divizia a XIII-a Ploiești, în care se spune:

„Comitetul executiv al Partidului Comunist a hotărît ca în ziua de 29 august 1929, data judecării procesului comuniștilor la Timișoara, să se organizeze greve în toate fabricile și întreprinderile, urmate de manifestațiuni de stradă.

Comunicându-vă cele ce preced, vă rugăm a vă informa precis din timp asupra situației în localitate și în caz de nevoie să se aplice măsurile de asigurarea ordinii prevăzute în ordinul nostru nr. 47 300 cifrat din 23 iulie 1929.“⁷

Teama care cuprinsese întreaga clasă stăpînitoare se oglindește în proporțiile măsurilor ce se iau de urgență prin mobilizarea tuturor unităților existente în orașul Ploiești (Regimentele 7 și 32 infanterie, 6 călărași, 19 obuziere, Școala militară ofițeri de rezervă, Legiunea jandarmi Prahova, Compania 2 C.F.R., afară de Chestura Poliției și Divizia a XIII-a, care coordonau mișcarea trupelor), echipamentul de război prevăzut soldaților, cum și patrulele organizate pentru ronduri de noapte prin oraș.⁸

Măsurile luate de autoritățile de rezim ale regimului burghez erau menite să bage spaima în muncitorimea prahoveană. Dar în loc să se înspăimînte de aceste măsuri, într-adevăr temerare, petroliștii prahoveni își strîng rîndurile în jurul partidului, iar numărul acțiunilor lor crește neconținut.

Astfel, „în urma unei lupte dirze de aproape șase luni de zile, în care timp muncitorii au avut de întâmpinat tot felul de greutăți din partea direcțiunii, ca: intimidări, provocări, persecuții și concedieri arbitrare“, se încheie „primul contract colectiv“ dintre muncitori și societatea „Steaua Română“ din Cîmpina.⁹

Broșura editată de Sindicatul muncitorilor din petrol — Cîmpina, cu acest prilej, sublinia faptul că muncitorimea trebuie „să tragă toate învățămintele și să înțeleagă că numai prin forță organizată se poate cuceri ceva. Lupta nu s-a terminat și nu se termină aci. Ce nu s-a putut obține astăzi va trebui să cucerim mâine; pentru aceasta este nevoie de o temeinică organizare: toți muncitorii să se grupeze..., să se înscrie și mai ales să rămîie statornici în mișcare pentru a asigura respectarea celor cîștigate și a pregăti acțiunea și lupta...“¹⁰

Trecînd peste cruzimile aplicate de poliția și siguranța burgheză, muncitorimea se întruनेște, protestează și manifestează împotriva regimului de asupra și exploatare, demascîndu-l. Într-un manifest lansat de secția Prahova a Partidului și Uniunii Tineretului Comunist, care începea prin mărturisirea deschisă de solidarizare a petroliștilor prahoveni cu luptele muncitorimii din anul 1929, se arată că „teroarea... în Valea Prahovei bîntuie din plin; în fiecare zi sînt zeci de arestări... Guvernul... autorul măcelului din Lupeni și Timișoara continuă munca sîngeroasă a lui contra mișcării revoluționare.“¹¹

⁷ Arh. St. Ploiești, Pref. jud. Prahova. dos. 175/1929.

⁸ Ibidem; vezi *raportul nr. 1484* din 27 aug. 1929 al Diviziei a XIII-a către Pref. jud. Prahova.

⁹ *Convenția colectivă de muncă*, încheiată pe ziua de 30 oct. 1929 între muncitori și societatea „Steaua Română“ din Cîmpina, Tip. și legătoria de cărți I. Ștefănescu Cîmpina.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Arh. St. Ploiești, Trib. jud. Prahova, Cab. I. instr. dos. 54/1930.

Dar cu toate aceste greutăți provocate de autoritățile burgheze, continuă documentul de partid, „la unele întreprinderi siguranța și poliția s-au lovit de rezistența dirză a muncitorilor — care au apărat pe conducătorii lor“, manifestînd pentru continuarea luptei.

Așa, bunăoară muncitorii de la Orion-Mașini au pornit pe străzile orașului Ploiești, în ziua de 1 februarie 1930, cîntînd „Internaționala“:

„Lupta eroică a muncitorilor de la Orion-Mașini, care au știut să creeze un zid de apărare în jurul conducătorilor respingînd pe agenții siguranței și au demonstrat pînă la centrul orașului trebuie să fie un exemplu pentru toată muncitorimea din Valea Prahovei“.¹²

Scoțînd în relief faptul că după ani de zile de teroare, acestea sînt primele demonstrații de amploare ale muncitorimii revoluționare din Prahova, manifestul lansează un apel de chemare la luptă dirză:

„Partidul Comunist din Prahova vă cheamă la acțiuni hotărîte.... Lupta revoluționară trebuie să fie și mai hotărîtă; în loc de sute, mii de muncitori și țărani trebuie să fie atrase în luptele deschise sub conducerea Partidului Comunist“.¹³

Demonstrațiile de protest se țin lanț. Muncitorii se organizează sub îndrumarea partidului. Se creează comitete pe fabrică pentru conducerea marilor lupte ce se apropie, se formează gărzii de autoapărare. Muncitorii se grupează în jurul organizațiilor revoluționare a căror activitate este condusă de către partid. Grevele se întetesc, acțiunile de nemulțumire cresc în amploare. Muncitorii întreprind manifestații de solidarizare cu greviștii, ceea ce determină oficialitățile locale să ia continuu măsuri de înăbușire a răbufnirilor revoluționare. Armata e folosită pentru cele mai mici mișcări, uneori chiar numai pentru bănuieli care nu se adevăresc, fapt care determină Garnizoana Ploiești ca prin adresa nr. 29 din 15 februarie 1930 să facă cunoscut Prefecturii județului Prahova că „autoritățile civile nu pot face cereri de trupe decît pentru reprimarea dezordinelor reale...“¹⁴

Că valul revoluționar este în creștere, o dovedește și ordinul dat de Divizia XIII-a către corpurile de trupă din Garnizoana Ploiești, ca urmare a adresei nr. 503/1930 a Chesturii Poliției Municipiului Ploiești. În ordinul menționat, comunicat și Prefecturii județului cu nr. 616 din 30 iulie 1930, se arată măsurile ce urmau să se ia pentru ca trupa să fie „gata a interveni la timp la cererea Chesturii și ordinul Diviziei.“¹⁵

Dar cu toate măsurile de precauție luate de burghezie, cu toată teroarea dezlănțuită de către poliție și siguranță, nu s-a putut împiedica lupta hotărîtă pe care o ducea muncitorimea revoluționară condusă de partid. Astfel, în ziua de 2 martie 1931 șomerii din Telega au izgonit gardienii de la sondele nr. 435 și 445 ale societății, „Concordia“, ocupîndu-le¹⁶. În același timp, Biroul siguranței din Ploiești, cu nr. 393, din 18 mai 1931, raporta prefectului de Prahova noi acțiuni revoluționare:

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Arh. St. Ploiești, Pref. jud. Prahova, dos. 60/1930.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Idem, dos. 59/1931; *Raportul Secției Jandarmi Poiana Cîmpina* cu nr. 99 din 4 martie 1931, adresat Legiunii de jandarmi rurali Prahova.

„Avem onoare a vă înainta copie după „Chemarea și programul comisiunii centrale pentru convocarea congresului de front unic al muncitorilor de la orașe și sate, către toți muncitorii și muncitoarele din fabrici, mineri, ceferiști, forestiere, sonde, uzine, ateliere și de pe ogoare“, transmisă de centrul comunist organizației locale.“¹⁷

De pretutindeni vin vești alarmante. Legiunea de Jandarmi Rurali Prahova, într-o, dare se seamă cu privire la starea de spirit a populației, menționează la 26 aprilie 1931, că muncitorii de la exploatarea silvică a Băncii Generale a Țării Românești sînt agitați și amenință că vor intra în pădure de unde vor lua material în locul sumelor ce au de primit.¹⁸

Postul de jandarmi Buștenari raportează cu nr. 899/1931 Legiunii de Jandarmi că cei 50 de lucrători ai societății „Victoria“ din Buștenari au declarat din nou grevă pentru motivul că nu li s-au achitat salariile de patru luni.¹⁹

Muncitorii de la soc. I.R.D.P., de asemenea, nemulțumiți că n-au primit salariile pe lunile din urmă, se hotărăsc să declare grevă. După cum încu-noștiințează Legiunea de Jandarmi pe prefect cu raportul nr. 5677 din 12 iulie 1931, „societatea, în prezent, lucrează la statele pe luna iulie, reducînd salariile cu 20%. Lucrătorii sînt agitați din această cauză și au hotărît... să declare grevă.“ Grevă declară și muncitorii soc. „Guess“ din Moreni, cărora nu li s-au mai achitat salariile de 10 luni de zile.²¹ La soc. „Româno-Americana-Teleajen, muncitorii sînt concediați în masă, iar cei rămași la lucru muncesc în două serii (1/2 săptămînă la lucru și 1/2 săptămînă fără lucru), din care cauză nemulțumirile cresc, iar muncitorii încep să se agite, menționează Postul de jandarmi special „Româno-Americana“-Teleajen, în raportul nr. 146/1931, înaintat Legiunii de Jandarmi.²²

Dar pe măsură ce acțiunile revoluționare se întetesc și măsurile teroriste cresc. Așa, în ziua de 5 noiembrie 1931, jandarmii violează sediul Sindicatului muncitorilor sticlari din Azuga, confiscînd „registrele și toată arhiva sindicatului“.¹³ În același timp arestările continuă, iar Ministerul de interne cu ordinul telegrafic cifrat nr. 40275/1931 dispune „reținerea comuniștilor arestați..., fotografierea și identificarea lor.“²⁴

Brutalitățile autorităților burgeze nu-i intimidează însă pe muncitori. Strîns uniți sub conducerea Partidului Comunist, ei continuă lupta sporindu-și mereu avîntul revoluționar. Valul mișcărilor revoluționare e în continuă creștere, acțiunile sînt din ce în ce mai închegate și mai mari. Nemulțumirile cresc văzînd cu ochii. Partidul duce o muncă susținută de atragere a noi cadre. Avîntul revoluționar e în plină ascensiune. Toate manifestațiile de protest, toate demonstrațiile de nemulțumire, toate acțiunile îndreptate

¹⁷ Idem, dos. 76/1931, vol. II.

¹⁸ Idem, dos. 59/1931.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Idem, dos. 76/1931, vol. III.

²¹ Idem, vol. V. Raportul Legiunii de Jandarmi Prahova nr. 11048 din 4 dec. 1931, către Parchetul Tribunalului Prahova.

²² Idem, vol. II.

²³ Idem, vol. V.

²⁴ Idem, dos. 59/1931.

împotriva regimului de exploatare și jaf al guvernanților sint canalizate, cu ajutorul partidului, într-un singur șuvoi unitar și puternic, care-și îndreaptă pașii vertiginos spre mărețele lupte din februarie 1933. „Largul caracter de masă al acestor acțiuni, la care participă mii și mii de oameni ai muncii, formele deosebit de ascuțite ale luptelor, care au culminat cu ocuparea centrului orașului Ploiești de către mase, au demonstrat înalta combativitate a acestui detașament al proletariatului român.“²⁵

---

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 38

O LUCRARE DRAMATICĂ NECUNOSCUTĂ DESPRE 1907

A. MIHAI

Cu mulți ani în urmă, apărea în paginile revistei „Teatrul“, cu prilejul împlinirii unei jumătăți de veac de la izbucnirea răscoalelor țărănești din 1907, un articol al lui Eugen Luca, în care autorul își propunea să cerceteze „mai îndeaproape dramaturgia noastră, oglindind viața țărănimii din trecut“¹. Fără a căuta să infirmăm concluziile trase atunci de cercetător, vom încerca să aducem o modestă completare menită să rectifice afirmația după care „nu cunoaștem decît o singură piesă valabilă, inspirată din răscoalele anului 1907: Lupii de C. I. Vissarion“²

Cercetînd bibliotecile din Ploiești, am găsit o broșură tipărită (fără a avea anul apariției), în editura „Universității populare socialiste“ din Cîmpina și intitulată simplu, dar în același timp categoric: „Călăii“. Autorul „scenei de la 1907“, cum singur își intitulează piesa într-un act, este I. Neagu-Negulescu, editorul revistei socialiste „Sociala“, scoasă în 1898 la Meteleu-Buzău, adept al ideilor propagate de P. Mușoiu și P. Zosin³.

„Scena“ respectivă, prin orientarea sa sănătoasă, vine să se alăture „Lupilor“ lui Vissarion, iar prin soluția dată să o depășească, chiar dacă nu poate avea aceleași pretenții artistice.

„Scena“ are loc într-o cîrciumă unde doi săteni au venit să se cinstească. Moise, ostașul demobilizat, întors în sat, povestește lui Cănuță ororile văzute în timpul cînd, ca soldat, a participat la reprimarea răscoalei: „Ne ieșeau înainte oamenii, cu mîinile goale, cu piepturile desfăcute, cădeau în genunchi și ne strigau: *Fraților nu ne împușcați căci vrem dreptate, ci nu moarte*“.

„Glasul lor ne-nfiora, dar să ne ia dracu că ne zăpăcea goarna de alarmă și n-apucam să auzim bine porunca din spate a ofițerului: „dați foc“, că trăgăcele cădeau și vai de sufletele noastre. Ne trezeam în vaetul celor împușcați și-n vijelia de țipete a celor ce-și luau lumea-n cap, fugind pe cîmp“⁴.

Moise dezvăluie mijloacele abrutizante de care se foloseau comandanții, pentru a transforma ostașii în fiare sălbatice: „Poate că n-am fi fost soldați așa de ticăloși, dacă de cum intram în sat, nu ne abăteau ofițerii mai întii, să

¹ Eugen Luca, „Mărturiile unei lupte de veacuri“ în Teatrul, an II, nr. 3, martie 1957, p. 5—11.

² *Ibidem*, p. 8

³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I. 1865—1900, partea a II-a (1890—1900), Ed. politică, Buc. 1964, p. 654.

⁴ I. Neagu-Negulescu, „Călăii“, ed. Universității populare socialiste“, Cîmpina, f.a. p. 5.

ne tămie pe la cârciumi. Ziceau că ne cinstesc ținerea jurământului. Și apoi, știi, las-tu pe militarul îndirjit de foame și oboseală și când îl mai scoate și băutura din sărite“⁵.

Demobilizatul pare că a înțeles în sfârșit substratul manevrelor de reprimare ale stăpînirii: „Fost-am uneltele lor, turnate și făurite după calapodul cazărmii... Dar, nu-i nimic, fii pe pace, toate sînt la o vreme“...⁶ El povestește săteanului Cănuță că au fost și ostași care n-au vrut să asculte de comandanți: „un sergent major, c-o întreagă companie, n-ar fi vrut să tragă și c-ar fi dat mîna cu răzvrățiții“, sau cazul sergentului Oprea Gheorghe, care a preferat închisoarea decît săucidă pe răsculați, sau sinuciderea sergentului Sireteanu care n-a voit în ruptul capului să devină călăul fraților săi răzvrățiți pentru dreptate... „m-ați osîndit să fiu călăul unor bătrîni nevinovați. Dar nu mai pot. Am făcut destule blestemății, din porunca d-tră; de astă dată nu mai pot. Acum vă rog, primește jertfa singelui meu și dați iertare bătrînilor, căci sînt nevinovați“.⁷

Finalul piesei „Călăii“, scoate în relief faptul că Moise a fost și el unul din executanții ordinelor primite și a îndeplinit crime odioase orbește. Lucrul acesta iscă indignarea lui Cănuță și a sătenilor din cârciumă și cortina cade după povața pe care o dă săteanul băiatului de prăvălie: „Copile, ia aminte, ca la vremea ta, să nu cazi și tu în ispita rușinii, în care s-a tăvălit ticălosul acesta“⁸.

Nu știm dacă „scena de la 1907“ a văzut vreodată lumina rampei, dar înclinăm să credem că nu. Burghezia avea tot interesul să treacă sub tăcere o asemenea piesă care demasca cu mult curaj asasinatle săvîrșite în 1907, începînd cu titlul și sfîrșind cu ultimul cuvînt rostit de personaje. Moștenirea noastră culturală însă este datoare să scoată această piesă din tăcerea sub care a fost ascunsă și să-i redea locul cuvenit în istoria dramaturgiei noastre.

---

⁵ *Ibidem*, p. 6—7

⁶ *Ibidem*, p. 8

⁷ *Ibidem*, p. 14

⁸ *Ibidem*, p. 15

GENERALUL TEODOR TĂUTU

VICTOR ADAM

La 15 iunie 1937, locuitorii oraşului Ploieşti conduceau pe ultimul său drum pe eroul luptelor de la Cerna, generalul Teodor Tăutu, cel care, cu un grup de luptători, a oprit înaintarea duşmanului timp de aproape două săptămâni, dând posibilitate trupelor române să se retragă în ordine, spre frontul Moldovei, în toamna anului 1916.

Urmaş demn al marilor Tăuţi, slujitori de credinţă ai Moldovei lui Ştefan cel Mare, Teodor Tăutu s-a născut la 15 ianuarie 1868 în plasa Copou, judeţul Iaşi.

Tatăl său, Teodor Tăutu, a ocupat mai multe funcţii la primăria oraşului Iaşi, printre care şi cea de primar în perioada anilor 1866—1868. Mama sa, Aglaia Tăutu, (fostă Botez) era dintr-o familie originară din Fălticeni.

După terminarea şcolii primare şi a Liceului militar în Iaşi, Teodor Tăutu urmează cursurile Şcolii de Ofiţeri de infanterie din Bucureşti, pe care le absolvă cu gradul de sublocotenent.

Dând dovadă de o bună pregătire militară, urcă destul de repede treptele ierarhiei militare, astfel că în anul 1907 îl găsim cu gradul de căpitan în Batalionul 9 vânători de munte din Ploieşti, în funcţia de comandant al companiei a II-a. În anul 1908, batalionul fiind desfiinţat, este mutat la Regimentul 7 Prahova (comandantul batalionului 3) unde în decurs de 5 ani este avansat, pentru merite deosebite, la gradul de maior şi apoi de locotenent-colonel. În anul 1913 primeşte comanda Regimentului 3 vânători din Ploieşti, funcţie pe care o îndeplineşte pînă în luna iunie a anului 1916.

În această perioadă Teodor Tăutu se remarcă prin pricepera şi tenacitatea sa de bun comandant, fapt ce-i atrage aprecierea şefilor şi dragostea subordonaţilor.

Îa începutul anului 1916, Regimentul 3 vânători de sub comanda sa primeşte ordinul de deplasare la Cîmpina pentru acoperirea frontierei.

După 4 luni de staţionare aici regimentul se dislocă pe valea Teleajenului, în comunele Izvoarele şi Mineciu-Ungureni.

În această perioadă locotenent-colonelul Teodor Tăutu este avansat la gradul de colonel şi numit comandant al Regimentului 17 Mehedinţi, Ştirbei Vodă, din Turnu Severin.

Ziua intrării României în războiul mondial îl găseşte la comanda acestui regiment, ce făcea parte din Grupul Cerna, comandat de generalul Dragalina.

La 15 august 1916, trupele române din sectorul Cernei încep acţiunile militare împotriva duşmanului. În zorii zilei de 19 august 1916, unităţile

Generalul Teodor Tăutu, ca sullocotenent.

Generalul Teodor Tăutu, la vîrsta de 50 de ani.

Grupului Cerna, intră în luptă pentru cucerirea culmilor Alion — Ozion — Drânic.

Regimentul 17 Mehedinți avea ordinul de a ocupa muntele Alion. „Cota 304, unde coloana se adună în pădurea dinapoia ei, îmi lasă o veșnică și plăcută amintire. Era locul primului nostru botez de foc“, scria mai târziu generalul T. Tăutu în lucrarea „Carnet de câmp“. Dragostea pentru „țară și neam“ a făcut ca vitejia ostașilor români să fie fără margini. Cucerind creastă după creastă, regimentul reușește să termine lupta prin ocuparea muntelui Alion și prinderea inamicului.

După 10 ore de luptă, drapelul românesc flutura asupra celor trei culmi. În darea de seamă asupra luptei din 19 august 1916 (dosarul zilei, pg. 6), Generalul Dragalina consemna: „Nu mai puțin dîrz a luptat Regimentul 17 Mehedinți, sub comanda colonelului Tăutu“.

La 16 septembrie însuși generalul Dragalina îl felicita pe colonelul Tăutu, cu ocazia citării acestuia pe ordinul de azi al Armatei I.

Încheierea victorioasă a luptelor de la 19 august, a însemnat înlăturarea celui mai greu obstacol în direcția Orșova-Cerna și posibilitatea trecerii la ofensivă a armatei române.

În a doua jumătate a lunii septembrie, inamicul începe să devie din ce în ce mai activ în sectorul Cerna, dar riposta Regimentului 17 Mehedinți este hotărâtă. În seara zilei de 2 noiembrie, colonelul Tăutu primește ordin telefonic, prin care este numit comandantul unui detașament. Acest detașament, cunoscut sub numele de „detașamentul colonel Tăutu“ sau „detașamentul fantomă“, a dat dovadă de atîta vitejie încît a stîrnit admirația dușmanului. Încercuit din toate părțile de trupe inamice, unitatea a devenit detașament de incursiune, provocînd pierderi însemnate acestuia. Îngrijorat, comandantul grupului german de Jiu, Kühne, trimite Divizia 7 cavalerie germană și un detașament de blindate pentru nimicirea lui. Dar totul era zadarnic. „Loviturile lui se simțeau, ființa lui era însă cu neputință de descoperit și capturat. Încrederea pe care o simțea în dînsul a trecut asupra celor care pînă la capăt și-au dus croica lor împotrivire, sfidînd soarta de la care știau bine că nu pot aștepta nimic“, scria marele nostru istoric N. Iorga.

Însuși inamicul a recunoscut că: „Speranța de a nimici detașamentul Tăutu sau a-l face prizonier nu a reușit. Fără îndoială comandantul detașamentului inamic este un om extraordinar de capabil și energic, căci știa că partida este pierdută; a făcut totul ca să ne cauzeze toate pierderile posibile“. După aproape două săptămîni de luptă disperată, cu un dușman net superior numeric, colonelul Tăutu reușește să străpungă încercuirea și să ajungă la ai săi.

23 noiembrie 1916. O puternică ofensivă a inamicului, dată din mai multe direcții, determină retragerea trupelor române.

Colonelul Tăutu primește ordin ca, împreună cu regimentul său să oprească înaintarea inamicului, asigurînd retragerea ordonată a trupelor noastre din Oltenia. În ziua cînd Bucureștii cădeau în mîinile dușmanului, în localitatea Tia Mare grupul comandat de colonelul Tăutu a trebuit să se recunoască învins, după o eroică rezistență. Întreg armamentul este distrus, pentru a nu cădea în mîna inamicului. Astfel, proiectilele sînt aruncate în aer, săbiile rupte și chiar caii sînt împușcați. „Steagul Regimentului 17 Mehedinți, glo-

Generalul Teodor Tăutu, la pensie.

rios purtat prin lupte, timp de trei luni, e sărutat de ofițeri și soldați, apoi ars pe foc... soldații eroicei divizii care nu cunoscuseră înfringerea, plîngeau în fața imensului rug, altarul sacrificiului unei trupe viteze, dar fără noroc“.

„Ziua capitulării“ își amintea generalul Tăutu, „este cea mai dureroasă. Este ziua care îmi va reaminti pururea de bucata de carne aruncată de drumeț în calea haitelor flămînde, pentru scăparea lui.. Este dureroasă pentru că în această zi ni se răpește libertatea, de cînd nu voi mai putea ști nimic din țară și de ai noștri, pe care din acest moment îi lăsăm și pentru cît timp“.

Dus în Germania ca prizonier, colonelul Tăutu este transportat în lagărul de la Krefeld și apoi la Stralsund.

Pentru eroismul său, are permisiunea de a purta sabia pe tot timpul prizonieratului.

A fost singurul ofițer prizonier, care s-a bucurat de această cinste. Reîntors în țară, în urma păcii de la Buftea, pentru meritele sale militare, este înaintat la gradul de general și decorat cu cea mai mare distincție din acea vreme: „Ordinul Mihai Viteazul“, cl. III.

În decursul vieții sale, generalul T. Tăutu a mai primit o serie de ordine și medalii, printre care: „Semnul onorific de 25 ani de serviciu“, „Avîntul țării“.

Vorbînd despre personalitatea generalului Teodor Tăutu, N. Iorga scria: „Generalul T. Tăutu a înfățișat în zilele sale de grea și glorioasă luptă un tip de conducător cum din nenorocire n-am prea avut în timpul unui război de supremă încercare națională.

Cei care l-au cunoscut nu l-au putut face niciodată să vorbească despre poezia lui ostășească.

Om cu înaltă cultură militară, generalul Teodor Tăutu va rămîne de exemplu generațiilor viitoare, pentru virtuțile sale de bun ostaș și om.

ASPECTE DIN TEHNICA POPULARĂ ÎN ALIMENTAREA CU APĂ A CULTURILOR DE LEGUME DIN JUD. PRAHOVA ȘI CELE VECINE

DUMITRU NEDELEA, VICTOR ADAM

Una din condițiile esențiale dezvoltării și prosperității unei așezări omenești o constituie în primul rînd clima și apoi relieful. De obicei oamenii au căutat să se instaleze acolo unde aceste condiții au fost potrivite, unde terenurile erau favorabile culturilor de cereale, pomiculturii, legumiculturii etc.

De multe ori locuitorii unor regiuni nu au avut toate condițiile materiale necesare culturilor și de aceea se duce treptat lupta pentru adaptarea unor resurse naturale la cele necesare vieții.

Printre factorii de importanță deosebită privind o producție bună, un loc de seamă îl ocupa umiditatea rațională. Nu au fost rare cazurile cînd, datorită unor ani secetoși, culturile pe anumite regiuni au fost compromise, atrăgînd după sine mari greutăți. Mîntea umană a recurs la un sistem de alimentare cu apă pe timpuri secetoase sub formă de irigații.

În țara noastră irigațiile au început să se dezvolte din timpuri îndepărtate, în special pentru culturile de legume. Există unele urme și însemnări care arată că în jurul orașelor Iași, Tîrgoviște, București s-au dezvoltat culturi irigate de legume înainte de secolul al XVIII-lea. Din documentele timpului reiese că încă din antichitate se cunoștea folosirea energiei apei pentru funcționarea morilor de apă, pe lângă care se dezvoltau și culturile de legume irigate; de asemenea, instalații hidraulice pentru prelucrarea minereului și a lemnului. Încă din secolul al XVIII-lea meșteri români au construit pentru irigații și canalizare, Canalul Mihai Vodă Sturza, pe Putna, în amonte de orașul Focșani; apoi Canalul Morilor și Canalul Mărăcineni pe Buzău, în amonte de orașul Buzău. În județul Prahova au fost construite Canalul Leaotul și iazul Morilor pe Prahova, în apropiere de Florești. Preocupările îndreptate spre irigații s-au concretizat la începutul secolului al XX-lea, prin construcții de irigații, printre care aceea de la Bucu (Ialomița), cu apă din riul Ialomița după proiectul inginerului Victor Ionescu, trimis special în Egipt pentru a studia sistemele de irigație de acolo, iar în anul 1910 a luat ființă Serviciul îmbunătățirilor funciare pe lângă Administrația pescăriilor statului.¹

¹ Ing. Valeriu Blidaru, *Irigații*, Editura Agro-Silvică de Stat, București 1954, p. 9—18.

Culturile cele mai averse de apă sînt cele de legume, care cu secole în urmă, au dat naștere la adevărate meșteșuguri privind irigarea lor cu apă. În acest scop vom descrie unele metode de acest gen folosite pe teritoriul județului Prahova și cele vecine.

În ceea ce privește debitul de apă necesar culturilor de legume, Jud. Prahova este bine udată de riuri și pîraie. Vom arăta cum au fost folosite în partea de cîmpie resursele de apă ce se pretează culturilor de legume.

Grădinarii, de-a lungul anilor, au întrebuintat diverse sisteme de alimentare cu apă. Cele mai simple metode de irigat întîlnite în partea de cîmpie a zonei Ploiești sînt construcțiile de puțuri în apropierea terenurilor de irigat și a bazinelor de acumulare. În general, pe cultivatori îi interesa ca apa să se scurgă printre culturi și în acest scop săpau un șanț numit distribuitor avînd dimensiuni mai mari (adînc de 0,50 m și lat de 0,50—0,60 m), din care se ramificau alte șanțulețe cu pămînt și pe măsură ce apa ajungea într-o tarla, oprirea apei se făcea astupîndu-se la capete șanțurile de ramificație.

Greutatea era sursa de alimentare cu apă acolo unde culturile erau mai departe de riuri. În acest caz se săpau puțuri în apropierea locului de irigat la un nivel mai ridicat și cu ajutorul cumpenei scoteau apă și o turnau pe un jgheab de lemn ce era îndreptat spre șanțul distribuitor. Acest procedeu folosit în comuna Tătărani, orașul Ploiești, era extrem de greoi, întrucît se depunea un efort fizic mare la scoaterea apei ce iriga o suprafață mică. În alte locuri bogate în ape curgătoare, irigația se făcea folosindu-se bazinele de acumulare prevăzute cu două, trei stăvilare. În apropierea orașului Ploiești aceste metode s-au practicat cu mulți ani în urmă iar astăzi sînt folosite de gospodăriile de stat la irigarea culturilor.

Tehnica acestei metode constă în săparea unui bazin cu un diametru de aproximativ 30 m, adînc de 2—3 m în lungul apei curgătoare sau într-o margine a sursei de apă. De obicei bazinele se construiesc în apropierea apei curgătoare în scopul de a feri culturile de inundație, lăsîndu-se să se scurgă un anumit debit de apă, după care se oprește cu ajutorul stăvilărilor. Se întîmplă uneori ca în zilele prea secetoase să scadă debitul de scurgere a apei, folosindu-se atunci apa din bazinul de acumulare.

Nu toate locurile sînt favorizate de mici riuri sau pîraie. Totuși, apa trebuie să fie din abundență pentru irigarea culturilor de legume. În această ipoteză au apărut alte mijloace de aprovizionare cu apă pentru irigație care se deosebesc esențial de cele mai sus menționate.

Un sistem mult răspîndit în zona Ploiești este așa-zisa roată de udată cu calul. Această metodă se bazează pe o instalație mai complexă în care vom distinge următoarele părți componente:

— roata de udată, construită din lemn și prevăzută cu niște cupe, montată direct în surse de apă;

— un ax orizontal care face legătura între roata de udată și o roată mai mică numită roata cu măsele;

— prisnelul, o altă roată formată din două cercuri din lemn suprapuse la o distanță de 40—80 cm prevăzută cu dungi din lemn montată în plan orizontal;

— un ax vertical care susține prisnelul;

— o oiște de care este legat un animal de tracțiune și scheletul de sprijin al întregii instalații.

Ansamblul acestui sistem de udare, și totodată mecanismul practic, funcționează cu ajutorul unui cal. Calul care trage după sine în sens circular prisnelul este legat de oiște. În felul acesta i se imprimă o mișcare de rotație în plan orizontal care se transmite cu ajutorul roții cu măsele prin axul orizontal, într-o mișcare în plan vertical al roții cu cupe, și odată cu aceasta o parte din roată pătrunde prin stratul de apă, umplînd cupele, apoi urcă și în momentul cînd ajunge la circa $80-90^\circ$ deasupra jgheabului, apa din cupe se varsă. Acest sistem a fost mult folosit în irigarea culturilor de legume în jurul orașului Ploiești, în comunele Bucov, Popești, Tătărani, Țîntăreni, Ploieștiori etc.

De remarcat este că acest sistem s-a pretat acolo unde apa se afla la un nivel mai ridicat al solului, însă în părțile unde exista la o adîncime mai mare s-au întrebuițat alte metode de irigație, folosindu-se în loc de roata cu cupe, vase de pămînt legate la distanțe de 30—40 cm unul de altul, de două funii paralele ce funcționau pe un scripete mare în plan vertical. Sistemul de funcționare este asemănător cu cel descris mai sus. Vasele din pămînt, legate cu două inele pătrund cu gura în jos în stratul de apă, apoi se urcă pline cu apă, pînă ce ajung deasupra jgheabului în care se varsă apa din ele. Cele două funii cu vase sînt acționate de o roată în plan vertical care, la rîndul ei, este pusă în mișcare de prisnelul obișnuit acționat de cal. Acest gen de irigat s-a folosit pe apa Buzăului, în comuna Rătești, județul Buzău.

Unii grădinari mai ingenioși au întrebuițat acest sistem de irigare înlocuind vasele de pămînt cu capace de piele groasă cu diametrul de 10—20 cm, legate din 30 în 30 cm pe un lanț ce trecea prin mijlocul lor (capacelor), avînd menirea să circule tot în plan vertical printr-o țevă de același diametru.

Un amănunt: țeava din metal era fixată în mijlocul puțului, iar partea de jos intră în stratul de apă 0,50—1 m adîncime, iar capătul de sus ajungea pînă în dreptul jgheabului. În momentul cînd roata se mișcă (în plan vertical) lanțul cu capace din piele se lasă în jos pe lîngă țevă, pătrunde în stratul de apă, apoi urcă prin țevă luînd totodată și o cantitate de apă între capace pînă cînd ajunge la suprafața țevei unde se efectuează vîrsarea direct în jgheab. Acest sistem s-a folosit în zona Buzăului și mai ales la grădinăriile din jurul orașului Mizil,

După cum a reușit, cele trei metode mai sus descrise au avut la bază forța animală care imprimă mișcarea. Un rol important în irigații l-au avut în decursul timpului atît morile de vînt cît și morile de apă, folosite în partea de șes a zonei Ploiești.

Aceste sisteme, spre deosebire de cele cu animale de tracțiune, erau mai avantajoase întrucît se înlocuia forța animală de tracțiune cu energia curenților de aer și forța apelor curgătoare.

În comuna Săgeata, de exemplu, s-au folosit mori de vînt în irigații. Construcția unui asemenea sistem constă din paletele cu ax orizontal prevăzute cu o roată de angrenaj cuplată cu o altă roată pe un fus vertical, care la partea de jos se termină printr-un disc de asemenea dințat ce este cuplat cu axul roții de udare printr-o roată de aceeași dimensiune.

Funcționarea unui asemenea sistem este simplă. Mișcarea de rotație în plan vertical a paletelor morii sub acțiunea curenților era transmisă printr-un ax cuplat cu un alt ax mai gros, vertical, prin două roți diametrul opuse; apoi fusul imprimă axului orizontal prins de roata cu cupe, o mișcare în plan vertical prin intermediul a două angrenaje invers poziției angrenajelor capătului de sus al axului vertical. Apa scoasă de roata cu cupe este dirijată pe un jgheab instalat în apropiere. Rândamentul acestui sistem era direct proporțional cu intensitatea curenților care puneau în mișcare paletetele morilor și cu cât se învârtteau mai repede cu atât debitul de apă scos era mai mare.

Este știut că morile de apă au îmbrăcat mai multe sisteme în zona Ploiești. Unul din ele, și anume morile de apă cu scoc, care datorită energiei apelor curgătoare puneau în mișcare roțile cu turbine în plan vertical, pe lângă măcinatul în sine, ajută și la irigații culturilor de legume. Din axul orizontal al roții se prelungea un alt ax tot orizontal la capătul căruia se afla roata cu cupe montată în debitul de apă. Înviertindu-se, roata mare cu turbine, sub ațiunea apei în plan vertical, transmitea aceeași mișcare și roții de udare, prin axul orizontal. Această metodă a fost întrebuințată în comunele Cîndești, Berca, zona Ploiești.

Un alt sistem des întâlnit în comunele Călinești și Filipești Tîrg, sînt roțile de irigații, montate direct pe cursul apei, executîndu-se două operații: mișcarea roții și scoaterea apei.

Construcția acestei instalații este destul de ingenioasă. O roată din lemn cu un diametru de cca. 3 m, prevăzută cu palete dreptunghiulare (30/60 cm) montate din 50 în 50 cm, între care sînt prinse vase cilindrice din tablă.

Cele două capete ale axului se sprijină pe ambele maluri ale apei. O șesime din roată se află în apă, care împinge paletetele montate în plan orizontal, umple vasele cu apă, apoi urcă pînă ajung deasupra jgheabului, vărsîndu-se conținutul la înclinarea de 80—90°. Jgheabul este construit sub forma unui T, în apropierea roții într-un plan înclinat pentru a da cădere apei spre șanțurile de irigații.

În momentul de față o parte din marile gospodării din zona Ploiești folosesc alimentarea cu apă în irigații, cu ajutorul pompelor cu motor și se tînde spre irigațiile prin aspersiune (sub formă de ploaie artificială), în special la culturile de pomi)².

O parte din canalele ce duc spre culturi sînt cimentate iar unele bazine de acumulare sînt prevăzute cu un echipament tehnic avansat.

Privind irigațiile în ansamblu, se constată că pe zi ce trece, noul înlătură vechile sisteme, trecîndu-se la mecanizarea avansată ce corespunde unei vieți moderne.

---

² Ing. E. Leșiță, Ing. Gromeza, „Irigații prin aspersiuni”, Editura Agro-Silvică, București, 1967. Cercetări asupra instalațiilor și meșteșugurilor țărănești executate în județele Prahova, Buzău și Dimbovița.

DATE NOI PRIVIND VIAȚA ȘI OPERA LUI CINCINAT PAVELESCU

N. I. SIMACHE și I. JERCAN

Începuturile epigramei sînt foarte îndepărtate, ea făcîndu-și apariția ca o variantă minoră a elegiei, la vechii greci, prin sec. VII. î.e.n.

La origine însemna „inscripție“, epigrama fiind o scurtă piesă în versuri scrisă pe o piatră (epitaf), pe o operă de artă, pe un obiect oferit în dar etc.

Lui Arhiloh (sec. VII. î.e.n.) îi sînt atribuite cele mai vechi epigrame.

Epigrama cu înțelesul arătat mai sus, cunoaște o înflorire deosebită în epoca războaielor greco-persane (sec. V î.e.n.). Cu timpul însă, se eliberază de scopul ei utilitar, lărgindu-și atît tematica cît și cercul cititorilor.

Perioada alexandrină (sec. III—I. î.e.n.) aduce epigramei un deosebit de mare succes, acum manifestîndu-se în această direcție scriitori valoroși ca Teocrit și Calimah.

Trecînd timpul, „epigrama și-a pierdut caracterul de epitaf, devenind o armă literară în mîna celor de spirit“¹.

Epigrama cu caracter satiric, așa cum o va cultiva Marțial, se pare a fi inițiată de Alkaios din Messenia² (în jurul anului 200 î.e.n.)

Precursorul genului epigramatic la romani este Ennius, iar maestrul epigramei romane din epoca ciceroniană — Caius Valerius Catullus (84—54 î.e.n.), cel care a introdus în poezia latină metrii grecești, necunoscuți pînă atunci la romani.

Opera lui Marțial, adevăratul creator al epigramei satirice, al poantei mușcătoare, încă înainte de apariția ei în volume, s-a bucurat de o largă răspîndire și un deosebit succes.

Ascuțișul epigramelor sale e îndreptat împotriva tuturor nedreptăților, umilințelor, viciilor etc.

„Roma întreagă, viața ei trepidantă, plăcerile și mizeriile, rafinamentul intelectual și destrăbălarea imundă, nu sînt oferite în toate detaliile de paginile lui Marțial“³.

Un rol deosebit în formarea epigramei și desăvîrșirea ei, l-au avut francezii Clément Marot, Racine, Corneille, Scaron, Voltaire, germanul Lessing,

¹ „Gînduri și rînduri“, Ploiești, Anul I, nr. 5, martie 1938, pag. 93.

² „Persius — Juvenal — Martial“: „Satire și epigrame“, Editura pentru literatură, 1967, pag. XXXI.

³ *Ibidem*, pag. XXXVIII.

radu Puşkin, românii Antioh Cantemir, Cincinat Pavelescu, George Ranetti, Rusul D. Rosetti, D. Teleor, I. L. Caragiale, Toma Florescu, Nigrim, Cridim, Sofronie Ivanovici, Vero (Leon Wechsler), Giordano (B. Goldner), Horia Furtună, Al. O. Teodoreanu, I. Gr. Perieşteanu, Tudor Măinescu⁴ ş.a.

Dintre epigramaştii ploieşteni, notăm pe Ionescu-Quintus⁵, Mircea Ionescu-Quintus,⁶ C. Vasilescu-Plăeşu⁷.

„Epigrama exista în literatura poporului, ca o moştenire a străbunilor noştri“.⁸

Cît despre autorii noştri culti, cu toate că după anul 1900 s-au manifestat ca maeştri ai catrenului şi de valoare sensibil apropiată, mai mulţi scriitori, socotind după calitatea şi cantitatea operei, după eleganţa neîntrecută în versificaţie şi spiritul necruşător, maestrul epigramei româneşti rămîne Cincinat Pavelescu.

CINCINAT PAVELESCU (1872 — 1934)

Artist în cel mai înalt înţeles al cuvîntului, Cincinat Pavelescu, una dintre cele mai reprezentative figuri ale poeziei noastre dinainte şi de după primul război mondial, „capul unei adevărate dinastii de scriitori“⁹, s-a născut la 20 oct. 1872, la moşia părintească de pe Milcov (Rîmnicul Sărat), unde şi-a petrecut anii copilăriei.

După tată (I. Pavelescu — inginer), Cincinat Pavelescu se trăgea din Banul Mănta, sftcnicul lui Mihai Viteazul, iar după mamă din spătarul Bucşan, cel decapitat de turci la 1596.

Licenţiat în drept, merge la Paris spre a-şi lua doctoratul, însă literatura l-a cucerit pe deplin, urmînd cursurile mai mult la Sorbona decît la Facultatea de drept.

Înapoiat în ţară, intră în magistratură, străbătînd ţara în lung şi în lat, funcţionînd ca magistrat la Marginea (Rîmnicul Sărat, 1899), Brăila (1901), Corabia, Neamţ, Rîmnicul Sărat, Snagov, Slănic-Prahova. În 1908 se află la Sinaia, mai apoi la Fundeni, Frunzăneşti-Ilfov. În 1911, la Constanţa, apoi din nou la Sinaia. În 1917 este considerat demisionat din magistratură, cînd este numit într-o delegaţie ce avea ca scop susţinerea patriei la Paris. Aici scoate ziarul „Românul“ şi mai apoi „Curierul franco-român“, despre care, după cum mărturiseşte însuşi Cincinat, „Iorga a spus că au adus mare serviciu cauzei noastre“¹⁰.

Tot la Paris, unde se căsătoreşte cu cîntăreaţa Alice Viardot-Garcia, mai publică articole în „Le Figaro“ ş.a. şi funcţionează pe rînd ca muncitor într-o întreprindere ori ca anticar.

⁴ Tudor Măinescu: „Flori şi ghimpi“, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967.

⁵ Ionescu Quintus: „Epigrame“, Bucureşti, 1931, „Eminescu“ S.A., str. inginer A. Saligny, nr. 2.

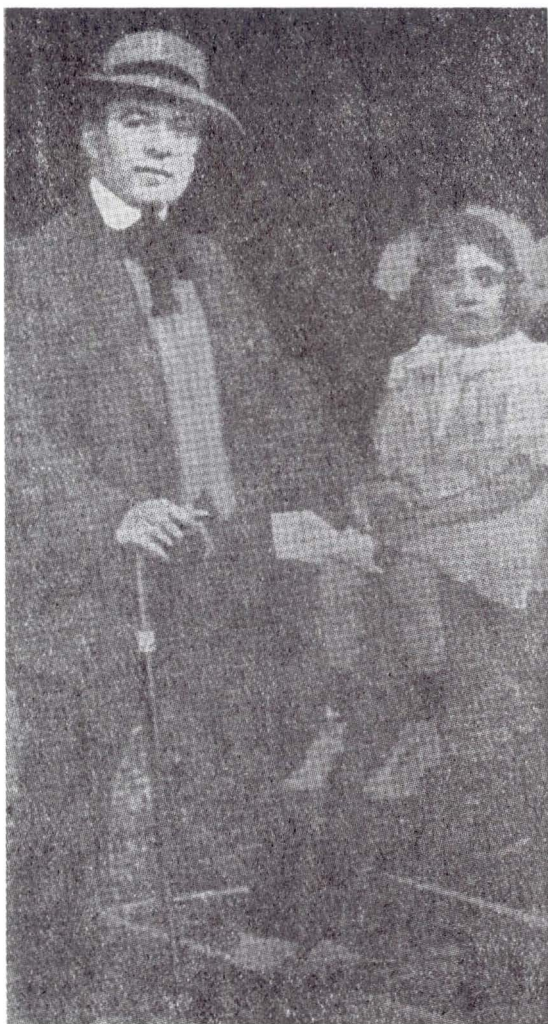
⁶ Mircea Ionescu Quintus: „Haz de necaz“ Tipografia Presa Noastră, Ploieşti. Colecţia Gînd prahovean, 1943.

⁷ C. V. Plăeşu: „Epigrame“, Ploieşti, 1928, Tipografia „Voinţa Prahovei“.

⁸ „Gînduri şi rînduri“, Ploieşti, Anul I, Nr.5, martie 1938, pag.93.

⁹ „Lucaefărul“, nr. 21 (212), din 21 mai 1966, articolul „Cincinat Pavelescu“, de N. Crevedia.

¹⁰ I. Valerian: „Cu scriitorii prin veac“, Editura pentru literatură, 1967, pag. 151.

Cincinat Pavelescu cu fiica sa

Revenit din străinătate, este numit pe rînd la Cluj, Oradea Mare și Brașov, unde a poyosit în calitate de procuror la Curtea de Apel, în ultimii șase ani de viață, nefiindu-i dat să ajungă la București așa cum a dorit, tot timpul.

Adevărată fire de poet, Cincinat Pavelescu a dovedit înclinație spre literatură încă de pe băncile liceului, întiile versuri publicîndu-le în „Literaturul” (1892—95), pe care l-a și condus între 1892—93. Colaborează și la revistele: „Convorbiri critice” (1907—1908) ori „Falanga” (seria 1910) ale lui Mihail Dragomirescu, „Flacăra”, „Lumea nouă ilustrată” (1895), „Luceafărul” (1906—1912), „Sămănătorul” (1907), „Viața literară și artistică” (1907—1908), „Junimea literară” (1910—1912) ș.a. Mai tîrziu, la Brașov, scoate împreună cu Petru I. Teodorescu, „Brașovul literar” (1932—1934).

Cît despre opera sa tipărită în volume, aceasta nu este prea întinsă. Au văzut lumina tiparului, în broșuri sau volume, următoarele lucrări: „De la Milcov” (1889)¹¹, nuvele și poezii, „Solnița” și „Epave”¹², două piese în proză și piesa în versuri „Saul”¹³ (aceasta în colaborare cu Alexandru Macedonski), „Poezii” (1900)¹⁴, „Poezii” (1911)¹⁵, „Epigrame” (1925)¹⁶ și volumașul de „Epigrame”¹⁷ apărut sub îngrijirea lui Tudor Măinescu, în 1966.

Cincinat Pavelescu a cultivat, după modelul lui Donici și Grigore Alexandrescu, fabula, cu deosebit succes.

Dacă ne referim la poezia sa, lirică prin excelență, aceasta cîntă sentimentul dragostei, în romane și cantilene („Romanță”, „Cantilenă”, „Pentru ochii tăi”), serenade și madrigale („Serenada”, „Intimă”, „Răspuns”, „Madrigal”).

Din ciclul „Sub lampă”, remarcabile sînt: „Se roagă cartea”, „Primăvara”, „Panteism”, „Mamei” ș.a.

Cincinat Pavelescu a practicat, cum spune Tudor Măinescu, epigrama spumoasă, fără a avea acea adîncime pe care o găsim la Marțial, părintele epigramei. În această direcție el s-a impus prin poanta tăioasă, surprinzătoare, inedită. El este unul dintre cei mai abili și spontani versificatori români.

Cincinat s-a duelat în rime, între alții, cu Radu D. Rosetti, I. Gr. Periețeanu, Radu Cosmin, Trancu-Iași și chiar cu marele I. L. Caragiale, căruia, odată, i-a adresat următoarele versuri:

Iancu Luca Caragiale
Își bea berea cu măsură
Face și literatură,
Însă nu face parale!

„Cincinat Pavelescu a fost un poet popular. Șezătorile literare, la care luau parte cei mai valoroși scriitori ai noștri din vremea aceea, se închiau

¹¹ „Luceafărul”, nr. 21, (212), din 21 mai 1966, articolul: „Cincinat Pavelescu”, de N. Crevedia.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Gheorghe Adamescu: „Contribuțiune la bibliografia românească”. Fascicola II, București, Tipografiile Române unite. S.A., 1928, pag. 304.

¹⁵ Cincinat Pavelescu: „Poezii”, Ediția „C. Pariano”, București, MCMXI.

¹⁶ Cincinat Pavelescu: „Epigrame”, „Ramuri”, Institutul de Arte Grafice s.a.(Craiova)1925.

¹⁷ Cincinat Pavelescu: „Epigrame”, Editura tineretului, 1966.

Cincinat Pavelescu în plină maturitate.

totdeauna cu epigramele lui Cincinat, care constituiau plăcerea cea mai mare a publicului”¹⁸.

Cincinat Pavelescu a încetat din viață în noiembrie 1934, lăsînd un gol de care se resimte și azi literatura noastră.

CINCINAT PAVELESCU — INEDIT

Printre documentele constituind moștenirea culturală ce a lăsat Radu Cosmin (N. Tănăsescu),¹⁹ scriitor originar din Craiova, profesor mult timp la Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești, inspector general al învățămîntului secundar între cele două războaie mondiale, am aflat și unele cu privire la Cincinat Pavelescu.

Între acestea se numără: un caiet manuscris²⁰ cu note zilnice din timpul primului război mondial, în care mai sus amintitul profesor-scriitor ne lasă cîteva știri și despre „regele epigramei românești”, cu care se împrietenise încă dinaintea războiului și pe care adesea îl însoțea în peregrinările sale, o carte poștală²¹, unele fotografii, scrisori etc. Aceste materiale au fost — după mărturia lui Radu Cosmin — mult mai numeroase²², dar s-au înstrăinat ori s-au pierdut cu trecerea anilor.

Materialele acestea sînt urmarea unei prietenii de lungă durată, după cum afirmă Cosmin în august 1936²³: „Mi-am scaldat sufletul în amintirea ce mă leagă de Cincinat, 30 de ani de adevărată rudenie, frățietate sufletească și spirituală. Am recitit scrisorile primite de la Cincinat din toate colțurile pribegiei lui prin țară sau prin străinătate. Același om, același suflet, același etern copil, alergînd prin toate grădinile vieții ca să prindă fluturii de aur ai imaginației lui fecunde și ai inimei lui vecinic tinere și îndrăgostite de frumos”.

Nu știm exact de cînd datează legătura și prietenia celor doi. Cert este însă, că în 1910—1911, amîndoi se aflau la Constanța. Căci precizează Radu Cosmin: „Mi-l aduc aminte, înainte de războiul balcanic, cum rătăceam cu el pe țărmul Mării Negre la Constanța, în ozonul algelor marine și parcă-l văd furînd valorilor și orizontului larg ritmul și splendoarea nopților pe care el le contempla.”²⁴

„Cincinat Pavelescu — asemeni lui Marțial, n.n.²⁵ — a ajuns să fie cunoscut și popular, mai înainte chiar de a-și fi dat la lumină întiiul volum de poezii.

¹⁸ Cincinat Pavelescu: „*Epigrame*”, Editura tineretului, București, 1966.

¹⁹ Ion Jercan, *Radu Cosmin* — comunicare susținută la cea de a IV-a sesiune științifică a muzeelor, București, 6—7 februarie 1968.

²⁰ Caietul manuscris nr.1 (15 noiembrie 1916—17 ianuarie 1917) al lui Radu Cosmin, aflat în prezent în colecția Bucur — Burileanu, București, str. Nuferilor nr. 95.

²¹ Carte poștală din data de 21 ianuarie 1930, trimisă de Cincinat Pavelescu lui Radu Cosmin. În original la familia Horia Pipoș, București, str. Dr. Teohari, nr.30.

²² „Pămîntul”, Anul V, nr.143, din 23 august 1936, articolul „Cincinat Pavelescu”, de Radu Cosmin.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Persius, Juvenal, Marțial, „*Satire și epigrame*”. Editura pentru literatură, 1967, pag. XLI.

**Scriitorul Radu Cosmin -- prieten apropiat
al lui Cincinat Pavelescu.**

Dar ce îi păsa poetului că n-avea încă o singură carte, cînd poeziile lui făceau ocoulul țării — știute pe de rost de acei ce le auzeau sau le citeau în vreo revistă, și repetate din gură în gură, multe din ele fiind puse în muzică — iar epigramele-i scînteietoare de spirit și cu « pointe » fine, aveau darul să descrețească frunțile, cu șfichiurile lor arzătoare și niciodată de rînd sau triale²⁶.

Este curios, dar bine cunoscut că extrem de popularul autor de epigrame, fabule, serenade și madrigale, romanțe și cantilene nu a reușit să-și publice în timpul vieții decît cîteva cărți între care un volum de poezii în 1911²⁷ și altul de epigrame în 1925²⁸. Aceste volume s-au tipărit numai datorită unor prieteni ai poetului.

Așa stau lucrurile cu volumul de poezii din 1911, cunoscut sub numele de „ediția Pariano“.

În articolul intitulat „Apel către admiratorii lui Cincinat“, publicat în ziarul „Universul“, anul al 58-lea, nr. 332, de sîmbătă 6 decembrie 1941, p. 2, Cosmin relatează că s-a aflat invitat în vara anului 1910, împreună cu Cincinat Pavelescu la masă la prefectul Constanței, Costică Pariano, și „Cînd la sfîrșitul mesei, într-o fierbinte închinare pentru marele meu prieten am spus că Cincinat cu toată faima lui, nu-și are încă volumul tipărit, nici nu se găsise încă mult așteptatul Maecena, inimosul prefect, bătrînul Conu Costică Pariano s-a sculat, a scos cinci hîrtii a o mie lei și le-a oferit poetului, adăogînd: Eu voi fi acela care-ți voi tipări volumul. Suma aceasta e pentru întîieile cheltuieli. Restul va veni la timp!“

Am relatat această întîmplare în credința că este mai puțin, sau aproape necunoscut astăzi, rolul lui Radu Cosmin și al lui C. Pariano în publicarea primului (?) volum de poezii al lui Cincinat Pavelescu.

În mai înainte amintitul volum manuscris (Caet nr. 1 — 5 noiembrie 1916—17 ianuarie 1917) al lui Radu Cosmin, întîlnim date care se referă la prietenul său Cincinat și în jurul acestuia la Petre Locusteanu, Ion Minulescu, Mavrody și alții.

Din aceste note zilnice reiese—cum se va vedea—situația grea în care se aflau scriitorii, artiștii, oamenii de cultură în general — alături de masele populare, în timpul primului război mondial,

„Cincinat mi-a dat întîlnire între 2—4 la cenzura din Palatul Poștelor... L-am găsit într-o odaie la al 2-lea, la cenzura telegramelor.. între iluștri tovarăși de muncă (zece, cincisprezece telegrame pe zi). Locusteanu... inevitabilul și valorosul P. Locusteanu! profesorul univ. Lalescu cu înfățișarea de miel blajin lăptos untdelemnii — profesorul Lazăr — și un al patrulea necunoscut.

Bine Cincinat, tot lîngă Locusteanu te găsești? Unde mă învîrtesc de individul ăsta dau. Și aici îl găsești!

Perfect tip de arivist intelectual!

Dar Cincinat, care a încasat multe bancnote de la Locusteanu de pe vremea cînd era cu sacul cu poante la Flacăra și chiar după ce... a fost mă-

²⁶ „Pagini alese din scriitorii români, nr. 207. Cincinat Pavelescu „Poezii“. Cartea Românească. 16/LV/1926, pag.1—2.

²⁷ Cincinat Pavelescu, *Poezii*, Ediția „C. Pariano“, București, MCMXI.

²⁸ Cincinat Pavelescu, „*Epigrame*“, Ramuri, Institutul de Arte Grafice s.a.(Craiova), 1925.

turat de la Flacăra pentru a scoate ziarul lui — Cincinat bănuiesc mai mult dintr-un sentiment de recunoștință financiară... îi ia partea!

Adică de ce Locusteanu ar merita mai puțin să fie la cenzură decât Mavrody.. absolut incult, care l-am văzut conducînd Viitorul, apoi director general al Teatrelor — și azi șeful cenzurei la Iași?!

În timpul acesta apare Minulescu... marele Minulescu — „toujours bon enfant“... și Locusteanu care se plimba grav ca o excelență prin cabinetul cu ușile deschise prin fața a vreo 6 dactilografe durdulii... luînd de braț pe Cincinat — ca Mefistofeles pe Faust, l-aruncă în brațele lui Minulescu spre a-i trimite(e) direct la Banca Moldovei! Bietul Cincinat! bieții boemi! în vecinic(ă) explorează a meschinului franc.. semnînd eternele poliți... sub protecția și girul eternului Locusteanu!

L-am întilnit o jumătate de oră după aceasta pe Cincinat cu Minulescu eșind și de la Banca Națională!

Bietul Cincinat și-a adus după el și pe Marie și fetița.. și pe Ionel.. apendicele lui și-n viață ca și-n poezie, familia lui, corvoada lui... și poate fericirea lui“...

Importanța acestor mărturii din caietul de note al lui Radu Cosmin crește, dacă ne gîndim că ele au fost scrise în fiecare zi, așa cum s-au petrecut, și nu după trecerea anilor, din aducere aminte. Însemnările au deci valoare de document.

O confirmare a afirmației lui Radu Cosmin că s-a aflat într-o amplă corespondență cu Cincinat, acesta trimițîndu-i vești „din toate colțurile pribegiei lui prin țară sau prin străinătate“ este și scrisoarea (cartea poștală) trimisă lui Radu Cosmin la 2 ianuarie 1930. Scrisoarea nu cuprinde ștampila poștei, de asemenea nu conține adresa expeditorului ci numai semnătura acestuia, rezultînd deci că i-a fost trimisă prin cineva.

Conținutul scrisorii este în nota obișnuită la Cincinat: să transmită buna dispoziție amicilor săi. Iată textul respectiv:

2 ianuarie 1930

Dragă Radule,

Îți trimit această fată frumoasă (pe verso la această c. p. se află chipul unei femei tinere, n. n.) ca să-ți ureze pentru mine an nou fericit și tot felul de succese, începînd cu cele amoroase.

Ce scrii tu? Eu am multe să-ți povestesc. Sper să vin în curînd în București. Scrie-mi ce faci și cum ai petrecut sărbătorile.

Te îmbrățișez. Al tău,

Cincinat

Și din această scrisoare desprindem speranța scriitorului Cincinat Pavlescu de a veni în București, între confracții săi de litere.

Numărul mare al celor care au scris sau au vorbit despre Cincinat Pavlescu cu ocazia aniversării, a morții sale sau în alte ocazii este edificator în direcția popularității autorului epigramelor. Astfel, s-a scris în „Brașovul

literar",²⁹ "Universul"³⁰ „Gazeta femeii”,³¹ „România muzicală”,³² „Drapelul”³³, „Gînduri și rînduri”,³⁴ „Timpul”³⁵, „Pămîntul”,³⁶ „Luceafărul”³⁷, „Cronica”³⁸ „Scînteia tineretului”³⁹ ș.a.

Despre el și-au încercat condeii: Radu D. Rosetti,⁴⁰ Eugen Lovinescu,⁴¹ I. Gr. Periețeanu,⁴² I. Valerian,⁴³ D. Panaitescu-Perpessiciu,⁴⁴ G. Călinescu,⁴⁵ Cezar Stoika,⁴⁶ Tudor Măinescu,⁴⁷ Ilarie Chendi,⁴⁸ Gr. Tăușan,⁴⁹ D. Ciurezu,⁵⁰ Horia Oprescu,⁵¹ P. I. Teodorescu,⁵² M. Dragomirescu⁵³ etc. etc.

Radu Cosmin, ca și I. Gr. Periețeanu, Radu Rosetti și alții care au cunoscut mai îndeaproape pe Cîncinat, convins de valoarea operii acestuia și indignat că nu a fost așezat în istoria literaturii române la locul ce i se cuvine, a încercat — după posibilitățile lui — să repare această greșală. Ca să-și atingă scopul publică articole, vorbește la radio, ține conferințe în public, strînge materiale, alcătuiește un material despre Cîncinat pentru o antologie literară etc.

Aflăm aceasta și din conținutul a două scrisori,⁵⁴ primite de la Petru I. Teodorescu „profesor la Seminarul Central București, critic de substanțială cultură” — cum îl numește Gabriel Drăgan — care a redactat împreună cu Cîncinat Pavelescu revista „Brașovul literar” 1932—1934, și a publicat în volum judicioase studii critice: *Cronici literare — Brașov, 1935.*⁵⁵

²⁹ „Brașovul literar”, Nr. 4—5, din 26 noiembrie 1932.

³⁰ „Universul”, Anul al 53-lea, Nr. 332, marți, 1 decembrie, 1936.

³¹ „Gazeta femeii”, Anul IV, Nr.31—32, din 15 noiembrie 1935, p. 3.

³² „România muzicală”, Anul I, nr.1—2, Sept. -oct. 1937, p. 4.

³³ „Drapelul”, Anul III, nr. 324 din 19 ian. 1946, p. 1—2.

³⁴ „Gînduri și rînduri”, Pliști, Anul I, martie 1938, p. 93—100.

³⁵ „Timpul”, Anul VI, 24 ian. 1942, p. 2.

³⁶ „Pămîntul”, Călărași, Anul V, Nr.143, 23 august 1936.

³⁷ „Luceafărul”, Nr. 21(212), 21 mai 1966

³⁸ „Cronica”, Anul II, Nr. 31 (78), 5 august 1967, p. 8.

³⁹ „Scînteia tineretului”, Anul XXII, seria II-a, Nr. 5466, joi, 15 decembrie 1966.

⁴⁰ Radu D. Rosetti „Eri”..., Editura Universul, S.A., București, 1943, p. 225—235.

⁴¹ Eugen Lovinescu, „Istoria literaturii române contemporane” III (li), Evoluția poeziei lirice. Editura „Ancora”, S. Benvenisti Co., București, 1927, p. 210—214.

⁴² „Universul”, Anul al 55-lea, nr. 245, 9 sept. 1938

⁴³ I. Valerian, „Cu scriitorii prin veac”, E.P.L., 1967, p. 148—153.

⁴⁴ D. Panaitescu Perpessiciu, „Mențiuni critice”, Seria I, Editura literară a Casei Școalelor, București, 1928, p. 152—155.

⁴⁵ George Călinescu, „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent. Buc., Editura regală pentru literatură și artă, 1941, p. 575—576.

⁴⁶ Cezar Stoika, „Cîncinat Pavelescu” 1938;

⁴⁷ Cîncinat Pavelescu, „Epigrame”, Editura tineretului, 1966.

⁴⁸ „Viața literară și artistică”, Anul I, Nr. 38/1907.

⁴⁹ „Brașovul literar”, Nr. 4—5, din 26 noiembrie 1932.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ Mihail Dragomirescu, „Critică”, Vol. II., Editura Casei Școalelor, 1928, p. 281.

⁵⁴ Scrisorile se află în colecția Bucur-Burileanu, București, str. Nuferilor, nr.95.

⁵⁵ Gabriel Drăgan, „Istoria literaturii române”, Editura „Cugetarea”, S.A., 1946, p. 569

Dragi Radule

2/ianuarie
1935

Ma temeră a este lăsați frumoși și să li se poa-
prenta mîri, un un ferit și tot lăsa
de marea, începînd în ale marea.
e scrii te? Eu am multe scrieri
foster. Sper să vin în curînd în
Jurnalul. Păsi. și ce faceți? unde
cum și puteți să scrieți
Cu iubire
Cincinat

Fotocopie de pe una din multele scrisori trimise de Cincinat Pavelescu prietenului său
Radu Cosmin.

Scris pe volumul ofertei
somnului Mari'ocului Livada

Volumul acesta de sabie
Scris cu sânge, glîmuri și fire
Sub ochii lui se va prefice
În fozuri parfumate de miere

Tac cînd de gîria ta vești
aceste versuri și-or lua șoborul
Spre alte lucruri mai ferece
Va plebi atunci și oarezul

Fotocopia unei dedicații a scriitorului Cincinat Pavelescu,
copiată de o persoană neidentificată pînă în prezent de noi.

Pentru interesul ce prezintă, le dăm în ordine cronologică:

18 Aug. 1936.

Iubite

Domnule Cosmin

În ce cuvinte să-ți prezint scuze — umile și afectuoase — pentru întârzierea cu care îți trimet portretul lui Cincinat? Să-ți spun că am fost și sunt foarte ocupat, deși în vacanță, este prea puțin! Să renunț la scuze, înțelegând înțelepciunea proverbului franțuzesc „qui s'excuse, s'accuse!” și să-ți spun francamente: am fost un tembel, dragă Cosmin și am dat rând zilelor. Nu știu cum să ies din încurcătură. Totuși este o cale: trimiterea fotografiei însăși — și ca să repar într-o măsură oarecare efectul afectiv al unei așa de mari întârzieri, — ca o amendă onorabilă — îți trimet volumul meu „Cronici literare” despre care ai auzit, poate, vorbindu-se.

Îți strâng mâna cu deosebită și aleasă prietenie.

Al dumitale

P. I. Teodorescu

Sumedrea

Brașov

P.S.

A propoz! Ce ar fi dacă alături de această fotografie, pentru ca să te scutesc de cheltuială, ți-aș trimite clișeu însuși al lui Cincinat?

Dar te rog un lucru: păstrează-l să nu se piardă și înapoiază-mi-l!”

P.I.T.

Cea de a doua scrisoare este o carte poștală, expediată din București și se referă tot la Cincinat:

21 august 1936.

București

Iubite domnule Cosmin,

Înainte de a pleca din Brașov către capitală, de unde îți scriu, mi-am făcut plăcerea — vai! cu câtă întârziere! — de a-ți trimite fotografia lui Cincinat, clișeuul lui în zinc și o carte, totul în colet poștal.

Sper că le vei fi primit și vei fi fost așa de drăguț să-l ierți pe Petruș Teodorescu pentru zăbava lui peste orice răbdare.

Cu admirație și cu dragoste,

P.I.T.

Un rezultat imediat și totodată un succes al apelului făcut în 1941 de către Radu Cosmin, prin ziarul „Universul“, îl constituie scrisoarea trimisă acestuia la 10 decembrie 1941, de către mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan.⁵⁶

ARHIEPISCOPIA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
De Alba Iulia și Sibiu

D. sale domnului
RADU COSMIN

București
Parcul Vatra Luminoasă
Strada I. Nr. 265

Înainte cu 10 ani — în octombrie 1931 — regretatul poet Cincinat Pavelescu, de la a cărui moarte s-au împlinit 7 ani, fusese oaspele meu la Schitul Păltiniș din munții Sibiului.

Cu acel prilej, a improvizat mai multe epigrame, pe care le-a scris personal, pe filele albe ale exemplarului nr. 200 din volumul său de „Epigrame“ apărut la editura „Ramuri“ din Craiova /fără dată/, proprietatea mea, și pe o carte poștală ilustrată care o păstrez.

Văzînd apelul dvs. apărut în ziarul „Universul“ Nr. 533 (?) din 7. XII. a.c./, vă trimitem sub./ o copie a acestor epigrame inedite, pentru a le utiliza în scopul arătat în apel.

Cu arhierești binecuvîntări

Nicolae

Arhiepiscop și mitropolit.

Sibiu, la 10 Decembrie 1941

Reproducem în continuare copia epigramelor și a dedicațiilor care, se pare, că cel puțin în parte abia astăzi ating scopul arătat în mai înainte menționatul apel.

“În volumul nr. 200 „Epigrame“ de Cincinat Pavelescu (Craiova, „Ramuri“, f.a.), aflător în Biblioteca Mitropolitană din Sibiu, autorul a adăugat în 1931, în cursul unei vacanțe petrecute la schitul Păltiniș, următoarele epigrame inedite (și dedicații inedite, n.n.):

Dedicație: Omagiu de respectuoasă iubire și admirațiune Înalt prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, în amintirea ceasurilor neuitate din Schitul său patriarhal de la Păltiniș“

Cincinat Pavelescu

6 oct. 1931

⁵⁶ Scrisoarea, în original, se află în colecția Bucur — Burileanu, din București, str. Nufetilor, nr. 95.

Epigrame inedite:

*Lui Ionel Brătianu al cărui tată fusese
amestecat în complotul contra lui Cuza
iar el fusese iubit de 3 prințese :*

Așa se vede c-a fost scris
În cartea astei vițe
Bătrînul să răstoarne domni,
Iar fiul său domnițe.

C.P.

Altă dedicație: nr. 200, Exemplarul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit
N. Bălan. „Cu cea mai smerită supunere și devotament.“

1931.

Cincinat Pavelescu

La epigrama LV a fost adăugată partea a III-a. Iat-o!

III

Ca tînăr ne băgai în d... (raci)
Vorbînd cînd se cădea să taci
Azi matur te mai cumițești
Și taci cînd trebuie să vorbești.

C.P.

/Epigramele LIV și LV sînt adresate lui Făgețel (= Mărunțel).

Volumul „Urzici“ de I. Periețanu.

La piață nu ști ce să zici:
Cînd ceri spanac îți dă urzici
La librărie, tot un d...: (drac)
Cînd ceri *urzici* îți dă spanac.

C.P.

În legătură cu epigrama XI (capitolul „Inscripții“), autorul îmblîn-
zește spusele sale tipărite adăugînd cu condeiu:

„Acest volum a fost oferit unui înalt prelat, ca o compensație pentru
cei lipsiți de duh care s-au bucurat de gratuitatea acestui volum fără s-o
merite“.

C.P.

Epigrama XI la care se referă N. Bălan și care ne ajută să înțelegem
mai bine rîndurile citate, este următoarea:

ARHIEPISCOPIA
ORTODOXA ROMANA
ALBA-IULIA 2 3833

an. 1972

DSale Domnului

la adresa de domiciliu

Îađu Gosmin

Fucurești.

Parcul Vatra Luminosă.

Strada J. Nr. 265.

Înainte cu zece ani - în Colecția 1931 - regreta-
tul poet Cincinat Pavelescu, de la a cărui moarte s'au împlinit
zece ani, fusese copleșit de la schitul Paltina din satul Să-
bulei.

Cu ocol pribej, a improvizat mai multe epigrame, și
cum lu-a scris personal pe filele albe ale exemplarului Nr. 200
din volumul său de "Epigrame" apărut la editura "Gazeta" din
Craiova / fără dată /, proprietatea mea, și pe o carte poștală
ilustrată pe care o păstrez. -

Textul apelului DVoastre apărut în ziarul "Universul"
Nr. 633 din 7.III.2007, Va trimis sub./o copie a acestor epigra-
me înedite, pentru a le utiliza în scopul arătat în apel.

Cu arhiepiscopii binecuvântări.

S i b i u, la 10 Decembrie 1971.

Arhiepiscopul Mitropolit
Arhiepiscopul Mitropolit

Fotocopie de pe adresa Arhiepiscopiei Ortodoxe Romane de Alba Iulia și Sibiu, privitoare la unele lucrări ale lui Cincinat Pavelescu.

O strig s-audă tot văzduhul!
Acest volum de epigrame
N-o să-l dau gratis nici la dame
Ci doar săracilor cu duhul.

*Lui Horia P. Petrescu, pe cînd citea o
fabulă orientală cu măgarul.*

Pe cînd Horia citește
Cu măgarul *istoria*.
Tare i se potrivește
Însu-și lui „alegoria“.

C.P.

Pe o carte poștală, vedere de la Sanatoriul Păltiniș, maestrul a scris:

Iartă-mă, Înalt Prea Sfinte
De mai scriu două cuvinte.
Dar aș vrea să fiu ermit
Șapte ani în acest schit.

5 octombrie 1931

C.P.

În afară de scrisoarea lui N. Bălan, tot în același lot de materiale Cosmin, am mai putut descoperi o foaie⁵⁷ de hîrtie avînd pe una din fețe notate două strofe, iar pe cealaltă alte două strofe constituind o dedicație.

Din cele două epigrame(?), prima poartă semnătura lui Radu Cosmin, cealaltă, pe a lui Cincinat.

Definiția epigramei a fost dată tot de Cincinat. După mărturia lui I. Valerian, Cincinat Pavelescu a numit „Epigrama... un fulger scurt, o scăpărare din cremene cînd o izbește amnarul. Ea se naște din ciocnirea împrejurărilor neprielnice cu durerea sau revolta scriitorului“⁵⁸

Definiția epigramei⁵⁹ a dat-o Cincinat și mai răspicat în următoarele versuri:

Epigrama ascuțită
Soră bună e cu scrima
Căci și în ea poetul luptă
Cu ideea și cu rima.

Pe verso la foița cu epigramele menționate au fost notate alte două strofe care constituie mai mult o dedicație scrisă pe volumul oferit doamnei Marioara Livoda (?). Le reproducem cu exactitate.

⁵⁷ Foaia se află în colecția Bucur — Burileanu, București, str. Nuferilor nr. 95.

⁵⁸ I. Valerian, „Cu scriitorii prin veac“, Editura pentru literatură, 1967, p. 148—153.

⁵⁹ Cezar Stoika, „Cincinat Pavelescu“, Chișinău, 1938

Volumul acesta de Satire
Scrise cu sînge, ghimpi și fi (e) re
Sub ochii tăi se va preface
În faguri parfumați de miere.

Iar cînd de gura ta rostite
Aceste versuri și-or lua sborul
Spre alte lumi mai fericite
Va pluti atunci și autorul.

Credem că dedicația a fost scrisă pe volumul de „Epigrame” editat de Cincinat Pavelescu în 1925. De altfel și data de pe verso vorbește de luna decembrie 1925. Dacă este așa atunci, primul vers al dedicației vine să lămuirească definiția epigramei dată de Cincinat în câteva ocazii.

De aici desprindem ideea că el considera epigrama ca o armă de luptă pe calea scrisului, ca o satiră, căci el numește volumul acesta „Satire”.

Paternitatea acestei dedicații nu poate fi atribuită lui Radu Cosmin, pentru că volumul său de „Satire” tipărit în 1916⁶⁰ și reeditat în 1919⁶¹ se epuizase de mult.

Din cercetările ce am întreprins pînă acum reiese că cel puțin unele din epigramele și dedicațiile aflate în discuția noastră cît și scrisorile înserate în lucrare nu au văzut pînă azi lumina tiparului și de aceea le-am adus în atenția specialiștilor și a publicului sperînd că vom putea contribui cu ceva la cunoașterea vieții și operii lui Cincinat Pavelescu. Am făcut aceasta și din convingerea că aproape toate aceste creații pot sta alături de cele mai bune dintre epigramele publicate de ilustrul nostru poet, cît a trăit.

Datorăm acest material în mare măsură lui Radu Cosmin care a lansat amintitul apel, cît și mitropolitului Ardealului Nicolaie Bălan, om de cultură care a răspuns imediat.

Toate aceste acțiuni întreprinse de Radu Cosmin și de alții pe linia reconsiderării operei lui Cincinat Pavelescu, pornesc din convingerea că acesta nu este numai un mare epigramist ci și un distins poet român, ale cărui coordonate de bază sînt spontaneitatea și strălucirea versificării.

Așa, de exemplu, la un anumit moment aflîndu-se într-o călătorie pe apă, comandantul vasului i-a propus o serie de rime, provocîndu-l să-și dovedească măiestria.

Poetul a improvizat pe loc următoarele versuri care stau ca o mărturie vie a acestor excepționale însușiri a poetului:

Pe Paquebotul România   *Improvizată 1906*
Constantinopol — Constanța

O de-aș putea s-ajung la   *nemurire*
Cu versul meu sonor ca un   *crystal*

⁶⁰ Radu Cosmin, „Satire”, Buc. 1916

⁶¹ *Ibidem*, 1919.

Să fiu cugetător ca	<i>Blaise Pascal</i>
Și toți să mă citească cu	<i>uimire</i>
Cînd va sosi al morții ceas	<i>fatal</i>
Să simt și eu o clipă de	<i>iubire</i>
Că m-a îmbătat cuvîntul sfînt	<i>orbire</i>

Șoptit de o frumoasă-n	<i>carnaval</i>
Dar voi muri, obscur ca un	<i>microb</i>
Chiar tu, poet, ce-ai fost apururi	<i>rob</i>
Iubirea plină de	<i>melancolie</i>
Mă voi prăji în iaduri pe un	<i>rug</i>
Pe cînd din cer blajin	<i>Sf. Ilie</i>
Îm-va crta prostiile ce	<i>îndrug</i>
Amicului căpitan comandor Tăutu	

Cincinat

Cu drept cuvînt, scriitorul Radu Cosmin pe care îl lega de Cincinat o prietenie de 30 ani, putea spune într-o conferință rostită la Radio la 30 noiembrie 1941, cu prilejul împlinirii a 7 ani de la moartea poetului: «Cincinat Pavelescu trebuie prețuit pentru strălucita lui poezie lirică, plină de noblețe, de simțire și de măiestrită muzicalitate cerească.

Pe adevăratul Cincinat trebuie să-l cauți în creația lui lirică...

Cincinat e poet prin excelență. Lira lui poartă blazonul olimpic. I-a fost dăruită de Apolo, zeul poeziei.

Cincinat Pavelescu rămîne un Benvenuto Cellini al versului românesc. Poezia lui Cincinat Pavelescu e un blazon de înaltă noblețe, un îndreptar de artă și o mare avere culturală și națională. A fost premiat cu premiul național de poezie.

Dar Cincinat, cel adevărat și proteic, nu e numai în unicul și vechiul său volum de poezii sau în micul volum de epigrame ce a putut publica fiind în viață. El și-a risipit de-a lungul tuturor drumurilor vieții tot geniul său științietor în improvizații uimitoare de lirism sau de ironie. Dedicățiile lui pe volume de versuri sau pe volume dăruite din vasta și aleasa lui bibliotecă atîtor prieteni boemi sau măriri ale zilei, și în deosebi nenumăratelor muze care i-au înflorit pașii vieții cu mireasma și frumusețea rozelor dragostelor lui.

Qui ont veçu ce que vivent
les roses
L'espace d'un matin...

Toate aceste dedicații și improvizații ar putea face o serie de volume inedite în care cu adevărat am regăsi cu toții pe marele, pe științietorul, pe neuitatul nostru prieten“.

Aceleași păreri le au și alți reprezentanți ai culturii noastre. Spre exemplu, Radu D. Rosetti are convingerea că: „Cu Cincinat Pavelescu omenirea pierde pe unul din cei mai talentați epigramaști ai ei — nu este o exagerare, desfid să se găsească în literatura vreunui popor versuri de genul acesta supe-

Cincinat Pavelescu într-un grup de scriitori.

rioare a lor lui (plus cantitatea) — iar România un poet al cărui nume va rămâne în cartea ei de aur”⁶².

I. Gr. Periețeanu, epigramist valoros, afirma: „Trebuie să înceteze odată primatul bardului Cincinat jucându-se cu rima. Poetul o ia înaintea omului de lume. Și e păcat că pînă astăzi nimeni n-a stăruit îndeajuns asupra acestui aspect serios al poeziei sale, de o superioară valoare artistică. Panteism, Impresii de toamnă, Mamei, Legile eterne, Sonetele, Avatar, sînt realizări în care limba e parcă străluminată de arderea sufletului.”⁶³

Făcînd recenzarea volumului de „Epigrame” apărut în 1925, D. Panaitescu—Perpessicius, parcă vrăjit, cu greu se poate menține în limitele criticii. Furat de frumusețea fiecărei piese ce alcătuiește volumul, exclamă: „Și evident n-am termina, citînd, dacă ne-am lăsa tentației. N-am termina spre bucuria autorului, a lectorului și a noastră. Cum însă trebuie să sfîrșim, să încheiem în chip demn și la înălțimea unui maestru al epigramei”⁶⁴.

Cît de actual a rămas pînă azi cuvîntul exprimat cu ani în urmă de Ion Gr. Periețeanu că: „volumul său de poezii, de mult epuizat, să fie retipărit, cu adăogirea bucăților inedite, publicate în diferite reviste de la 1911 încoace, precum și savuroasele-i epigrame. Însoțit de o notă critică generală cu referințe bio-bibliografice, volumul ar constitui astfel o întîrziată și așteptată ediție definitivă a operii unui ales.

Căci, era Cincinat Pavelescu, un om plin de seva poeziei eterne și-i ajungea un ciripit, o floare, sau privirea caldă a unei tinere femei, ca harul versului său să i se reverse pe buze, gata împodobit, ca o Minervă pururi renăscîndă a sufletului său neasemuit”.

⁶² Radu D. Rosetti, „Eri”..., Editura Universul, S.A., București, pag. 225—226.

⁶³.

⁶⁴.

1. — Persius — Juvenal — Martial: „*Satire și epigrame*”, Editura pentru literatură, 1967 p. XLI.
2. — Cincinat Pavelescu: „*Poezii*”, Ediția „C. Pariano”, București, MCMXI.
3. — Cincinat Pavelescu: „*Epigrame*”, Ramuri, Institutul de Arte Grafice s.a. (Craiova) 1925.
4. — Radu D. Rosetti: „*Eri*”..., Editura „Universul” S.A., București, 1943, p. 225—235.
5. — Cincinat Pavelescu: „*Epigrame*”, Editura Tineretului, 1966.
6. — Radu Cosmin: „*Satire*”, București, 1916.
7. — Radu Cosmin: „*Satire*”, București, 1919.
8. — Eugen Lovinescu: „*Istoria literaturii române contemporane*”. Evoluția poeziei lirice. Editura „Ancora”, S. Benvenisti Co., București, 1927, p. 210—214.
9. — G. Călinescu: „*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*”. București, Fundația regală pentru literatură și artă 1941, p. 575—576.
10. — Gabriel Drăgan: „*Istoria literaturii române*”, Editura Cugetarea S.A. București, 1946, p. 569.
11. — I. Valerian: „*Cu scriitorii prin veac*”. Editura pentru literatură, 1967, p. 148—153.
12. — D. Panaitescu — Perpessicius: „*Mențiuni critice*”, Seria I, Editura Literară a Casei Școalelor, Buc., 1928, p. 152—155.
13. — M. Dragomirescu: „*Critică*”, vol. II, Directive (1910—1928) Editura Casei Școalelor, 1928, p. 281.
14. — „*Telegraful român*”: Nicolae Bălan, Arhiepiscop și Mitropolit 1905—1955. Sibiu, 1956.
15. — Cezar Stoika: „*Cincinat Pavelescu*”, Chișinău, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, 1938. Anul VI, Nr. 53, februarie 1938.
16. — Ion Jercan: „*Radu Cosmin*”, Comunicare prezentată la cea de-a IV-a Sesiune științifică a muzeelor — București 5—7 februarie 1968.
17. — „*Pagini alese din scriitorii români*”, nr. 207: Cincinat Pavelescu — *Poezii*. Cartea Românească. 16/IV/1926, p. 1—2.
18. — „*Brașovul literar*”, nr. 4—5 din 26 noiembrie 1932.
19. — „*România muzicală*”, Anul I, nr. 1—2, septembrie — oct. 1937, p. 4.
20. — „*Gânduri și rânduri*”, Ploiești, Anul I, martie 1939, p. 93—100.
21. — „*Lucefărul*”, nr. 21 (212) din 21 mai 1966, articolul: *Cincinat Pavelescu*, de N. Crevedia.
22. — „*Cronica*”, Anul II, nr. 31 (78), simbătă 5 august 1967, p. 8.
23. — „*Viața literară și artistică*”, Anul I, Nr. 38/1907.
24. — „*Pământul*”, Călărași, Anul V, Nr. 143, din 23 august 1936, articolul: „*Cincinat Pavelescu*” de Radu Cosmin.
25. — „*Universul*”, Anul al 53-lea, Nr. 332, marți, 1 dec. 1936, articolul: „*Dezvelirea bustului lui Cincinat Pavelescu la Cimitirul Beltu*”.
26. — „*Gazeta femeii*”, Anul IV, Nr. 31—32, din 15 noiembrie 1935, p. 3. Articolul: „*Amin-tiri din viața culturală a vechiului București*” de Radu Cosmin.
27. — „*Drapelul*”, Anul III, Nr. 324, Simbătă 19 ianuarie 1946, p. 1—2, articolul: „*Cincinat Pavelescu*”, de George Calomfir.
28. — „*Timpu*”, Anul VI, simbătă 24 ianuarie 1942, p. 2, articolul: „*Trubadurul epigramist* (polemici cu Cincinat Pavelescu) de Victor Eftimiu.
29. — „*Știința Tineretului*”, Anul XXII, Seria II-a, Nr. 5466, de joi, 15 dec. 1966 „*Preludiu 6*”, articolul: „*Victor Eftimiu despre Cincinat Pavelescu*”.
30. — „*Universul*”, Anul al 55-lea, Nr. 245, vineri 9 septembrie 1938. Articolul: „*Cincinat Pavelescu și Marea*, de I. Gr. Periețeanu.
31. — Tudor Mănescu: „*Flori și ghimpi*”, Buc. Editura pentru literatură, 1967.
32. — Ionescu Quintus: „*Epigrame*”, București, 1931, „Eninescu” S.A.
33. — Mircea Ionescu Quintus: *Haz de necaz*. Colecția Gind prahovean, 1943.
34. — C. V. Plășu: „*Epigrame*”, Ploiești, 1928, Tipografia „Voiața Prahovei”.
35. — Gheorghe Adamescu: *Contribuțiune la bibliografia românească*, Fascicola II, București, Tipografiile Române Unite, S.A., 1928, p. 304.

ÎNSEMNĂRI DESPRE ȘCOALA DIN STARCHIOJD

STELIAN FLORESCU

Dacă documentele vremii atestă existența Starchiojdului și a moșnenilor săi încă din 1418¹, începuturile învățămîntului, despre care am să scriu, sînt mai greu de stabilit. Lipsa unor dovezi scrise contemporane și autentice nu ne îngăduie să precizăm nici în ce an, nici de cine și în ce împrejurări a luat ființă prima școală în această străveche localitate.

Profesorul Nicolae Iorga, cunoscînd și admirînd Starchiojdul, apreciind hărnicia locuitorilor și a relațiilor chiojdenilor cu satele vecine, subliniază că în anul 1691 „exista aici o școală la care preda dascălul Ioan, venit din Transilvania, din atît de depărtata cetate a Bistriței de către Moldova”².

Ca iubitor al pitoreștilor așezări — Chioajdele, profesorul Constantin C. Giurescu de la Universitatea din București, scrie că „în comuna Chiojdul Mic din județul Săcuieni se pare că era o școală în anul 1770”³. Dacă în comuna vecină, Chiojdul, exista o școală și dacă Starchiojdul avea legături mai apropiate cu târgul Vălenii de Munte, aceasta ne face să credem că și aici a existat o asemenea instituție.

Mai tîrziu, în anul 1838, pe vremea domnitorului Alex. Ghica, se deschid și școlile sătești⁴. Pe vremea aceea satul Starchiojd, care număra 152 familii⁵, avea o școală care funcționa în aceeași clădire cu primăria, așa cum sîntem informați de regretatul învățător Constantin C. Popescu.

Trîind în vecinătatea târgului Văleni, centru important economic, capitala fostului județ Saaca, unicul și cel mai puternic centru cultural de pe valea Teleajenului, moșnenii chiojdeni, oameni liberi, unii dintre ei mai înstăriți, sînt preocupați tot mai mult de învățătura copiilor lor cu dascăli pricepuți. Dintr-un studiu aflăm că în anul 1843 funcționa „...dumnealor: Constantin Giurescu, învățător în satul Starchiojd, propus de profesorul David Almășanu de la Școala normală de candidați de învățători din Vălenii de Munte ca suprevizor pentru plasa Despre Buzău pentru comportanța în moral și sporul la învățatură”⁶.

¹ C. M. Rîpeanu și N.I. Simache, *Documente privitoare la istoria com. Starchiojd*, p. 5, Ploiești, 1968.

² N. Iorga, *Note asupra încă unui Cîmpulung muntean-Chioajdele*.

³ C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea a II-a, p. 929, Buc., 1946.

⁴ Ilie Popescu Teiușan: *Contribuții la studiul legislației școlare românești*, Buc. 1963, p. 28.

⁵ C.M. Rîpeanu: *Însemnări despre cel mai vechi sat din regiunea Ploiești-Starchiojdul*, Ploiești, p. 8.

⁶ Gh. I. Moisescu, *Istoria școalelor din Vălenii de Munte 1831—1931*, Văleni, 1931, p. 52

Răsfoind filele vremii, aflăm că în anul 1846 satul Starchiojd, care număra 227 familii, dispunea de o școală cu 114 elevi, iar satele Valea Anei cu 66 familii, și Rotarea, cu 34 familii își aveau centrul școlar la Valea Anei, unde învățau 50 de copii. În aceste sate, ca și la Bătrâni, școlile erau conduse de câte un învățător. Construcțiile acestor lăcașuri de lumină erau „săvârșite din nuiile după trebuință”, pe cheltuiala harnicilor gospodari ai frumoaselor noastre așezări moștenești.

După anul revoluționar 1848 activitatea școlilor sătești încetează, ea reluându-se după aproape zece ani, timp în care vechile clădiri școlare se ruinaseră.

Dintr-un studiu recent apărut aflăm că „Adunarea generală a Țării Românești, în ședința sa de la 25 iunie 1859, răspunzând însuflețirii cu care masele populare luptaseră pentru Unire, și-a dat votul să se înființeze școli prin toate satele cu cel puțin 50 de familii”⁷.

În dragostea mare pentru luminarea copiilor lor, avînd la dispoziție casa lui Dinu Keșca, starchiojdenii contribuie și reușesc să redeschidă școala condusă de popa Ion Rușavețeanu zet Keșca, tatăl fostului învățător Costache Popescu.

Studiile apărute, ca și mărturiile unor bătrîni, transmise pe cale orală unor învățători pensionari, ne înfățișează tabloul învățămîntului desfășurat în școlile satelor noastre înainte de reforma învățămîntului din timpul lui Cuza Vodă. În școală, se aplica metoda pedagogică lancasteriană, la baza căreia sta „sistemul mutualității și monitoriatului: elevii care știu carte învață și pe cei ce nu știu; grupuri de mai mulți elevi studiază sub supravegherea unui monitor. Învățămîntul se face de pe anumite table mari, tablele pedagogice, care țin locul cărților, atîrnate pe pereți în mijlocul unor semicercuri de fier”⁸. Elevii erau așezați pe scaune lungi, dispuse de jur împrejurul sălii de clasă, ascultînd îndrumările învățătorului ce sta înaintea mesei, într-un colț al camerei.

Bătrînul Radu Mărăcineanu din fosta comună Bătrîni—în prezent sat al Starchiojdului—povestea în 1923 învățătorului satului că tinerii învățau alfabetul chirilic și-l scriau pe lespezi de piatră „mălăiață” (gresie adusă din rîpa Stîngaciului), cu un fel de condeie confecționate tot din piatră. Cerncala folosită pentru scrierea cu pana de gîscă era un produs indigen, rezultat din amestecul „funinginei de coajă de mesteacăn” cu clei de prun sau de cireș combinate apoi cu oțetul de prune.

Un alt bătrîn, Gheorghe Băcanu, contemporan cu primul, relatează că unii tineri învățau carte de la mocanii din Transilvania veniți cu turmele în părțile noastre, care aduceau, pe lîngă alte „mărunțișuri”, și cărți scrise în limba română. Ele cuprindeau despărțirea cuvintelor în silabe, scrierea numărului arăbesc și românesc, pilde și învățăături, rugăciuni etc.

În fiecare joi după amiază școlari din Starchiojd și Bătrîni făceau „ocenia”, un fel de instrucție militară cu arme de lemn, condusă de către un instructor din sat sau chiar de învățător.

* * *

⁷ Ilie Popescu Teiușan; *opus citat*, p. 28.

⁸ Gh. I. Moisescu, *opus citat*, p. 19.

Actul făuririi statului național, prin unirea Moldovei și Țara Românească, cerea noi reforme social-politice și economice, care să satisfacă și cerințele maselor populare participante active la actul Unirii. Printre acestea, *Legea instrucției publice din 25 noiembrie 1864*, promulgată de Consiliul de Miniștri prezidat de domnitorul Alexandru Ion Cuza, va pune bazele celei dintii legi organice a școlilor din România. Introducând un larg sistem de învățământ pentru toate clasele societății, Cuza stabilea „prin legea din 1864, un învățământ elementar obligatoriu și gratuit, atât pentru băieți cât și pentru fete,... înlocuind, în sfârșit, alfabetul chirilic, haină străină, prin cel strămoșesc, latin”⁹.

Aplicarea acestei legi, deschizătoare de drumuri noi pe tărîmul învățămîntului românesc, se resimte mai ales la sate, unde setea de învățătură era tot mai frecventă în timpurile acelea. Școlile din satele Starchiojd și Bătrîni, care funcționau în case particulare, sînt conduse la început de cîte un învățător pînă în 1896 la Starchiojd și 1912 la Bătrîni, după care numărul posturilor începe să crească.

La școala primară din Starchiojd, unde erau chemați să învețe carte copiii din toate satele comunei (cea din Valea Anei își încetase activitatea în 1848), întîlnim ca învățători pe Stan Sersea și Dumitru Petrescu, urmași în 1877 de absolventul de școală normală Costache Popescu. Iubit al cărții, dornic să lumineze mintea tineretului din comuna sa, Costache Popescu, preocupat de crearea unor condiții materiale bune, după multă stăruință reușește să dea în folosință în 1893 un local nou de școală, construit din cărămidă, format din cinci camere (două săli de clasă, o sală de lucru manual, o cancelarie și o cameră mai mică pentru cantină). În perioada construirii școala a funcționat în casa postelnicului Costache Manu, care data din 1818, existentă și astăzi, proprietatea profesorului Anghel Oprea. Necesitatea construirii unui nou local, care să corespundă cerințelor învățămîntului din acel timp, ne-o motivează același învățător într-o adresă trimisă primarului comunei, D. Petrescu, în 1881, în care arăta „starea deplorabilă” a clădirii, „cu podina spartă, lipsită de geamuri și pentru care școala era populată de un număr mic de elevi”¹⁰.

Locuitorii comunei Bătrîni se bucură de construcție nouă, cu două săli de clasă, de abia în 1912, cu toate că se mai făcuseră unele încercări mai înainte, dar fără rezultate.

La 1 octombrie 1905 se înființează Școala primară din Valea Anei, unde învățau carte copiii sătenilor din această localitate și din Rotarea, care funcționează în casa preotului Avram Eufrosin pînă în 1909, cînd se dă în folosință un local nou de școală, cu două săli de clasă, construit din cărămidă, distrus parțial de cutremurul din 1940.

Din cercetarea documentelor de arhivă cunoaștem aspecte cu privire la planurile și sistemul de învățământ, munca de îndrumare și control, încadrarea școlilor etc. Orarul școlii primare din Starchiojd pe anul școlar 1894—1895 stipulează predarea următoarelor obiecte de învățământ:

⁹ C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, p. 404, Buc. 1966

¹⁰ Arhiva Școlii generale nr. 1 Starchiojd, dosar 10, adresa nr. 8 din 26 aprilie 1881.

scris-cititul, citirea, gramatica, compoziția, istoria, aritmetica, științele fizico-naturale, intuițiunea, religia, desenul, lucrul manual și gimnastica cu cîntări ¹¹.

Între 1900—1920 școala se organizează după sistemul învățămîntului divizionar, adică clasele de elevi erau împărțite pe divizii. Astfel, clasa I forma prima divizie, clasele a II-a și a III-a alcătuiau divizia a doua, iar clasele a IV-a și a V-a constituiau divizia a treia ¹².

Se relatează că programa de învățămînt dădea atenție mare lucrului manual, care consta din împletirea pălăriilor de paie. Atît de mult interes prezenta lucrul manual, încît se formase un cerc cultural cu învățătorii din împrejurimi, care puneau accent pe formarea deprinderilor practice la elevi, cerc care în 1907 a fost interzis de către organele administrative, de teamă ca învățătorii să nu aște la răscoală pe țărani, așa cum ne informează învățătorul pensionar Nicolae C. Popescu.

La terminarea anului școlar elevii din clasa a V-a erau supuși unui examen de verificare a cunoștințelor, care se organiza în centrul școlar Posești, la sfîrșitul lunii iunie, și unde învățătorii aduceau „caietele cu lucrări scriptice anuale ale elevilor, precum și cataloagele”. ¹³

Fondul documentar al arhivelor începe cu un catalog din 1871, care se găsește la școala din Bătrîni, iar la Starchiojd cu adresa din 19 ianuarie 1880, prin care se raporta Comitetului permanent al plășii Zeletin numele și prenumele copiilor frecvenți pe anul școlar în curs.

În urma studiului făcut asupra încadrării, aflăm că școlile primare înființate în baza legii instrucțiunii publice din 1864 și pînă în 1920 au funcționat cu învățători pregătiți în școlile normale sau avînd clase gimnaziale. În școala primară din Starchiojd Costache Popescu își continuă munca pînă în 1920 alături de Ion Popescu (între 1896—1910), urmat de Nicolae C. Popescu și Maria N. Popescu, a căror activitate și-au încheiat-o în 1931, în prezent fiind pensionari.

La Bătrîni, după Gheorghe Sersea urmează mai mulți învățători dintre care amintim pe Ilarie Tulbureanu, Suzana Ștefănescu, Constantin C. Popescu, Cioflec Tudor, care vor funcționa pînă în 1912, cînd școala va avea două posturi ocupate de Constantin Stănescu, absolvent al școlii normale, și Nicolae Ionescu. În timpul războiului școala își întrerupe cursurile timp de un an (1916—1917), fiind reluate apoi sub îndrumarea învățătoarei suplinitoare Didina Bătrîneanu pînă la întoarcerea de pe front a celor doi învățători.

Școala din satul Valea Anei își începe activitatea sub conducerea lui Constantin C. Popescu, acela care funcționase o perioadă de timp și la Bătrîni.

După terminarea primului război mondial și pînă în 1944 a avut loc o relativă creștere a rețelei școlilor primare, mărindu-se și alocațiile pentru învățămînt, fără ca acestea, ca și alte măsuri, să ducă la lichidarea neștiinței de carte, mai ales la sate. În lumina noilor măsuri se înființează în Starchiojd încă două școli — una pentru copiii sătenilor de pe ulița Gîrbeasca ce se pre-

¹¹ *Idem*, conдика de prezență și de lecțiuni, a.ș.c. 1894—1895, septembrie.

¹² *Idem*, proces verbal din 1 septembrie 1905.

¹³ Arhiva Școlii generale nr. 1 Starchiojd, ordinul Revizorului școlar al județului Prahova nr. 1287, din 25 mai 1902.

lungea pînă sub muntele Smeură și a doua în satul Rotarea, conduse de frații Dumitru și Traian C. Popescu. Școlii primare nr. 1 i se adaugă un local nou construit între anii 1935—1939 cu două săli de clasă și o cancelarie, clădirea fiind amplasată pe terenul donat de Nae I. Florescu, acolo unde se află și dispensarul medical comunal.

După 1920 și pînă la actul Eliberării, datorită creșterii numărului de copii și cerințelor insistente ale gospodarilor noștri, în cele patru școli primare din Starchiojd s-au creat 12 posturi de învățători, iar școala din Bătrîni va funcționa cu două posturi.

* * *

În anii puterii populare, prin reforma învățămîntului din august 1948, se realizează dorința de veacuri a maselor populare de a vedea în școală farul care luminează mințile întregului tineret din țara noastră. Se extinde rețeaua unităților școlare în cele mai îndepărtate sate și cătune, iar învățătorii entuziasmați de iureșul transformărilor sociale și culturale, încep acțiunea de școlarizare a tuturor copiilor de vîrstă școlară.

La 1 septembrie 1945, în Brădet, și la un an după aceea, în Gresia, se crează școli primare pentru copiii din aceste sate ale Starchiojdului, distanțate la 3—4 km de centrul comunei. Dacă în 1846 existau trei școli sătești în Starchiojd, Valea Anei și Bătrîni, conduse de trei dascăli, la o sută de ani fiintau șapte școli primare în care funcționau 18 învățători.

În cele două comune vecine apare pentru prima dată o unitate nouă educativă pentru micuții preșcolari — grădinița de copii, premergătoare școlii elementare, avînd ca educatoare pe Emilia Ionescu în Starchiojd și Maria Vasile la Bătrîni.

Începutul anului școlar 1948—1949 marchează o nouă etapă în istoria școlii noastre. Cele două școli primare din centrele comunale se transformă în școli elementare de 7 ani, care vor primi numeroși elevi pentru continuarea și absolvirea cursurilor, deschizîndu-le drumul către școlile profesionale, medii de cultură generală sau tehnice și apoi spre învățămîntul superior. Odată cu generalizarea învățămîntului de 8 ani, în anul școlar 1964—1965, primind gratuit manualele școlare, avînd tot mai bune condiții de învățatură, copiii din satele noastre se bucură și mai mult de grija permanentă pe care statul le-o poartă pentru luminarea lor. (În 1964 și unitatea de la Valea Anei se transformă în școala generală de 8 ani). La sfîrșitul anului școlar 1967—1968, cînd se împlinesc 20 de ani de la reforma învățămîntului, înfăptuită de statul democrat popular, au frecventat 978 elevi, instruiți și educați de 25 învățători și 24 profesori.

Dacă de la reforma lui Cuza Vodă și pînă în 1944 numărul copiilor din cele două comune care au absolvit școala medie sau universitatea este foarte mic, și aceasta din cauza taxelor mari pe care nu le puteau suporta țaranii, în anii regimului nostru, cînd școala a devenit centru de lumină al întregului popor, tot mai mulți tineri se bucură de dreptul învățaturii gratuite, care îi duce pe cele mai înaintate trepte ale învățămîntului. În Starchiojd, de pildă, între 1880—1944 numai 17 tineri au reușit să absolute liceul sau o facultate, îmbrățișînd meserii ca: farmacist (1), profesor (1), medic (1), inginer-mecanic (1),

învățător (9), preot (1), ofițer (1) și funcționar (2). Posibilitățile create școlii, mai ales după 1955, prin extinderea rețelei de școli postgenerale, au făcut ca peste 300 de tineri să absolve școli profesionale, licee, școli pedagogice, institute de diferite grade și facultăți. Continuînd tradiția înaintașilor, o parte dintre ei s-au reîntors în satele comunei noastre, fie pentru a lumina la rîndul lor copiii, fie a ajuta la înflorirea și buna gospodărire a satelor.

În opera de culturalizare a țării, școala, prin dascălii săi, și-a adus o prețioasă contribuție și la luminarea aceluia care din diferite motive rămăseseră în afara științei de carte. În perioada anilor 1948—1956 învățătorii și profesorii locurilor noastre răspund cu entuziasm la chemarea lansată de partid și guvern, reușind să alfabetizeze pe cei peste 1500 de cetățeni rămași în decursul timpurilor în afara școlii.

Astăzi cînd copiii harnicilor cooperatori se bucură de toate darurile învățămîntului, cînd părinții lor le construiesc noi lăcașuri de lumină, pe care statul nostru le înzestrează tot mai mult cu cele necesare desfășurării unui învățămînt realist științific, se cuvine ca tinerii să depună eforturi sporite pentru a deveni cetățeni luminați, care să ducă pe mai departe făclia progresului în România socialistă, „să devină specialiști de înaltă calificare pentru toate domeniile vieții sociale și, totodată, să contribuie la progresul științei, tehnicii și culturii”¹⁴.

---

¹⁴ Directivele C.C. al P.C.R. privind dezvoltarea învățămîntului în Republica Socialistă România. Buc. 1968, p. 70.

ÎN CASA LUI B. P. HASDEU

V. FIROIU

Rămasă mulți ani în paragină, acea ciudată construcție din piatră cenușie, străjuită de coniferi masivi, ca niște halebadieri uitați dintr-un protocol desuet azi, stârnește curiozitatea drumeților, fără ca laconicile lămuriri să fi putut aduce alt detaliu decît că e „castelul Iulici, înălțat de tatăl ei, savantul B. P. Hașdeu”.

Astăzi, la ieșirea vestică din Cîmpina, către Breaza, în chiar stînga fișiei de asfalt ce se-ntinde ca un brăcinar în înmiresmatul peisaj colinar de la poarta carpatică, paragina readusă la viață a devenit edificiu. E casa muzeală „B. P. HASDEU”, unitate surată cu celelalte așezăminte muzeale și de cultură din județul Prahova, fiică a Muzeeului de istorie al județului Prahova, care i-a fost ctitor.

Intrarea te pregătește, ca o prefață prevenitoare, a vreunei cărți cu sinuoziități presărînd contraste, pentru mediul interiorului, al cărui prag o dată pășit, îți oferă o fundamentare riguros științifică, ambianța și, — hai să-i spunem deschis, în vorbă românească, — ciudățeniile pline de evenimente și surprize din viața celui ce a fost *latifundiarul* unei atît de prodigioase minți și al unei culturi universale, acel titan Bogdan Petriceicu Hașdeu, amfitrionul vizitatorilor casei...

Masiv armată, — în metal și piatră, autentificată de blazoane dominate de inscripția care redă aforismul ce trăiește de trei veacuri în lume, acel clasic WWW „*E pur si muove*”, atribuit lui Galileo Galilei atunci cînd, ascultînd sentința tribunalului inchizițional care-i judeca presupusele *erezii*, își apăra, dîrz și sigur pe studiile sale, pe rezultatele lor, concluziile rămase axiomă „*Și totuși se mișcă*” — intrarea în această ciudată clădire păstrează iz de zidire fortificată.

Fortificată împotriva cui?

A celor care ar fi încercat să-i combată teoriile proprii din atîtea și atîtea multiple domenii ale științei și culturii românești în care se dovedise un deschizător de drumuri, un luptător aprig și un apărător al gândirii sale.

Să apere, — ce oare?

Liniștea pe care și-o afla, departe de tumultul orașului, de viața universitară și de continuelle dispute cu adversari pe care-i incomoda cu erudiția sa, cu mintea sa ascuțită, cu ochiul său pătrunzător, cu firea sa necruțătoare, cu verva sa nestăvilită, cu ironia sa biciuitoare, — liniștea după care tînjea și și-o apăra cu cît se adîncea în vîrstă, socotită, pare-se, ca unicul și marele lui ultim bun pămîntesc.

Zimbrul moldovean e și el prezent, adus parcă de amfitrion, coboritor dintr-o străveche familie românească de peste Prut, ca mărturie a unei obîrșii și poate că și ca pe un talisman...

Cifrele 1838—1907 indică datele cardinale ale unei vieți: răsăritul și asfințitul ei, atestînd, totodată, o bizară coincidență: Hașdeu s-a născut și a murit în același an cu marele pictor Nicolae Grigorescu, cel care simțea și chibzuia din vîrfurile penelului său, în forme și culori ce-l păstrează printre geniile poporului nostru. Alături se ridică un alt altar. Este casa lui N. Grigorescu la o azvîrlitură de băț, însă pe cealaltă latură a șoselei, unde veneau de multe ori într-un an, Vlahuță, care-i era chiar cunoscut, dumnealui, pictorului Grigorescu, și doctorul Constantin Istrati, savant cu renume peste hotare și fost ministru al instrucțiunii publice, alți mari români rămași în istoria culturală și științifică a neamului. Și aceiași mari purtători de minți luminate îl vizitau — rar, dar îi trecuseră totuși pragul casei lui ciudate, — și pe Hașdeu, care l-a avut oaspete la Cîmpina și pe I. L. Caragiale, care a realizat despre această vizită un magnific reportaj — model al genului.

Bizarul aspect exterior al castelului și distribuția lui interioară nu sînt produsul proiectului vreunui arhitect al vremii ci numai rodul propriei fantezii a stăpînului casei, el însuși, Hașdeu, fiind edificiului ziditorul încadrat în peisajul cîmpinean încă de la finele veacului trecut, din anul 1896.

Genealogia familiei, pornind de la acel Tadeu Hăjdeu, bunicul, scriitor în trei graiuri: românesc, cu litere chirilice, rusc și polon, e prezentată în original, prin documente de-ale vremii. Portretele părinților, cel al lui Alexandru Hăjdeu, bunăoară, profesor, avocat, scriitor, cercetător științific, umanist de seamă, ca și chipul mamei, Elisabeta Hăjdeu, fiica Melaniei Morțun, căsătorită cu Teofil Daneș. Poet, prozator, dramaturg, teoretician și critic literar, publicist, militant politic antifeudal și antidinastic, scriitor satiric, filolog și lingvist, Bogdan Petriceicu Hașdeu e prezentat în fragmente din viața sa fizică, de familie, în activitatea sa publică multilaterală, în știință și în polivalentele lui manifestări, prin fotografii, documente, lucrări, scrisori, obiecte din epocă, etalate pe pereți, pe panouri verticale, sub cristalul vitrinelor sau de-a dreptul în exponate tridimensionale, încadrate între pereții încăperilor ce alcătuiesc „spațiul muzeal”: fostul iatac, camera de lucru, salonul de primire, sufrageria, dormitorul, — toate exprimînd, fiecare și laolaltă, strădania organizatorilor acestui muzeu, de a reconstitui o existență...

Încremenită de vreme, de lunga lipsă a stăpînului casei, sau numai din motivul că nu-și mai află utilitatea, — pentru cine oare să mai măsoare timpul cînd personajul principal și apropiații săi, ai casei, au intrat în veșnicie, acolo unde timpul nu mai vine măsurat cu ore și minute? — o pendulă a fost totuși păstrată, ca un semn al unei trecute realități, acolo unde și-a împărțit tictacul cu preocupările, cu frămîntările și liniștea lui Bogdan Petriceicu Hașdeu...

Fie-ne îngăduită, aici, o paranteză: cum era să lipsească tocmai un ornic autentic din acest muzeu aflat pe teritoriul Prahovei, inițiat și organizat de același profesor N. I. Simache, care a ctitorit pentru țara noastră și pentru pârtea de sud-est a continentului european, cel dintîi muzeu al ceasurilor, aflător, cu tot mai numeroase piese, în Palatul Culturii din orașul Ploiești?

Și acum, să ne continuăm calea prin bogățiile spirituale ale muzeului memorial Bogdan Petriceicu Hasdeu de la Cîmpina.

Întreaga activitate desfășurată între anii 1857 și 1863, la Iași, ca profesor de istorie și geografie, la liceu, custode, apoi, al Bibliotecii Naționale, primele sale scrieri și întîiele tipărituri și publicații sînt prezente în original, altele în fotocopii. Nu lipsește nici „*Duduca Mamuca*”, acea lucrare socotită de adversarii săi drept licențioasă și care i-a adus lui Hasdeu, necazul destituirii din învățămîntul secundar (1863), după cum sînt de aflat „*Aghiuiță*” și „*Satirul*” (1856) printre acele tipărituri editate de Hasdeu sau printre acele la care el a fost numai colaborator vremelnice.

Un portret al Iuliei Faliciu, codană născută la Abrud, ce avea să-i devină soție, aduce imaginea unui chip din Țara Moților.

...,Pe aceste scaune tapisate din epocă, — unul chiar în treflă, pentru convorbiri în „*tête-a-tête*”, așa zisul tip de mobilă „*causeur*” — gura vorbitorului la urechea ascultătorului — au odihnit oaspeții lui Hasdeu și cei ai casei de față”, lămurește tînărul custode al muzeului de azi cu glas scăzut, pentru a nu agita atmosfera, pentru a nu zgîria crusta trecutului peste care s-au așternut decenii...

Tipărituri și documente, fragmente de manuscrise, gînduri consemnate în stihuri și proză, exprimă sentimentele omului care a sălășluit acolo, între zidurile de piatră cenușie de la marginea Cîmpinei...

*„...Nu sus, nu sus, la cei avuți
în norii fumului pierduți
se nasc fecundele virtuți.
Poporul ce suspină jos
e singur valea roditoare
în care crește grîu și floare
bun și frumos”*

versuri redată într-o scriere sub cristal, din acele mărturisiri și îndemnuri ale poetului—castelan aflătoare în „*Muntele și Valea*” (1907), din chiar ultimul an din viața sa.

O fotografie colorată, încă în acele vremuri, la 1868, la căsătoria lui Bogdan Petriceicu Hasdeu cu fata din Munții Apuseni, înrămată și ea în catifea din trei culori, precum și un portret al lui Hasdeu, făurit de marele Grigorescu, la 1901, decorează evident una dintre încăperi. Apoi afișe de teatru, vestind reprezentarea pieselor „*Răzvan și Vidra*” (1867), „*Trei crai de la răsărit*”, cu muzica de Flechtenmacher, 1879, cu Aristizza Romanescu, Grigore Manolescu, corifei ai scenei românești, în distribuție, creîndu-i lui Hasdeu principalele personaje scenice.

Istoria critică a românilor și acel clasic „*Etymologicum magnum Romaniae*”, își află de asemenea păstrarea, acolo, în lumea creată de Hasdeu și reconstituită azi de muzeograful prahoveni.

Pe pereți, portrete pictate în medalion și în deosebi Iulia Hasdeu, nefericita lui fiică, copilul genial stins la abia 19 ani, după un început de activitate literară ce se înscrie pe orbita unui valoros conținut, după strălucite

B.P. Hasdeu cu cîteva zile înainte de moarte.

studii la Sorbona, autentificate de diploma păstrată la Muzeul Literaturii Române și prezentată vizitatorilor muzeului de la Cîmpina, într-o fotocopie.

Profesor la Universitatea din București, membru al Academiei Române și al multor alte așezăminte de știință și de cultură, folclorice, lingvistice, filologice și literare din Rusia, Franța, Statele Unite ale Americii, Bogdan Petriceicu Hasdeu a cercetat, simultan, astronomia, organizîndu-și chiar acolo, la Cîmpina, în cupola casei ce a devenit azi muzeu, un turn și unele unelte de cercetare astrală, manifestări care după moartea fiicei sale au degenerat pe căile unui misticism uneori chiar cu accente incoerente.

...Țigaretul, condeiul, călimara și un presse-papier metalic, aflate pe masa de lucru a savantului, au supraviețuit vremurilor, susținînd strădania organizatorilor așezămîntului pentru păstrarea atmosferei autentice.

O fotografie a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, bolnav, doborît în patul de suferință, oferă ultima înfățișare a savantului polivalent, cu numai șase zile înainte de a se stinge: 25 august 1907...

Casa de la Cîmpina, — autentic castel al contrastelor, — readuce atmosfera unei existențe ce se înscrie temeinic în hronicul vieții cultural-științifice a Țării Românești, fragment de izbutită reconstituire a unor pagini istorice, cărora osîrdia și pasiunea pentru păstrarea tezaurului valorilor trecutului, manifestate din plin de către muzeograful prahoveni, le asigură o largă cunoaștere în masa publicului, la dimensiuni dintr-o geometrie căreia i s-au dat reușite contururi la scară reală.

CREȘTEREA DOMENIULUI FEUDAL ÎN SEC. AL XVII-lea

CONTRIBUȚII LA MONOGRAFIA SATULUI COSLEGI DIN JUDEȚUL PRAHOVA

N. I. SIMACHE

Vasta cîmpie de la sudul subcarpaților dintre Prahova și Teleajen, oferă omului cele mai bune condiții de trai: pămînt fertil pentru ogor, apă, lemne de foc și adăpost în uriașii codri care se întindeau de aici și pînă la Giurgiu, dintre care urme se mai pot vedea și azi, unele chiar în apropierea orașului Ploiești, cunoscute sub numele de «Ștejarii de la Ghighiu».

În mod deosebit trebuie reținut că această regiune — așezată la confluența Prahovei și Teleajenului — este în același timp locul de interferență a unor vechi drumuri de comerț care coborau pe cele două văi, către schelele dunărene, cu cele ce veneau din părțile de apus prin Tîrgoviște, Tîrgșor, către Buzău, Rîmnicul Sărat, Focșani, Brăila, Galați.

Aceasta a avut ca urmare prezența omului în această regiune, și în apropiere, din vechi timpuri.

Astfel, cu ocazia lucrărilor de lărgire a traseului căii ferate, în apropiere de stația Ploiești-Triaș, s-au descoperit într-una din numeroasele movile semănate pe cîmpia românească și în deosebi la punctul de trecere de la cîmpie la deal, morminte din perioada bronzului (1700—1150 î.e.n.), în care s-au aflat schelete umane, unelte și arme de bronz, ceramică și podoabe specifice aceluși timp.

De asemenea, cu prilejul săpăturilor pentru construcția Uzinei Brazi, s-au descoperit alte morminte, din aceeași epocă căreia aparțin și unele fragmente descoperite recent și în stratul de cultură de la fund al așezării din comuna Poienarii Apostoli, punctul numit „Panaițoaia”.

Bine locuită este regiunea și în perioada fierului și mai ales în cea de-a II-a epocă a sa, așa cum rezultă din săpăturile sistematice efectuate de arheologii Ecaterina Vulpe și Radu Vulpe în așezarea getică de la Tinosu, 18 km sud Ploiești, pe terasele Prahovei, ca și cele de la Piscul Crăsanilor, mai de la sud, întreprinse de Ion Andrieșescu, pe același drum ce coboară pe Teleajen, Prahova și Ialomița către bătrîna Dunăre.

Regiunea este intens locuită și în primele secole după retragerea administrației romane în anul 271 e.n. La Tîrgșor săpăturile au dat la iveală o vastă necropolă cu circa 800 morminte de incinerare și înhumare, dintre care aproape 300 au fost săpate, rezultatele confirmînd existența unei puternice așezări a populației băștinașe în secolele III—IV e.n.

Lucrările de lărgire a căii ferate în apropiere de stația Ploiești—Triaș executate în timpul celui de-al II-lea război mondial, au dat de asemenea la iveală un alt cimitir de incinerare, al populației geto-dacice, a cărei existență poate fi urmărită pe o perioadă de câteva sute de ani înainte și după începutul erei noastre.

Aceleași perioade a sec. III—IV. e.n. îi aparține așezarea din Poienarii Apostoli, identificată în ultimul timp, ca și cele de Loloiasca și Ciorani, semnalată de curînd de profesorul Raduță de la Liceul de acolo.

Descoperirea unei așezări a populației romanizate din sec. V—VI la Tîrșor, a celor din sec. IX—X din vecinătate și de la Bucov, a celei din Bereasca din sec. al XI-lea, dovedește netemeinicia teoriei „pustiului” din părțile de sud — est ale Munteniei și dimpotrivă confirmă continuitatea de locuire a populației băștinașe și în această regiune în general, în zona respectivă în mod special.

Primele hărți menționează aici vechi sate, al căror număr crește în vremurile mai noi, mai ales de-a lungul apelor care străbat zona: Bărcănești, Pietroșani, Tătărani, Puchenii Mari, Buda Palanca, Potigraful, Balta Doamnei, Rîfov, Trestieni, Sălciile, Cioranii, Fulga, Adîncata, Gherghița și altele, pe cît de numeroase pe atît de vechi.

Abia numele unora dintre ele ca și unele provincialisme ce se mai păstrează în limba vorbită a locuitorilor din aceste sate sau elemente vestimentare mai amintesc de originea ardeleană a multora dintre ele, presărate pe „drumul oilor”, de mocanii care pendulau din bălțile dunărene la munte după succesiunea anotimpurilor.

Poenarii Burchi, Poienarii Apostoli, Puchenii Mari și Mici nu sînt singurele care aparțin acestora.

Dintre numeroasele așezări rurale ale zonei fac parte și acelea grupate mai tîrziu în cadrul satului Coslegi așezat la o depărtare de 12 km sud-est Ploiești și la 8 km din soseaua națională Ploiești-Buzău.

Faptul că cel mai vechi monument de cultură materială care a înfruntat dinții vremii a fost construit abia în 1834, ar putea crea impresia că ne aflăm în fața unei așezări de dată recentă.

Documente descoperite recent confirmă însă vechimea așezării respective, ale cărei origini se pierd în negura vremii, ca de altfel a celor mai multe sate, unele dintre ele anterioare întemeierii statului feudal al Țării Românești.

Săpături arheologice nu s-au întreprins, iar cele întimplătoare n-au dat încă la iveală așezări mai vechi pe terenul celor actuale. Nici monumente de arhitectură mai vechi de sec. al XIX-lea nu s-au păstrat.

Documentele descoperite recent aruncă însă o lumină vie asupra trecutului și confirmă aici o puternică așezare în secolul al XVII-lea, cînd moșia intră în posesia influenților boieri Cantacuzini.

Așezați de curînd în Țara Românească, împămîntenți prin căsătoria postelnicului Constantin Cantacuzino cu jupînița Elina, fiica fostului domnitor Radu Șerban (1602—1611), urmaș al puternicilor boieri din Mărgineni, stăpîni ai unui adevărat domeniu feudal care se întindea din cîmpie pînă la hotarul cu Transilvania, de o parte și de alta a Prahovei, Cantacuzinii intră în relații de rudenie cu cele mai influente familii boierești din acel timp, ocupînd un loc central în viața politică a țării, ceea ce apare clar în rolul pe care aceștia

1673 August 1.

Handwritten text in a cursive script, likely a legal document or record. The text is dense and difficult to decipher due to the cursive style and fading.

mpo...
1673
August 1 1673

Fotocopie de pe cartea de stăpînire pe care o dă ispravnicii Scaunului Bucureștilor spătarului Mihai Cantacuzino, asupra unui munte și moșiei Băbeni.

il joacă în special în a II-a jumătate a secolului al XVII-lea, când pun pe tron pe aceia din exponenții boierimii muntene care le susțineau interesele, sau îl ocupă direct, prin Șerban Cantacuzino (1678—1688), Constantin Brîncoveanu, Cantacuzin prin mamă, Stanca Brîncoveanu fiind fiică a postelnicului Constantin Cantacuzino, și Ștefan Cantacuzino (1714—1716).

Folosind poziția lor politică și legăturile pe care le aveau în interior și exterior, Cantacuzinii dau regimului nobiliar care se consolidează în sec. al XVII-lea cea mai înaltă expresie. Ei pun pe tron reprezentanți ai boierimii dintre cei mai modești, de talia unui Antonie Vodă din Popeștii Prahovei, pentru a-i folosi ca pe niște simple instrumente ale intereselor lor. Cu sprijinul rudelor și partizanilor crează adevărat partid politic, în formă cu aspirații naționale, dar în realitate cu interese materiale precise de grup.

Au cronicarii lor, care scriu istoria țării în spirit cantacuzinesc, ca Stoica din Ludești — „bătrîna slugă de casă“, autorul Letopisețului Cantacuzinesc, care povestește istoria Țării Românești de la întemeierea statului feudal pînă la 1688, anul morții lui Șerban Cantacuzino, lăudînd pe domnitorii favorabili familiei Cantacuzino și vestejindu-i pe adversarii săi, Radu Greceanu, cronicarul oficial al lui Brîncoveanu și alții.

Pe moșiile lor, moștenite de la jupîneasă Elina în Filipești, Mărgineni și Măgureni își amenajează curți senoriale și le împodobesc cu admirabile construcții, care pot fi numite cu drept cuvînt palate.

Astfel postelnicul Constantin Cantacuzino pune de i se zidește palatul de la Filipeștii de Tîrg, alături de care Pană Filipescu, soțul fiicei sale Marica, ridică cu ajutorul acelorași meșteri un palat asemănător, ca și Drăghici la Măgureni. La Mărginenii de jos, la Filipeștii de Pădure, frații și nepoții săi le înalță pe ale lor.

Meșteri reputați, români și străini, ca italianul Pecena Levin, zugravul Pîrvu Mutu, adevărat șef de școală, își aduc contribuția lor.

Bogăția și strălucirea acestor curți și palate, presupun existența unor însemnate mijloace materiale de care Cantacuzinii și Brîncoveanu dispuneau din plin.

Abuzînd de locul pe care-l ocupau pe plan politic, Cantacuzinii continuă cu și mai mare amploare acțiunea de extindere a moșiilor pe care le posedau, cu atît mai mult cu cît creșterea numărului populației Europei avea drept urmare intensificarea schimbului de mărfuri, și în special a comerțului cu cereale.

Numărul moșiilor lor crește iar hotarele se întind neconținut.

Șerban Cantacuzino pune mîna pe Tătărani, Rîfov, Sălcii, iar Mihai Cantacuzino pe Coslegi și Băbeni.

Cele 22 documente descoperite recent, referitoare la pătrunderea în Coslegi a Cantacuzinilor și a unor reprezentanți ai capitalului ce începe să se acumuleze, nu este întîmplătoare. Prin formele care se repetă este, dimpotrivă, caracteristică.

Astfel, înainte de apariția spătarului Mihai Cantacuzino în calitate de cumpărător al moșiei Coslegi, vedem în 1679 pe un Necula Cupețu din București, care cumpără 320 stînjeni moșie în Băbeni, de la Tudor și fratele său Mișu, fiii lui Mustață din Tîrgșor.

La 28 martie 1679, Mihai Cantacuzino, „biv vel spătar“, unul din fiii postelnicului Constantin Cantacuzino, cumpără de la Drăgan „sin

Mihai Cluceru», feciorul lui Mihai Cluceru din Greci, „nepotul lui Iordache vornic den Cozleaciu“, partea sa de moșie „din câmp, din pădure, din apă, și cu vad de moară și din șezutul satului de peste tot hotarul ver cât se va aleage“, pe prețul de 67 taleri și jumătate.

La 20 martie 1686, Neagoe Căldăruș vinde biv vel spătarului 100 stînjeni moșie în Coslegi cu 30 bani stînjenul, în total 22 1/2 talere, „... de peste tot hotarul, din cîmp și din apă și din pădure și din siliștea satului, din hotar și pîn în hotar“.

De la Pan, fiul lui Constantin Căpitanul din Vaideei, cumpără partea sa de moșie din Coslegi, la 9 iunie 1686.

De la jupîneasă Stanca, fiica banului Pavlichie cumpără în Coslegi, la 28 iunie 1686 300 stînjeni moșie, pe care o moștenise de la sora sa Neacșa, decedată fără urmași.

Aceasta fusese jupîneasă lui Iordache, nepotul lui Iordache Vornicul din Coslegi.

În sfîrșit, de la Ghinea și soția sa Elena, fiica lui Mustață, cumpără la 26 noiembrie 1700, 50 stînjeni de moșie, cu prețul de 56 bani stînjenul, „... din apă, din pădure, din câmp, din toată moșia ce are Tudor Mustață pentru că și noa ne o au fost dat zestre fie-sa Elinchi, Tudor și jupăneasă lui Filipa...“

Cam în același timp spătarul pătrunsesse și în moșia vecină Băbeni.

Într-o carte de întărire, din august 1675, Stroe Vornicul, Radul vel Vornic, Vilcu vel Vistiernic, ispravnicii Scaunului Bucureștilor întăresc stăpînirea spătarului asupra unui munte pe care l-a cumpărat de la Mihai Cluceru „denpreună cu moșia de la Băbeni, încă din zilele lui Antonie voievod (1669—1672).“

În 1680 cumpără de la iuzbașa Cazan și feciorii lui, Sibiu, Voinea, Radu, Stanciu și Oprișan „toată partea lor de moșie din Băbeni pe care o cumpărase de la Maria Arbuzoaie cu 12 ughi și 50 bani, precum: 100 stînjeni din partea lui Drăgan, feciorul lui Sibiu și a lui Stan, feciorul lui Cristian și a lui Buica, feciorul lui Buicăi, pe care o cumpărase și Cazan iuzbașa în vremea lui Matei Basarab, în 1646.“

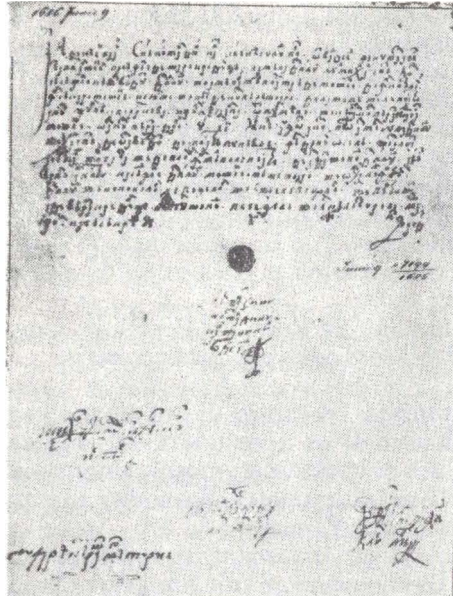
Împreună cu frații săi Odor și Radu îi mai vinde spătarului prin același act, partea de moșie din Băbeni pe care o cumpărase de la Dobromir, din partea lui Cazan vornicul.

În 1700, printr-un zăpis redactat în cea mai impecabilă scrisoare a vremii de „popa Vlad din Cozleaci“, cumpără de la Ghinea și soția lui Elinca, fata lui Tudor Mustață 50 stînjeni, cu prețul de 56 bani stînjenul.

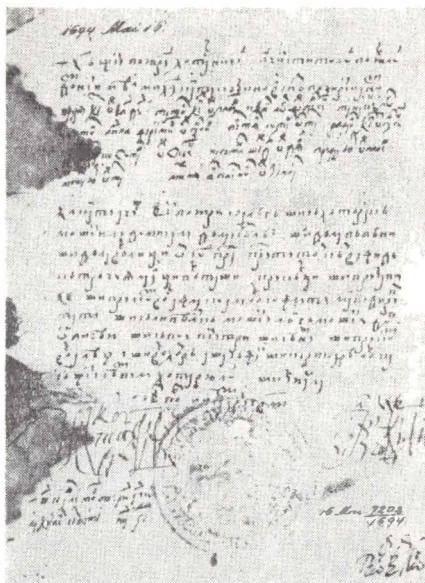
În sfîrșit, în 1702, printr-un zăpis redactat de data aceasta de dascălul Radu din Coslegi, cumpără și de la Iane, feciorul Niculii Băcanul din București partea, sa de moșie din Băbeni, în sumă de 410 stînjeni, cumpărată de la Tudor Mustață.

Ca urmare a acestor cumpărători, spătarul Mihai devine și proprietarul moșiei Băbeni, vecină cu Coslegii, de 1067 stînjeni.

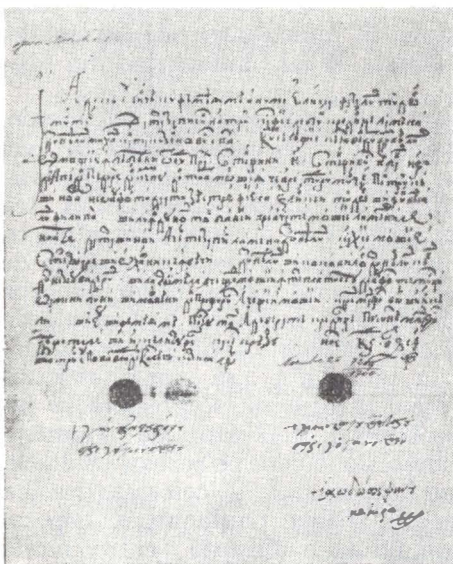
În 1741, Toma Coslegeanu, fiul vătafului Toma, se adresează divanului lui Constantin Mavrocordat, chemînd în judecată pe Barbu și sora sa Marica, nepoții lui Tudor Mustață, cerîndu-le să-i restituie 208 stînjeni în moșiile

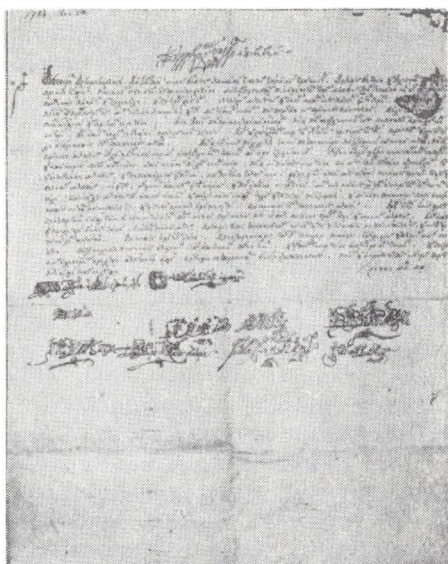
Fotocopie de pe zapisul prin care Pan sin Constantin Căpitan, vinde spătarului Mihai Cantacuzino partea sa de moștenire din Coslegi

Fotocopie de pe cartea domnească de alegere a moșiilor Coslegi și Băbeni.

Fotocopie de pe zapisul prin care Ghinea cu soția sa Irina, vind spătarului Mihai Cantacuzino moșie in Băbeni.

Fotocopie de pe zapisul biv vel paharnicului Alexandru prin care cedează moșia sa din Coslegi, Elenei Brincoveanu.

Coslegi și Băbeni vânduți de Ghinea, nepotul lui Iane Călinescu, ginerele lui Mustață, marelui spătar Mihai Cantacuzino.

Cercetînd zapisele... „și ale unora și ale altora...” veliții boieri, constată că „... petrecîndu-se Mihai vel spătar și după întîmplarea vremilor, petrecîndu-să și zăpisele iar Ene, feciorul lui Tudor Mustață (de la care dețineau proprietatea nepoții săi Barbu și sora sa Marica, n.a.) înțelegînd cum s-au petrecut și zăpisele, au pus mîna pe acești 208 de stînji de moșie de-i stăpînea zicînd cum că acele 208 stînji de moșie sînt băgați în hotărnicia acelor 12 boieri hotarnici de răposatul Mihai vel spătar...” și în consecință dă dreptate lui Toma Coslegeanu, poruncind lui Alexe, clucer za arie, să se deplaseze la fața locului și să execute hotărîrea divanului.

Trăgînd moșiile cu sfoara, aceasta împreună cu Radu vel Postelnic, constată încălcarea și restituie reclamantului cei 208 stînji punînd pietre noi de hotare acolo unde fuseseră încălcate.

La 16 mai 1694, dispunînd de o suprafață de moșie destul de întinsă, marele spătar Mihai Cantacuzino cere domnului să i se hotărască moșiile. Acesta desemnează 12 boieri care să-i aleagă și hotărască „moșiile dumnealui dă la Cozleaci și dă la Băbeni și dă la Vărligi” din județul Prahova, « lipind moșie lîngă moșie după obicei și să puie și pietri și semne”.

În 1716 însă, Ștefan Cantacuzino fu ridicat din scaun și împreună cu tatăl său, învățatul stolnic Constantin Cantacuzino și unchiul său Mihai Cantacuzino, aruncați în închisoare la Adrianopol unde pier sugrumați.

În țară se instaurează regimul turco—fanariot. Hegemonia Cantacuzinilor ia sfîrșit după trei sferturi de veac. Unii din cei în viață părăsesc țara iar cei rămași încetează a mai juca un rol politic însemnat. Marile lor moșii sînt confiscate sau trec în stăpînirea unor rude sau oameni de casă, revenind uneori în posesia foștilor lor stăpîni în împrejurări mai favorabile.

Aceasta a fost și soarta moșiilor spătarului Mihai Cantacuzino din Coslegi, Băbeni și Vîrligi.

La 3 aprilie 1718 Șerban Năsturel vel ban, pan Negoescu vel vornic, Grigorie vel spătar, Nicolae Roset vel paharnic și Ianache Stama biv vel agă, ispravnicii ai Scaunului Bucureștilor, poruncesc lui Chiril sin Tudosie pîrcălabul, lui Oprișan, Ilinca, cumnatul său și lui Cazan, nepotul lui să stea față cu jupan Toma sin Hrisant cămărașul, ginerele lui Mihai spătar, răposat, în pricina de judecată pentru 215 stînji din moșia Băbeni, cumpărați de spătarul Mihai, declarînd nul zapisul prin care autorul reclamațiilor, Ianache Călinescu, pretindea că a cumpărat moșia Băbeni, motivînd hotărîrea prin constatarea că: „...au înțeles unii și alții că s-au prăpădit cărțile și toate temeiurile de moșie ale spătarului Mihai” și în consecință „...să scoală să-i împresoare moșiile”... amenințîndu-i că în cazul în care nu se prezintă la judecată îl va aduce cu treapdă, ca pe niște înșelători și prefăcători de pămînt.

La 13 iunie 1742, Mihai Racoviță orînduește doi boieri: pe Șerban Dudescu, mare paharnic și pe biv vel șătrarul Nicolae Bozianu care să cerceteze pricina dintre jupîneasa Bălașa, soția marelui spătar Toma Cantacuzino, nepotul „răposatului” Mihai Cantacuzino și nepoții lui Iane Mustață pentru moșia Coslegi. Prezentîndu-se la fața locului, aceștia constată că „...s-au aflat moșia Cozleciului mult călcată și împresurată la acest căpătâi (este vorba de cel despre Iane Mustață, n.a) și în consecință procedează la o nouă măsurătoare,

restituind jupiniesii Bălașa moșia încălcată de Iane Mustață, desigur în împrejurările care au urmat morții năpraznice a marelui spătar Mihai Cantacuzino.

Aceștia însă (Barbu, Ianache și Marica), considerându-se neîndreptățiți, obțin de la Mihail Racoviță o nouă carte de alegere prin care se orînduiesc alți hotarnici, de data aceasta trei, și anume Pirvu Cantacuzino biv vel spătar, Atanasie biv vel șătrar și Panait „biv vel căminar za ocne” și care prezentîndu-se la fața locului făcînd o nouă alegere a moșiei Coslegi, proprietatea Bălașei Cantacuzino, de moșia Băbeni, acum sub stăpînirea nepoților lui Iane Mustață, deoarece au constatat că șapte pietre de hotar fuseseră strămutate afară de cele de pe malul Teleajenului.

Dînd o nouă măsură moșiei constată că au ieșit lipsă 100 stînjeni „deoarece au cunoscut că au fost pietrele strămutate...”

Dînd apoi măsuri moșiei Băbenilor ce fusese cumpărată de marele spătar Mihai Cantacuzino, constată că „au ieșit stînjeni 1050 și la această trăsură iar au ieșit lipsă stînjeni 17, după cum scrie cartea de hotărnicie a celor 12 boiari...”

Cantacuzinii participă activ la lupta de eliberare a țării de sub stăpînirea turcilor, văzînd în ruși un aliat prețios, participînd în războaie alături de aceștia, în tot cursul sec. al XVIII-lea.

Socotiți de turci și de oamenii lor din Principate ca unelte ale rușilor, sînt pedepsiți cu pierderea moșiilor, care sînt confiscate și scoase în vînzare.

La 12 august 1764, Ion Ștefan Mihai Racoviță voievod poruncește „pur-tătorului de grijă numit”, să strîngă dijma și să administreze moșia Coslegi, care nu s-a putut vinde la „sultan-mezat” din lipsă de mușterii: cere sătenilor și țiganilor să fie următorii poruncii administratorului și să păstreze acareturile în bună stare pînă la ivirea unui nou stăpîn.

În 1769, Coslegii sînt proprietatea biv vel serdarului Alexandri, cumpărată la licitație publică.

La 4 ianuarie 1769, acesta se împrumută de la Ioniță Iuliano biv vel agă cu suma de 9 000 taleri, punînd ca zălog moșia Coslegi cu toate acareturile. Neputînd achita datoria, se înțelege cu Elena Iuliano, văduva acestuia, să-i mai achite 5 500 taleri, cedîndu-i moșia Coslegi.

Aceasta se recăsătorește cu vistierul Nicolae Brîncoveanu, care încheie așezămîntul cu paharnicul Alexandri.

Nici în mina vistierului nu rămîne însă mult timp, căci la 15 decembrie 1811, Marioara și Nicolae Iuliano vînd slugerului Anghelache pentru 150 000 lei moșia Coslegi, cu o casă mare de piatră, două mori cu cîte patru roate pe apa Dîmbului, cu vad de cîrciumă numită „Moara Neculii”, moșie ce o avea „răscumpărată în baza dreptului de protimisis”.

Ar reieși din document că vistierul sau alt proprietar ce va fi devenit stăpîn al moșiei, a pus-o în vînzare fiind răscumpărată de vînzătorii din 1811.

Colecția de documente prezintă nu numai un interes istoric. Ele interesează deopotrivă etnografia și filologia.

Astfel, pe planul istoriei vechiului drept românesc, este de reținut că în secolele XVII—XIX se mențin unele obiceiuri ale pămîntului și instituții feudale, ca de exemplu, aceea a „jurătorilor”, „cartea de blestem” sau a „dreptului” de protimisis, respectat cu sfințenie.

Astfel, în actul de cumpărare a moșiei din 15 decembrie 1811 de către slugerul Anghelache Proadici, vânzătoarea menționează în mod precis că deține moșia pe baza răscumpărării în virtutea dreptului de protimis. În actul de hotărnicie al biv vel spătarului Pîrvu Cantacuzino, biv vel spătarului Atanasie, biv vel căminarului de ocne Panait, se menționează că a fost dată carte de blestem călugărului Macarie, fost preot la biserica „Cozleaciului“, pentru a indica hotarele proprietăților disputate.

Din punctul de vedere filologic documentele oglindesc fenomene de cea mai mare importanță mai ales atunci cînd sînt redactate în graiul locului, ca documentul scris de Radu „dascălul ot Coslegi“.

Astfel, din acest act rezultă că la acea epocă, sfîrșitul sec. al XVII-lea, se mai foloseau nume de persoane dispărute azi sau mult mai puțin folosite în Coslegi și satele vecine, ca: Boica, Odor, Tatul, Cazan, Paripa, Mogoș Efrem, Samoil, Berivo, Lațco.

Unii termeni care pe vremea aceea reprezentau neologisme, aveau o altă formă. Așa, spre exemplu, „dascălul“ din Coslegi nu folosește forma „a adeveri“ ca azi ci „a adevera“, derivat de la «adevăr» în prima lui formă.

Pentru pluralul de la zăpis nu folosește forma „zăpise“ ci „zăpisăle“.

Pronumele posesiv de persoana a III-a nu se alipește substantivului, folosindu-se expresia „...vărul său lui...“ nu vărului său, ca astăzi, reminiscență a folosirii limbii slave; în concluzie mai persistă încă unii termeni din acea limbă, folosiți lungă vreme și în actele redactate în limba română, ca: vel = mare; biv = fost, ot = din; tam = de acolo; sin, snă = fiul lui; i = și; pan = jupîn.

Pentru organizația militară și fiscală semnalăm prezența în documente a unor sutași (Neca sutașul ot Cepturi, Stan sutașul ot Crâng, iuzbași (Stan izbaș ot Ploiești); i Tudoran ot Albești); ciauși, (Dan, ciaușul ot Urlați, Pătărol ot Cioceni etc., căpitani (Udrea ot Vaideei).

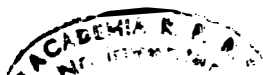
În ce privește toponimia, observăm că unele numiri nu se mai păstrează azi. Cităm printre acestea Băbenii.

Altele s-au modificat în cursul vremii. Astfel, Radila apare în document în forma Radela, iar Parepa sub forma „Paripa“ ca nume de persoană, azi ieșit din uz.

Și numele satului de care ne ocupăm apare în formă deosebită. În mod constant este scris Cozleaciu nu Coslegi, ceea ce înseamnă că forma ultimă este o creație artificială datorită administrației.

Se pare că este unul din vechii termeni referitori la creșterea vitelor căci tulpina cuvîntului „coz“ înseamnă capră, iar leaciu“ = loc, popas de odihnă.

Semnalăm și prezența în sat a unui „dascăl“, redactor de documente, fără a putea ști dacă termenul are aici înțelesul de învățător sau țircovnic, slujitor mărunt în biserică.

+ Adecă noi cești 12 boiari hotarneci carii am fost luați pre răvaș (c) domnești de Mareș căpitanul ot Ploiești și de Iordache vornicul ot Cozoleaci, și de Cazan cu ceata lui, anum(e): Boica, Drăgan i Badea și Baico ot Gherghiț(a), i Pan s(i)n Paripei, i Albu Țoae, scris-am a noastră carte la mână lor să fie de bun(ă) credință cum să știe că am umblat și hotărât și am pus pietri, și a(m) dat pre Tudor den Târgșor să ție den sus, și am pus piatră hotar den jos den moara dentr-acest hotar, den jos de moar(ă) să ție obște boiari și cu ceata ce scriu mai pină în hotarul Trestiiianilor, den hotar până în hotar, până înde se va aleage, care se chiiamă Băbească, pentru că așa am hotărât și am împietrit. Și pentru credința pusu-ne-am pecețili și iscalele mai jos. Pis mai 25 dni, 7154. (1646)

L.S.
iscal Neagul vtori vistier

L.S. Sam(oil) ot Bucșani.

Pă....

L.S.
+ Necula post(elnic).

L.S. Ionașco postelnic ot Cătun.

L.S. + Mogoș treti ispravnic Păunescul

L.S. Lațco ot Ciocean(i)

L.S. + Cal(o)tă post(elnic) ot Cocorăști

L.S. Borivoe ot Ciocean(i)

L.S. Efrem iuzbaș

L.S. Petre ot Gherghiț(a)

Mavrodin vor(nic)

L.S. Negre ot Trestian(i)

L.S. Sava Anastasie ot Negoești

2

Stroe vornicul i Radu vel dvornic i Vălcul vel vistiar, ispravnicii Scaunului Bucureștilor, dat-am cartea noastră boiariului mării sale domnu nostru dumnealui Mihai Ca/n/tacuzino biv vel paharnic ca să fie volnic cu aceasta carte a noastră să ție muntele .....¹⁾ care munte l-au cumpărat de la Mihai clucer denpreună cu moșia de la Băbeni încă din zilele lui Antonie voievod și tot l-au ținut cu bună pace. Derept aceia datu-i-am și noi această carte de întărire ca să aibă a ține acel munte și să-l stăpânească cu bună pace și să ia tot venitul după dînsul pre cum iaste obiceiul muntelui den fân și de catră niminea băntuială să n-aibă. Aceasta poruncim.

Stroe vornic, Radul vel vornic, Vălcul vel vistiar. 1 august, leat 7183 (1675)

3

Eu Drăghici, feciorul lui Mihai cluceru din Greci, nepotul lui Iordache vornicul den Cozleaci, dat-am acest al micu zapis ca să fie de bună credință la mână dumnealui jupan Mihai Cantacozin biv vel spătar cum să se știe că i-am vândut dumnealui toată partea mea de moșie din Cozleaci din câmp,

¹ loc gol în original

din pădure, din apă și cu vad de moară și din șezutul satului de preste tot hotarul ver cât se va aleage. Care moșie îmi iaste și mie de la moșii miei Iordache vornicul ce iaste mai sus scrisu însă drept bani gata taleri 67 $\frac{1}{2}$, care bani i-am luat toți deplin în mâinele mele. Derept aceia i-am vândut dumnealui această moșie de a mea bună voe fără nici o silă, ca să fie dumnealui și coconilor, nepoților dumnealui moșie stătătoare ohabnică în veaci. Și când am făcut această tocmeală fostu-au cu știrea tuturor oamenilor miei și a vecinilor de moșie, fiind și alți boeri de cinste mărturie care vor iscăli mai jos. Și pentru mai adevărată credință pusu-mi-em peceatea și iscălitura mai jos și am scris cu mâna mea ca să să crează. Pis martie 28, văleat 7187 (1679)

Eu Drăghici snă Mihai clucer
Preda vel comis martur
Vălcul tot mărturie

Mihul clucer mărturie
Brășan
Bunea logofăt mărturie

4

Adecă eu Drăghici, nepotul lui Iordache vornicul din Cozleaci, scris-am acest al meu zapis ca să fie de bună credință la mâna dumnealui tăta-ni-mieu Mihai cluceru ot Greci, cum să să știe că pentru niște bani taleri 142 ci e-m fost dumnealui dator, tocmitu-m-am cu dumnealui de e-m vândut toată partea mea de moșie de la Cozleaci însă stânjeni 300 drept taleri 100 și e-m mai rămas dumnealui dintr-acești bani ce sânt scriși mai sus taleri 42 să-i mai dau dumnealui; derept aceac i-am dat dumnealui acest al meu zapis ca să-i fie dumnealui această moșie ce e mai sus zisă stătătoare, ohabnică dumnealui și coconilor dumnealui în veaci pentru că ho vândui dumnealui de a mea bună voe fără nici o silă și pentru credință am scris și am iscălit și boeri mărturie care vor iscăli din jos. Și am scris eu cu mâna mea.

Eu Drăghici, nepotu lui Iordache vornicul ot Cazleaci
martie 30, — văleat 7187 (1679)

5

Adică eu Tudor împreună cu frate meu, scris-am acest al nostru zapis că să fie de bună credință la mâna jupânului Neculai cupețu ot București cum să să știe că i-am vândut dumnealui din moșia den Băbeni stânjeni 320 drept bani gata, stânjen câte bani 88, însă un zlot; și am vândut-o cu știrea surori noastre Despei, ca să fie dumnealui moșie stătătoare, dumnealui și coconilor și nepoților și strănepoților moșie stătătoare în veci: din pădure, den câmp, den apă den cin până în cin precum scrie zapisile cele vechi; și pentru mai adevărată credință ne-am pus degetile mai jos ca să să crează. Și când am făcut acest zapis fostu-au mulți oameni buni care să vor iscăli mai jos. Pis. septembrie 17, leat 7188 (1679)

Eu Tudor sin Mustață ot Tărșor, Eu Mihul sin Mustață ot Tărșor, cu Despa.

Acestea sânt copii scoase din cuvânt în cuvânt după zapisile ceale de vânzare.

Iordache K. vel dvornic, Constandin Dudescu vel logofăt, Barbul Văcărescu vel paharnic.

6

Adică eu Cazan iuzbașa împreună cu feciorii miei anume Săbăiu i Voinea i Radul i Stancul i Oprișan scris-am aceasta al nostru zapis ca să fie de bună credință la mâna dumnealui jupan Mihai Cantacuzino vel spătar cum să se știe că i-am vândut dumnealui toată partea mea de moșie de la Băbeani însă cât să va aleage den hotaru pân în hotaru du preste tot hotariu din partea Mitroae care moșie o am cumpărat de la jupăneasa Maria Arbuzoae drept ughi 12, bani 50. Si iar am mai vândut dumnealui moșie în Băbeani stânjeni 100 din partea lui Drăgan, feciorul lui Sibiiu ot Băbeani și den partea lui Stan, feciorul lui Cărstăian ot tam și den partea Buicăi, feciorul Buicăi, care această moșie o au fost cumpărat tată-mieu de la dănși încă mai de nainte vreme din zilele lui Matei voevod de au fost cursul anilor leat 7154 și am vândut stânjenu po bani 30 pentru că așa o au cumpărat și tată-mieu fac ughi 15 și mi-am vândut dumnealui moșie în Băbeani împreună cu frati-mieu Odor și cu frate-mieu Radul, care moșie o am cumpărat de la Dobromir din partea lui Cazan dvornicul a treia parte drept ughi 10 și mi-am mai vândut dumnealui moșie în Băbeani a patra parte drept 5 care moșie au fost de la frati-mieu Odor și de la frati-mieu Radu, fecioru lui Săbăiu și aceste moșii carii scriu mai sus le-am vândut de a mea bună voe nesilit de nimeni și cu știrea tuturor vecinilor dupre moșie, din sus și din jos și am luat acești bani toți deplin în mîini(le) noastre, care se făcură peste tot ughi (40—8) ca să hie dumnealui moșie coconilor și nepoților și strănepoților dumnealui stătătoare în veci ohabnic și zapisile acestor moșii ce scriu mai sus le-am dat toate în mâna dumnealui; și când s-au făcut această tocmeală fost-au mulți boiari mărturie cari vor iscăli mai jos; și pentru mai adevărata credință ne-am pus pecețile și iscăliturile mai jos ca să să crează.

pis.aprilile 5 ⁷¹⁸⁸
1680

Eu Cazan, Eu Oprișan, Eu Odor
Eu Stancul, Eu Tudoran, Eu Stoian căpitan ot Buzău, martur
Mihalcea căpitan și martur, Eu Radul, Mihai căpitan și martur

Adică eu Neagoe Căldăruș împreună cu fiu-mieu Mușat scriu și mărturisesc cu acest al meu zăpis ca să fie de bună credință la mână dumnealui Mihai Cantacuzino biv vel spătar cum să știe că m-am tocmit cu dumnealui de e-am vândut moșie în Cozleaci însă stânjeni 100 stânjeni și stânjenul po bani 30 care fac taleri $22\frac{1}{2}$; și am luat acești bani toți deplin în mână mea și i o am vândut dumnealui de peste tot hotarul din câmp și din apă și din pădure și din siliștea satului din hotar pân în hotar. Direct aceia am dat acest zăpis al meu la mână dumnealui ca să-i fie dumnealui și coconilor și nepoților dumnealui moșie stătătoare în veaci. Și când am făcut această tocmeală cu dumnealui fost-au mulți boiari mărturie care vor iscăli mai jos. Și eu pentru mai adevărată credință mi-am pus deagetul și numele în jos ca să să crează. Și am scris eu Drăghici snă Mihai clucer ot Greci cu învățatura lui.

Martie 20, leat $\frac{7194}{1686}$

Eu Neagoe Căldăruș, Eu Mușat snă Căldare
Eu Iordache, nepotul lui Căldăruș martur
Costandin postelnic, mărturie
Eu Tudor, martur.

8

Adecă eu Paan snă Costandin capitan snă Neagului postelnic ot Vaideei făcut-am acest zăpis al meu ca să fie de mare credință la mână dumnealui Mihai spătar cum să știe că i-am vândut dumnealui toată partea noastră de moșie de în Cozleaci însă care moșie ne iaste și noao de cumpărătoare de la mătușile noastre anume: jupăneasa Paraschiva și jupăneasa Anca ot Bucimeani și când o am cumpărat noi această moșie o am cumpărat drept ughi 15, iar când au fost acum noi am mers la dumnealui Mihai spătar de o am vândut de a noastră bună voe fără de nici o silă și am luat acești bani toți gata și deplin în mâinile noastre.

Deci am dat și noi dumnealui acest zăpis al nostru ca să-i fie dumnealui stătătoare și ohabnică în veaci dumnealui și coconilor, nepoților și strănepoților.

Și pentru mai adevărată credință, am pus și noi peceteile și iscăliturile mai jos ca să să crează.

iunie 9 — 7194 (1686)

Dan Pan sin Costandin căpitanul ot Vaideei
Mihalcea slujitor Căndescul
Negoiță logofăt Didiulescu martor
Udrea cămăraș mărturie
Gheorghe snă Mihai clucer mărturie

Eu jupăneasa Stanca, fata banului Pavlachie, dat-am acest zapis al meu să fie de mare credință la mâna dumnealui Mihai Cantacuzino biv vel spătar cum să să știe că având eu moșie în sat în Cozleaci, Sud Prahova, de la soru-mea Neacșa care a fost jupăneasă lu Iordachie, nepotul lu Iordachie vornicu ot Cozleaci și fiind această moșie mai nainte vreme a boiariului, iar apoi petrecându-le el zestrile ei datu-i-au judecata surori-mea pentru acelea să ție ca această moșie den Cozleaci și alte moșii ....¹⁾ domnești și tot le-a ținut și le-a stăpănit soru-mea cu bună pace până cât a trait; iar după petrecania ei a rămas această moșie ce scriu eu mai sus tot pre seama mea de le ții eu și le stăpănesc pentru că coconi nu i-a fostu rămas nici unul în urmă. Deci făcându-o eu acum această moșie den Cozleaci vânzătoare și fiind dumnealui mai volnic a o cumpăra cât că ține dumnealui parte mai multă acolea în sat, mers-am eu de bună voe la dumnealui de i o am vândut ....¹⁾ stânjeni 300 pi stânjenul po bani lei .... care fac peste tot taleri 805 ....¹⁾ și acești bani toți gata mi i-au dat dumnealui în mâna mea ca să-i fie și dumnealui această moșie ci o am vândut stătătoare și să o stăpânească ....¹⁾ dumnealui și coconii dumnealui, nepoți, strănepoți; la tocmeala noastră au fost mulți boiari mărturie care să vor iscăli din jos și eu pentru mai ade-vărată credință mi-am pus inelul meu peceate și mi-am iscălit numele, ca să crează. Și am scris eu Radu Șufariul cu zisa ei de bună voe. Vă pisaia vâcirad București, iunie 28, vâleat 7196 (1688)

Eu jupăneasa Stanca

Costandin Brâncoveanu vel logofăt, mărturie

Ghinea Rustea vel dvornic, mărturie

.....²⁾

Preda șătrar Brătășanu, martur

Barbul Brătășanu vâtaf za aprozi

10

Să știe boiarii hotarnici ai cinstului boiarului domnii mele Mihai Cantacuzino vel spătar boiarii anume: Udrea căpitan ot Vaideei, Tatul căpitan ot Ploiești, Ioan logofăt ot Berceni, Tănase logofăt ot Cătun, Luca Fărămiță ot Berceni, Bâltean sutaș ot tam, Radul căpitan ot Berceni, Dumitrache sutaș ot Scăeni, Negomir șătrar ot Dian, Preda Ion ot Ploiești, Mușat Ion ot tam, Mihnea Angelescu ot Zănoaga.

Acești 12 boiari să aleagă și să hotărăscă moșiile dumnealui dă la Cozleaci și dă la Băbeani și dă la Vârligi ot sud Prahova presti tot cât va fi de cătră ceilalți părtași prin cărți și prin zapise și precum vor afla cu ale lor

¹ loc rupt în original

² indescifrabil — grecește

suflete mai pe dreptate și să lipească moșie lângă moșie după obiceiuri și să pue și pietri și samne și precum vor alege și vor hotărâ așa să fie cărmuirea lor ca să știe semnile hotariului.

leat $\frac{7202}{1694}$

Si să aleagă toți boerii
aici la Cozleci sâmbătă, mai 16 7202

11

Noi 12 boiari hotarnici carii am fost luați prin răvașul mării sale domnului nostru Ion Costandin vodă de Ianco logofăt snă Tudoran iuzbaș ot Albești și cu o cinstită carte a mării sale și cu o slugă a mării sale lui vodă, Marco vt(ori) postelnic, ca să căutăm și să adevărim și să alegem moșie de la Băbeni ot sud Prahova de către alți moșteni de acolo. Deci strângându-ne la un loc toții de le-am citit cărțile de moștenire și zăpșale de cumpărătoare deci am ales și am adevărit partea de moșie a Radului snă Radul ot Băbeni și a văru-său lui Stan, ficiorii lui Odor ot Băbeni și a văru-său lui Ion snă Boicăi ot tam însă veniți partea Radului cu frate său Odor stânjeni 125 și partea lui Stan cu frații lui Cazan i Tatul stânjeni 125 și partea lui Ion stânjeni 250 însă din apa Vătnăului du peste anini până în hotarul mănăstiri Znagovului.

Pentru aceia le-am dat și noi această scrisoare a noastră la mâinile lor ca să știe de acum înainte cu bună pace și să o stăpânească ei și ficiorii lor căți Dumnezeu le va dărui. Însă o am ales-o și o am înpetrit-o de către dumnealui Mihai vel spătar și de către Ianco snă iuzbaș Tudoran ot Albești. Așa am ales și am adevărat și pentru adevărată credință ne-am pus mai jos pecițile și iscăliturile ca să se crează; și am scris eu Radu dascălul ot Cozleci cu zisa lor.

iunie 2, leat 7205 (1697)

Neca sutașul ot Cepturi, Cărste, Ciocârdei ot Schei, Stan sutaș ot Crângu, Dan Ciușul ot Urlați, Tănase logofăt ot Cioceni, Costandin postelnic ot Crângu, Dumitran snă Cociul ot Ploiești, Stan izbaș ot Ploiești, Gheorghe postelnic, Luca logofăt, Berivoe spătărel ot Cioceni, Negul logofăt ot Albești.

12

Adecă eu Ghincea cu fâmeaia mea anume Elinca, fata lui Tudor Mustață, dat-am zăpșul nostru ca să fie de bună credință la mâna dumnealui Mihai Cantacuzino vel spătar cum să știe că i-am vândut dumnealui o moșie în Băbeni ot Sud Prahova, stânjeni 50, stânjeni po bani 56, din apă, din pădure, din câmp, din toată moșia ce are Tudor Mustață pentru că și noa ne o au fost dat zestre fie-sa Elinchi Tudor și jupăneasa lui Filipa; și luind noi toți banii pre această moșie la mâinile noastre, dat-am și noi acest zăpș la mâna dumnealui ca să hie moșie stătătoare și ohabnică în veaci dumnealui

și coconilor dumnealui căți Dumnezeu va dărui; și la tocmeala aceștii moșii întimplatu-se-au de au fost mărturii oameni buni și moșneani den prejur aceștii moșii care mai jos vor fi iscăli; și eu și fămeia mea, pentru mai adevărată credință pusu-ne-am mai jos deagitile și iscăliturile ca să să crează. Noembrie 26 — $\frac{7209}{1700}$

Și am scris eu popa Vlad din Cozleaciu cu zisa lor.

semnături grecești

13

Adecă eu Ianere, feciorul Neculii băcanul ot București, făcut-am acest al meu zapis ca să fie de bună și mare credință la mâna dumnealui jupan Mihai Cantacuzino vel spătar, precum să se știe că i-am vândut dumnealui partea mea de moșie din Băbeni, care moșie o am avut-o și eu de cumpărătoare de la Tudor Mustață, stânjeni 410, stânjen po bani 44 și o am vîndut-o de a mea bună voie ca să fie dumnealui moșie stătătoare în veci și coconilor dumnealui căți Dumnezeu îi va dărui și cu știrea tututor vecinilor și a moșneanilor den sus și den jos după împrejurul acestui loc. Și cînd o am vîndut această moșie și am făcut acest zapis fost-au și alți boiari și oameni buni mărturii care să vor iscăli mai jos; și eu pentru bună și o mai adevărată credință mi-am pus iscălitura și degetul mai jos ca să să crează. aprilie 10 $\frac{7210}{1702}$

Și am scris eu Radul dascalul ot Cozleci cu zisa lui Ianere sin Neculii.

Eu Lazar ot Văleni martor, Eu Lupul ot Cozleciu martor

Aceaste sînt copii scoasă din cuvânt în cuvânt după zapisul ceale vînzare Iordache R. vel dvornic, Costandin Dudescu logofăt . . . . vel paharnic.

14

7226 (1718) aprilie 3

Șarban Năsturel vel ban, pan Negoescu vel vornic, Grigorie vel vistier, Nicolae Roset vel paharnic și Ianache Stama biv vel agă, ispravnici ai Scaunului Bucureștilor, poruncesc lui Chiril sin Tudosie părcălabul, lui Oprișan, lui Ilinca cumnatul său, lui Cazan nepotul lor, să vie să stea față cu jupan Toma snă Hrisanthu Cămărașul, ginerele lui Mihai spătar, răposat, în pricina de judecată pentru 215 stînjeni din moșia Băbeni, cumpărați de Mihai spătarul, pe care Iane Călinescu pretinde că a cumpărat și el aceeași moșie.

Semnează:

Șerban vel ban
Pană vel vornic
Grigorie vel vistier
Necula vel paharnic
Ianache vel aga

Sărbăni Năsturel vel ban, pan Negoescul vel vornic i Grigorie vel vistier i Nicolai Roset vel paharnic i Ianache Stama biv vel agă, ispravnicii Scaunului Bucureștilor, scriem cartea a noastră ție Chirule snă Tudosie părăcălabul i Oprișane, tie lino cumnată-sa i nepotu vostru Cazan. Către aceasta vă facem în știre că înaintea noastră are întrebăciuni jupan Toma snă Hrisantu cămărașul, ginerele răposatului Mihai spătar pentru stânjeni 215 den moșia ce să chiamă Băbeani, care moșie o au cumpărat socrisău Mihai spătar cu zăpis de căți bani și o au stăpănit cu pace până acum. Iar acum se scoală Ianache Călinescul cu un zăpis nou făcut de Costandin logofăt zicând cum că unchiu-său care au vândut această moșie spătarului Mihai o au vândut-o și lui; și acel zăpis nu-l putem crede fiind nou fără mărturii căci că zăpisele spătarului Mihai sânt vechi cu mărturii ci întrucăt au înțeles unii și alții că s-au prăpădit cărțile și toate temeiturile de moșie ale spătarului Mihai să scoală să-i împresoare moșiile. Pentru care neputînd noi nemic a-i crede acel zăpis al lui Iane, iată că vă scriem să veniți cu toții aici să stați de față; nici unul din voi lipsă să nu fie că pe urmă vă vor aduce cu treapăd ca pe niște oameni înșălători și prefăcători de pământ; aceasta o scriem — aprilie 3 — 7226 (1718)

Serban vel ban, Pană vel vornic, Grigore vel vistier, Neculai vel paharnic, Ianache vel agă.

Alecsie vel clucer za arie dat-am cartea noastră dumnealui Tomi Cozlecean sin Toma vătaf, având dumnealui întrebăciune la luminatu divanul mării sale lui vodă, din naintea dumnealor cinstiților veliților boieri cu Barbul i cu soru-sa Marica, nepoții lui Tudor Mustață, pentru 200 de stînjeni de moșie din hotarul lui Tudor Mustață ce o au vîndut-o Ghincea, nepotu lui Iane Călinescul zet lui Tudor Mustață cu zăpis la dumnealui răposatul Mihai vel spătar de la leat 7270; care moșie merge alături cu Cozleceanca la căpătii despre apa Teleajănelui, iar cellalt căpătai pîn în pădurea Radilii, a treia parte din pădure așșderea și pentru 50 stânjeni de moșie tot din hotarul lui Tudor Mustață ce se chiamă Băbenii ce o au vândut tot acel Ghince cu alt zăpis tot de la leat 7270, care moșie au fost dată de zestre Ghincii de socru său Tudor Mustață pentru că cînd au hotărît Mihai vel spătar moșiia Băbenii i Cozleaciul i Vârleții cu 12 boieri în zilele răposatului mării sale lui Costandin vodă la leat 7202 acești 208 de stânjeni de moșie nu le-au avut cumpărate atuncea ci le-au cumpărat în urma hotărnicii; și petrecîndu-se Mihai vel spătar și după întimplarea vremilor petrecîndu-să și zăpisile iar Ene, feciorul lui Tudor Mustață, înțelegînd cum că s-au petrecut zăpisile au pus mîna pe acești 208 de stânjeni de moșie de-i stăpănea zicînd cum că acele 208 stânjeni de moșie sânt băgați în hotărnicia acelor 12 boeri hotarnici de răposatul Mihai vel spătar și după moartea lui Iane Mustață au rămas la Barbul i la soru-sa Marica, fiindu-i lui Iane nepoți de soră. Dar acuma găsînd zăpisele și trăgându-l la judecată la dumnealor veliților boeri, citindu-le

zapisile și ale unora și al altora s-au găsit aceste două zapise de 208 de stânjeni de moșie cumpărate în urma hotărnicii cu 7 ani și n-au fost băgată această moșie în hotar după cum au zis ei, ci au rămas ca să-i dea Tomi să stăpânească această moșie afară din hotarnicie pentru care orânduindu-mă pe mine măria sa prea înălțatul domnul nostru Io Costandin Nicolae voevod cu luminată carte mării sale și cu sluga mării sale Radul vel postelnic ca să merg acolo la aceste moșii și să strâng în prejur bătrâni de lângă acea moșie și să trag și să dau Tomi 208 stânjeni de moșie din hotarul lui Tudor Mustață și după luminată porunca mării sale m-am dus acolo din preună și cu Radul vel postelnic de am tras moșie despre Vârleți la capătăiu din hotarul Radilii alături cu Cozlecanca stînjeni 208 și am pus semnu un bolovan; tras-am și la mijloc de la ulmu din hotarul . . . . 1) iarăși stînjeni 208 și am pus semn un bolovan; tras-am și la cellalt căpătăi iarăși din hotarul . . . . 1) la drumul cel mare asupra cărciumi lui Costandin iarăși stânjeni 208 și am pus semnu un bolovan fiind față și Costandin bărbatu Marichi și alți preoți și megiași; mai avut-au pricină Toma cu Barbul i cu soru-sa Marica pentru douăzeci de stînjeni de moșie cu un vad de moară din Băbeni ce au vândut Tudor Mustață cu zapis la răposatul Mihai vel spătar de la leat 7190 ce ține din drumul cel mare pân la mijlocu păduri Radili, alături cu moșia Băbeni, care moșie și vad de moară este intrată în hotărnicia acelor 12 boeri ; și din timplarea vremilor s-au furat hotarul ce au fost acolo lângă acea moară și s-au întins Barbul și cu soru-sa Marica de stăpânea și vadul acel de moară și cei 20 de stânjeni de moșie și jăluindu-să Toma mării sale lui vodă și pentru această pricină, măria sa mi-au poruncit ca să cercetez și de va fi după cum să folosește Toma să dau porunca Barbului i surori-sa Maricăi ca să nu mai intre în hotărnicie să mai stăpânească acel vad de moară cu stânjeni de moșie și după luminată porunca mării sale, am mers acolo și nefiind hotarul am tras moșiei Băbeni de la . . . . 1) tot pă unde au tras acei 12 boeri hotarnici și s-au găsit acel vad de moară și cu 20 de stînjeni de moșie băgați în hotărnicie și am pus și acolo semne un bolovan ca să să știe și să nu mai fie pricină între dinșii. Drept aceia am dat și această carte a mea la mâna dumnealui Tomi să-i fie de adevărînță. Aceasta scriem. Iunie 24, an 7249 (1741)

Alexie vel clucer za arie.

17

Noi 2 boeri carii am fost orânduți din luminată porunca prea înălțatului nostru domn Io Mihai Racoviță voevod ca să căutăm și să lămurim pricinile ce avea dumneai jupăneasa Bălașa, soția dumnealui Toma vel spătar, nepotul răposatului Mihai Cantacuzino biv vel spătar cu nepoții lui Iane Mustață între moșia Cozleaciului și între moșia lui Iane Mustață. De vream ce Toma vel spătar, soția dumneai jupăneasi Bălașii cerea să ia din moșia lui Iane Mustață stânjeni 200, carii acești stânjeni de moșie zicea că-i are moșul dumisale Mihai spătar cumpărați de la Ghincea, cumnatul lui Iane Mustață care scrie că sânt pe lângă moșia Cozleaciului despre Vârleț; și iar mai cerea cu alt zapis

¹ loc gol în original.

al Ghincii stânjeni 8 care scrie că sânt pă lângă moșia Băbeanilor vânduți iar spătarului Mihai; iar nepoții lui Iane răspunde că și ei stăpânește Toma vel spătar acești stânjeni 200 și acei stânjeni 8. Si fiind multă pricină între dânsii până ce i s-au întâmplat de au murit Toma vel spătar și au rămas lucrul neisprăvit și tot în gâlceavă. Iar când am fost acum, dând și o parte și alta jalbă la domnie, fost-am orânduți noi acești carii mai jos ne vom iscăli să îndreptăm acest lucru.

Și viind noi la sat la Cozleaci și căutând scrisorile și ale unora și ale altora găsit-am la dumneai jupâneasa Bălașa, soția Tomi vel spătar, hrisovul răposatului Costandin vodă Brâncoveanu întru care scriia toate cumpărăturile moșii Cozleaciului și după acel hrisov și carte de la 12 boiari cari hotărâse moșia Cozleaciului în zilele iar ale lui Costandin vodă Brâncoveanu la leat . . . ¹⁾ în urma hrisovului care scriia toți stânjenei moșii Cozleaciului anume: de care lucru văzând noi că despre moșia lui Mustață era tote pietrile luate și stricate semnele de nu să știa nici un semn; și văzând că într-alt chip nu putem dovedi, stăpânește jupâneasa Bălașa acei stânjeni au nu-i stăpânește; pus-am așa din piatra Cozleaciului despre Zănoagă pe malul Teleajănelui în sus până în piatra ce iaste despre moșia lui Mustață că numai acolea rămăsese piatra nescoasă; și am aflat stânjeni 1 108 tocma după cum scrie și cartea celor 12 boiari hotarnici. Tras-am și pe la mijlocul moșii, iar din hotarul Cozleaciului ce iaste despre Zănoagă care hotar iaste pusă piatră lângă un ulm în drumul care merge de la Zănoagă la podul lui Mustață puind așa dintr-acea piatră, am tras asupra moșii lui Mustață de curmeziș pen Radela pă la mijlocul moșii pînă ce am împlinit stânjeni 1008 după cum scrie cartea hotarnicilor; și am pus piatră în pădure lângă un copaciu înalt aproape de marginea pădurii din susul merilor lui Mustață. De acolo am mers la apa Vătnăului la capul moșii Cozleaciului ca să tragem și acolo; și negăsind piatră nici din sus nici din jos, fiind și acealea scoase, tras-am întâi hotarul Zănoagii pe drept acel loc, fiind față și cartea de hotărnicia Zănoagii. Și scoțând stânjeni Zănoagii după carte, am pus piatră între Zănoagă și între Cozleaci la apa Vătnăului; apoi am pus așa într-acea piatră, trăgând pă lângă Vătnău în sus stânjeni 720 după cum scria cartea hotarnicilor și am pus piatră în malul Vătnăului din josul morii cei vechi a lui Mustață.

Care și acest vad de moară iaste vândut spătarului Mihai, iar de Mustață și cade peste Vătnău, pe moșia Băbeanilor iar a spătarului Mihai care se lovește în cap cu moșia Cozleaciului acolea în apa Vătnăului. Și afară dintr-aceste pietri ce s-au pus despre Mustață de am despărțit moșia Cozleaciului, încă am mai pus și alte două pietri pîntre cealealte să fie mai dease; și mai iaste pusă lângă un heleșteiu ce se înceape alătura cu Vătnăul și alta în drumul Zănoagii ce merge la podul lui Mustață pentru ca să fie mai dese să lipsească gâlceava; pentrucă fiind lipsă pietrile despre Mustață s-au aflat moșia Cozleaciului mult călcată și împresurată la acest căpătăi de Iane Mustață. După ce am lămurit moșia aceasta a Cozleaciului, am căutat și acei stânjeni 200 de la Ghincea ce era cumpărați cu șapte ani în urma hotărniciei și i-am găsit pentru Cozleaci și pîntre moșia Znogovului ce să chiamă . . . . ¹⁾ dintr-ânsii stăpăniți de Toma vel spătar, dintr-ânsii împesurați de Znogoveanu fiind

¹ loc gol în original

alături și măsurându--i și acestea atât la apa Teleajănelui cât și la pădurea Radelii le-am pus pietre despre moșia Znagovului și la Teleajăn și la pădure unde să lovesc în cap acești stânjeni 200 ce au fost cumpărați de la Ghincea cu moșia lui Mustață. De vreme ce tot o moșie au fost numai au fost scurtată despre Teleajăn și vândută de dășii unui Iane din Călimănești de la care au rămas Ghincii și Ghincea au vândut-o spătarului Mihai. Trecut-am după aceia și peste Vătnău la moșia Băbeanilor care merge din apa Vătnăului până în drumul cel mare unde gășind hotarele nesticite despre moșia lui Mustață alăturat-am cu altă piatră și acei stânjeni 8 care i-au fost cumpărat Mihai spătaru de la Ghincea ce răspundea că sânt vânduți din Băbeani; așșderea la mijlocul moșii fiind piatră deosebi; iar la apa Vătnăului fiind furată piatra pentru ca să împresoare vadul dă moară fiindcă încă îl luase supt stăpânirea lor, tras-am din piatra cea din jos a Băbeanilor după cartea celor 12 boiari, și am îndreptat acel hotar puind piatră din susul vadului de moară unde avusese Mihai spătarul și făcău făcut și lângă acea piatră am lipit și acolea acei stânjeni 8 cu altă piatră, puind-o iar lângă Vătnău. Și așa aflând dreptul așa am făcut, puind tot pietri pentru aceste moșii ca să nu mai aibă pricină și gâlceavă de acum înainte.

Pentru că așa am ales cu dreptate

iunie 13 $\frac{7250}{1742}$

Șarban Dudescu vel paharnic

Nicolae Bozi(anu) biv vel șătrar Gresnic sud Saac.

18

Părvu Cant(acuzino) biv vel spătar i Atanasie biv vel șătrar i Panait biv vel căminar za ocne care am fost orânduți din porunca prea înălțatului și prea luminatului domnului nostru Ioan Mihai Racoviță voevod pentru ca să mergem la moșia Cozleaciul să căutăm și să adevărim hotarele cele vechi ale aceștii moșii care s-au mai fost hotărât această moșie de dumnealui răposatu Mihaiu Cant(acuzino) biv vel spătar în zilele răposatului mării sale Constantin vodă Brincoveanu cu 12 boieri după cum și cartea acestor boieri hotarnici de la leat 7220 dovedeaște semnile hotarălor pentru că au fost dat jalbă mai nainte dumneai jupăneasa Bălașa Cozlecanca, soția dumnealui Tomii vel spătar, nepot răposatului MihaiCant. biv vel spătar, la măria sa vodă cum că i s-ar fi fost împresurindu moșia Cozleaciu despre moșia Băbeanii care o stăpânea nepoții lui Iane Mustață anume Barbu i Ianache i Marica, fiind multe pietri scoase din hotărnicia cea veche ce scrie mai sus despre partea moșii Băbeanilor a lui Iane Mustață și măria sa vodă au orânduît alți 2 boiari mari ca să îndrepteze și să hotărască moșia Cozleaciului dă către moșia Băbeanilor. Și dumnealor viind aici la Cozleaciu au hotărât și au dat carte de hotărnicie dumneai jupănesii Bălașii iar nepoții lui Iane Mustață, Barbu, Ianache i Marica nu s-au odihnit pă acea hotărnicie, ci au dat jalbă la măria sa vodă cum că li s-ar fi împresurat moșia Băbeanii cu hotarale moșii Cozleaciu, primiindu ei ca să dovedească hotarale cele vechi de la hotărnicia

celor 12 boiari și pe acea hotărnicie să să îndrepteaze moșia Cozleaciului. Și după jalba lor de iznoavă ne-au rânduit măriia sa vodă pe noi ca să mergem la moșia Cozleaciului și să dovedim unde să vor găsi pietrile nestrămutate de la acea hotărni(cie) de atunci și trăgînd la aceale pietri să facem stînjăn după acea trăsură după cum au fost atunci și la toate trăsurile moșii tot cu acel stînjen să să tragă și să să hotărască. Deci viindu noi la moșia Cozleaciu după poruncă am căutat hotarăle cele vechi ale moșii și la alte pietri s-au găsit strămutate 7 făr de căt de lăngă malu Teleajenului. Dintr-o piatră ce iaste lăngă hotarul Zănoگی la căpătăiu moșii din sus până la altă piatră ce iaste lăngă moșia lui Mustață. Aceasta s-au găsit nestrămutată nici decum; care fiind și carte de blestem au primit-o Macarie călugăr fiind în tinereție lui preot vechiu la bisearica Cozleaciului, cum că așa au pomenit aceale pietri nestrămutat, iar nepoții lui Iane Mustață ce scriu mai sus nici așa nu să suferea zicând că a primit călugăru cartea rău și zicea că sânt alte pietri nestrămutate la capu moșii din jos la drumul cel mare. Deci noi mergăndu și trăgănd moșia și acolo întăi cu stînjenul cel mic de acum și au eșit lipsă stînjeni 40, iar cu stînjenul cel mai mare ce au fost trăsurile pe atunci au eșit lipsă stînjeni 100 și s-au cunoscut că au fost pietrile strămutate, la care dară mai urma să-și caute dumneai jupăneasa Bălașa aceasta moșie, la văuzători acei moșii de atunci. — Deci noi pentru mai bună îndreptare și ca să putem dovedi adevărul, s-au găsit altă moșie străină a lui Ivașco brașovean hotărătă iar din zilele răposatului mării sale Costandin vodă Brîncoveanu cu pietrile nestrămutate și trăgăndu-i și acea moșie s-a adevărat stînjeni că au fost mai mare atunci cu un lat de mână de căt cei de acu și am făcut stînjeni pă acea măsură și cu acest stînjen s-au tras moșia Cozleaciu — La pietrile ceale ce s-au găsit nestrămutate la capul moșii din sus pe lăngă Teleajăn și au ieșit tocma după cartea de hotărnicie acelor 12 boiari ce au hotărăt din zilele răpasatului mării sale Costandin vodă Brîncoveanu stînjeni 1 108; și iar s-au mai tras tot cu acest stînjen pe la mijlocu moșii, iar din hotaru Zănoagi Cozleaciului ce iaste despre Zănoagă, care hotar s-au pus piatră lăngă un ulmu în drumu care merge de la Zănoagă la podu lui Mustață cum merge de curmeziș den Radila pe la mijlocul moșii și s-au aflat stînjeni 1108 pe cum scrie cartea celor 12 boiari de hotărnicie și s-au pus piatră lăngă un măr pădureț și 1 tufan; și iar s-au mai tras la capu moșii Cozleaciului din jos, din hotaru Zănoagi și apa Vătnăului în sus și s-au aflat stînjeni 700 după cum scrie cartea celor 12 boiari hotarnici și s-au pus piatră în malu Vătnăului din josu mori cei vechi a lui Mustață; care și acest vad de moară iaste vândut de Mustață iar spătaru Mihai și cade peste Vătnău pe moșia Băbeanilor, iar a lui Mihai spătar care să loveaște în capite iar cu moșia Cozleaciului spătar Mihai. Și afar dintr-aceste pietri ce s-au pus despre Mustață de am despărțit moșia Cozleaciului încă am mai pus și alte 2 pietri să fie mai dease și una iaste pusă lîngă heleșteu ce se înceape alătorea cu Vătnău iar alta s-au pus din sus de drumu Zănoaga ce merge la podu lui Mustață pentru ca să fie pietrile mai dease să lipsească gilceava. Și afară dintr-acest hotară ce scrie mai sus, iar s-au mai găsit din zapis în urma hotărnicii celor 12 boiari de stînjeni 200 ce au fost cumpărat iar răposatul Mihai spătar de la un Ghincea care acești stînjeni de moșie sânt pântre moșia

Cozleaciului din sus și pântre moșia Znagoveanului ce să chiamă cărcimar și măsurându-să și aceștia atâta la apa Teleajănelui cât și la pădurea Radili și le-am pus pietri despre moșia Znagoveanului și la Teleajăn și la pădurea Radili unde să loveaște în cap acești stânjeni cu moșia lui Mustăță; și apoi am trecut peste Vătnău și am tras moșia Băbeanilor iar a răposatului Mihai spătar din piatra lui Mustăță pe lângă drumu cel mare pân în hotaru Băbenilor și au eșit stânjeni 924; și iar s-au măsurat această moșie a Băbenilor pe lângă Vătnău și au eșit stânjeni 1050 și la această trăsură iar au eșit lipsă stânjeni 17 după cum scrie cartea de hotărnicie a celor 12 boiari să-și caute dumneai jupâneasa Bălașa iar cu vânzătorii aceia de atunci. Și pe lângă această moșie a Băbeanilor s-au mai lipsit stânjeni 50 care au fost cumpărat iar răposatu Mihai spătar cu alt zapis iar de la Ghincea. În urma hotărnicii cei vechi s-a pus piatră în drumu care vine de la podu lui Mustăță pân Lipov în jos. Drept aceia am dat această carte a noastră de hotărnicie ca de acum înainte să aibă a stăpîni dumneai această moșie cu bună pace pentrucă așa am ales cu dreptate.—

august 20 — leat 7251 (1743)

Părvul Cant(acuzino) biv vel sârdar

A(ta)n(asie) biv vel Șătrar

19

Milostiu bojiu Ion Ștefan Mihai Racoviță voevod izgnăd pisah gvnid —

De vreme ce moșia Cosleciu cu cătunele ce sînt în prejur și cu țigani de acolo cu porunca împărătească prin vechilul dumisale Mehmet aga s-au vîndut la mezat și fiindcă acei mușterii ce au fost la mezat neavînd bani de plin să-i îplinească și dăndu-să bani del . . . . ¹) pân a împlini bani sau însuși mușteriu ce au ieșit sau cui vom da-o domnia mea cu prețul ces-au încărcat la mezat, ca să nu stea moșia necăutată fiind vremea dijmei și a tot lucru pămîntului orînduit-au domnia mea pe . . . . ¹) ca să fie purtător de grijă și să strîngă dijma obiceiu dă orice va fi moșie, făcînd catastih curat să aibă toată agonisita acei moșii supt păstrare; după care poruncim domnia mea și voao țiganilor să fiți cu toată supunerea la mai sus numitul isprăvnicel, făcînd orînduitele trebi ale casii și ale moșii, așijderea și voao sătenilor ce vă aflați șezători pe numita moșie să căutați la vreme să faceți obișnuita clacă; asemenea și voi slugilor ai casii să aveți purtare dă grijă dănd ajutor numitului isprăvnicel și împreună și voi țiganilor să aveți purtare dă grijă ca să nu să strice dă ale casii, garduri și unile altele și să nu fure și să ia unii și alții lemnile, scîndurile și altile ca de la o casă pustie; și voi mo(ra)rii să aveți purtare de grijă a morilor, pentru că s-au dat poruncă de către domnia mea numitului isprăvnicel pentru oricare nu va urma după cum mai sus zicem nu numai să-l certe, ci să dea în știre și la domnia mea și unul ca acela să va pedepsi; și tu numitul să ți catastih curat că vei să aibi a da seama lui sau la domnia mea sau la mușteriu ce i să va da moșia fiindcă acel dintăiu mușteriu

¹ loc gol în original

n-au avut banii a-i împlini după cum mai sus s-au zis tolico pisah gvămîd.
Io Stefan Mihai Racoviță (loc pecetie)

1764, avgust 12
procit vel logofăt

20

Io Grigorie Ghica voievod — zemli Vlahie.

Față înaintea domnii mele netăgăduindu-și datoria ce din bună voe sărdaru mai dănd și acest zapis cu soroc de o lună îl întărim și domnia mea ca după cum mai jos să coprinde așa să să urmeze. 1769, aprilie 1.

Adecă eu Alecsandri biv vel sărdar dat-am zapisul meu la cinstita mână dumnealui Ioniță Iuliano biv vel agă, precum să să știe că la trebuința mea ce am avut m-am fost rugat de dumnealui de m-au împrumutat cu taleri noao mii la leat 1769 ghenarie 4, cu sorocu păn într-un an, puind dumnisale zălog moșia Cozleciul cu toate hotarele și cu toate cătunile și cu morile și cu țigani și cu casile, dănd hogeturile cu zapisile și cu toate scrisorile după cum le-am luat și eu de la sultan — mezat, ca nedănd toți banii, capetile și cu dobânda lor la soroc, după cum s-au scris în zapis, să fie dumnealui volnic a stăpăni tot amanetul ce i l-am pus pentru banii ce s-au zis mai sus. Deci eu neavînd purtarea de grijă ca să-i dau banii la soroc și mai trecînd încă peste soroc un an și trei luni, m-au tras dumnealui la divan înaintea mării sale domnelui nostru Ion Grigore Alecsandru Ghica voevod și întrebîndu-mă măria sa de am ceva a răspunde și eu știind că datoria îmi iaste bună ca netăgăduit nici ce mai pune altă pricină făr de căt din naintea mării sale, m-am rugat ca să mai aibă dumnealui îngăduială de acum încă păn într-o lună, ca de voi putea să mă silesc să-i dau dumisale toți banii cu toată dobânda lor și așa să-mi iau ameneturile. Iar de nu voi da toți banii cu dobînda lor nici la acest soroc, m-am hotărât de bună voie mea și m-am așezat din naintea mării sale lui vodă, ca de acolo înainte să stăpânească dumnealui amaneturile cu toate înprejmuirile lor și cu toți țigani după cum scrie și în zapisul cel dintâi, dumnealui și coconii dumnealui să-i fie moșia stătătoare și vecinică. Și pentru mai adevărată ceeđiță am dat și acest zapis iscălit atît de mine căt și de dumnealor veliți boieri mărturii, care s-au întărit și de măria sa vodă precum să vede.

aprilie 1 — 1769
Alecsandri sărdar adevverz

Grigore al Argeșului
Radu vel dvornic martur
Părvu vel spătar martur

Barbu vel logofăt martur

21

Adverez cu scrisoarea mea la cinstita mână dumneaei cocoanii Elenii vistieresii Brăncovenchi ca să fie de bună și adevărată cređiță precum să să știe că la leatu 1767, având eu trebuință de bani, m-am împrumutat de la răposatul soțul dumneaei Ioan Iuliano biv vel logofăt de taleri nouă mii capete

și cu dobîndă și cu soroc de un an, puindu-i dumnealui zălog moșia mea Cozleciu ot Sud Prahova, cu toți țigani și cu toate împrejuririle ei după cum o cum părăsem și eu la sultan — mezat din periusia lui Drăghicean Cozleceanu, dându-i la zălogire toate cărțile și scrisorile cele vechi. Deci atât din pricina vreunei răzmiriți cât și din neîndămănaarea mea, neputînd ca să-i dau bani la soroc, după atîtea vadele ce am mai pus prin deosebite zapise, cât și din hotărârea mării sale răposatului Grigorie vodă Ghica prin cărți și hrisov s-au dat această moșie supt stăpînirea dumnealui ...¹⁾

Dar fiindcă eu nu dedesem zapis de stăpînire cu exoflisis la mîna dumnealui, din care pricină dumnealui au dat jalbă mărici sale Alexandru vodă, și-mi cerea exoflisticon eu încă am dat jalbă că mă păgubesc la preț. Și așa mîria lui puind mijlocitori atît pe unii din dumnealor veliți boeri cât și din partea mării sale pe dumnealui spătar Iorgu Mavrocordat să să învoiască cu dumneaei; și neputîndu-ne întocmi, mai pe urmă singur mîria sa față fiind atît dumnealui vel vistier Nicolae Brâncoveanu, soțul și vechilul dumneaei cât și eu, au făcut osteneală însuși mîria sa și ne-am întocmit cu hotărâre (după cum aceea hotărâre a mării sale supt pecete să vede), ca să-mi mai dea dumneaei taleri cinci mii cinci sute și dându-mi bani aceștia să dau și eu zapis de exoflisis și de bună stăpînire pentru această moșie în nemestiile ei și țigani precum arată mai sus, ca să rămîie supt stăpînirea dumneaei. Drept aceia acum fiindcă am primit acești bani, taleri cinci mii cinci sute, toți deplin din mîna dumnealui vel vistier Nicolae Brâncoveanu soțul și vechilul dumneaei, dau acest încredințat al meu zapis la cinstita mîna dumneaei ca să fie bine stăpînitoare pe toată mai sus zisa moșie cu namestiile ei și pe toți țigani după catastih ca moșie ohabnică în veci; nestrămutare sau altă supărare de la mine sau de la fiii și neamul meu să nu aibă, pentru că de a mea bună voie am făcut acest așezămînt iar nu silit și înaintea mării sale Alexandru vodă. Și pentru mai adevărată credință am iscălit mai jos ca să fie nestrămutată această învoială a mea, puind și obraze cinstite mărturii precum mai jos să vor vedea.

1784, mai 22

Alexandru biv vel paharnic adeverez
Chesarie Buzău, mărturie
Dimitrie vel ban, martor
Grigorie Bălăceanu vel logofăt, mărturie
Ianache Văcărescu paharnic, mărturie
Stefan Popescu vel dvornic, martor
Scarlat Grecianu biv vel vistier
Radu biv vel clucer, martor
Ianache Muruz vel vornic

22

Find casa mea îngreoiată cu mare datorie și neavînd alte mijloace spre ușurarea plătirii și banii îngreindu-să cu dobînzii, prelungindu-se zi peste zi,

¹ loc rupt în original

de aceia dar m-am îndemînat să vînd o moşie a mea ce să numeşte Cozleaciu cu casă mare de piatră pã dînsa i cu două mori cu cîte patru roate pã apa Teleajănului, cum şi altă deosebită moară cu două roate pã apa Dămbului cu vad de cărciumă ce se numeşte din vechime Moara Niculi(i) în judeţu(l) Prahovi(i). Care moşie o am şi eu răzcumpărată cu protimisis. Şi acum o vînz (asupra trebuinţii a uşurării datoriiilor ce am) ohabnică împreună cu două sălaşe de țigani, dumisale biv vel sluger Anghelache Poroadici moşia Cozleciu cu casile ce sãnt pã dãnsa i cu morile cu cîte patru roate cum şi acea deosebită moară care sã zice a Nicul(ii) precum şi cărciuma ce este în deosebit hotar de moşia Cozleciu, dupã cum arată în hrisoavele şi în zapisile cele vechi. Deci dupã marea trebuinţã a datorii mele în care acum mă aflu, nefiind alt mijloc spre uşurare şi mîntuirii datornicilor, am intrat în tocmeală de m-am învoit cu dumnealui sluger Anghelache, vãnzîndu-i, drept taleri 150.000 adicã o sutã cinci zeci de mii, de a mea bunã voe cu ştirea şi blagoslovenia rudelor mele cele mai de aproape, care mai jos sã vor iscãli. Şi fiindcã mi-au rãspuns înainte toţi banii, i-am dat şi eu dumisale atît acest zapis cãt şi acel care s-au fost cumpãrat cu protimisis precum şi toate cãrţile şi hrisoavele cele vechi cãte sãnt, ca sã fie atît dumnealui cãt şi copiilor cãţi Dumnezeu îi va dãrui moşie ohabnică nestrãmutatã în veci. De aceia dar am rugat şi pã pãstorul nostru, prea sfinţia sa pãrintele mitropolitu țării şi pã prea sfinţia sa pãrintele episcop Argeşului, de au întãrit cu iscãliturele prea sfinţiilor sale acest zapis ca sã-i aibã tãria stãpãnirii numitului cumpãrãtor.

1811, dechemvrie 15.

..... greceşte

..... greceşte

Iosif, episcopu Argeşului martor

T. Creţulescu, vel logofãt martor

..... greceşte

DAREA DE SEAMĂ

ASUPRA ACTIVITĂȚII MUZEULUI DE ISTORIE AL JUDEȚULUI PRAHOVA,
PE ANUL 1968.

În decursul anului 1968, Muzeul de istorie al județului Prahova a funcționat cu următoarele secțiuni:

- Secțiunea istoric, în Ploiești, str. N. Bălcescu, nr. 25.
- Secțiunea „Lupta revoluționară a proletariatului din jud. Prahova”, în Ploiești, Palatul culturii, str. Krupskaia, nr. 1.
- Secțiunea „Județul Prahova pe drumul construirii socialismului”, în Ploiești, Palatul culturii, str. Krupskaia, nr. 1.
- Secțiunea de etnografie, în Ploiești, Palatul culturii, str. Krupskaia, nr. 1.
- Secțiunea „Ceasul de-a lungul vremii”, în Ploiești, Palatul culturii, str. Krupskaia, nr. 1.
- Secțiunea „Casa Hagi Prodan”, în Ploiești, str. Democrației nr. 8.
- Secțiunea „Muzeul memorial I.L. Caragiale”, în Ploiești, str. C.T. Grigorescu, nr. 1.
- Secțiunea „Muzeul memorial N. Iorga”, din Vălenii de Munte, în str. G. Enescu, nr. 3.
- Secțiunea „Muzeul memorial B.P. Hasdeu”, în Cimpina, Bulev. 23 August, nr. 199.
- Secțiunea „Muzeul memorial Cezar Petrescu”, în Bușteni, str. T. Vladimirescu, nr. 1.
- Secțiunea „Muzeul tiparului și al cărții vechi românești”, în Tirgoviște, str. Justiției, nr. 1.
- Secțiunea „Muzeul scriitorilor tirgovișteni, în Tirgoviște str. Justiției, nr. 1.

Și în decursul acestui an, cu sprijinul crescând al Comitetului Județean de Cultură și Artă și al celorlalte organe de partid și stat, muzeul nostru a desfășurat o susținută activitate, înregistrând o serie de realizări din care vom spicui câteva în cele ce urmează:

I. Astfel în domeniul muncii de masă, s-a acordat o deosebită atenție ridicării nivelului științific și artistic al expozițiilor de bază.

Datorită eforturilor depuse s-a îmbunătățit expoziția de bază din unele secțiuni ca: „Muzeul memorial I. L. Caragiale” din Ploiești, secțiunea de „Etnografie” din Ploiești, „Muzeul memorial N. Iorga”, din Vălenii de Munte, „Muzeul memorial B. P. Hasdeu”, din Cimpina, „Muzeul memorial Cezar Petrescu” din Bușteni și în deosebi aceea a muzeelor din Tirgoviște, ca unele ce au fost organizate și inaugurate în 1967, ca reflex al unei experiențe mai îndelungate a lucrătorilor din muzeu.

Celelalte secțiuni nu s-au putut reorganiza, în așteptarea unor noi sedii.

Rămânerea în urmă a Secțiunii de istorie va putea fi înlăturată în 1970, cînd va fi amenajat noul său sediu, în localul vechiului liceu, din str. Teatrului, nr. 10.

Un pas înainte s-a înregistrat prin completarea schemei cu personal de specialitate, astfel încît fiecare secțiune are îndrumătorul său, care se silește să facă expoziția de bază cit mai accesibilă.

Ca urmare, numărul celor care au cercetat secțiunile Muzeului nostru a crescut zi de zi, ridicîndu-se la finele anului la cifra de 121.361, dintre care: 98 824 vizitatorii cu plată și 22 537 vizitatorii fără plată.

Lucrătorii din muzeul nostru au luat parte activă la acțiunea de ridicare a nivelului cultural al meselor prin lecții, conferințe, simpozioane și articole publicate în presa locală și centrală.

Astfel, numărul lecțiilor, conferințelor rostite de aceștia și al simpozioanelor la care au participat s-a ridicat la 44.

La stația de radio a orașului Ploiești au fost prezentate trei conferințe, iar în presă au fost publicate 6 articole.

II. În domeniul creșterii colecțiilor muzeului, acțiunea de achiziționare s-a intensificat, desfășurându-se conform planului de achiziții și potrivit mijloacelor materiale puse la dispoziție.

Planificarea unor muzee la Breaza, Brebu, Filipești, Făget și Valca Călugărească, ca și dispariția unor materiale de mare interes științific, au impus depunerea unor mari eforturi din partea lucrătorilor din muzeu și a comisiei de achiziții.

Depistarea, selecționarea, evaluarea, inventarierea și marcarea au cerut o susținută acțiune, datorită căreia colecțiile muzeului au crescut zi de zi, ridicându-se la finele anului la 45 000, numai în acest răstimp intrând în patrimoniul muzeului bunuri patrimoniale în număr de 807, cu o valoare de 716 029 lei.

Adăugându-se la valoarea patrimonială a bunurilor materiale ale muzeului de lei 4 266 494 la 31. XII. 1967, rezultă că la 31. XII. 1968 aceasta era de 5.022.523 lei.

Au crescut toate colecțiile. Îndosebi acelea privitoare la expoziția de bază a unităților ce urmează a se organiza în decursul anului 1969, ca, spre exemplu, cea de istorie a sec. al XVII în Palatul lui Matei Basarab din com. Brebu, de artă populară din valea superioară a Prahovei în orașul Breaza, a transporturilor la Hanul Roșu, din comuna Făget, a Muzeului memorial N. Iorga din Vălenii de Munte și a Muzeului tehnic „Ceasul de-a lungul vremii”. Astfel, în decursul anului au cunoscut o mare creștere fondul muzeistic de artă populară prin piese de mare valoare, ca, spre exemplu, 52 covoare și scoarțe, din cunoscuta colecție a dr. Severeanu, 82 fote, opreguri, ii și cămăși feminine, 66 ștergare din Breaza și satele vecine; 179 ceasuri de colecție; 69 icoane, pictură pe lemn și sticlă, 65 tablouri, pictură pe pânză din sec. al XVIII și prima jumătate a sec. al XIX, printre care notăm lucrarea lui G. Asachi, Roma 1822, copie de pe Madona de la Sedia a lui Rafael Sanzio; 11 cămăși bărbățești, 11 perechi pantaloni bărbățești; 14 lazi de zestre din Berteș și Breaza, confecționate din fag cu încrustații în stil geometric, 6 cojocole, 8 fuste bărbățești, 2 șube din dimie cu broderii aplicate executate cu șoițaș, 7 fețe de perne, din pânză țărănească de bumbac, cu broderii aplicate executate cu arnici, 5 batiste, 10 plotei, 2 colecții de materiale etnografice și 2 veste din Transilvania, din postav negru, decorate cu broderii aplicate executate cu șoițaș și fragmente de stofă roșie, galbenă și albastră, tricolorul românesc, simbol al luptei de eliberare de sub jugul nobilimii și al virfurilor burgheziei maghiare, „pentru unire cu țara”

III. Cercetarea științifică.

Cercetarea științifică a constituit o preocupare de competență a muzeului, desfășurându-se în trei direcții: săpături, arhivă, teren.

A) Săpături arheologice sistematice s-au continuat pe cele două șantiere ale muzeului din Tîrșor și Fintinele.

În satul Tîrșorul Vechi, comuna Tîrșor — s-a descoperit una din cele mai importante stațiuni arheologice.

Însemnătatea așezării provine din faptul că face parte din cele mai vechi, primice materiale datîndu-se de la finele mezoliticului, iar cele mai noi din sec. XIX.

Este de subliniat faptul că în straturile de cultură sînt reprezentate principalele perioade culturale, dintre care unele cu profuziune, ca spre exemplu sec. III—IV, V—VI, IX—XI și mai ales XIV—XVIII, care prezintă o importanță deosebită pentru istoria poporului nostru.

Săpăturile arheologice de la Tîrșor au dat la iveală o vastă necropolă cu cel puțin 800 morminte de incinerare și inhumare, dintre care 300 au fost săpate, care confirmă existența unei puternice așezări din sec. III—IV, a populației băștinașă, ceea ce dovedește că aceasta a continuat să locuiască pe teritoriul patriei, la nord de Dunăre, în plină cîmpie, „în drumul tuturor răutăților”.

În cei doi ani, 1967—1968, săpăturile arheologice au dat la iveală termele castrelor Legiunii XI Claudia Pia Fidelis, a cărei sarcină principală era asigurarea marelui drum care trecea pe valea Teleajenului și a Telejenului și care lega Moesia Inferioară cu Transilvania.

Mulțimea tegulelor cu ștampila Legiunii, monedele de bronz și argint de la Traian, olancele și resturile de ceramică de uz sau ornament, de proveniență romană, nu lasă nici o îndoială nici asupra originii nici asupra epocii căreia construcțiile de mari dimensiuni aparțin.

Chiar în stadiul în care se află azi, săpăturile confirmă existența în Tîrșor a primelor terme de mari proporții, bine păstrate, existente pe teritoriul patriei.

De cea mai mare importanță sînt și rezultatele date de săpăturile executate în partea de apus a Leaotului, în așezările din sec. V—VI și IX—XI. În decursul anului 1968 ele au luat o mare amploare în sectorul așezării din sec. IX—XI, materialele specifice culturii „Dridu” descoperite pînă în prezent în mare cantitate, dîndu-ne posibilitatea să tragem concluzia că deja în această vreme Tirgșorul era o așezare în plină dezvoltare.

Săpăturile au fost executate de un colectiv alcătuit din Gh. Diaconu, cercetător la Institutul de Arheologie al Academiei R.S.R., și N.I. Simache, directorul muzeului.

Al doilea șantier de săpături sistematice, continuate cu perseverență an de an, sub conducerea unui colectiv format din drd. Victor Teodorescu, șef de secție la muzeul nostru și V. Dupoi, distins cadru didactic la Facultatea de istorie de la Universitatea din București, în comuna Fintinele, pe valea pîrului Budureasca.

Izvorînd de sub muchia Călugărenilor, înainte de vărsare, pîrul Budureasca, udă, la nord de Fintinele, o vastă depresiune care-i însoțește cursul de la nord la sud pe o lungime de 5 km și care în timpul migrațiilor a oferit omului cele mai bune condiții de viață: pămînt de cultură, apă, lemne și mai ales adăpost.

Aceasta a avut ca urmare dezvoltarea unor așezări înfloritoare din neolitic și pînă la fi-nele orînduirii feudale. Bogăția de materiale de tip „Ferigle” și din a II-a perioadă a fierului, demonstrează că Budureasca este o așezare de predilecție a geților.

Dar ceea ce constituie gloria stațiunilor de la Budureasca este fără îndoială așezarea din sec. V—VI, importantă atît prin întinderea cît și prin nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, confirmat de marca cantitate de materiale arheologice descoperite în săpături, mai ales în cursul anilor 1967—1968. Între acestea un loc deosebit îl ocupă unctele de muncă folosite la cultura pămîntului, ceea ce confirmă caracterul agrar în primul rînd al vieții economice a populației băștinașe de aici.

Descoperirea unui mare număr de cuptoare de redus minereuri și de tipare de făcut po-doabe de gît și urechi, arată preocupări ce depășeau cu mult nivelul de viață al unor păstori ce ar fi dus o viață seminomadă și confirmă nivelul la care se ridicase viața economică a agricultorilor de la Budureasca.

Ceramica specifică populației romane din provincii, prezentă în mare cantitate în bordeiele așezării, duce inevitabil la concluzia că aparținea băștinașilor daco-romani.

2. Cercetările de arhivă s-au îndreptat asupra unor probleme privind viața și opera unor scriitori prahoveni sau a unor aspecte ale vieții economico-sociale și politice ale populației din județul Prahova.

Astfel, directorul muzeului a cercetat materialul din arhivele locale, privitoare la ecoul revoluției din 1848 în județul Prahova. Folosind și unele materiale depistate de arhivistul Gh. Burtoiu, a elaborat studiul „Ecouri ale revoluției din 1848 în județul Prahova”.

Folosind materialul documentar din aceleași arhive privitoare la situația economică-socială a populației din fostul județ al secuencilor, a elaborat studiul „Unele aspecte ale situației țărănilor din fostul județ al secuencilor, în primii ani după aplicarea Regulamentului organic”.

În colaborare cu prof. C.M. Ripeanu, a depistat documentele privitoare la comuna Star-chiojd, menționată în 1418 într-un act dat de Mihail I, fiul lui Mircea cel Mare, domn al Țării Românești între 1418—1420. Pe baza acestora s-a elaborat monografia acestei comune.

Fondul documentar privitor la activitatea scriitorului Radu Cosmin, mulți ani profesor la Liceul Petru și Pavel din Ploiești, aflat în posesia muzeului nostru — a fost cercetat de I. Jercan, îndrumător la secțiunea de istorie. Pe baza materialelor existente, acesta a întocmit lucrarea „Radu Cosmin luptător pentru desăvîrșirea Unirii”. Același a mai elaborat lucrarea „Legăturile lui Spiru Haret cu jud. Prahova”.

Pe baza cercetărilor de arhivă, Ana Iordache, muzcograf principal, a întocmit lucrarea „Hasdeu-documente literare”.

Președintele Consiliului științific al muzeului, prof. Virginia Ionescu, a cercetat și comentat corespondența dintre V. Alecsandri și Carmen Sylva, alcătuită din 10 scrisori.

Pe baza materialului de arhivă aflat în posesia muzeului, privitor la lupta revoluționară a proletariatului din județul Prahova, a întocmit și N. Dinu, muzcograf la secțiunea respectivă lucrarea „Manifestul Război războiului” și urmările lui ploieștene”.

Cercetarea științifică pe teren a avut atît un scop teoretic cît și practic.

Teoretic, s-au studiat materialele arheologice rezultate din săpăturile sistematice efectuate de muzeu, ceea ce a permis șefului Secțiunii de arheologie, doctorand Victor Teodorescu, să elaboreze două lucrări de specialitate; broderiile aplicate pe ștergare, în valea supcrioară a Prahovei, rezultatele cercetării fiind închegate în lucrarea „Ștergarul Prahovean”, precum și diferitele sisteme de aprovizionare cu apă și de irigare, efectuate de tov. D. Nedelea, îndru-

mător la secția de etnografie, și Victor Adam, rezultatele fiind concretizate în lucrările «„Aspecte din Tehnica populară în alimentarea cu apă a culturilor de legume din Jud. Prahova și cele vecine” și „Tehnica populară în metoda de aprindere a focului și folosirea substanțelor de aprindere și iluminat”».

Cercetările au mai urmărit și procurarea materialului muzeistic necesar organizării Muzeului de artă populară din orașul Breaza.

IV. *Achiziția de valorificare a fondurilor documentare muzeistice și a cercetării științifice.*

Cea mai mare parte din lucrările elaborate de lucrătorii muzeului nostru au fost publicate sau vor vedea în curând lumina zilei. Astfel, lucrările tov. Victor Teodorescu au fost depuse la redacția Revistei S.C.I.V.; cele prezentate la „prima sesiune de lucrări științifice a lucrătorilor din muzee”, organizată de comitetul județean de cultură și artă și care s-a ținut la Palatul culturii din Ploiești, în ziua de 18 IX. 1968, vor apare în volum special în cursul acestui an, iar altele au apărut în editură proprie.

Cea mai importantă — „Documentele Starchiojdului” — cuprinde o colecție de 121 documente referitoare la această comună, începând cu hrisovul lui Mihail I din 10 iulie 1418, dintre care nouă au fost publicate, restul fiind inedite. Lucrarea are un număr de 332 pagini și a apărut în cele mai bune condiții de tipar: hirtie velină, copertele din carton acoperite cu pinză verde, titlul fiind grafiat cu bronz.

Numărul mare de documente a îngăduit autorilor să tragă valoroase concluzii asupra dezvoltării celui dintâi sat prahovean menționat documentar, constituind o prețioasă contribuție la monografia sa.

A II-a lucrare de seamă publicată de Muzeul nostru în cursul anului 1968 o constituie „Anul revoluționar 1848 în județul Prahova”. Lucrarea are 46 pagini, s-a tipărit în condiții excepționale, hirtie Kunstdruck, bogată ilustrare, numeroase documente inedite, reproduse în fotografie.

Cuprinde două lucrări de specialitate, și anume „Ecouri ale revoluției din 1848 în județul Prahova” de Gh. Burtoiu și N. I. Simache, și Manifestări ale luptei țărănimii din județul Prahova în timpul revoluției din 1848” de El. Negulescu și Dimitrie Mîndroceanu.

Pentru adîncirea cunoașterii trecutului istoric al județului Prahova, s-a luat hotărîrea de a se publica „Studii și materiale” privitoare la această problemă.

În decursul anului 1968 a apărut primul volum, în care au semnat articolele:

- M. Vulpescu: „*Eufrosin Poteca și începuturile școlii în limba română*”.
- N. I. Simache: „*Unele aspecte ale situației țăranilor din fostul județ al Secușenilor în primii ani după aplicarea Regulamentului organic*”.
- Paul Popescu: „*Contribuții ploieștene la dezvoltarea literaturii didactice românești*”.
- M. Apostol și Florica Dumitrică: „*Cîteva precizări în legătură cu sfîrșitul pictorului N. Grigorescu*”.

— C. Ionescu: „*B. P. Hasdeu și revoluția rusă*”.

— Virginia Ionescu: „*Din scrierile lui Vasile Alecsandri*”.

— C. G. Ionescu: „*Din corespondența lui I.A. Basarabescu*”.

— I. Jercan: „*Radu Cosmin, luptător pentru desăvîrșirea unirii*”.

Muzeul de istorie al județului Prahova și-a inaugurat expoziția de bază la 10. I. 1955. El a luat ființă pe un loc gol; la acea dată valoarea bunurilor sale patrimoniale era de 139 938 lei. Muzeul a sosit ca prima sa sarcină este constituirea colecțiilor.

După 12 ani de eforturi poate pași pe o treaptă mai înaltă, anume aceea de valorificare a fondurilor muzeale.

Elaborarea unei istorii a județului și a diferitelor așezări pe baze științifice nu se poate concepe fără publicarea documentelor și a unor studii de specialitate. Numai după ce vor fi adunate și publicate documentele și se vor efectua intense săpături arheologice, abia atunci se va putea pași la elaborarea unor studii serioase monografice, privind instituțiile și așezările.

Pornind de la aceste temeuri, muzeul nostru își propune să intensifice activitatea de cercetări arheologice prin săpături sistematice și să publice documentele, înscriind în planul său de muncă publicarea a trei volume de asemeni materiale, privind Teișanii, Coslegii și exploatarea sării și petrolului.

Rezultatele cercetărilor de arhivă și teren vor sta de asemenea în lumina preocupărilor noastre, ajutând la adîncirea și răspîndirea cunoștințelor istorice referitoare la trecutul județului Prahova și în același timp la desăvîrșirea metodelor și spiritului de cercetare al lucrătorilor din muzeu.

Mijloc esențial de răspîndire a cunoștințelor, expoziția temporară și permanentă a fost folosită din plin.

În decursul anului 1968 a continuat să funcționeze expoziția permanentă din comuna I. L. Caragiale.

Instalată într-una din casele de epocă din aceea comună, expoziția de bază înfățișează prin piese de muzeu și documente aspecte principale din viața și opera marelui dramaturg care a văzut lumina zilei acolo la 30 ianuarie 1852.

Cu un caracter temporar Muzeul a organizat cinci expoziții:

— „Anul revoluționar 1848“;

— „Unirea Transilvaniei cu România“;

— „Monumentele istorice din Vălenii de munte“.

— „Ceramica prahoveană“ în Palatul culturii și Etnografie și arta populară în comuna Teișani.

Cea dintii prezintă pe 29 panouri aspecte principale din revoluția din 1848, cu accent pe evenimentele din județul Prahova.

Materialul grafic și fotografic a fost însoțit de o expoziție de materiale — reviste, ziare, opere ale scriitorilor care au pregătit revoluția pe plan ideologic.

S-au mai expus de asemenea obiecte care au aparținut conducătorilor revoluției: Avram Iancu, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, Cezar Bolliac, V. Alecsandri, C. A. Rosetti, Maria Rosetti, Ion Brătianu.

Dintre acestea un deosebit interes au stîrnit briul și cămașa lui Avram Iancu, fotografiile lui Kogălniceanu, tocurile și creioanele, obiectele de toaletă, valiza de voiaj ce au aparținut lui V. Alecsandri, precum și fondul documentar Constantin și Maria Rosetti, în posesiunea căruia a intrat muzeul. Expoziția s-a organizat în Sala coloanelor din Palatul culturii, bucurîndu-se de o intensă popularitate.

Din Ploiești a fost transportată la Sinaia și montată într-una din cele mai de seamă încăperi ale Casei de cultură, bucurîndu-se de același succes, numărul celor care au cercetat-o depășind 25 000.

Unirea Transilvaniei cu România, act istoric de o însemnătate cardinală în istoria patriei, a prilejuit organizarea unei expoziții temporare în Sala coloanelor din Palatul culturii, inaugurată la 1 decembrie, cu prilejul aniversării a 50 ani de la desăvîrșirea statului național român. Pe 15 panouri au fost prezentate momente de seamă din lupta poporului român pentru făurirea statului național, incununată la 1 decembrie prin unirea Transilvaniei cu România.

Materialului grafic i s-a alăturat un bogat material documentar, în care de reținut hri-soavele cu iscălitură originală ale tuturor principilor Transilvaniei, memoriile din 1881—1883 și 1893, prin care se demască acțiunea de maghiarizare dezlanțuită de aristocrația și virfurile burgheziei maghiare, precum și o serie de piese tridimensionale, ca spre exemplu: vestminte de ale țăranilor luptători în revoluția din 1848 (V. Potra din Munții Apuseni) și alte piese de îmbrăcăminte decorate cu broderii aplicate din materiale prin care obțineau tricolorul (roșu, galben și albastru), simbolul luptei pentru „unire cu țara“.

A treia expoziție s-a deschis în Casa de cultură din Vălenii de Munte și se datorește artistei Lelia Popescu-Urdărianu.

Peisajele pline de lumină care au fermecat pe N. Tonitza și Toma Tomescu și care i-au plăcut atât de mult profesorului N. Iorga, n-au lăsat indiferentă nici pe autoarea expoziției. În 57 lucrări de grafică și picturi, Lelia Urdărianu creionează sau reprezintă cu penița și culori monumentele arhitecturale ale bătrînului dar vioiului țîrg. Mănăstirea Vălenii, vechile case construite cu zeci și sute de ani în urmă în stilul locului, bisericile acoperite cu fresci, casa profesorului N. Iorga, Școala de misionare, scene de viață și luptă completează galeria lucrărilor, din cele mai variate domenii, întregind fresca pitorescului oraș.

DEZVOLTAREA REȚELEI MUZEISTICE

Anul 1968 a însemnat o cotitură în acțiunea de dezvoltare a rețelei de muzee, care cuprindea unități așezate pe teritoriul orașelor.

În decursul anului în curs s-a acordat o atenție deosebită muzeelor satești.

Astfel, cu prilejul aniversării a 550 ani de la prima mențiune documentară a comunei Starchiojd, s-a inaugurat și Muzeul sătesc, ca o secțiune de etnografie al celui județean.

Expoziția de bază s-a instalat în casa logofătului Stan Cheșca, construcție în stil local de la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Usa sprijinul autorităților locale și județene de partid și stat, prin colaborarea pr. Al. Ripeanu, a cadrelor didactice în frunte cu tov. Lucia Girbea, învățătoare pensionară, s-au colectat peste 300 obiecte de muzeu, unele de muncă și piese de artă populară ce dovedesc inventivitatea și măiestria geniului popular.

Muzeele sătești, organizate în comunele Udrești și Gherghița din inițiativa org. județene U.T.C., cu sprijinul cadrelor didactice și Muzeului de istorie al județului Prahova, au confirmat nu numai bogăția materialelor etnografice ce se mai află în satele noastre dar și rostul acestor instituții cât și roadele colaborării între muzeu, școală și organizația județeană U.T.C.

Aceasta a avut ca urmare intensificarea acțiunii de dezvoltare a rețelei muzeistice la sate și a colaborării cu celelalte instituții și organizații de masă, între care aceea a tineretului poate aduce prin energia și elanul membrilor săi un aport atât de prețios.

MONUMENTELE DE CULTURĂ MATERIALĂ.

Așezat de-a lungul văilor Prahovei și Teleajenului, străbătut de vechii drumuri de interes economic și militar, situat la punctul de trecere din părțile de apus spre Moldova, strins legat prin numeroase pasuri cu Transilvania, județul Prahova, locuit de o numeroasă populație, vioaie și activă, care azi apropie 800 000 locuitori, a oferit omului cele mai bune condiții de viață, devenind un centru de interferențe culturale și sinteză, concretizate în numeroase dovezi și monumente.

Construcții civile, eclesiastice și militare, din antichitate sau vremurile mai noi, dovezi concrete ale geniului creator al poporului nostru, se ridică la tot pasul.

Trecerea vremii și uncori nepăsarea au lăsat urme adânci, unele dintre ele având nevoie de grabnice intervenții.

Anul 1968 a însemnat și aici un pas înainte.

Consiliul popular al județului Prahova ne-a pus la dispoziție fonduri importante pentru conservarea acestor monumente. Cele mai de seamă s-au executat la Filipeștii de Tîrg, la „conacul Filipeștilor“. Este unul din cele mai importante monumente de arhitectură civilă din secolul al XVII-lea.

Construit în sec. al XVII-lea de Pană Filipescu, soțul Maricăi Cantacuzino, fiica postelnicului Constantin Cantacuzino, sora Stancăi Cantacuzino, mama lui Brincoveanu și a influenților boieri Șerban Cantacuzino, domn al Munteniei între 1678—88, a învățatului stolnic Constantin Cantacuzino, primul istoric român, precum și a lui Drăghici, Mihai și Toma Cantacuzino, pe un teren situat în apropierea celebrului palat al postelnicului, de la care îl primise probabil ca zestre, „conacul Filipeștilor“ face parte din grupul palatelor cantacuzinești, construite în aceeași epocă și probabil de aceiași meșteri, cu particularitatea că, acesta de la Filipești este din cele dintîi, iar cel de la Mogoșoaia din cele din urmă.

Stăpîni de mai tirziu ai palatului l-au mutilat cu adausuri inestetice iar colții vremii au mușcat adînc.

Lucrările de conservare desfășurate după planuri întocmite de D.S.A.P.C. arhitect M. Rădulescu, și aprobate de D.M.I., au în vedere readucerea monumentului în starea în care se afla în primele timpuri.

Cele realizate în 1968 în valoare de 269 100 lei se vor continua din bugetul anului 1969, în care s-a înscris suma de 375 000 lei și se va reda patriei unul din cele mai frumoase monumente de arhitectură, a cărei realizare a constituit un moment important în dezvoltarea acestei arte.

O altă lucrare de conservare de amploare întreprinsă de muzeul nostru, în decursul acestui an, a fost aceea de la Hanul Roșu din comuna Făgct.

Înălțat în secolul al XVIII-lea, pe marele drum de comerț ce trecea pe valea Teleajenului în apropiere de vama de la Văleni, hanul este o construcție monumentală unică nu numai în județul Prahova prin proporțiile și nivelul la care a fost realizat.

Demn de remarcat este îndeosebi faptul că vremea nu a alterat prin modificări și adausuri personalitatea monumentului.

Construcțiile auxiliare — grajduri de vite, magazii, zidurile de incintă s-au năruit în decursul vremii.

Nepăsarea, nepriceperea și nepreocuparea și-au adus și aici contribuția, monumentul avînd nevoie de importante lucrări spre a fi readus în starea inițială.

Lucrările au început în 1968 și s-au desfășurat după un proiect alcătuit de D.S.A.P.C., arhitect I. Moianu, și aprobat de D. M. I. și au constat în refacerea grajdurilor și a acoperișurilor, ridicîndu-se la suma de lei 90 000.

Ele vor continua în 1969 din fondurile puse la dispoziție de Consiliul popular al județului Prahova, a căror sumă se ridică la 175 000 lei.

Instrument de cercetare științifică indispensabil, biblioteca de specialitate a constituit o preocupare fundamentală și permanentă a muzeului, cu atât mai mult cu cât la deschiderea expoziției de bază nu avea nici un volum.

Astăzi înnumără 9 898 cărți și peste 3 500 reviste și ziare de cea mai mare importanță.

În cursul ultimului an au intrat 793 volume și 401 titluri de reviste. Dintre acestea cităm: Carte românească de învățătură, 1646; Dimitrie Cantemir: Geschichte des osmanischen Reichs, 1745; Biblia lui Șerban Cantacuzino, 1688; Cazania lui Varlaam, 1643; Gramatica lui Iordache Golescu; Eliade Rădulescu: Epistole și acte ale oamenilor mișcării române din 18481, 851; M. Kogălniceanu: Dorințele partidei naționale în Moldova, 1848; Storia dello Stato presente dell'imperio Ottomane, 1672; Revistele: „Învățătorul satului”, anul I și II, 1843—1844; „Universul literar”, 1928—29; „Convorbiri literare”, 1912—1913; „Viața românească, 1910—14; „Revista literară” 1897—1900; „Duminică” 1906; Colecție de albume aparținând familiei C. A. Rosetti, Colecție de fotografii N. Iorga, N. Titulescu, Th. Rogalschi; Gravură originală Gabriel Popescu; „Kleiner Atlas Scholasticus”, 1784.

PROBLEME DE VIITOR

În cucerirea acestor succese, am întâmpinat unele greutăți.

Schema de salariați este încă insuficientă, lipsind în special personal de specialitate și de supraveghere. Astfel, mai sînt încă secții care nu au nici pînă în prezent îndrumător. În această situație se găsește secția „Ceasul de-a lungul vremii”, în care nu funcționează decît o supraveghetoare.

Nici o secție nu are doi îndrumători.

Muzeul nu are bibliotecar, sarcina fiind îndeplinită cu succes de muzeograful de la secția I. L. Caragiale.

Greutăți am întâmpinat în domeniul lucrărilor de conservare a monumentelor culturii materiale. Se manifestă uneori o regretabilă lipsă de concordanță între actele unor organe de stat. Se întâmplă uneori ca în anul în care s-au obținut fondurile, să lipsească documentația. În cazul în care există fonduri și documentație, se constată că lipsește întreprinderea constructoare.

În anul care a trecut, nici una din secțiile întreprinderilor de gospodărie comunală sau orașenești (Văleni, Băicoi, Cîmpina) n-a respectat termenul de executare, dînd naștere la numeroase intervenții și pierdere de fonduri și vreme.

Greutăți mari ne-a produs însă lipsa de depozit. Deși au trecut 14 ani de la deschiderea expoziției de bază, cu toate că fondul muzeului numără peste 45 000 piese, dintre care unele de interes național, în întregime un neprețuit tezaur, totuși, pînă în prezent problema depozitării fondului muzeal n-a găsit rezolvare.

Conducerea și salariații muzeului întâmpină greutăți obiective în ce privește păstrarea bunurilor muzeale, provenite din condițiile particulare ale organizării muzeului care a luat o dezvoltare neobișnuită și funcționează în 6 localități din județ (Ploiești, Văleni, Cîmpina, Bușteni, Brebu și Starchiojd) și în zece imobile, ceea ce face ca supravegherea să fie greu de asigurat cu atât mai mult cu cît și numărul de supraveghetori este foarte restrîns.

Ele au fost învinse prin munca salariaților care au dat dovadă și în cursul acestui an de pricepere, zel și devotament în îndeplinirea conștiințioasă a sarcinilor ce le-a revenit.

Consiliul științific, Comisia de achiziții au dovedit același devotament, sprijinind cu fermitate și perseverență activitatea muzeului.

Toate aceste realizări sînt rezultatul sprijinului Consiliului popular al județului Prahova prin Comitetul județean de Cultură și Artă, și eforturilor personalului științific și administrativ al muzeului, cărora le aducem cele mai calde felicitări și mulțumiri.

prof. N. I. SIMACHE

Directorul Muzeului de istorie al Jud. Prahova

SUMAR

M. GH. VULPESCU — Cuvint înainte	3
FL. MOGOȘANU — — Paleoliticul și epipaleoliticul de la Lapoș.....	5
GH. DIACONU — Regiunile din sud-estul Daciei în prima jumătate a mileniului I e.n., în lumina cercetărilor de la Tirgșor	13
M. COMȘA — Cercetările de la Slon și importanța lor pentru studiul formării relațiilor feudale la sud de Carpați.....	21
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU — Formele, evoluția și ideologia mișcărilor țărănești pe teritoriul Românci.....	31
ȘTEFAN MIHĂILESCU — Nicolae Petrașcu Voievod	41
N. I. SIMACHE — Noi contribuții la studiul situației țăranilor după aplicarea Regulamentului organic în fostul județ al Secuencilor.....	51
STOICA TEODORESCU — Rolul bilciurilor în dezvoltarea vieții economice a Ploieștilor	61
V. NETEA — Colaborări muntene la foile prepașoptiste de la Brașov.	67
GEORGE POTRA — Focul din Ploiești din martie 1843.....	79
C. N. DEBIE — Începuturile urbanismului în Ploiești.....	83
PAUL POPESCU — O pagină pitorească din istoria orașului Ploiești....	103
C.M. RÎPEANU și N. I. SIMACHE — Istoricul tipografiilor prahovene	107
M.G. VULPESCU — Din activitatea publicistică a lui D. I. Brezeanu ..	135
M. RACHIERU și EL. NEGULESCU — Date noi privind industria petrolieră din județul Prahova în jurul anului 1900	143
MIHAI APOSTOL — Aspecte ale solidarității petroliștilor prahoveni cu luptele muncitorimii din anul 1929 și acțiuni premergătoare luptelor din februarie 1933.....	149
A. MIHAI — O lucrare dramatică necunoscută despre 1907	155
VICTOR ADAM — Generalul Th. Tăutu	157
D. NEDELEA și V. ADAM — Aspecte din tehnica populară în alimentarea cu apă a culturilor de legume din jud. Prahova și cele vecine..	163
N. I. SIMACHE și I. JERCAN — Date noi privind viața și opera lui Cincinnati Pavelescu	167
STELIAN FLORESCU — Însemnări despre școala din Starchiojd	187
V. FIROIU — În casa lui B.P. Hasdeu.....	193

DOCUMENTE

— Documentele Coslegilor	197
— Darea de seamă asupra activității Muzeului pe anul 1968	224

Coli tip: 14,50

Tiparul executat sub comanda
nr. 2393

la Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918”
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97,
București,
Republica Socialistă România

1987

